T.C.

SELÇUK ÜNİVERSİTESİ

MEVLANA ARAŞTIRMALARI ENSTİTÜSÜ

MEVLANA VE MEVLEVİLİK ARAŞTIRMALARI ANABİLİM DALI

TÂHİRÜ'L- MEVLEVİ'NİN MESNEVİ ŞERHİ'NDE (1- 6. C.) HADİSLER,

HZ. MUHAMMED (S.A.V.) VE DÖRT HALİFE

RAHİME ACAR

1 5 7 2 0 1 0 0 1 0 0 3

YÜKSEK LİSANS TEZİ

DANIŞMAN

DR. ÖĞR. ÜYESİ NURGÜL SUCU KÖROĞLU

KONYA 2020

T.C.
SELÇUK ÜNİVERSİTESİ
Mevlanâ Araştırmaları Enstitüsü Müdürlüğü

YÜKSEK LİSANS TEZİ KABUL FORMU

Öğrencinin

Adı Soyadı	RAHİME ACAR
Numarası	1 5 7 2 0 1 0 0 1 0 0 3
Ana Bilim / Bilim Dalı	Mevlâna ve Mevlevîlik Araştırmaları / Mevlâna ve Mevlevîlik Araştırmaları
Programı	Tezli Yüksek Lisans ☒
Tez Danışmanı	DR. ÖĞR. ÜYESİ NURGÜL SUCU KÖROĞLU
Tezin Adı	TÂHİRÜ'L- MEVLEVİ'NİN MESNEVİ ŞERHİ'NDE (1- 6. C.) HADİSLER, HZ. MUHAMMED (S.A.V.) VE DÖRT HALİFE

Yukarıda adı geçen öğrenci tarafından hazırlanan "TÂHİRÜ'L- MEVLEVİ'NİN MESNEVİ ŞERHİ'NDE (1- 6. C.) HADİSLER, HZ. MUHAMMED (S.A.V.) VE DÖRT HALİFE" başlıklı bu çalışma **11 / 12/ 2020** tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda oy birliği / oy çokluğu ile başarılı bulunarak, jürimiz tarafından yüksek lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

Unvanı	Adı Soyadı	Jüri	İmza
DR. ÖĞR. ÜYESİ	NURGÜL SUCU KÖROĞLU	DANIŞMAN	
PROF. DR.	SEMRA TUNÇ	ASİL	
PROF. DR.	KEMAL KAHRAMANOĞLU (ÜNİVERSİTE DIŞI)	ASİL	
DR. ÖĞR. ÜYESİ	EROL ÇÖM	YEDEK	
DOÇ. DR.	ŞERİFE AKPINAR (ÜNİVERSİTE DIŞI)	YEDEK	

Not:
Bu form ıslak imzalı olarak Enstitüye teslim edilecektir.
Yükseköğretim Kurulunun aldığı karar gereği tez ve CD içerisinde ***imzalı hali yer almayacaktır***

Alaeddin Keykubat Yerleşkesi Müze Binası (Merkez Kütüphane Arkası) Kat: 1 Selçuklu / KONYA
Telefon: (0 332) 223 08 14 Faks: (0 332) 241 03 45
E-posta: mevlana@selcuk.edu.tr Elektronik Ağ: http://www.mevlana.selcuk.edu.tr

İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER VI
ÖZET XIII
SUMMARY XIV
ÖN SÖZ XVI
KISALTMALAR XVII
GİRİŞ 1
I. BÖLÜM 6
I. MESNEVİ'DE YER ALAN VE MESNEVİ'DE OLMAYIP TÂHİRÜ'L-MEVLEVİ'NİN ŞERHE İLAVE ETTİĞİ HADİSLER 6
I. 1. MESNEVİ'DE YER ALAN HADİSLER 7
I. 1. 1. Tam Metni Yer Alan Hadisler 7
I. 1. 2. Nakıs Hadisler 8
I. 1. 3. Telmih Edilen Hadisler 8
I. 1. 1. TAM METNİ YER ALAN HADİSLER 10
I. 1. 1. 1. Her Kim Sırrını Gizlerse, Muradına Çabucak Erer. 10
I. 1. 1. 2. Namaz Ancak Kalp Huzuru ile Tamam Olur. 11
I. 1. 1. 3. Uyku Ölümün Kardeşidir. 12
I. 1. 1. 4. Akıllı ve Olgun Mümin Aynı Delikten İki Defa Sokulmaz. 13
I. 1. 1. 5. Devenin Dizginini Tevekkül ile Bağla. 15
I. 1. 1. 6. Helal Mal, Salih Bir Kimse İçin Ne İyidir. 18
I. 1. 1. 7. Kendisine Danışılıp İstişare Edilen Kimse, Emin ve Güvenilir Kimsedir. 19
I. 1. 1. 8. Hasta Gözükmeyin Hasta Olursunuz. 20
I. 1. 1. 9. Müminler Birbirlerinin Aynasıdır. 21
I. 1. 1. 10. Küçük Cihattan Büyük Cihada Dönüyoruz. 22
I. 1. 1. 11. Her Kim Allah'tan Korkarsa Her Şey Ondan Korkar. 23
I. 1. 1. 12. Evvela Selam Sonra Kelam. 24
I. 1. 1. 13. Kulun Allah'a En Yakın Olduğu Zaman Secdede Bulunduğu Andır. 25
I. 1. 1. 14. Kanaat Hazinedir. 26
I. 1. 1. 15. Mümin Müminin Aynasıdır. 27
I. 1. 1. 16. Elinin Aldığı Şeyi Sonunda Sahibine Teslim Etmek Gerekir. 28
I. 1. 1. 17. Eğer Şöyle Böyle Olsaydı Demekten Sakının. Çünkü O, Münafıkların Sözüdür. 28

I. 1. 1. 18. Allah Vardı, O'nunla Başka Hiçbir Şey Yoktu. 29
I. 1. 2. NAKIS HADİSLER 31
I. 1. 2. 1. Sabır Sevinç Anahtarıdır. 31
I. 1. 2. 2. Kazanan Allah'ın Sevgilisidir. 32
I. 1. 2. 3. Halk, Allah'ın Ayalidir. 34
I. 1. 2. 4. Günahtan Tam Dönen ve Tövbe Eden, O Günahı Hiç İşlememiş Gibidir. 35
I. 1. 2. 5. Kim Bana Bir Defa Salat Getirirse, Allah da Ona On Salat Getirir ve Onun Günahını Affeder; On Derece Yükseltir. 37
I. 1. 3. TELMİH EDİLEN HADİSLER 39
I. 1. 3. 1. İnsanoğlunun Bir Dere Dolusu Altını Olsa, Bir Dere Daha İster. Onun Ağzını Topraktan Başka Bir Şey Doldurmaz. Ama Allah Tövbe Edenin Tövbesini Kabul Eder. 39
I. 1. 3. 2. Münafıkların Alameti Dörttür: Kendisine Bir Şey Emanet Edildiği Zaman Ona İhanet Eder, Konuştuğunda Yalan Söyler, Söz Verince Sözünden Döner, Düşmanlıkta Haddi Aşar, Haksızlık Yapar. 40
I. 1. 3. 3. Mümin Kuluma Verilecek Mükâfatın Büyüklüğü, Kendisine Verilen Belanın Büyüklüğü Nisbetindedir. 41
I. 1. 3. 4. Her Şeyde Tefekkür Edin, Ancak Allah'ın Zatında Tefekkür Etmeyin. .. 42
I. 1. 3. 5. Namazın Dindeki Yeri, Başın Vücuttaki Yeri Gibidir. 43
I. 1. 3. 6. Ümmetim İçin Gizli Şirk ve Şehvetten Kaygı Duyuyorum. 44
I. 1. 3. 7. Münafık, İki Sürü Arasında Gidip Gelen Şaşkın Koyun Gibidir. Bir O Sürüye Gider, Bir Bu Sürüye! 45
I. 1. 3. 8. Müminin Ferasetinden Sakının! Çünkü O; Allah'ın Nuru ile Bakar. 48
I. 1. 3. 9. Her Kul, Öldüğü Hâl Üzere Diriltilir. 49
I. 1. 3. 10. Hiçbir Kimse, Asla Kendi Kazancından Daha Hayırlı Bir Rızık Yememiştir. Allah'ın Peygamberi Dâvûd (A.S.) da Kendi Elinin Emeğini Yerdi. 50
I. 1. 3. 11. Allahım Vesveseden Sana Sığınırım. 51
I. 1. 3. 12. Mücahit Nefsiyle Cihat Edendir. 52
I. 1. 3. 13. Ey İnsanlar! Allah'a Tövbe Ediniz. Zira Ben O'na Günde Yüz Defa Tövbe Ediyorum. 54
I. 1. 3. 14. Hediyeleşin, Birbirinize Sevginiz Artsın. 55
I. 1. 3. 15. Ey Allah'ın Resulü, Kalplerin Cilası Nedir? Allah'ı Zikretmek ve Kur'an-ı Kerim Okumaktır. 56

I. 1. 3. 16. Allah'ın Hicabı Nurdur, Eğer Onu Kaldırmış Olsaydı Bütün Varlıklar Yanardı. 57
I.2. MESNEVİ'DE OLMAYIP TÂHİRÜ'L-MEVLEVİ'NİN 59
ŞERHE İLAVE ETTİĞİ HADİSLER 59
I. 2. 1. Tam Metni Yer Alan Hadisler 59
I. 2. 2. Nakıs Hadisler 61
I. 2. 3. Telmih Edilen Hadisler 61
I. 2. 1. TAM METNİ YER ALAN HADİSLER 62
I. 2. 1. 1. Fasık Övüldüğü Zaman Allah (C.C.) Gazap Eder, Arş Titrer. 62
I. 2. 1. 2. Bu, Allah'ın Kullarının Kalplerine Yerleştirdiği Merhamettir ve Allah, Ancak Merhametli Kullarına Rahmet Eder. 63
I. 2. 1. 3. İnsanlara Merhamet Etmeyene Allah da Merhamet Etmez. 65
I. 2. 1. 4. İman: Allah'a, Meleklerine, Kitaplarına, Peygamberlerine, Âhiret Gününe, Hayır ve Şerriyle Kadere İnanmandır. 67
I. 2. 1. 5. Soğan ya da Sarımsak Yiyen, Mescidimizden Uzak Dursun, Evinde Otursun. 68
I. 2. 1. 6. Müminin Ferasetinden Sakının! Çünkü O, Allah'ın Nuruyla Bakar. 70
I. 2. 1. 7. Akıllı Kişi Nefsine Hâkim Olup Onu Hesaba Çekerek Ölüm Ötesi İçin Çalışandır. Aciz (Ahmak) Kalacak Kimse de Nefsini Hevasına Tabi Kıldığı Halde Allah'tan Hayır Umandır. 72
I. 2. 1. 8. İhsan: Allah'a O'nu Görüyor Gibi İbadet Etmendir. Eğer Sen O'nu Görmüyorsan O Seni Görmektedir. 73
I. 2. 1. 9. İş, Ehil Olmayana Verilince Kıyameti Bekle. 74
I. 2. 1. 10. Her Doğan Çocuk Fıtrat Üzere Doğar. Sonra Anne Babası Onu Yahudi, Hristiyan veya Mecusi Yapar. 76
I. 2. 1. 11. Her İnsan Yaşadığı Hâl Üzere Ölür ve Her Kul Öldüğü Hâl Üzere Diriltilir. 77
I. 2. 1. 12. Ruhlar Cesetlerden İkibin Yıl Önce Yaratılmıştır. 78
I. 2. 1. 13. Rabbini Zikredenlerle Zikretmeyenlerin Misali, Diri ile Ölü Gibidir. 79
I. 2. 1. 14. Cennet İnsana Hoş Görünmeyen Şeylerle Cehennem de Nefsin Arzu Ettiği Şeylerle Kuşatılmıştır. 80
I. 2. 1. 15. Yapılan İşler Niyetlere Göre Değerlenir. 81

I. 2. 1. 16. Şunu İyi Bilin ki, İnsan Vücudunda Küçük Bir Et Parçası Vardır. Eğer Bu Et Parçası İyi Olursa, Bütün Vücut İyi Olur; Bozulursa, Bütün Vücut Bozulur. İşte Bu Et Parçası Kalptir. 82
I. 2. 1. 17. İmanın Zevkine Varabilmenin Önemli Şartlarından Biri, Sevdiği Kimseyi Allah İçin Sevmektir. 83
I. 2. 1. 18. Eğer Siz Günah Etmemiş Olsaydınız Allah Başka Bir Kavim Yaratır, Onlar Günah İşler, Allah da Onları Affederdi. 84
I. 2. 1. 19. Hayra Vesile Olan Yapan Gibidir. 85
I. 2. 1. 20. Hoşlanmadığın Şeye Sabretmende Büyük Fayda Vardır. 87
I. 2. 1. 21. Dünyada Hiç Kimse Yoktur ki, 'Lâ İlahe İllallahü Vallahü Ekber. Velâ Havle Velâ Kuvvete İllâ Billâh' Desin de, Denizin Köpüğü Kadar da Olsa Günahları Kendisinden Kaldırılmasın. 87
I. 2. 1. 22. Kalpler, Rahman'ın İki Parmağı Arasındadır. Onları İstediği Gibi Çevirir. 89
I. 2. 2. NAKIS HADİSLER 91
I. 2. 2. 1. Hikmeti Ehlinden Men Ederseniz Zulmetmiş Olursunuz. Ehli Olmayana Hikmeti Verirseniz, Yine Zulmetmiş Olursunuz. Domuzların Boyunlarına İncileri Asmayınız! Kime İlimden Bir Şey Sorulur da Onu Gizlerse, Kıyamet Günü Ağzına Ateşten Bir Gem Vurulacaktır. 91
I. 2. 2. 2. Müslümanın, Müslüman Üzerindeki Hakkı Beş Tanedir. Selamı Almak, Hastayı Ziyaret Etmek, Cenazelerin Arkasından Gitmek, Davete İcabet Etmek, Aksırana 'Elhamdülillah' Dediğinde 'Yerhamukellah' Demek. 92
I. 2. 3. TELMİH EDİLEN HADİSLER 94
I. 2. 3. 1. Kişinin "İnşallah" Demesi İmanının Kemalindendir. 94
I. 2. 3. 2. Her Bir Dinin Kendine Has Bir Ahlakı Vardır, İslam'ın Ahlakı Hayâdır. 95
I. 2. 3. 3. Yapılan İşler Niyetlere Göre Değer Bulur. Herkes Yaptığı İşin Karşılığını Niyetine Göre Alır. Her Kimin Niyeti Allah'a ve Resulü'ne Varmak, Onlara Hicret Etmekse, Eline Geçecek Sevap da Allah'a ve Resulü'ne Hicret Sevabıdır. Her Kim de Elde Edeceği Bir Dünyalığa veya Evleneceği Bir Kadına Kavuşmak İçin Yola Çıkmışsa, Onun Hicreti de Hicret Ettiği Şeye Göre Değer Bulur. 96
I. 2. 3. 4. Allah'tan Başka İlah Olmadığına, Muhammed'in, Allah'ın Elçisi Olduğuna Şehadet Edinceye, Namazı Kılıp Zekâtı Verinceye Kadar İnsanlarla Savaşmam Bana Emrolundu. Bunları Yaparlarsa, –İslam'ın Hakkı Olan Hadler Hariç– Canlarını,

Mallarını Benden Korumuş Olurlar. Gerçek Durumlarının Hesabını Görmek İse Allah'a Kalmıştır. 98
I. 2. 3. 5. Herkes Yaptığı İşin Karşılığını Niyetine Göre Alır. 99
I. 2. 3. 6. Dünya ve Dünyalıklardan Yüz Çevir, Allah Seni Sevsin; Halkın Elinde Olandan Yüz Çevir, İnsanlar Seni Sevsin. 101
I. 2. 3. 7. Kalbinde Zerre Kadar Kibir Olan Kimse Cennete Giremez. 102
I. 2. 3. 8. Kim Arkadaşının Ayıbını Örterse, Allah da Kıyamet Günü Onun Ayıbını Örter. Kim de Müslüman Kardeşinin Ayıbını Açığa Vurursa, Allah da Onun Ayıbını Açığa Vurur. Hatta Evinin İçinde Bile Olsa, Onu Ayıbıyla Rezil Eder. 103
I. 2. 3. 9. Sultana Sövmeyiniz; Zira O, Yeryüzünde Allah'ın Gölgesidir. 105
I. 2. 3. 10. Allah Katında En Kötü Kimse, Ağzının Bozukluğundan Dolayı İnsanların Kendisiyle Buluşmayı ve Görüşmeyi Terk Ettiği Kimsedir. 106
Mesnevi Dördüncü Kitap 1968. Beyit..... **Hata! Yer işareti tanımlanmamış.**
I. 2. 3. 11. Mümin Bir Kimse Bir Bağırsağı Doluncaya Kadar, Kâfir İse Yedi Bağırsağı Doluncaya Kadar Yer. 108
II. BÖLÜM 110
MESNEVİ'DE YER ALAN VE MESNEVİ'DE OLMAYIP TÂHİRÜ'L-MEVLEVİ'NİN ŞERHE İLAVE ETTİĞİ HZ. MUHAMMED (S.A.V.) VE DÖRT HALİFE İLE İLGİLİ HUSUSLAR 110
II. 1. MESNEVİ'DE YER ALAN HZ. MUHAMMED (S.A.V.) VE DÖRT HALİFE İLE İLGİLİ HUSUSLAR 111
II. 1. 1. HZ. MUHAMMED (S.A.V.) İLE İLGİLİ HUSUSLAR 111
II. 1. 1. 1. İnsanların Kendilerini Peygamberler ile Eşit Tutmaları 111
II. 1. 1. 2. Hz. Muhammed (S.A.V.)'in Lakabı 112
II. 1. 1. 3. Hz. Muhammed (S.A.V.)'in Lakabı 113
II. 1. 1. 4. Hz. Muhammed (S.A.V.)'in Mücahit Tanımı 116
II. 1. 1. 5. Hz. Muhammed (S.A.V.)'in En Büyük Mucizesi Kur'an-ı Kerim'dir. 117
II. 1. 1. 6. Hz. Muhammed (S.A.V.)'e İtaatin ve Bağlılığın Önemi 119
II. 1. 1. 7. Hz. Muhammed (S.A.V.)'e Burak Gelmesi 120
II. 1. 1. 8. Hz. Muhammed (S.A.V.)'in İbadet ile Meşgul Olması 121
II. 1. 1. 9. Hz. Muhammed (S.A.V.)'in Şakku'l-Kamer Mucizesi 122
II. 1. 1. 10. Hz. Muhammed (S.A.V.)'in Sünnetine Uymanın Müjdesi 125
II. 1. 1. 11. Hz. Muhammed (S.A.V.) ve Hz. Ayşe (R.A.) 126

II. 1. 1. 12. Hz. Muhammed (S.A.V.)'in Mucize İzhar Etmesi Ebû Cehil'in Avucundaki Taş Kırıklarının Dile Gelip Zat-i Akdesi Muhammedi'nin Risaletine Şehadet Etmeleri. 128
II. 1. 1. 13. Hz. Muhammed (S.A.V.)'in Zeyd Bin Harise ile Olan Kıssası 128
II. 1. 1. 14. Hz. Muhammed (S.A.V.) Âlemin Var Olma Sebebidir. 129
II. 1. 2. HZ. EBÛ BEKİR (R.A.) İLE İLGİLİ HUSUSLAR 131
II. 1. 2. 1. Hz. Ebû Bekir (R.A.)'ın Hayatı 131
II. 1. 3. HZ. ÖMER (R.A.) İLE İLGİLİ HUSUSLAR 133
II. 1. 3. 1. Hz. Muhammed (S.A.V.) ve Hz. Ömer (R.A.) 133
II. 1. 3. 2. Hz. Ömer (R.A.)'ın Müslüman Oluşu 135
II. 1. 3. 3. Hz. Muhammed (S.A.V.)'in Hz. Ömer (R.A.) ile İlgili Duası 137
II. 1. 3. 4. Hz. Ömer(R.A.)'ın Rüyası 138
II. 1. 4. HZ. OSMAN (R.A.) İLE İLGİLİ HUSUSLAR 140
II. 1. 4. 1. Hz. Osman (R.A.)'ın Hayatı 140
II. 1. 5. HZ. ALİ (R.A.) İLE İLGİLİ HUSUSLAR 142
II. 1. 5. 1. Hz. Ali (R.A.)'ın Hayatı 142
II. 2. MESNEVİ'DE OLMAYIP TÂHİRÜ'L-MEVLEVİ'NİN ŞERHE İLAVE ETTİĞİ HZ. MUHAMMED (S.A.V.) VE DÖRT HALİFE İLE İLGİLİ HUSUSLAR 143
II. 2. 1. HZ. MUHAMMED (S.A.V.) İLE İLGİLİ HUSUSLAR 143
II. 2. 1. 1. Peygamber Mucizesi 143
II. 2. 1. 2. Hz. Muhammed (S.A.V.)'in Ashaba ve Ümmete Visal Orucunu Yasaklaması 144
II. 2. 1. 3. Hz. Muhammed (S.A.V.)'in Visal Orucu 145
II. 2. 1. 4. Kur'an'ın Nuru 146
II. 2. 2. HZ. EBÛ BEKİR (R.A.) İLE İLGİLİ HUSUSLAR 147
II. 2. 2. 1. Hz. Ebû Bekir (R.A.) ve Hz. Ömer (R.A.) 147
II. 2. 3. HZ ÖMER (R.A.) İLE İLGİLİ HUSUSLAR 149
II. 2. 3. 1. Hz. Ömer (R.A.)'ın Lakabı 149
II. 2. 3. 2. Hz. Ömer (R.A.) ile İlgili Kıssa 150
II. 2. 4. HZ. OSMAN (R.A.) İLE İLGİLİ HUSUSLAR 151
II. 2. 4. 1. Hz. Osman (R.A.) ile İlgili Kıssa 151
II. 2. 5. HZ. ALİ (R.A.) İLE İLGİLİ HUSUSLAR 152
II. 2. 5. 1. Hz. Ali (R.A.)'ın Ölümü 152
TABLO I 157

TABLO II 158
SONUÇ 159
KAYNAKÇA 163

T.C.
SELÇUK ÜNİVERSİTESİ
Mevlanâ Araştırmaları Enstitüsü Müdürlüğü

Öğrencinin		
	Adı Soyadı	RAHİME ACAR
	Numarası	1 5 7 2 0 1 0 0 1 0 0 3
	Ana Bilim / Bilim Dalı	Mevlâna ve Mevlevîlik Araştırmaları / Mevlâna ve Mevlevîlik Araştırmaları
	Programı	Tezli Yüksek Lisans ☒
	Tez Danışmanı	DR. ÖĞR. ÜYESİ NURGÜL SUCU KÖROĞLU
	Tezin Adı	**TÂHİRÜ'L- MEVLEVİ'NİN MESNEVİ ŞERHİ'NDE (1-6. C.) HADİSLER, HZ. MUHAMMED (S.A.V.) VE DÖRT HALİFE**

ÖZET

"Tâhirü'l- Mevlevi'nin Mesnevi Şerhi'nde (1- 6. C.) Hadisler, Hz. Muhammed (S.A.V.) ve Dört Halife" konulu tez çalışması giriş, Mesnevi'de yer alan ve Mesnevi'de olmayıp Tâhir'ül-Mevlevi'nin Şerhi'ne ilave ettiği hadisler, Hz. Muhammed (S.A.V.) ve dört halife ile ilgili hususlar ve sonuç bölümünden oluşmaktadır.

Giriş kısmında; tezin yazılma amacı, izlenen yöntem ve belli başlı bazı bilgiler yer alır. Çalışmamız, Mesnevi beyitlerinin Farsça orijinal metni, okunuşu, tercümesi ve şerhlerinin yanında bizim açıklamalarımızı ve tespitlerimizi ihtiva etmektedir. Her bir beyitte öncelikle Tâhirü'l-Mevlevi'nin açıklamaları olduğu gibi köşeli parantez içinde alınmış, sonra da tarafımızdan gerekli izah yapılmıştır. Tâhirü'l-Mevlevî'nin şerhinde gördüğümüz yazım kuralları ve beyitlerin okunuşundaki bariz hatalar düzeltilerek yazılmıştır. Tablolarda kaç beyit tespit edildiği belirtilmiştir.

Sonuç kısmında konu ile ilgili genel değerlendirmeler yer alır.

Anahtar Kelimeler: Mevlana, Mesnevi, Hadis, Peygamber Efendimiz, Dört Halife

T.C.
SELÇUK ÜNİVERSİTESİ
Mevlanâ Araştırmaları Enstitüsü Müdürlüğü

Öğrencinin

Adı Soyadı	RAHİME ACAR
Numarası	1 5 7 2 0 1 0 0 1 0 0 3
Ana Bilim / Bilim Dalı	Mevlâna ve Mevlevîlik Araştırmaları / Mevlâna ve Mevlevîlik Araştırmaları
Programı	Tezli Yüksek Lisans ☒
Tez Danışmanı	DR. ÖĞR. ÜYESİ NURGÜL SUCU KÖROĞLU
Tezin İngilizce Adı	**HADITHS IN THE ANNOUNCEMENT OF TÂHİRÜ'L-MEVLEVİ (1-6TH C.), HZ. MUHAMMAD (S.A.V.) AND THE FOUR CALİPHS**

SUMMARY

"The hadiths in the Commentary on the Masnavi (1-6th c.) Of the Tâhirü'l-Mevlevi (1-6th century) Prophet Muhammad (S.A.V.) and the four caliphs" introduction, the hadiths added to the Commentary by Tâhirü'l-Mevlevi, not in the Mesnevi and the Masnavi, It consists of issues about Muhammad (S.A.V.) and the four caliphs and a conclusion section.

In the introduction; the purpose of writing the thesis, the method followed and some basic information. Our study includes the original text, reading, translation and annotations of the Masnavi couplets in Persian, as well as our explanations and determinations. In each couplet, first of all, the explanations of Tâhirü'l-Mevlevi were taken in square brackets as they were, and then the necessary explanation was made by us. The spelling rules we see in the commentary of Tâhirü'l-Mevlevi and the obvious mistakes in reading the couplets were corrected. It is stated in the tables how many couplets were determined.

The conclusion section includes general evaluations about the subject.

Key Words: Mevlana, Mesnevi, Hadith, Prophet Muhammad (S.A.V.), Four Caliphs

Alaeddin Keykubat Yerleşkesi Müze Binası (Merkez Kütüphane Arkası) Kat: 1 Selçuklu / KONYA
Telefon: (0 332) 223 08 14 Faks: (0 332) 241 03 45
E-posta: mevlana@selcuk.edu.tr Elektronik Ağ: http://www.mevlana.selcuk.edu.tr

ÖN SÖZ

Mevlana Celâleddin Rumi (1207–1273); hayatını ilme, irfana, ahlaka kısacası Hakk'a ve halka adamış bir gönül ve hizmet eridir. Hz. Muhammed (S.A.V.)'in güzel ahlakını kendisine örnek alan Mevlana, bütün eserlerinde insanlara faziletli ve erdemli olmayı öğretme çabası içindedir. Mevlana; eserlerinde, peygamberlere, onların mücadelelerine ve ahlaki güzelliklerine sıkça temasta bulunur. O, Kur'an-ı Kerim'de adı geçen her peygambere değinir. Hz. Muhammed (S.A.V.)'i anlatırken ağırlıklı olarak Kur'an-ı Kerim, hadisler, tarihî olaylar ve rivayetleri esas alır.

Bu çalışmanın amacı; Tâhirü'l-Mevlevi'nin Mesnevi Şerhi'nin 1- 6. ciltlerinde yer alan Hz. Muhammed (S.A.V.)'in hadislerini, Hz. Muhammed (S.A.V.) ve dört halife ile ilgili hususları ortaya koyarak bunlara ilişkin birtakım tespitlerde bulunabilmektir.

Çalışmamızda; muhtevasında hadis bulunduğu tespit edilen beyitlerin Farsça orijinal metinleri ile Türkçe okunuşu ve tercümeleri, cilt ve sayfa numaraları; rivayet edilen hadisin tam metni, kaynakları, Tâhirü'l-Mevlevi'nin ilgili açıklamaları, daha sonra da şerhle ilgili bizim açıklamalarımız ve tespitlerimiz bulunmaktadır. İlgili beyitlerin Farsça orijinal metinleri Prof. Dr. Adnan Karaismailoğlu, Doç. Dr. Derya Örs'ün ortak çalışması olan *Mesnevi-i Ma'nevî (Farsça) , (6 cilt, Akçağ Yay. , İstanbul, 2007*) adlı kitaptan, okunuşları ise Mehmet Kanar tarafından hazırlanan Mesnevi, (*Mevlana Celâleddin Rumi, 6 cilt, Ayrıntı Yay. , İstanbul, 2013*) adlı çalışmadan faydalanılarak düzenlenmiştir. Bu düzenlemeye çalıştığımız şerhte çok fazla imla hatası bulunmasından dolayı ihtiyaç duyulmuştur. Tâhirü'l-Mevlevi'nin açıklamaları köşeli parantez içerisinde belirtilmiş ve cilt/sayfa numaraları dipnotta gösterilmiştir. Çalışmamızı; Tâhirü'l-Mevlevi'nin *Mesnevi Şerhi*'nin ilk 6 cildinde yer alan hadisler, Hz. Muhammed (S.A.V.) ve dört halife ile ilgili hususlar olmak üzere iki ana başlık altında toparlanılmış ve ilgili beyitleri Mesnevi'de yer alanlar ve Mesnevi'de olmayıp Tâhirü'l-Mevlevi'nin şerhe ilave ettiği, şeklinde iki kısımda incelenilmiştir. Çalıştığımız metin üzerinde görülen imla hataları ve anlatım bozuklukları yine tarafımızdan düzeltilerek aktarılmaya çalışılmıştır.

Bu çalışmaya hem içerik hem de üslup yönünden önemli katkılarda bulunan danışman hocam Dr. Öğr. Üyesi Nurgül SUCU KÖROĞLU'na ve desteğini esirgemeyen eşim Ali ACAR'a teşekkürlerimi sunuyorum.

Rahime ACAR
KONYA-2020

KISALTMALAR

a.g.e. : Adı geçen eser

A.S. : Aleyhisselâm

b. : Bin (oğul)

bk. : Bakınız

C. : Cilt

çev. : Çeviren

d. : Doğum

DİA : Diyanet İslam Ansiklopedisi

Dr. : Doktor

h. : Hicri

Hz. : Hazreti

m. : Miladi

MEB : Milli Eğitim Bakanlığı

ö. : Ölüm

Prof. : Profesör

R.A. : Radıyallahu Anh

s. : Sayfa

S.A.V : Sallallahu Aleyhi ve Sellem

t.y. : Tarih yok

TDV : Türkiye Diyanet Vakfı

terc. : Tercüme

vb. : ve benzeri

vr. : Varak

GİRİŞ

İslam coğrafyasında tarihî seyir içinde, tüm insanlığa hitap eden önemli eserler kaleme alınmıştır. Bunlardan biri de Mevlana Celâleddin Rumi'nin *Mesnevi*'sidir. Mesnevi dünya çapında büyük ilgi gören bir eser olduğu için çeşitli dillere çevrilerek insanlığın istifadesine sunulmuştur.

Mevlana, 1207 yılında (Hicri 604) Belh'te doğup, 1273 yılında (Hicri 672) Konya'da vefat etmiştir.

Mevlana Celâleddin Rumi Hz. Muhammed (S.A.V.)'e candan bağlıdır.

عذرخواه عقلِ کلّ و جان توی

جانِ جان و تابش مرجان توی

'Ozr-hâh-ı akl-ı küll ü cân tuyî

Cân-i cân u tâbiş-i mercân tuyî *Mesnevi, 3/1805*

"Akl-ı kül ve ruh-ı kül olan Hz. Muhammed (S.A.V.)'in özü ve canların canı hatta mercan-ı lamiası sensin." beytiyle Mevlana'nın, Hz. Muhammed (S.A.V.)'e olan muhabbetini anlıyoruz.

Hz. Muhammed (S.A.V.)'in söz konusu edildiği yerlerde Mevlana'nın üslubunun, ayrı bir saygı ve inceliğe büründüğünü görürüz. O, yaşantısıyla olduğu gibi diliyle de Hz. Muhammed (S.A.V.) 'e daima hürmet ve muhabbet dolu olmuştur.

Hz. Muhammed (S.A.V.)'i gerçek anlamda anlayan ve O'nun yolunu izleyenlere, Cenabıhak katında sonsuz lütuf ve ihsanlar vardır. Kur'an-ı Kerim'de:

قُلْ اِنْ كُنْتُمْ تُحِبُّونَ اللّٰهَ فَاتَّبِعُونِي يُحْبِبْكُمُ اللّٰهُ وَيَغْفِرْ لَكُمْ ذُنُوبَكُمْ وَاللّٰهُ غَفُورٌ رَحِيمٌ

De ki: "Eğer Allah'ı seviyorsanız bana uyun ki Allah da sizi sevsin ve günahlarınızı bağışlasın. Allah çok bağışlayan, çok esirgeyendir."[1]

مَنْ يُطِعِ الرَّسُولَ فَقَدْ اَطَاعَ اللّٰهَ وَمَنْ تَوَلّٰى فَمَا اَرْسَلْنَاكَ عَلَيْهِمْ حَفِيظاً

"Resulullah'a itaat eden Allah'a itaat etmiş olur, yüz çevirenlere gelince seni onlara bekçi olarak göndermedik."[2] buyrulmuştur.

[1] Âl-i İmrân, 3/31.
[2] Nisâ, 4/80.

Mevlana, Hz. Muhammed (S.A.V.)'i herkesin hakkıyla anlayamadığından şikâyet eder ve Hz. Muhammed (S.A.V.)'i doğru anlayabilmek için cehaleti, önyargıları, kibri, hırsı ve yanlış muhakemeyi terk etmeyi gerekli görür.

Mevlana, hep sevgi bilhassa Hak sevgisi üzerinde durmuş; insanı da, Cenabıhakk'ın tecellisine mazhar olan üstün bir varlık olarak gördüğü için sevmiştir. Bu sevgisinin üstünlüğünden ötürü insanın hatalarına da müsamaha gözü ile bakmıştır. "Habibullah" yani Allah'ın sevgilisi ve ekmel-i mahlukat olan Hz. Muhammed (S.A.V.)'i Mevlana'nın nasıl sevdiğini bu yönden de görmek gerek. Mevlana;

"Ben sağ olduğum müddetçe Kur'an'ın kölesiyim

Ben Muhammed Muhtâr'ın yolunun tozuyum

Benim sözümden bundan başkasını kim naklederse

Ben ondan da bizarım, o sözlerden de bizarım"[3] sözleri ile Peygamber sevgisini hiçbir şüpheye mahal bırakmayacak şekilde dile getirir.

Mevlana; Mesnevi'nin sadece lafız, vezin, şiir ve hikâyelerden ibaret olmadığını, asıl amacın mananın muhataba ulaştırılması olduğunu söylemiş ve surete takılıp kalınmaması için uyarılarda bulunmuştur. Manadan nasip alanların bunu suret vasıtasıyla gerçekleştirdiğini, ancak surete takılanların manadan nasip alamayacağını belirtmiştir.

Mesnevi'nin konusu, genel anlamda insanın eğitimi ve kişisel gelişimi üzerine kurulmuştur. Bu eğitimdeki temel amaç, öncelikle insanın kendisinin farkında olması ve daha sonra da bu farkındalık sayesinde merkezden en üst seviyeye kadar bütün hakikatleri idrak etmesidir.[4]

Mesnevi, Kur'an-ı Kerim ve hadis-i şerifleri temel kaynak edinen bir eserdir. Mesnevi'nin pek çok yerinde ayetler ve hadisler hakkında açıklamalar bulunmaktadır. Mevlana; bazı hadislerin tam metnini almış (tam iktibas), bazılarından birkaç kelime veya eksik cümle ile bahsetmiş (nakıs iktibas), bazılarını ise sadece mana yoluyla (telmih) aktarmıştır. Birkaç konuyu içeren hadislerin kısaltılıp ihtiyaç duyulan kısmının kullanılması

---

3 Mevlana Celâleddin-i RUMİ, *Divan-ı Kebir*, II/1331. Rubai, s.1341

4 Semih CEYHAN, *Mesnevî,* TDV İslâm Ansiklopedisi, https://islamansiklopedisi.org.tr/mesnevi--mevlana (21.10.2020).

olarak ifade edilen taktî'u'l-hadis, hadisçiler tarafından da uygulanmış bir yöntemdir[5] ve bu yöntem Mesnevi'de de uygulanmıştır.

Bu çalışmada Tâhirü'l-Mevlevi'nin Şerh-i Mesnevi-i Şerif'i ekseninde Mesnevi'de yer alan hadisler, Hz. Muhammed (S.A.V.) ve dört halife ilgili hususlar ele alınmıştır.

Cumhuriyet devrinin şair, yazar ve mutasavvıflarından olan Tâhirü'l-Mevlevi, 1877 yılında İstanbul'da doğmuş, 21 Haziran 1951'de İstanbul'da vefat etmiştir. Gülhane Askeri Rüştiyesi'ni ve Menşe-i Küttab-ı Askeriye Mektebi'ni bitirir. Uzun süre Darüşşafaka ve Kuleli Askeri liselerinde Arapça, Farsça, Türk edebiyatı ve tarih dersleri verir. Ömrünün son yıllarında İstanbul Kütüphaneleri Tasnif Komisyonu'nda görev alarak Türkçe yazma divanların kataloglarının hazırlanmasına emek harcar. Çalışmalarını edebiyat tarihi sahasında yoğunlaştıran Tâhirü'l-Mevlevi, Yücel dergisindeki yazıları ile (1935) bazı kitaplarını neşreder. 1934'te Maarif Vekâleti'ne bağlı Edebiyat Lügatı Komisyonu'nda Ali Ekrem'le sürdürdükleri lügat çalışmaları yürümeyince Edebiyat Istılahları adlı eserini hazırlar. 1940'ta yayımlanmaya başlayan İslam-Türk Ansiklopedisi'nin yazarları arasında yer alır. 1943 yılında, Mehmet Ali Ayni'nin teklifiyle İstanbul kütüphanelerindeki yazmaları tasnif için kurulan komisyonda çalışmaya başlar. 12 Şubat 1944'te, yaşının ilerlemesi gerekçe gösterilerek Dârüşşafaka'da 1909 yılından beri yaptığı hocalık görevinden emekliye sevkedilir. 29 Mayıs 1948'de Süleymaniye Camii'nde Mesnevi okutmaya başlar. Ömrünün son yılları yazma divanlar katalogu hazırlığı ve İslam Yolu dergisinde yazdığı yazılarla geçer. Mesnevi takriri notlarını Mesnevi Dersleri adıyla formalar halinde bastırır. 21 Haziran 1951'de vefat eder. Cenazesi, vasiyeti üzerine Yenikapı Mevlevihanesi'nde annesi Emine Emsal Hanım'ın yanına defnedilir. Çelebi kişiliğinin yanında hicivleri ve kalem mücadeleleriyle tanınan, hürriyetçi bir karaktere sahip bulunan Tâhirü'l-Mevlevi, Yenikapı Mevlevihanesi gibi İstanbul'un önemli bir sanat ve edebiyat muhitinden feyz alıp ilim ve irfan havası içinde ömür sürmüş, talebelerinin sayısı binleri aşmış, birçok öğrencisi yüksek mevkilere ulaşmıştır.[6]

Çalışmamızda; muhtevasında hadis bulunduğu tespit edilen beyitlerin Farsça orijinal metinleri ile Türkçe okunuşu ve tercümeleri, cilt ve sayfa numaraları, rivayet edilen hadislerin tam metni, kaynakları, Tâhirü'l-Mevlevi'nin ilgili açıklamaları, daha sonra da şerhle ilgili

[5] Fikret KARAPINAR, *Hz. Mevlânâ'nın Eserlerinde Hadis Kültürü*. Marife 15/1, s. 117-137. https://doi.org/10.33420/marife.437076

[6] Alim KAHRAMAN, *Tâhirü'l-Mevlevî*, TDV İslâm Ansiklopedisi, https://islamansiklopedisi.org.tr/tahirulmevlevi (21.10.2020).

bizim açıklamalarımız ve tespitlerimiz bulunmaktadır. Tâhirü'l-Mevlevi'nin açıklamaları köşeli parantez içerisinde belirtilmiş ve cilt/sayfa numaraları dipnotta gösterilmiştir.

Çalışmamızı; Tâhirü'l-Mevlevi'nin Mesnevi Şerhi'nin ilk 6 cildinde yer alan hadisler, Hz. Muhammed (S.A.V.) ve dört halife ile ilgili hususlar olmak üzere iki ana bölüme ayrılmıştır. Birinci bölümde; ilgili beyitleri Mesnevi'de yer alan hadisler ve Mesnevi'de olmayıp Tâhirü'l-Mevlevi'nin şerhine ilave ettiği hadisler şeklinde iki kısımda incelenildi. Daha sonra her başlığın altına üç alt başlık daha ilave ederek ilgili hadisleri tam iktibas, nakıs iktibas ve telmih edilenler şeklinde yeniden gruplandırıldı. Bu usul diğer ana başlıkta da aynen tatbik edildi. Çalıştığımız metin üzerinde görülen imla hataları ve anlatım bozuklukları yine tarafımızdan düzeltilerek aktarılmaya çalışılmıştır.

İkinci bölümde ise; Mesnevi'de ve Tâhirü'l-Mevlevi'nin şerhinde yer alan Hz. Muhammed (S.A.V.) ve dört halife ile ilgili hususlar olmak üzere iki ana başlık yer almaktadır. Bu bölümde, Hz. Muhammed (S.A.V.) ve dört halife ile ilgili olan beyitler ve açıklamalar tespit edilmiştir. Konuyla ilgili beyitlerin Farsçaları Prof. Dr. Adnan Karaismailoğlu ve Doç. Dr. Derya Örs'ün ortak çalışması olan *Mesnevi-i Ma'nevî (Farsça)* taranarak tespit edilmiştir.

Beyitlerin Türkçe okunuşunda ise, Mehmet Kanar'ın, *Mesnevi (1-2-3) ve Mesnevi (4-5-6)* adlı çalışmasından yararlanılmıştır.

Yazıldığı devirden bu yana üzerinde çok yönlü çalışmalar yapılmış olan Mesnevi'nin hadislerle ilgili yönü de ihmal edilmemiştir. Bu konuda yapılan çalışmalar şunlardır:

1) Ali Yardım'ın *Mesnevi Hadisleri* adlı eseri.

   Eser, Mesnevi'de hadis üzerine çalışma yapacaklar için iyi bir kaynaktır. Mesnevi'de kullanılan hadislerin muhtevaları bakımından bir değerlendirilmesi, hadislerin kaynaklara göre dağılımı ve sıhhat derecelerine göre tasnifi yapılmıştır.[7]

2) Ali Osman Koçkuzu'nun *Mesnevi'de Hz. Peygamber* adlı eseri.

   Prof. Dr. Ali Osman Koçkuzu, bu çalışmasında Mesnevi'deki sıraya riayet ederek Hz. Muhammed (S.A.V.) ile ilgili beyitleri tek tek tespit etme ve bunları izah etme şeklinde bir yöntemi benimsemiştir. Tespit edilen beyitler, öncelikle uygun bir başlıkla ve Mesnevi'de bulunduğu yeri gösteren bir ibareyle takdim edilmektedir. Sonrasında beyitlerin Farsçasını Latin harfleriyle alıntılayan yazar,

[7] Ali YARDIM, *Mesnevi Hadisleri*, İstanbul, 2008, s.296.

beyitlerin serbest çevirisini de alıntıların hemen altında sunmaktadır. Daha sonra beyitlerde bulunan Peygamberimiz (S.A.V.) ile ilgili kısımlar üzerinde hadis ve siyer gibi ilimlerin birikiminden faydalanarak açıklama çalışmaları yapıldığı görülmektedir. Eser bu yönüyle de kısmi bir Mesnevi derlemesi ve şerhidir. Konusu sadece Peygamberimiz, mübarek sözleri/hadisleri ve bazen de Kur'an-ı Kerim'e yapılan atıflardır.[8]

3) Fikret Karapınar'ın *Hz. Mevlana'nın Eserlerinde Hadis Kültürü* adlı makalesi.

Makalede, XIII. asır Selçuklu Anadolu'sunda sufi kimliği ile öne çıkan ve günümüzde tasavvuf denince ilk akla gelen birkaç isimden biri olan Mevlana Celâleddin Rumi'nin eserleri çerçevesinde hadis kullanımı tespit edilmeye çalışılmıştır. [9]

[8] Ali Osman KOÇKUZU, *Mesnevi'de Hz.Peygamber*, İstanbul, 2006.
9 Fikret KARAPINAR, *Hz. Mevlânâ'nın Eserlerinde Hadis Kültürü*, Marife 15/1, 117-137. https://doi.org/10.33420/marife.437076

I. BÖLÜM

I. MESNEVİ'DE YER ALAN VE MESNEVİ'DE OLMAYIP TÂHİRÜ'L-MEVLEVİ'NİN ŞERHE İLAVE ETTİĞİ HADİSLER

I. 1. MESNEVİ'DE YER ALAN HADİSLER

Mesnevi'de tespit ettiğimiz hadislerin sayısı 39'dur. Mesnevi'de yer alan hadislerin 18'i tam metinli, 5'i nakıs, 16'sı da telmih edilen hadislerdir. Aşağıda bu hadisler kaynaklarıyla tespit edilip, daha sonra da beyitlerdeki yerleriyle, Tâhirü'l-Mevlevi'nin Şerhi ve bizim açıklamalarımızla tekrar düzenlenilmiştir.

I. 1. 1. Tam Metni Yer Alan Hadisler

1. "Her kim sırrını gizlerse, muradına çabucak erer." (Taberânî, *el-Mu'cemü's-Sağîr*, 2/149) *[Mesnevi, 1/175]*

2. "Namaz, ancak kalp huzuru ile tamam olur." (Zehebî, *Mîzân*, II/109, 3041; İbn Hacer el-'Askalânî, *Tehzibü't-Tehzib*, XII/87, 380.) *[Mesnevi, 1/378]*

3. "Uyku ölümün kardeşidir." (Beyhaki, *Şu'abü'l-İman*, 316) *[Mesnevi, 1/399]*

4. "Akıllı ve olgun mümin aynı delikten iki defa sokulmaz." (Buhârî, *Edeb*, 83; Müslim, *Züht*, 63) *[Mesnevi, 2/901]*

5. "Devenin dizginini tevekkül ile bağla." (Tirmizi, *Sıfatü'l-Kıyame*, 60) *[Mesnevi, 2/907]*

6. "Helal mal, salih bir kimse için ne iyidir." (Buhârî, *el-Edeb'ül-Müfred*, s.112, 299.) *[Mesnevi,2/97]*

7. "Kendisine danışılıp istişare edilen kimse, emin ve güvenilir kimsedir." (Ebû Dâvud, *IV/1233*, 3745) *[Mesnevi, 2/1037]*

8. "Hasta gözükmeyin hasta olursunuz." (Deylemi, *Müsnedü'l-Firdevs*, 186) *[Mesnevi, 2/1067]*

9. "Müminler birbirlerinin aynasıdır." (Ebû Davud, *Edeb*, 49) *[Mesnevi, 3/132]*

10. "Küçük cihattan büyük cihada dönüyoruz." (Razi, XXIII, 72; *Beydavi*, II, 97) *[Mesnevi,3/1385]*

11. "Her kim Allah'tan korkarsa her şey ondan korkar." (Aclûnî, *Keşfü'l-hafâ'*, II, 249) *[Mesnevi, 3/1424]*

12. "Evvela selam sonra kelam." (Tirmizi, *Sünen*, X/173- 174.) *[Mesnevi, 3/1426]*

13. Kulun Allah'a en yakın olduğu zaman secdede bulunduğu andır. (Müsned, II, 421; Müslim, *Salât*, 215) *[Mesnevi, 4/1935]*

14. "Kanaat hazinedir." (Kurtubî, s. 14) *[Mesnevi, 4/2325]*

15. "Mümin müminin aynasıdır." (Ebû Davud, *Edeb*, 49) *[Mesnevi, 6/4019]*

16. "Elinin aldığı şeyi sonunda sahibine teslim etmek gerekir." (Ebû Davut, *Büyü* 81) *[Mesnevi, 6/4526]*

17. "Eğer, şöyle, böyle olsaydı demekten sakının. Çünkü o münafıkların sözüdür." (Müslim, *Kader*, 34; İbn Mace, Mukaddime, 10; Ahmed b. Hanbel, 2/366, 370) *[Mesnevi, 6/4711]*

18. "Allah vardı, O'nunla başka hiçbir şey yoktu." (Buhârî, *Bed'ül-halk*, 2) *[Mesnevi, 6/4946]*

I. 1. 2. Nakıs Hadisler

1. "Sabır sevinç anahtarıdır." (Buhârî, *Rikak,* 6) *[Mesnevi, 1/97]*

2. "Kazanan Allah'ın sevgilisidir." (Taberânî, *Evsat*, 8/80; Beyhaki, *Şuabu'l-İman*, 2/88) *[Mesnevi, 2/908]*

3. "Halk, Allah'ın ayalidir." (Süyûti, *el-Câmi'us-Sağîr*, 2/12.) *[Mesnevi, 2/921]*

4. "Günahtan tam dönen ve tövbe eden, o günahı hiç işlememiş gibidir." (İbn Mace, *Zühd,* 30) *[Mesnevi, 3/1253]*

5. "Kim bana bir defa salat getirirse, Allah da ona on salat getirir ve onun günahını affeder; on derece yükseltir." (Nesei, *Sehv*, 55) *[Mesnevi, 6/4867]*

I. 1. 3. Telmih Edilen Hadisler

1. "İnsanoğlunun bir dere dolusu altını olsa, bir dere daha ister. Onun ağzını topraktan başka bir şey doldurmaz. Ama Allah, tövbe edenin tövbesini kabul eder." (Buhârî, *Rikak* 10; Müslim, *Zekât* 116- 119.) *[Mesnevi, 1/87]*

2. "Münafıkların alameti dörttür: Kendisine bir şey emânet edildiği zaman ona ihanet eder, konuştuğunda yalan söyler, söz verince sözünden döner, düşmanlıkta haddi aşar, haksızlık yapar." (Buhârî, *Îmân* 24, *Mezâlim* 17, *Cizye* 17; Müslim, *Îmân* 106. /Ebû Dâvûd, *Sünnet* 15; Tirmizi, *Îmân* 14; Nesâî, *Îmân* 20.) *[Mesnevi, 1/180]*

3. "Mümin kuluma verilecek mükâfatın büyüklüğü, kendisine verilen belanın büyüklüğü nisbetindedir." (Süyûti, *Camiu's Sağir*, 2/74.) *[Mesnevi, 1/230]*

4. “Her şeyde tefekkür edin, ancak Allah’ın zatında tefekkür etmeyin.” (İbn Hacer, 13/383) *[Mesnevi, 1/240]*

5. “Namazın dindeki yeri, başın vücuttaki yeri gibidir.” (Münziri, *et-Terğib ve-Terhib*, 364.) *[Mesnevi, 1/273]*

6. “Ümmetim için gizli şirk ve şehvetten kaygı duyuyorum.” (Müsned, IV, 124) *[Mesnevi, 1/281]*

7. “Münafık, iki sürü arasında gidip gelen şaşkın koyun gibidir. Bir o sürüye gider, bir bu sürüye!” (Müslim, *Sıfatül münafikîn*,17) *[Mesnevi, 1/291]*

8. “Müminin ferasetinden sakının! Çünkü o Allah’ın nuruyla bakar.” (Tirmizi, *Tefsiru’l-Kur’an*, 16, Süyûti, el Câmiu’s Sağir, 1, 24) *[Mesnevi, 1/297]*

9. “Her kul, öldüğü hâl üzere diriltilir.” (Müslim, *Cennet*, 83) *[Mesnevi, 1/509]*

10. “Hiçbir kimse, asla kendi kazancından daha hayırlı bir rızık yememiştir. Allah’ın peygamberi Dâvûd (A.S.) da kendi elinin emeğini yerdi.” (Buhârî, *Büyû* 15, Enbiyâ 37) *[Mesnevi, 2/927]*

11. “Allahım vesveseden sana sığınırım.” (Tirmizi, *Dua*, 78) *[Mesnevi, 3/1252]*

12. “Mücahit nefsiyle cihat edendir.” (Tirmizi, 1671, III, 182) *[Mesnevi, 3/1547]*

13. “Ey insanlar! Allah’a tövbe ediniz. Zira ben O’na günde yüz defa tövbe ediyorum.” (Müslim, *Zikir*, 42. /Ebû Dâvûd, *Vitir*, 26; İbni Mâce, *Edeb*, 57) *[Mesnevi, 3/1629]*

14. “Hediyeleşin, birbirinize sevginiz artsın.” (İmam Mâlik, *Muvattâ,* Hüsnü’l-Huluk, 16) *[Mesnevi, 5/3168]*

15. “Ey Allah’ın Resulü! Kalplerin cilası nedir? ‘Allah’ı zikretmek ve Kur’an-ı Kerim okumaktır.’” (Süyûti, *Câmiu’l-ehâdis*, 8007) *[Mesnevi, 5/3453]*

16. “Allah'ın hicabı nurdur, eğer onu kaldırmış olsaydı bütün varlıklar yanardı.” (Müslim, *Îmân*, 293- 294; İbn Mâce, *Mukaddime*, 13) *[Mesnevi, 6/4796]*

I. 1. 1. TAM METNİ YER ALAN HADİSLER

I. 1. 1. 1. 1. <u>Her Kim Sırrını Gizlerse, Muradına Çabucak Erer.</u>

گفت بیغمبر که هر که سِر نهفت

زود گردد با مرادِ خویش جفت

Goft Peygamber ki her ki sır nihoft

Zûd gerded bâ-murâd-i hᵛîş coft (Mesnevi, 1/175)

["Hz. Muhammed (S.A.V.): Her kim sırrını gizlerse, muradına çabuk erer, buyurmuştur."

Hz. Mevlana, "Hacetlerinizin husule ermesi için, sır saklamak hususundan faydalanınız. Çünkü nimet sahibi olan herkese haset edilir." hadisine telmih etmiştir. Mesnevi'nin diğer bir yerinde: "Gidişin, altının ve mezhebin hakkında dudağını kımıldatma ve onlardan bahsetme." buyurmuştur.**]**[10]

Taberânî ve Bedîüzzaman Fürûzanfer'e göre, sır saklamanın incelikleri şunlardır:

"İhtiyaçlarınızı, sırrınızı saklamak suretiyle başarıya ulaştırınız. Çünkü her nimet sahibi kıskanılır."[11]

İnsan, kendisine ait gizli şeyleri açıklamaktan son derece sakınmalıdır. Peygamberimiz: "İhtiyaçlarınızı elde etmek ve işlerinizi başarmak için sırlarınızı saklayınız. Çünkü nimet gören herkesi çekemeyenler olur. Yapacağı işi kişinin gizlemesi, bilgiyi saklamak gibi kötü bir davranış sayılmamakta, aksine, düşüncenin fiil haline gelebilmesinde başarı için gizliliği şart koşmaktadır. Düşünceyi birilerinin çalması mümkündür. Bu noktada, işin ahlaki yönü üzerinden çok, başarıya ermesi ve zedelenmeden tahakkuku üzerinde durulmakta ve bu husus istenmektedir.[12]

Sır, açıklanmadığı müddetçe sahibi için herhangi bir tehlike arz etmez. Açıklandığı zaman ise sahibinin aleyhinde kullanılıp sahibine zarar verebilir.

---

[10] Tâhirü'l-Mevlevi, *Mesnevi Şerhi*, 1. Kitap, s.163.
[11] Taberânî, *el-Mu'cem'üs-Sağîr*, 2/149
[12] Bediuzzaman Fürûzanfer, *Ehadis-i Mesnevi*, 1,3; *Uyûnü'l-Ahbâr*, 1, s. 38

I. 1. 1. 2. Namaz Ancak Kalp Huzuru ile Tamam Olur.

بشنو از اخبار آن صدْرُ الصُّدور

لا صلاة تم الا بالحضور

Bişnev ez ahbâr an sadri's-sudûr

Lâ salâte temme illâ bi'l-huzûr (Mesnevi, 1/378)

["İçlerin içi ve büyüklerin büyüğü olan sevgili Peygamberimiz'in hadislerinden olan: 'Namaz, ancak kalp huzuru ile tamam olur.' mealindeki haberi işit."

Bu hadis-i şerif, esasen: "*Lâ salâte illâ bi huzûri'l-kalb*" şeklinde ve "Namaz ancak kalp huzuru ile olur." mealindedir.

Ehlinin malumudur ki bazen mutlak bir şeyin zikrinden mukayyet bir mana yahut mukayyet bir şeyin zikrinden onun sıfat-ı kemaliyesi kastedilir. Bu hadis-i şerifte de öyle yapılmış; "Kalp huzuru olmadan namaz olmaz." buyrulup "Kalp huzuru olmadan kılınan namazın kemali bulunmaz ve öyle namaz, tam ve hakiki bir namaz olmaz." manası murat edilmiştir. Hazreti Pir, bir temm kelimesi ilavesiyle hem hadis-i şerifi vezne sokmuş, hem de kastedilen manayı meydana çıkarmıştır.

"Temm" kelimesi sözlükte tam olan nesnelere denir, diye tarif edilmiştir. Bazıları bunu fi'l-i mazi şeklinde 'temme' olarak okumuşlarsa da, faili olan salât, müennes-i semaî olduğundan, o kelime fi'l-i mazi olsaydı 'temmet' olması gerekirdi.**]**[13]

Konuyla ilgili olarak, muhtelif hadis kaynaklarından ve ilgili ayetlerin açıklamalarından yola çıkarak şöyle bir izahta bulunabiliriz:

"Kalp huzuru olmadıkça namaz tamam olmaz."[14]

Hz. Muhammed (S.A.V.) şöyle buyurmuştur; "Bir müslüman, farz namazın vakti geldiğinde güzelce abdest alır, huşu içinde ve rükûsunu da tam yaparak namazını kılarsa, büyük günah işlemedikçe, bu namaz önceki günahlarına kefaret olur. Bu her zaman böyledir."[15]

---

[13] Tâhirü'l-Mevlevi, *Mesnevi Şerhi*, 1. Kitap, s. 258
[14] Zehebî, *Mîzân*, II/109, 3041; İbn Hacer el-'Askalânî, *Tehzib'üt-Tehzib*, XII/87, 380.
[15] Müslim, *Tahâret*, 7

Hz. Muhammed (S.A.V.)'in namazı konusunda Abdullah bin Şıhhîr (R.A.) şöyle demiştir: "Bir keresinde Hz. Muhammed (S.A.V.)'in yanına gitmiştim. Namaz kılıyor ve göğsünden kaynamakta olan kazanın fokurtusu gibi ağlama iniltisi duyuluyordu."[16]

"Namazlarını huşu ile (kalpleri Allah korkusuyla dolu, tadil-i erkâna uyarak) kılan müminler, muhakkak felah buldu. Kurtuluşa erdi, zafere kavuştu."[17]

I. 1. 1. 3. Uyku Ölümün Kardeşidir.

اسبِ جانها را کند عاری ز زین

سر النوم اخ الموت است این

Esb-i cânhâ râ koned 'ârî zi zîn

Sırr-i ennevmu ehul mevt est in (Mesnevi, 1/399)

["Can atlarının eğerini alır. Bu hâl *Ennevmu ehu'l-mevt* hadisinin sırrıdır."

Hz. Muhammed (S.A.V.), bu hadis-i şerifte uykuyu, ölümün kardeşi olarak tarif etmiş, uykuyu ölüme benzetmiştir. Küçük ölüm demek olan uykuda iken insani kuvvetlerin bir kısmı tatile uğrar. Çünkü insan ruhunun beden üzerinde tasarrufu kalmaz. Büyük uyku demek olan ölüm de böyledir. Yalnız o uykuda insani kuvvetlerin hepsi tatile uğrar. Yatma müddeti ise birkaç saate mahsus değildir. İnsan uykudan uyandığı vakit nasıl ruhu yine bedende tasarrufa başlıyorsa, o uzun uykudan uyanınca da öyle olacak. İşte (*Ennevmu ehu'l-mevt*) hadisinin sırrı budur.**]**[18]

Burada, uyku-ölüm münasebetine dair, bir ayet ve birkaç hadisten yola çıkarak şu açıklamaları yapabiliriz:

Câbir (R.A.)'ın naklettiğine göre: Adamın biri Resulullah (S.A.V.)'e "Cennet ehli uyur mu?" diye sordu. Resulullah (S.A.V.) de: "Uyku ölümün kardeşidir. Cennet ehli ise ölmez."[19] buyurdular.

"Allah, ölüm vakitleri geldiğinde insanları vefat ettirir, ölmeyenleri de uykularında ölmüş gibi yapar. Ölümüne hükmettiklerini tutar, diğerlerini ise belli bir süreye kadar (hayata) salar. Kuşkusuz bunda iyice düşünenler için dersler vardır."[20]

---

[16] Ebû Dâvûd, *Salât,* 158
[17] Mü'minûn, 23/1.
[18] Tâhirü'l-Mevlevi, *Mesnevi Şerhi*, 1. Kitap, s. 267
[19] Beyhaki, *Şu'ab'ül-İman*, 316
[20] Zümer, 39/42.

İnsanı diğer varlıklardan ayıran en temel özelliği ruh sahibi bir varlık oluşudur. Allahutaala'nın insanı öldürmesi, ruhun bedenle ilişkisini kesmesidir. Ayette de işaret buyrulduğu gibi ruhun başta gelen niteliği can ve şuur kaynağı olmasıdır. Ölüm olayında Allah ruhu bedenden tamamen ayırdığından beden hem candan hem de şuurdan yoksun hale gelmekte, uyku denilen psiko-fizyolojik olayda ise can bedende kalmakla birlikte geçici bir duyum ve bilinç kaybı yaşanmaktadır. Bu kayıp bir bakıma ruhun bedeni kısmen terketmesi anlamına geldiği için ayette uyku ölüme benzetilmiştir.[21]

Bera bin Azib (R.A.) şöyle dedi:

"Resulullah (S.A.V.) şöyle buyurdu: "Yatağına geldiğin zaman, namaz için aldığın abdest gibi abdest al! Sonra sağ tarafının üzerine yat ve "Ey Allahım! Kendimi sana teslim ettim. Yüzümü sana çevirdim. İşimi sana ısmarladım. Rızanı isteyerek, azabından korkarak sırtımı sana dayadım, sana sığındım. Sana karşı yine senden başka sığınak yoktur. İndirdiğin kitaba ve gönderdiğin Nebi'ne iman ettim." diye dua et! Böyle yaptığın takdirde ölürsen fıtrat üzere ölürsün. Bunlar senin son sözlerin olsun!"[22]

Hadiste belirtildiği gibi mümin yatmadan önce dua ettiği takdirde bir nevi imanını tazelemiş sayılır, şayet uykusunda ruhunu teslim ederse son sözlerinde Allahutaala'yı andığı ve imanını dile getirdiği için fıtrat üzere ölmüş olur.

I. 1. 1. 4. <u>Akıllı ve Olgun Mümin Aynı Delikten İki Defa Sokulmaz.</u>

گوش من لا یلدغ المؤمن شنید

قول بیغمبر به جان و دل گزید

Gûş-i men lâ yuldagu'l mu'min şenîd

Kavl-i Peygamber be cân u dil gozîd (Mesnevi, 2/901)

["Benim kulağım *Lâ yüldegu'l-mümin*, peygamberin sözünü işitti. Peygamber'in hadisini candan, gönülden kabul etti."

Emsâl-i Arap sırasına geçmiş olan: "Bir mümin, bir kovuktan iki defa sokturmaz." hadis-i şerifi, ilk defa *Hamrâu'l Esed* mevkisinde lisan-ı Muhammedi'den şereflenmiştir.

[21] Zemahşerî, IV, 349
[22] Buhârî 13/6249, *Müslim* 2710/57, Ebû Davud 5046, Tirmizi 3616, İbni Mace 3876

Malumdur ki Uhud Muharebesi, Hz. Muhammed (S.A.V.)'in emrine itaatsizlik neticesinde kaybedilmiş ve 70 şehit verilmişti. Birçok da yaralı vardı, hatta Aleyhisselat efendimiz de yaralanmıştı.

Mekke müşrikleri galibiyet neşesiyle dönüp gidiyorlardı. Ebû Cehil'in oğlu İkrime: "Sanki bir şey mi yaptık? Harbi kazanmışken Müslümanlığın kökünü kazımadan çekildik. Gelin, dönelim, Müslümanları katliam edelim!" teklifinde bulundu. Safvân bin Ümeyye ise: "Hazır galip gelmişken ağzımızın tadı, yüzümüzün akı ile memleketimize gidelim. Medineliler, kan davası ile hep birden karşımıza çıkarlarsa bittiğimiz gündür." dedi. Konuşmaları işiten Abdullah bin Amr-il Müzenî adında biri Medine'ye koştu. Meseleyi Aleyhisselat efendimize arz etti. Hz. Muhammed (S.A.V.): "Dünkü muharebede bulunanlar silahlansınlar, gelsinler!" diye çağırttı. Altı yüze yakın gazi, mecruh aslanlar gibi yaralı, bereli ve yaraları sarılı bir şekilde Mescid-i Şerif'in önünde toplandı. Bizzat Hz. Muhammed (S.A.V.) de alnından, yanaklarından, dudağından ve diz kapaklarından yaralıydı. Mübarek dişlerinden biri de kırılmıştı. Bu fedakârlar topluluğu hareket etti. Medine'ye sekiz mil mesafede olan Hamrâu'l Esed mevkisine kondu. Abbâd bin Bişr bir miktar kuvvetle devriye gezmeye tayin edildi. Devriyedekiler gece vakti iki kişi yakaladı. Fakat bunlar düşman değil, dosttu. Bir gün önceki çarpışmada yaralanmış ve çok kan kaybetmiş Abdullah bin Sehl ve Râfi bin Sehl isminde iki kardeşti ki birbirine dayanarak, bazen de Abdullah, biraderini sırtına alarak karargâha kadar gelebilmişlerdi. Nebiyyi Ekrem, bu fedakâr ve cansiparane kahramanlara dua buyurdu.

Müslümanlar, Hamrâu'l Esed'de üç gün oturup düşmanı beklediler, diğer taraftan Ebû Sufyan, islam askerinin hareketini haber aldı ve son süratle ordusunu kaçırdı.

Mücahitlerin dönüşünde düşmanın iki ferdi tutuldu. Biri Muâviye bin-il-Mugire bin-il-As'dı. Kureyş'e casusluk ediyordu. Hz. Osman'ın şefaatiyle buna üç gün içinde Medine civarından gitmesi için mühlet verildi. Fakat malumat toplamak niyetiyle, verilen müddet içinde gitmediğinden yakalanıp idam edildi. Diğeri Ebû İzzet-il-Cumahi denilen bir şairdi. Bedir Muharebesi'nde esir edilmişken bir daha Müslümanlar aleyhinde şiir söylememek ve islama karşı teşvikatta bulunmamak şartı ile bedelsiz azat edilmişti. Fakat sözünü tutmadı. Tahrik edici şiirler söyleyerek kalabalık topladı ve Uhud Muharebesi'nin müessirlerinden oldu.

Hz. Muhammed (S.A.V.)'in huzuruna getirildiği zaman affını dilediyse de: "Bir mümin, parmağını hayvan soktuğu bir deliğe bir daha sokmaz." açıkçası "bir mümin bir defa yanılır, aynı yanılgıyı bir daha göstermez." cevabını aldı ve kafası kesildi.

Hikâyemizdeki aslan da av hayvanlarına: "Bana vazife tahsis etmek istiyorsunuz. Sözünüzü tutarsanız, hile yapmaya kalkışmazsanız pekâlâ, dediğiniz olsun. Fakat ben insanlardan da, hayvanlardan da türlü türlü hileler görmüş ve acı tecrübeler geçirmiş bir mahlukum, aldatmaya kalkışırsanız muvaffak olamazsınız.**]** [23]

Burada; akıllı müminin vasıfları yahut müminin feraseti ile ilgili, iki hadisten yola çıkarak şu açıklamaları yapabiliriz:

Buhârî ve Müslim'in beraberce naklettiği bir hadiste Hz. Muhammed (S.A.V.): "Akıllı ve olgun mümin aynı delikten iki defa sokulmaz, ısırılmaz."[24] buyurmuştur.

Akıllı ve olgun mümin, tedbiri elden bırakmamalı daima uyanık olmalıdır ki gaflette bulunup daha önce düştüğü hataya tekrar düşmesin. Hatadan maksat sadece dünya işleri değil ahirete ait konular da kastedilmiştir.

Hadisin söylenmesinin sebebi şudur: Peygamberimiz (S.A.V.), Bedir Savaşı'nda bir şairi esir almış ve kendisine iyilik yaparak serbest bırakmıştır. Müslümanlara karşı kimseyi kışkırtmayacağına ve kendisini hicvetmeyeceğine dair söz almıştı. Fakat şair kavminin yanına varınca sözünde durmamış, kışkırtma ve hicivlerine tekrar başlamıştır. Daha sonra Uhud harbinde yine Müslümanların eline esir düşerek tekrar serbest bırakılmasını istemiş, Peygamberimiz (S.A.V.) de: "Mümin, bir delikten iki defa ısırılmaz."[25] buyurmuştur.

I. 1. 1. 5. Devenin Dizginini Tevekkül ile Bağla.

گفت پیغمبر به آواز بلند

با توکّل زانوای اشتر ببند

Goft Peygamber be âvâz-i bolend

Bâ tevekkul zânu-yi oştor bebend (Mesnevi, 2/907)

["Hz. Muhammed (S.A.V.) yüksek sesle : 'Devenin dizginini tevekkül ile bağla!' buyurmuştur."

Ashâb-ı Kirâm'dan Muâz bin Cebel (R.A.) diyor ki: " Peygamberimiz'in huzuruna biri geldi. 'Ya Resulullah; devemi çökertip dizginini bağlayayım mı, yoksa Allah'a tevekkül edip (salma) bırakayım mı?' diye sordu. Resul-i Ekrem (S.A.V.): 'Devenin dizginini bağla sonra Allah'a tevekkül et.' buyurdu. Zira Allah, deve çobanı değildir."

---

[23] Tâhirü'l-Mevlevi, *Mesnevi Şerhi*, 2. Kitap, s. 516
[24] Buhârî, *Edeb*, 83; Müslim, *Züht*, 63
[25] Ebû Dâvûd, *Sünen*, 4/368, 4862

Bu makamda Nasrettin Hoca'nın bir cevabı hatıra gelir: Hocaya biri müracaat etmiş. Uyuz olan keçisini okuması için ricada bulunmuş. O da: "Sen biraz katran getir, ona okuyayım, sonra götür, keçiye sür." cevabını vermiş.

Uyuz keçi hakkında Allah'a edilecek tevekkül, katranın, yahut başka bir ilacın sürülmesinden sonra olur. Eğer sadece nefesle hastalık geçecek olsaydı bizzat Hz. Muhammed (S.A.V.), hasta bulunan Sa'd bin ebi Vakkâs'ı hekim Hâris bin Kelede'ye tedavi ettirmezdi ve ufak tefek bazı ilaçları tavsiye etmezdi. Resulullah'ın tavsiye ettiği ilaçlar Tıbb-ı Nebevi ismiyle cem ve tertip edilmiştir.

Hülasa: Bir hastanın tevekkülü: kendini doktara göstermek, yazacağı reçetedeki ilacı kullanmak, ondan sonra da Allah'tan şifayı beklemektir. Hekim yerine hocaya gidenler, beyhude yere hastalığı çekerler.**][26]**

Gerçek tevekkül bütün tedbirleri almak ve üzerimize düşeni yaptıktan sonra hayırlısını Allah'tan istemek şeklinde olmalıdır. Cenabıhak, şu ayetle insanlara tevekkülü emretmiş ve mütevekkil olanları sevdiğini haber vermiştir:

"Allah'tan bir rahmet dolayısıyla, onlara yumuşak davrandın. Eğer kaba, katı yürekli olsaydın onlar çevrenden dağılır giderlerdi. Öyleyse onları bağışla, onlar için bağışlanma dile ve iş konusunda onlarla müşavere et. Eğer azmedersen artık Allah'a tevekkül et. Şüphesiz Allah, tevekkül edenleri sever."[27]

Hz. Muhammed (S.A.V.) de şu sözleri ile insanlara tevekkülü tavsiye etmektedir:

Nitekim Hz. Muhammed (S.A.V.) , devesini salıvererek Allah'a tevekkül ettiğini söyleyen bir bedeviye: "Onu bağla da öyle tevekkül et." buyurmuştur.[28]

Ömer bin Hattap (R.A.)'ın naklettiğine göre: Peygamber (S.A.V.) buyurdu ki: "Eğer siz Allah'a hakkıyla tevekkül etseniz, kuşları rızıklandırdığı gibi sizi rızıklandırır, kuş aç gider tok gelir."[29]

Hadis-i şerif, çalışma ve rızık aramanın tevekküle ters düştüğünü değil, tam aksine, sabahları boş kursakla fakat endişesiz olarak rızık aramaya çıkan kuşların rahatlığı ve teslimiyeti içinde, yersiz kaygılara kapılmadan nasibini aramayı, boş durmamayı, tevekkülün gereği saymaktadır.

---

[26] Tâhirü'l-Mevlevi, *Mesnevi şerhi*, 2. Kitap, s. 520
[27] Âl-i İmrân, 3/159.
[28] Tirmizi, *Sıfatü'l-Kıyame*, 60
[29] Tirmizi, *Zühd*, 33; İbn Mace, *Zühd*, 14; İbn Hanbel, 1/332

Abdullah İbni Abbas (R.A.)'dan rivayet edildiğine göre Hz. Muhammed (S.A.V.) şöyle söylemeyi itiyat edinmişti:

"Allahım! Sana teslim oldum, ben sana inandım, sana dayandım. Yüzümü gönlümü sana çevirdim, senin yardımınla düşmanlara karşı mücadele ettim. Allahım! Beni saptırmandan yine sana, senin büyüklüğüne sığınırım ki senden başka ilah yoktur. Ölmeyecek diri yalnız sensin. Cinler ve insanlar ise hep ölümlüdürler!"[30]

Hz. Muhammed (S.A.V.) Müslümanların teslimiyet ve güveninin nasıl olması gerektiğini şöyle ifade ediyor. "Senden başka ölmeyecek diri yoktur. Cinler ve insanlar hep ölümlüdürler!" buyururken, Allah'a tevekkülün asıl sebebini ifade ediyor. Tevekkül, sonsuz güç ve kudret sahibi olana olmalıdır. Çünkü Allah dışındaki herkesin gücü sınırlıdır ve bir yere kadardır, bir yerden sonra kendi de yardıma ihtiyaç duyacak ve acizliği ortaya çıkacaktır.

Nitekim ayet-i kerimede: "Ölümsüz ve daima diri olan Allah'a güvenip dayan. O'nu hamd ile tesbih et!"[31] buyrulmuştur.

Ayetten anlaşıldığı üzere sadece Allah'a tevekkül etmek ve güvenmek gerekir. Kendisine itimat ve güvenmeye layık olan yanlızca Allahutaala'dır.

Şartlar ne olursa olsun Allahutaala'ya karşı sürekli bir güven içinde olunmalı ve bütün istek ve arzularımızı ondan istemeliyiz. Çalışmak, çaba sarfetmek gibi davranışlar rızık için yeterli değildir bunlar sadece vesiledir. Rızkı verenin Allah olduğu bilincine sahip olduktan sonra, gösterilecek gayretler bir anlam kazanır. Çünkü ayette de beyan buyrulduğu gibi: "Yeryüzündeki bütün canlıların rızkını ancak Allah verir."[32] Kul, Allah'a olan güveni sayesinde rahat eder, huzur bulur.

[30] Müslim, *Zikir* 67; Buhârî, *Teheccüd* 1, Tevhîd 7, 8, 24, 35; Müslim, *Müsâfirîn* 199; Ebû Dâvûd, *Salât* 119; Tirmizi, *Daavât* 29; Nesâî, *Kıyâmü'l-leyl* 9; İbni Mâce, *İkâmet* 180
[31] Furkân, 25/58.
[32] Hûd, 11/6.

I. 1. 1. 6. Helal Mal, Salih Bir Kimse İçin Ne İyidir.

مال را کز بهرِ حق باشی حمول

نِعْم مال صالح خواندش رسول

Mâl râ kez behr-i Hak bâşî hamûl

Ni‘me mâlun sâlihun hândeş Resûl (Mesnevi, 2/977)

[“Allah rızası için malın hamili olursan, öyle mal hakkında Hz. Muhammed (S.A.V.): ‘Helal mal, salih bir kimse için ne iyidir.’ buyurmuştur.”

“*Namaz kılın ve zekât verin*.”[33] emr-i ilahisinde olduğu gibi bu hadis-i şerifte de çalışıp helalinden kazanmaya ve servet sahibi olmaya teşvik vardır. Zekât gibi bir farzı ifa edebilmek, zengin olmaya bağlıdır. Bundan dolayı zekât verin demek, zengin olun demektir. Keza helal malın, salih bir kimse için iyi olduğunu lisan-ı Peygamber’den öğrenen salih bir adam, peygamberin o methine layık olmak için zengin olmaya gayret eder. Kazandığı servetle muhtaçlara yardımda bulunur. Cami, mektep, çeşme, köprü, hastane gibi hayırlı müesseseler yapar. Sağlığında hürmet görür, öldükten sonra da hayır ve rahmetle yâd edilir.

İstanbul’da olsun, Anadolu’da ve Rumeli’de olsun birçok hayır eserleri var. Bunları zamanlarının zenginleri olan padişahlar, sadrazamlar, vezirler yaptırmış. Onların bakımlarının devamı için vakıflar bağlanılmıştır. Zamanımızda böyle şeyler yapıldığını göremiyoruz. Zenginlerimiz, halka faydalı eserler yerine kendilerine gelir getirecek apartmanlar yaptırıyorlar. Zenginlik, mutlaka dünya perestlik değildir. Ashab-ı Kiram’dan olup da cennetle müjdelenmiş bulunan Osman bin Affân, Abdurrahman bin Avf, Talha bin Ubeydullah ve Zübeyr bin Avvam (R.A.) hazretleri zenginlerdi. Servetlerini fukaranın infakına ve halkın menfaatine harcarlardı.**]**[34]

Hz. Muhammed (S.A.V.) de: “Salih kimse için temiz mal ne güzel şeydir!”[35] hadis-i şerifleriyle bize helal ve haram hususunda ne kadar dikkatli olmamız gerektiğini buyurmaktadır.

“Şüphesiz helal bellidir haram da bellidir. Fakat bu ikisi arasında, helal veya haram olduğu açıkça belli olmayan birtakım şüpheli şeyler vardır ki pek çok kimse onları bilemez. Şüpheli şeylerden kaçınan bir kimse, dinini ve haysiyetini korumuş olur. Şüpheli şeylerden sakınmayan bir kimse ise zamanla harama düşer. Tıpkı sürüsünü başkasına ait bir arazinin

[33] Bakara, 2/10.
[34] Tâhirü’l-Mevlevi, *Mesnevi Şerhi*, 2. Kitap, s. 556
[35] Buhârî*, el-Edeb’ül-Müfred*, s.112, 299.

etrafında otlatan çoban gibi ki sürünün bu araziye girme tehlikesi vardır. Dikkat edin! Her padişahın girilmesi yasak bir arazisi vardır. Unutmayın ki Allah'ın yasak arazisi de haram kıldığı şeylerdir."[36]

"Allahım! Bana helal rızık nasip ederek haramlardan koru! Lütfunla beni senden başkasına muhtaç etme!"[37]

I. 1. 1. 7. Kendisine Danışılıp İstişare Edilen Kimse, Emin ve Güvenilir Kimsedir.

گفت بیغمبر بکن ای رایزن

مشورت کالمستشار مؤتمن

Goft Peygamber bekon ey re'yzen

Meşveret k'el musteşâru mu'temen (Mesnevi, 2/1037)

["Hz. Muhammed (S.A.V.) 'Ey rey verecek kimse; danış ki, danışılan güvenilirdir.' buyurdu."

"İstişare edilecek emin olmalıdır." Hadisine işarettir ki bu hadisi Ümmü Seleme ve Ebû Hüreyre (R.A.), rivayet etmiştir. Bundan anlaşılıyor ki bir işte istişare gerekli olmakla birlikte, o işi bilen ve kendisine emniyet ve itimat edilen kimse ile yapılması gerekir. Yoksa uzman olmayan bir kimseden görüş almak, mesela hâkimden ilaç, hekimden hukuk davası sormak gibi olur. Keza sorulan bir mesele hakkında bilgisi olmayan adam da görüş beyanına kalkışmamalıdır. Bu işi ben bilmem, bir ehline sor demelidir. Böyle yapmazsa yukarıdaki hadis-i şerifin hükmüne riayet etmemiş, adeta güveni suistimal etmiş olur.**]**[38]

Bu hususla ilgili ayet ve hadislerden yola çıkarak şu açıklamalarda bulunabiliriz:

"Kendisine danışılıp istişare edilen kimse, emin ve güvenilir kimsedir."[39]

İbn Abbas (R.A.) , şöyle demiştir: "İş konusunda onlarla istişare yap!"[40] ayeti indiği zaman Resulullah (S.A.V.) şöyle buyurdu: "Biliniz ki, Allah ve Resulü müşavereden müstağnidirler. Fakat Allah, bunu benim ümmetime bir rahmet kıldı. Onlardan her kim istişare ederse doğru yoldan mahrum kalmaz. Her kim de terk ederse hatadan kurtulmaz."[41]

---

[36] Buhârî, Îmân, 39
[37] Tirmizi, Deavât, 111
[38] Tâhirü'l-Mevlevi, *Mesnevi Şerhi*, 2. Kitap, s. 581
[39] Ebû Dâvud, IV/1233, 3745
[40] Âlî İmrân, 3/159.
[41] Celâleddin Süyûti, Ed-Dürrül Mensur, c. 2, s. 359. İbn Adiy, Beyhaki

Ebû Hureyre (R.A.), şöyle demiştir: "İnsanlardan ashabıyla istişare eden kimseler içerisinde Resulullah (S.A.V.)'den daha çok istişare edeni görmedim."[42]

Abdurrahman b. Ganem: "Resulullah (S.A.V.), Ebû Bekir ve Ömer'e; 'Bir istişarede ikiniz ittifak ederseniz ben size muhalefet etmem.' buyurdu."[43]

Hz. Ömer (R.A.) da pek çok meselede daima sahabelere müracaat eder, onlarla istişare ederdi. Hatta onun kadınlarla bile istişare ettiği olurdu. Onun şöyle dediği nakledilir: "Tek kişinin aklı ve bakışı tek bir iplik gibidir. İki akıl, iki ayrı görüştür, sicime benzer. Üç akıl ise sapasağlam bir urgana benzer." [44]

İstişarede bereket vardır. Bazen karşılaşılan öyle durumlar olur ki kişi, o durum hakkında bilgi sahibi değildir veya kısıtlı bilgiye sahiptir. Yanlış karar almamak için ehil kişilerden yardım alınması durumunda isabetli karar verme ihtimali yüksektir. Ancak bazen istişare edildiği zamanlarda da yanlış kararlar alınabilir ama bu durum istişarenin önemini ortadan kaldırmaz.

Peygamberimiz (S.A.V.) Uhut Savaşı öncesinde sahabeleriyle istişare eder. Peygamberimiz Medine'de kalıp, savunma savaşı yapılmasını ister, sahabelerin çoğunluğu ise düşmana karşı çıkıp savaşma taraftarı olur. Peygamberimiz sahabenin görüşünü kabul eder ve savaşa çıkılır. Savaşta yenilgi yaşanır, hatta peygamberimizi savaş yerinde bırakıp kaçanlar olur. Peygamberimiz, savaş sonrasında sahabeye ve kendisini bırakıp kaçanlara sitem dahi etmez. Bu olaydan sonra istişare yapmayı bırakıp kendi görüşüne göre de hareket etmez.

I. 1. 1. 8. <u>Hasta Gözükmeyin Hasta Olursunuz.</u>

گفت بیغمبر که رنجوری به لاغ

رنج آرد تا بمیرد چون جراغ

Goft Peygamber ki rencûrî belâg

Renc âred tâ bimîred çun çerâg (Mesnevi, 2/1067)

[Resul-i Ekrem Hazretleri, "Yalandan hastalık, hakiki hastalık getirir ve sahibi, kandil gibi söner, gider." buyurmuştur.**]**[45]

Bu beyitle ilgili Tâhirü'l-Mevlevi'nin açıklaması yoktur.

---

[42] Tirmizi, Sünen, Cihad 34
[43] Müsned-i Ahmed, c. 4, s. 227.
[44] Sealibi, *Hükümdarlık Sanatı*, İnsan yayınları, 1997, İstanbul, s. 97
[45] Tâhirü'l-Mevlevi, *Mesnevi Şerhi*, 2. Kitap, s. 595

Bir şeyi sürekli düşünmek, bilinçaltımıza yerleşmesine sebep olur ve o şekilde hareket etmeye başlarız. Olumlu cümleler olumlu olarak bize dönerken, olumsuz cümleler enerjimizi düşürerek olumsuz bir hâl almamıza neden olur. İnandığımız şeyler farkında olarak ya da olmayarak davranışlarımıza yansır. Nihayetinde beklentimiz gerçekleşir. Bu konu hakkında hadis-i şerifte şöyle buyrulmaktadır:

"Hasta gözükmeyin hasta olursunuz."[46]

"Hasta olmadığınız halde hastaymış gibi görünmeyin; gerçekten hasta olursunuz. Kabirlerinizi de önceden kazdırmayın, sonra ölürsünüz."[47]

I. 1. 1. 9. Müminler Birbirlerinin Aynasıdır.

مؤمنان آیینۀ یك دیگرند

این خبر می از پیمبر آورند

Mu'minân âyîne-i yek dîgerend

İn haber mî ez peyember âverend (Mesnevi, 3/1327)

["Müminler, birbirinin aynasıdır. Bu söz, bir hadisin mealidir ki bunu Hz. Muhammed (S.A.V.) 'den naklederler."

İmâm-ı Taberânî Evsafında, Enes bin Mâlik'ten: "Mümin, müminin aynasıdır." diye rivayet etmektedir. Şu hâlde bir müminin diğer müminde göreceği ister ayıp ister noksan olsun ister hüner ve kemal olsun kendi halinin aksidir.**]**[48]

Konuyla alakalı tespit ettiğimiz hadis ve açıklaması şu şekildedir:

Ebû Hureyre anlatıyor: Hz. Muhammed (S.A.V.) şöyle buyurdu:

"Mümin müminin aynasıdır, mümin müminin kardeşidir, ihtiyaç duyduğunda onun geçimini temin eder, zarar vermez ve gıyabında da elinden geldikçe onu savunur."[49]

İnsan karşısındaki insanın kusurlarını gördüğü zaman, düzeltmesi için yardımcı olmalıdır. Farklı bir anlam çıkartacak olursak, mümin kardeşiniz size kusurlarınızı söylüyorsa, ondan rencide olmayın, ona kızmayın, hatta ona teşekkür edin. Çünkü o size bir nevi ayna

[46] Deylemî, Müsned'ül-Firdevs, 186
[47] Deylemi,Sehâvî, el-Makâsıd'ül-Hasene, s.459, r.1287
[48] Tâhirü'l-Mevlevi, *Mesnevi Şerhi*, 3. Kitap, s. 698
[49] Ebû Davud, Edeb, 49

olmuş olur. Eğer o fark etmeseydi, o kusurunuz ya başkaları tarafından görülür ve ayıplanırdı veya o kusur ileride size zarar verebilirdi.

I. 1. 1. 10. Küçük Cihattan Büyük Cihada Dönüyoruz.

قد رجعنا من جهاد الاصغريم

با نبی اندر جهاد اکبریم

Kad rece'nâ min cihâdi 'l-asgarîm

Bâ-Nebî ender cihâd-i ekberîm (Mesnevi, 3/1385)

[*Rec'ana min-el-cihâd-il-asgari il'-el-cihâd-il ekber*, kavl-i Nebevisi mucibince küçük cihattan büyük mücahedeye avdet eyledik.**]**[50]

Bu beyitle ilgili Tâhirü'l-Mevlevi'nin açıklaması yoktur.

Hz. Muhammed (S.A.V.) insanın nefsi ile mücadelesini büyük cihat olarak nitelendirmiştir. Nefisle mücadele hakkında Peygamberimiz (S.A.V.)'in iki hadisini aşağıda zikrediyoruz.

Hz. Muhammed (S.A.V.) Tebük Seferi'nden dönüşte Ashabı'na şöyle buyurmuştu: "Küçük cihattan büyük cihada dönüyoruz."[51]

Bu hadisinde Hz. Muhammed (S.A.V.), en kalabalık bir ordu ile katıldığı Tebük Seferi'ni "küçük cihat" olarak vasıflandırırken; nefse karşı verilecek mücadeleyi "büyük cihat" olarak nitelendirmektedir.

"Hakiki mücahit nefsine karşı cihat açan kimsedir."[52] hadisi de aynı manayı ifade etmektedir.

[50] Tâhirü'l-Mevlevi, *Mesnevi Şerhi*, 3. Kitap, s. 727
[51] Razi, XXIII, 72; *Beydavi*, II, 97
[52] Tirmizi, *Cihat,* 2

I. 1. 1. 11. Her Kim Allah'tan Korkarsa Her Şey Ondan Korkar.

هر که ترسید از حق او تقوی گزید

ترسد از وی جنّ و انس و هر که دید

Herki tersîd ez Hak u takvâ gozîd

Tersed ez vey cinn u ins u herki dîd (Mesnevi, 3/1424)

[“Her kim Allah'tan korkar ve takva yolunu seçerse ondan cin de insan da ve her gören mahluk da korkar.”

Bir hadis-i şerifte: “Her kim Allah'tan korkarsa her şey ondan korkar.” diğer bir hadiste: “Bir kimse Allah'tan korkarsa Allah, halkı ondan korkutur, halktan korkanı ise halktan korkutur.” buyrulmuştur.

Şeyh Sâdi (Şirazi) Kuddise Sirruhu Bustan'ında şöyle bir fıkra nakleder:

“Aynı hakikati ayne'l-yakîn bilen din büyüklerinden hikâye ederler ki: Bir veli, bir kaplana binmiş, bir yılanı kamçı yapmış halde hayvanı sürüp gidiyordu. Biri ona dedi ki: Ey Allah yolunun adamı! Şu gittiğin yol için bana klavuzluk et ve müşkilimi hallet. Ne yaptın ki böyle yırtıcı bir kaplan sana boyun eğdi ve saadet mührünü hak ettin? O veli dedi ki: Kaplan ile yılan, hatta fil ve akbaba bana itaat ettiyse şaşırma. Sen de Allah'ın emrine isyan etme ki kimse senin hükmüne itaatsizlik etmesin.]⁵³

Konuyla alakalı olarak hadis-i şerif ve Kur'an-ı Kerim'den bir ayet şu şekildedir:

Hadis-i şerifte: “Kim Allah'tan korkarsa Allah her şeyi ondan korkutur.”⁵⁴ buyrulmuştur.

Kur'an-ı Kerim'de: “Ey iman edenler, Allah'tan korkup sakınırsanız, size doğruyu yanlıştan ayıran bir nur ve anlayış verir, kötülüklerinizi örter ve sizi bağışlar. Allah büyük fazl sahibidir.”⁵⁵ buyrulmuştur.

Allah'tan korkan kimse Allah'ın emirlerine ve rızasına uygun olarak hareket eder. Her türlü kötülüklerden uzaklaşıp iyilikleri yapmaya gayret eder. Çünkü Allah'tan korkmaktan maksat, O'nun azabından ve gazabından korkarak kötülükleri terkedip iyiliklere yönelmek demektir, O'nun rızasını kazanmaya çalışmaktır.

---

[53] Tâhirü'l-Mevlevi, *Mesnevi Şerhi*, 3. Kitap, s. 741
[54] Aclûnî, *Keşfü'l-hafâ'*, II, 249
[55] Enfal, 8/29.

I. 1. 1. 12. Evvela Selam Sonra Kelam.

کرد خدمت مر عمر را و سلام

کفت بیغمبر سلام آنکَه کلام

Kerd hidmet mer omer râ vu selâm

Goft Peygamber selâm angeh kelâm (Mesnevi, 3/1426)

["Elçi, Hz. Ömer (R.A.)'a saygı ile selam verdi. Cenab-ı Peygamber de: 'Evvela selam, sonra kelam.' buyurmuştur."

Hadis-i şerifte: "Kelamdan evvel selam vermelidir." ve "Evvela selam sonra kelam." buyrulmuştur. Her kavmin bir aşinalığı vardır. Müslümanların aşinalığı da selamdır. Bu mübarek kelime "selamet" manasındadır. *Esselamu aleyke* demek "selamette olasın" duasını etmektir. Bu dua ise dünya için de ahiret için de hayırlıdır.

"Selam" kelimesi Allah'ın isimlerindendir. "*Esselamu aleyke*" demek "Allah'ın hıfzında ve selamette olasın." demektir. "Benden sana zarar gelmez, barışta esenlikte olasın." diye dua etmektir. "Sabah veya akşam şerifler hayrolsun," ya da "Allah ömürler versin." gibi aşinalıklar, hiçbir vakit '*Selamun aleykum*' sözünün yerini tutamaz. Selam vermek makamında 'merhaba' "Sen geniş bir yere geldin gelişin bizi sıkmayacaktır" manasındadır.

Hadis-i şerifte: "Selam vermek gönüllü ve nafile bir ibadettir. Mukabele eylemek ve selam almak ise farzdır." buyrulmuştur. Kur'an-ı Kerim'de de:

وَاِذَاحُيِّيْتُمْ بِتَحِيَّةٍ فَحَيُّوْابِاَحْسَنَ مِنْهَآاَوْرُدُّوهَا

"Size bir tehiyye ile aşinalık edildi mi ondan daha güzeliyle yahut ayniyle mukabele edin."[56] buyrulmuştur. Selama cevap "*ve aleykumusselam"*, daha güzeli de "*ve aleykumusselam ve rahmetullahi ve berakâtuhu*" diye, rahmet ve berekât kelimelerini ilave etmektir. Bir Müslümanın bildiği ve bilmediği din kardeşine selam vermesi taraf-ı Risaletten emredilmiş, hatta "Selam vermeksizin bir meclise gelene, söz söylemeyin." denilmiştir. Çünkü selam verip almak, iki müslümanın din kardeşi olduklarını birbirine anlatır, sohbet oluşuna, arada sevgi ve muhabbet olmasına sebep olur.**]**[57]

İslam dininin selama verdiği önemi Resulullah (S.A.V.): "Kelamdan önce selam." hadisleriyle buyurmuşlardır.[58]

---

[56] Nisa, 4/86.
[57] Tâhirü'l-Mevlevi, *Mesnevi Şerhi*, 3. Kitap, s. 742
[58] Tirmizi, Sünen, X/173- 174.

Selam, emniyet, huzur, selamet, sağlık, barış, rahatlık, iyi netice, kurtuluş gibi manalara gelir. Selam vermek, bir kimseye yapılacak en güzel duadır. Selam, ben müslümanım, benden sana zarar gelmez, selamettesin, selamet üzere ol, manalarına gelir. Dinimizde selamlaşmanın önemi büyüktür. Müslümanların yanına girerken, çıkarken, karşılaşınca, ayrılırken selamlaşmak gerekir.

I. 1. 1. 13. Kulun Allah'a En Yakın Olduğu Zaman Secdede Bulunduğu Andır.

چون شدی من کان لله از وله

من ترا باشم که کان الله له

Çun şodî men kâne lillâhi ez veleh

Men tu râ bâşem ki kânallâhu leh (Mesnevi, 4/1935)

["Madem sen veleh ü hayretten *kâne lillâh* mertebesine geldin, artık ben de senin olurum ki *men kâne lillâhi kânellâhü lehû* denilmiştir."

Kurb-i nevafil hadisi diye meşhur bir hadis-i kudsî vardır. Orada bir kulun farzları ifadan sonra, nafilelere de devamı halinde Cenabıhakk'a yaklaşacağı, hatta Cenabıhakk'ın; onun görür gözü, işitir kulağı, tutar eli olacağı beyan buyrulmuştur.

Diğer bir hadiste bir adam, Allah'ın olursa, yani Allah'ın emirlerine ve yasaklarına tamamıyla itaat ve bağlılık gösterirse, Allah'ın da onun olacağı haber verilmiştir.**]**[59]

Bahsedilen hadisin açıklaması şu şekildedir: Ebû Hüreyre (R.A.) anlatıyor: "Resulullah (S.A.V.) buyurdular ki: "Allahutaala Hazretleri şöyle ferman buyurdu: "Kim benim veli kuluma düşmanlık ederse ben de ona harp ilan ederim. Kulumu bana yaklaştıran şeyler arasında en çok hoşuma gideni, ona farz kıldığım şeyleri eda etmesidir. Kulum bana nafile ibadetlerle yaklaşmaya devam eder, sonunda sevgime erer. Onu bir sevdim mi artık ben onun işittiği kulağı, gördüğü gözü, tuttuğu eli, yürüdüğü ayağı olurum. Benden bir şey isteyince onu veririm, benden sığınma talep etti mi onu himayeme alır, korurum. Ben yapacağım bir şeyde, mümin kulumun ruhunu kabzetmedeki tereddütüm kadar hiç tereddüte düşmedim: O ölümü sevmez, ben de onun sevmediği şeyi sevmem."[60] Bu hadisi Hz. Muhammed (S.A.V.)'ın rivayet ettiği hadis-i kudsîlerden biridir. Hadiste geçen "*veliyullah*" tabiri ile Allah'ı bilen, ibadetlerine ihlasla devam eden kimse kastedilmiştir.

[59] Tâhirü'l-Mevlevi, *Mesnevi Şerhi*, 4. Kitap, s. 964
[60] Buhârî, *Rikak* 38.

"İnsan en çok ibadet halinde iken Hakk'a yakın olur."[61] Bir hadiste, "Kulun Allah'a en yakın olduğu zaman secdede bulunduğu andır." denilmiştir.[62]

I. 1. 1. 14. Kanaat Hazinedir.

كفت بيغمبر قناعت جيست كنج

كنج را تو وا نمى دانى ز رنج

Goft Peygamber kanâ'at çîst genc

Genc râ tu vâ nemîdânî zi renc (Mesnevi, 4/2325)

["Hz. Muhammed (S.A.V.) buyurmuştur ki: Kanaat nedir? Hazinedir. Sen ise, genc ile renci, yani bir hazine olan kanaatle meşakkati ayırt edemiyorsun."

Koca Râgıp Paşa'ya sadrazamlığında biri dilekçe vermiş ve yardım talebinde bulunmuş. Paşa da dilekçenin arkasına: "Kanaat tükenmez bir hazinedir." hadisini yazıp istekte bulunan kişiye göndermiş. Adamcağız, bu hadisi görünce altına: "Gerçekten kanaat tükenmez bir hazinedir, ama kanaat; yiyecek bir lokmadan, giyecek bir hırkadan, barınacak bir meskenden sonra olur." manasına gelen bir ibare yazmış. Bunun üzerine sadrazam ona ihsanda bulunmuş.**]**[63]

Kanaatin peygamberimiz tarafından yapılan tanımı ve islam dinindeki önemini ifade eden hadislerden bazılarını aşağıda belirtilmeye çalışılmıştır.

"Kanaat tükenmeyen bir hazinedir."[64] Hadisi İslam ahlak kültüründe kanaatin en güzel ifadelerinden biridir. Hz. Muhammed (S.A.V.) kanaatkârlığı bir iffet, tok gözlülük ve gönül zenginliği olarak değerlendirmiştir.[65] İslamla hidayete kavuşup yeterli miktarda rızka sahip olan ve buna kanaat eden kişi övgüyle anılır.[66] "Asıl zenginlik mal çokluğu değil gönül zenginliğidir" dediği[67]; kanaatkârlığı şükrün en ileri derecesi saydığı[68] bildirilmektedir.

Kanaat kalptedir; kalbi zengin olanın eli de zengin olur, kalbi yoksul olanın mal zenginliği kendisine fayda sağlamaz. Kanaat yeterli miktarın altında bulunana razı olma şeklinde de ifade edilebilir. Dünya nimetlerinden hayatın devamına yetecek kadarıyla yetinip başka bir şey istememek anlamına da geldiği ifade edilir.

---

[61] Alak, 96/19.
[62] Müsned, II, 421; Müslim, *Salât*, 215
[63] Tâhirü'l-Mevlevi, *Mesnevi Şerhi*, 4. Kitap, s. 1127
[64] Kurtubî, s. 14
[65] Buhârî, *Zekât*, 18; Müslim, *Zekât*, 124
[66] Müsned, II, 168, 173; Müslim, *Zekât,* 125
[67] Buhârî, *Rikak*, 15; Müslim, *Zekât*, 120
[68] İbn Mâce, *Züht,* 24

I. 1. 1. 15. Mümin Müminin Aynasıdır.

چونکه مؤمن آینهٔ مؤمن بود

روی او ز آلود گی ایمن بود

Çunki mu'min âyne-i mu'min buved

Rûy-i û z'âlûdegî îmen buved (Mesnevi, 6/4019)

["Zira mümin müminin aynasıdır. Aynanın yüzü bulanıklıktan emin olmalı, saf ve cilalı bulunmalıdır."

"Mümin, müminin aynasıdır." diye bir hadis-i şerif rivayet edilmiş ve oradaki müminlere muhtelif manalar verilmiştir. Bazıları: Müminlerin ikisi de ehl-i imandır demişler, bazıları da: ikinci mümin esma-ul hüsnadaki ism-i şerifidir ki mümin-i kâmil, Allah'ın aynasıdır. Hakkın tecellisi onun kalbinde görünür, görüşünde bulunmuşlardır.

Hz. Mevlana, ikinci mümini; mürşid-i kâmil ile açıklıyor ve: şeyh-i kâmil ve mükemmil (yetiştiren), salikin aynasıdır. Dolayısıyla onun yüzü bulanıklıktan saf olmalıdır ki salikin süluki orada görünsün diyor.**]**[69]

Müminlerin kardeşliğini anlatan ve açıklaması yer alan hadis-i şerif şöyledir:

Ebû Hureyre anlatıyor: Hz. Muhammed (S.A.V.) şöyle buyurdu:

"Mümin müminin aynasıdır, mümin müminin kardeşidir, ihtiyaç duyduğunda onun geçimini temin eder, zarardan-ziyandan korur ve arkasından da, gıyabında da elinden geldikçe onu savunur."[70]

Hadis-i şerifin anlamı, "Birbirinizin kusurlarını farkettiğiniz zaman onun giderilmesi için birbirinize yardımcı olun" şeklindedir. Mümin, mümin kardeşinin hatasını gördüğünde küçümsemek değildir. Mümin kardeşinizin kusurları varsa ve eğer o fark etmediyse, kusurlarının giderilmesi yönünde adım atmaktır.

[69] Tâhirü'l-Mevlevi, *Mesnevi Şerhi*, 6. Kitap, s. 15
[70] Ebû Davud, *Edeb*, 49

I. 1. 1. 16. Elinin Aldığı Şeyi Sonunda Sahibine Teslim Etmek Gerekir.

گفت پیغمبر که دستت هر چه برد

بایدش در عاقبت وا پس سپرد

Goft Peygamber ki destet herçi bord

Bâyedeş der ‘âkıbet vâpes sipord (Mesnevi, 6/4526)

[“Hz. Muhammed (S.A.V.) buyurmuştur ki: Elinin aldığı şeyi sonunda sahibine teslim etmek gerektir.”

Hadis-i şerifte: “Bir şeyi emanet olarak alan, o şey zayi olursa onu tazmin etmeye mecburdur.” buyrulmuştur.**]**[71]

Müminin en önemli özelliklerinden bir tanesi güvenilir kişi olmasıdır. Mümin inanan veya inanmayan herkesin güveneceği kişidir. İnsanlar kendilerine bırakılan emanete sahip çıkmazlarsa hem mümin olma özelliğini kaybeder hemde toplumda güvensizlik ortamı meydana gelir. Konuyu ilgili hadis ve ayetlerle açıklamaya çalışalım:

“Birbirinize bir emanet bırakırsanız, emanet bırakılan kimse o emaneti zamanı gelince sahibine versin ve bu hususta Allah'tan korksun.”[72] “Kim emanete hıyanet ederse, kıyamet günü, hainlik ettiği şeyin günahı boynuna asılı olarak gelir.”[73]

“Sana emanet bırakanın emanetini geri ver. Sana ihanet edene ihanet etme.”[74]

I. 1. 1. 17. Eğer Şöyle Böyle Olsaydı Demekten Sakının. Çünkü O, Münafıkların Sözüdür.

کز اگر گفتن رسول با وفاق

منع گرد و گفت آن هست از نفاق

Kez eger goften Resûl-i bâvifâk

Men‘ kerd u goft an hest ez nifâk (Mesnevi, 6/4711)

[“Zira (eğer) demekten, söz ve fiili hakikate muvafık olan Resulullah Hazretleri menetti ve ‘O, münafıklık alametidir.’ buyurdu.”

Enes bin Mâlik (R.A)’ten şu hadis rivayet edilmiştir: *Lev* yani; eğer şöyle böyle olsaydı demekten sakının. Çünkü o, münafıkların sözüdür.”

---

[71] Tâhirü’l-Mevlevi, *Mesnevi Şerhi*, 6. Kitap, s. 191
[72] Bakara, 2/283.
[73] Âl-i İmrân, 3/161.
[74] Ebû Davut, Büyü 81

Lev kelimesi şart edatıdır ki Türkçesi "eğer" lafzıdır. "Eğer şöyle yapmış olsaydım böyle olurdu." cümlesinde olduğu gibi kullanılır. Bu kelime ve cümle Allah'ın takdirine karşı bir nevi itiraz edildiği için söylenilmesi men edilmiş ve münafıklar sözlerindendir denilmiştir. Mesela bir adam bir şey için çalışır çabalar fakat o işi olmaz, kendi tedbirindeki kusura atfeder, mesela eğer filana birkaç kuruş verseydim bu iş olur, biterdi der. Hâlbuki bütün mahlukat bir araya gelse ve bir iş yapmak için ittifak etse, onun yapılması mukadder olmayınca kâinatın tedbiri fayda etmez ve o iş husule gelmez.**]**[75]

Konuyla alakalı Ebû Hüreyre (R.A.)'ın naklettiği hadis ve açıklamalar şu şekildedir:

Ebû Hüreyre (R.A.) anlatıyor: Peygamberimiz (S.A.V.) şöyle buyurdu: "Kuvvetli mümin, zayıf müminden Allah'a daha sevimlidir. Her birinde hayır vardır. Senin için faydalı olan şeylere rağbet et; Allah'tan yardım iste, acizlik/tembellik gösterme! Şayet başına bir musibet gelirse; "eğer şöyle yapsaydım şöyle olurdu" şeklinde bir şey söyleme! Bilakis şöyle de; "Bu Allah'ın takdiridir, o neyi isterse onu yapar." Çünkü *LEV* (eğer, şayet, keşke) kelimesi şeytanın işine yarar iş yapmasına kapı açar."[76]

Eğer, şayet, keşke" kelimesinin ifade ettiği olaylar kaderle alakalıdır. Kişi, keşke ve benzeri sözler söylerse şeytan zihnini karıştırır ve vesvese verir.

Bu husus, işin sonucunu değiştirebilecek bir fırsatı kaçırmanın üzüntüsünden duygusal çöküntü de yaşatabilir. Zaten şeytanın yapmak istediği de budur. Kuşkusuz, Allah'ın takdirine inanıp boyun eğen, sadece kendi iradesiyle yaptığı yanlışlığa işaret etmek isteyen kişinin durumu bundan farklıdır. Şeytana fırsat veren keşkeden kurtulmanın tek yolu, sebepler dairesinde gereken tedbirleri aldıktan sonra Allah'ın kaderine teslim olmaktır.

I. 1. 1. 18. Allah Vardı, O'nunla Başka Hiçbir Şey Yoktu.

جمله عالم خود عرض بودند تا

اندر این معنی بیامدع هل اتی

Cumle âlem hod 'araz bûdend tâ

Ender in m'anî biyâmed hel etâ (Mesnevi, 6/4946)

"Bütün âlemler araz idi ki O hakikati beyan için geldi."

[75] Tâhirü'l-Mevlevi, *Mesnevi Şerhi*, 6. Kitap, s. 248
[76] Müslim, kader, 34; İbn Mace, Mukaddime, 10; Ahmed b. Hanbel, 2/366, 370

["İnsanın zikredilmez, bahsolunmaz olduğu bir zaman bulunduğu ona gelmedi mi? (yani, *ezel-i azalda adem-i izafî halinde bulunduğunu duymadı mı, bilmiyor mu*?)" Ayet-i Kerime'ye işarettir.[77]

Hadis-i şerifte: "Allah vardı, Onunla beraber hiç bir şey yoktu."[78] buyrulmuştur.

Kainat yaratılmamıştı. Ebûlbeşer olan Âdem (A.S.) mevcut değildi. Ancak kâinatın değişmezi ilm-i ilahide bulunuyordu. O ilim ile kaim bir arazdı. Cenabıhak onu hatırlamak için bu ayeti inzal buyurdu.**]**[79]

Cenabıhak Kadim'dir, ezelidir; zaman ise mevcudatın yaratılması ile başlamıştır. Yaratılmışlar önceki zaman yoktu.

[77] İnsan, 76/1.
[78] Buhârî, *Bed'ül-halk*, 2
[79] Tâhirü'l-Mevlevi, *Mesnevi Şerhi*, 6. Kitap- s. 325

I. 1. 2. NAKIS HADİSLER

I. 1. 2. 1. Sabır Sevinç Anahtarıdır.

گفت ای نورِ حق و دفعِ حرج

معنیِ الصبر مفتاحُ الفرج

Goft ey nûr-i Hak u def‘-i harac

Ma‘nî-i es-sabru miftâhu’l-ferec (Mesnevi, 1/97)

[“Allah’ın nuru ve zahmetin gidericisi (*Es-sabru miftâhu’l-ferec*) hadis-i şerifinin mücessem manası.” dedi.

Es-sabru miftâhu’l-ferec. “Sabır, sevinç anahtarıdır.” Tabib-i ilahinin gelişi, padişahı sevindirdiği ve o sevince sabır ile eriştiği için, Hz. Mevlana ona *miftâhu’l-ferec* hadisinin manası demiştir.**]**[80]

Konuyla alakalı olarak, farklı hadis kaynaklarından derlediğimiz şu örnekleri de buraya eklemekte fayda görüyoruz:

Enes İbni Mâlik (R.A.)’dan rivayet edildiğine göre Hz. Muhammed (S.A.V.), çocuğunun mezarı başında bağıra çağıra ağlayan bir kadının yanından geçti. Ona: “Allah’tan kork ve sabret!” buyurdu. Kadın “Çek git başımdan; zira benim başıma gelen felaket, senin başına gelmemiştir.” dedi. Kadın Hz. Muhammed (S.A.V.)’i tanıyamamıştı. Kendisine, O’nun Hz. Muhammed (S.A.V.) olduğunu söylediler. Bunu duyar duymaz Hz. Muhammed (S.A.V.)’in kapısına koştu, orada kapıcılar yoktu. Özür beyan etmek üzere üzgün bir şekilde Hz. Muhammed (S.A.V.)’e: “Sizi tanıyamadım.” dedi. Hz. Muhammed (S.A.V.) de: “Sabır dediğin, felaketle karşılaştığın ilk anda dayanmaktır.” buyurdu.[81]

Ebû Hüreyre (R.A.)’dan rivayet edildiğine göre, Hz. Muhammed (S.A.V.) şöyle buyurdu.

“Dünyada sevdiği bir dostunu aldığım zaman, sabredip ecrini Allah’tan bekleyen mümin kulumun katımdaki karşılığı cennettir.”[82]

Ayşe (R.A.)’dan rivayet edildiğine göre, kendisi Hz. Muhammed (S.A.V.)’e taun hastalığını sormuş, O da şöyle buyurmuştur:

---

[80] Tâhirü’l-Mevlevi, *Mesnevi Şerhi*, 1. Kitap, s. 125
[81] Buhârî, *Cenâiz* 32, 43; Ahkâm 11; Müslim, *Cenâiz* l4-l5. Ebû Dâvûd, *Cenâiz* 23; Tirmizi, *Cenâiz* 13; Nesâî, *Cenâiz* 22
[82] Buhârî, *Rikak* 6

"Taun hastalığı, Allahutaala'nın dilediği kimseleri cezalandırdığı bir çeşit azaptı. Allah onu müminler için rahmet kıldı. Bu sebeple tauna yakalanmış bir kul, başına gelene sabrederek ve ecrini Allah'tan bekleyerek bulunduğu yerde ikamete devam eder ve başına ancak Allah ne takdir etmişse onun geleceğini bilirse kendisine şehit sevabı verilir."[83]

Enes İbni Mâlik (R.A.) Hz. Muhammed (S.A.V.)'i şöyle buyururken dinlediğini söylemiştir:

Allahutaala buyuruyor ki: "Kulumu, iki gözünü kör etmekle imtihan ettiğim zaman sabrederse, gözlerine karşılık olarak cenneti veririm."[84]

I. 1. 2. 2. Kazanan Allah'ın Sevgilisidir.

رمزِ الکاسب حبیبُ الله شنو

از توکّل در سبب کاهل مشو

Remz-i el-kâsib Habîbullâh şinev

Ez tevekkul der sebeb kâhil meşev (Mesnevi, 2/908)

["*Elkâsibu habibullah*, yani 'Kazanan Allah'ın sevgilisidir.' hadisindeki remzi dinle ve anla. Tevekkül edeceğim diye esbaba teşebbüste tembellik etme."

Bu hadis, gayet manidardır. Cenabı Peygamber "Kazanan Allah'ın sevgilisidir." buyuruyor. Demek ki Allah'a sevgili olmak için kazanmak, kazanmak için de çalışmak lazım. Kim bir tacir ve sanatkâr gösterilebilir ki çalışmadan kazanmış olsun?

Bilindiği gibi çalışmak farklı şekillerde olur. Marangoz, demirci gibi bazı esnafın çalışması bilek gücüyle olur. Bazısının da bakkal, kavuncu, karpuzcu gibi malını satmaya çalışmakla olur. Bu sayılan esnaf ve benzeri, dükkânında ya da sergisinde yan yatsa ya da bacağını bacağının üstüne atsa, öyle otursa, keyif çatsa, gelen müşterinin istediğini yapmak, ya da dilediğini vermek hususunda gayret göstermese, "Adam sen de Allah, Rezzak-ı âlemdir." dese, akşama kadar ekmek parasını kazanabilir mi? Elbette kazanamaz. Hakk'ın sevgilisi olur mu? Elbette olamaz.

Esnafın müşteriye tatlı dil ve güler yüz göstermesi de çalışmak gibidir. Güler yüzlü olmanın müminlik, çatık kaşlı ve kem surat olmanın da münafıklık alameti olduğuna dair bazı söylemler vardır. Maalesef bizim Müslüman esnafından bazıları, malını satmaktan ziyade müşteriye caka satmaktan, alıcıyı incitip soymaktan zevk alıyor. Müşteri, alacağı bir şey için

[83] Buhârî, *Tıb* 31; Buhârî, *Enbiyâ* 54; Kader 15; Müslim 35, Selâm 92-95
[84] Buhârî, *Merdâ* 7; Tirmizi, *Züht* 58

pahalı dediği zaman, sanki kıyamet kopuyor. Sen alamazsın, sen yiyemezsin, sen de varsa getir, ben alırım gibi, hadi başka kapıyı çal, gibi sözler, sarfedilen münasebetsiz lakırtıların en hafifleri kalıyor.

İslam ticaretine destek olmak için Müslümanlardan alışveriş edelim diye hepimiz söylüyoruz ve hepimiz tatbikine niyet ediyoruz. Fakat bazı müslüman esnaftan öyle muameleye, öyle ihtikâra maruz kalıyoruz ki sözümüzden caymaya mecbur kalıyoruz.

Dinimiz; yardımlaşma ve destekleme üzerine kuruludur. Yardımlaşma ve destek ise karşılıklı olur. Müslüman satıcılar karşılarındaki müşterilerin de Müslüman olduklarını unutmazlarsa, bitişik dükkânda bir gayrı müslimin mesela on kuruşa sattığı bir şeye yirmi, otuz kuruş istemeye kalkmazlarsa, kendileri fazla kazanmak için dindaşlarını fazla zarara sokmaya çalışmazlarsa hem yardımlaşma olur, hem de Müslüman ticareti değer kazanır. Kâr helaldir, fakat ihtikâr (vurgun) haramdır.

Şunu da unutmayalım ki ticaretin ilk şartı istikamettir, müşteri aldatmaktan sakınmaktır. Armudun çürüğünü, üzümün eziğini, domatesin sulanmış daneleri, hülasa satılan şeyin bozuklarını kese kâğıdının altına yerleştirip üstüne birkaç dane sağlamından koymak suretiyle müşteri aldatmaya şeriat lisanında (gış) yani hıyanet denilir ki katiyen haramdır.

Hz. Muhammed (S.A.V.) bir gün Medine Çarşısı'ndan geçerken birinin hurma sattığını görmüş, elini zembile sokup altındaki hurmaların yaş olduğunu anlamış ve hurma satana: "Bizi aldatmakla hıyanet eden bizden değildir."[85] buyurmuştur. Resulullah'ın, ümmetinden biri için, bizden değildir, buyurması ne büyük bir tehdittir. Çünkü o kimse, Müslüman camiasından haricîdir demektir.

Ticaretin meşru olması, onu kazandıran şeyin de meşru olmasıyladır. Yoksa meyhanecilerin ve umumhanecilerin sermayesi meşru olmadığı için kazançları da meşru değildir. O gibileri ne kadar çalışıp kazansalar, *Elkasibu Habibullah* zümresine giremezler ve Allah'a sevgili olamazlar.**]**[86]

Allahutaala'nın çalışıp kazananı sevdiğini, Tâberânî'nin naklettiği bir hadisle açıklayalım: Allah, elinden iş gelen sanatkâr mümin kulu sever."[87]

İnsan çalışmalı, kazanmalıdır fakat bu çalışma helal yoldan olmalıdır. Çünkü helal olmayan mal Allah'ın rızasından mahrum olmamıza ve dualarımızın kabul olmamasına sebep

[85] Müslim, *Îman*, 164
[86] Tâhirü'l-Mevlevi, *Mesnevi Şerhi*, 2. Kitap, s. 521
[87] Taberânî, *Evsat,* 8/80; Beyhaki, *Şuabu'l-İman*, 2/88

olur. İşlerimizin oluşması şartlara, yani sebeplere bağlıdır. Kişi sebebini işlemeli, daha sonra tevekkül etmeli. Sadece dua edip beklemek tevekkül anlayışına terstir. Tevekkül, bir şeyin gerçekleşmesi için çalışıp çabaladıktan sonra, gerçekleşmesi için sonucu Allah'a havale edip, sonuca razı olmaktır.

I. 1. 2. 3. Halk, Allah'ın Ayalidir.

ما عیال حضرتیم و شیر خواه

گفت الخلق عیال لِلْإِله

Mâ 'iyâl-i Hazretîm u şîrhᵛâh

Goft el-halku 'iyâlun li'l- ilâh (Mesnevi, 2/921)

["Biz, Hazreti Hakk'ın ailesi ve onun süt isteyen çocukları gibiyiz. Nitekim (S.A.V.) Efendimiz; الخلق عیالالله *'El-halku 'ıyâlu'llâh'* buyurmuştur."

Hadis-i şerifin aslı: "Mahlukat, Allah'ın ayalidir. Halk içinden Allah'a en sevgili olan da ailesine, yani halka en ziyade muhabbet ve menfaati bulunandır." mealindedir.

Mahlukatın aile-i ilahiye olması bir teşbihtir. Teşbihteki münasebet de infak ve iaşe meselesidir. Bir aile reisi nasıl aile üyelerini iaşe ederse Cenabıhak da, Rezzak-ı âlem olması dolayısıyla, bütün avam ailesinin reisidir. Hatta bu itibar ile de bazı semavi kitaplarda Cenabıhakk'a teşbih tarikiyle (eb) denilmiş, fakat bundaki nükteyi anlamayanlarca o tabir hakiki baba manasında anlaşılmıştır. Hristiyanların Hz. İsa'yı Allah'ın oğlu vehmetmeleri böyle sakat bir anlayışın neticesidir.

Bir baba; çoluğunu, çocuğunu besler. Lakin kazık kadar oğlunun boşta gezip, kendisinin getireceği ekmeği beklemesinden de hoşlanmaz. Bundan başka, mahlukatın Allah tarafından en sevilenin, mahlukata fazla muhabbet gösterenin olduğu, hadisi şerifte beyan buyruluyor. Muhabbet göstermek sadece lakırtı ile olmaz. Onları yedirmeli, içirmeli, kuşatmalı, öğretmeli; hülasa sefaletten kurtarıp adam etmelidir. Bunları yapabilmek paraya, onu bulmak ise çalışıp kazanmaya bağlıdır. Aksi takdirde ise aileye muhabbet gösterilmiyor demektir ki öyle bir kimse de Allah'ın mahbubu olamaz. Kendi ailesini bırakıp da başkalarına muhabbet ve yardım etmek doğru değildir. Mesela emzikli evladının sütünü, mahlukata muhabbet diye, evdeki kediye içirmek yanlış bir harekettir. Çünkü o emzikli çocuk da

Allah'ın mahlukatından ve ailesi efradındandır. Muhabbet ve yardım hususunda en yakından başlamak, imkân bulunduğu takdirde başkalarına da yardım etmek gerekir.**]**[88]

Hayatın her alanında olduğu gibi aile konusunda da Hz. Muhammed (S.A.V.)'in davranışları, insanlara rehberlik eder. Bu konu ile ilgili hadisler şöyledir:

"Halk, Allah'ın ayalidir."[89]

Ebû Hüreyre (R.A.)'den rivayet edildiğine göre Hz. Muhammed (S.A.V.) şöyle buyurdu: "Allah yolunda cihat edilmesi için sarfettiğin para, köle azat etmek için harcadığın para, fakire sadaka verdiğin para ve bir de aile fertlerinin ihtiyaçları için harcadığın para var ya! İşte bunların içinde sana en çok sevap kazandıracak olanı, ailen için harcadığın paradır."[90]

"Sizin en hayırlınız, ailesine karşı en hayırlı olanınızdır. Ben de aileme karşı en hayırlı olanınızım."[91]

Toplumu oluşturan en küçük yapı ailedir. Aile fertlerimiz, Cenabıhakk'ın beraber yaşamamızı, birlikte mutlu olmamızı takdir ettiği insanlardır. Bunlar eşimiz, çocuklarımız, anne ve babamızdır. Aile en önemli birimdir. Hadislerde de ifade edildiği gibi ailemiz önceliğimizdir.

I. 1. 2. 4. Günahtan Tam Dönen ve Tövbe Eden, O Günahı Hiç İşlememiş Gibidir.

ربنا انا ظلمنا گفت و آه

یعنی ظلمت آمد و گم گشت راه

Rabbenâ innâ zalemnâ goft u âh

Ya'nî zulmet âmed u gom geşt râh (Mesnevi, 3/1253)

["*Rabbenâ zalemnâ enfüsenâ*, yani "Ey Rabbimiz, biz nefsimize zulmeyledik vah bize!" dedi. Zalemnâ tabiriyle de zulmet geldi ve yolumuz kayboldu demek istedi."

Cenabı Âdem kendisinden zuhur eyleyen o zellenin kabahatini nefsine isnat eylemiş, kendisini kabahatli görüp: "Ey Rabbimiz, biz hakikaten nefsimize zulmeyledik. Eğer bizi mağfiret etmez ve halimize acımazsan biz en büyük hüsrana düşmüş oluruz." demişti. Şeytan ise, Âdem'e secde etmeye memur iken emri ilahiye itaat göstermemiş dalaleti de kendisine atfetmeyerek: "Beni azdırışın hakkı için"[92] diye, iğvayı ve ıdlali Cenabıhakk'a isnat eylemiş

[88] Tâhirü'l-Mevlevi, *Mesnevi Şerhi*, 2. Kitap, s. 531
[89] Süyûti, *el-Câmi'us-Sağîr*, 2/12.
[90] Müslim, *Zekât* 39
[91] Tirmizi, *Menâkıb*, 63
[92] Hicr, 15/39.

ve dolayısıyla büyük bir küstahlıkta bulunmuştu. Neticede Âdem'in hüsn-i edebi afvını, şeytanın edepsizliği de ebediyen terkedilmiş olmasını gerektirdi.

Hz. Mevlana *zalemna* kelimesinden latif bir nükte çıkarıyor: "zülmet geldi, gözümüzü bürüdü, yolumuzu kaybettik." Hz. Âdem gibi (*Allemel esma*) mashariyetinde bulunan bir zatın bile hükm-i kazaya karşı aciz kalacağını anlatıyor.**]**[93]

İnsan, günah ve sevap işleme özelliğinde yaratılmış bir varlıktır. Yapılan kötülükten, işlenen günah ve kabahatten kurtulup manevi kirlerden temizlenme yolu tövbedir. Aşağıdaki hadislerle bu konuyu açıklayalım:

Hz. Muhammed (S.A.V.) bir hadis-i şeriflerinde: "Bütün Âdemoğulları günahkârdır, günahkârların en hayırlıları ise tövbe edenlerdir."[94] buyurmaktadır.

Peygamberlerin günah işlemekten korunduğu bilinmektedir. Resul-ü Ekrem bir hadisinde şöyle demektedir: "Bazen kalbimi bir perde bürür de günde 100 defa tövbe ettiğim olur."[95]

Kur'an-ı Kerim'de âlemlere rahmet olarak gönderildiği belirtilen Hz. Muhammed (S.A.V.) kendisini tövbe ve merhamet peygamberi diye nitelendirmiştir.[96]

Sahabilerin, Hz. Muhammed (S.A.V.) huzurunda iken duydukları dini hassasiyeti, yanından ayrıldıktan sonra kaybetmelerinden yakınmaları üzerine, Hz. Muhammed (S.A.V.) şöyle buyurmuştur: "Benim yanımdan ayrıldıktan sonra eski halinizi koruyabilseydiniz melekler ziyaretinize gelirdi. Siz günah işlemeyen kimseler olsanız Allah bu fiili işleyen başka bir topluluk yaratır ve onların günahlarını bağışlardı."[97]

Hz. Muhammed (S.A.V.)'in, "Şunu iyi bilin ki Allah kuluna annenin evladına karşı beslediği şefkatten daha çok merhametlidir." şeklindeki sözü de[98] aynı mahiyettedir.

Peygamberler dışında günah işlemeyen hiçbir insan yoktur. Hz. Ömer'in, "Günahlarından tövbe edenlerle beraber bulunun, çünkü onlar hassas yürekli olur" dediği nakledilmiştir.[99]

İnsan günah işlemeye meyilli yaratılmıştır. Bunun içindir ki günahtan korunma yolları gösterilmiştir. Günah işleyenler ise tövbe ettiği zaman günahları bağışlanır ve tertemiz olur. Bu

[93] Tâhirü'l-Mevlevi, *Mesnevi Şerhi,* 3. Kitap, s. 669
[94] İbn Mâce, *Zühd*, 30
[95] Müslim, *Zikir*, 41- 42; Ebû Dâvûd, *Vitir*, 26
[96] Müsned, IV, 395, 404; Müslim, *Feżâ'il*, 126
[97] Müsned, I, 289; II, 304- 305; Müslim, *Tövbe*, 9- 11
[98] Buhârî, *Edeb*, 18; Müslim, *Tövbe*, 22
[99] İbn Ebü'd-Dünya, s. 117

hususta Hz. Muhammed (S.A.V.) : "Günahtan tam dönen ve tövbe eden, o günahı hiç işlememiş gibidir."[100] buyurmaktadır.

I. 1. 2. 5. Kim Bana Bir Defa Salat Getirirse, Allah da Ona On Salat Getirir ve Onun Günahını Affeder; On Derece Yükseltir.

گفت پیغمبر که هر که از یقین

داند او پاداش خود در یوم دین

Goft peygamber ki her ki ez yakîn

Dâned û pâdâş-i hod der yevm-i dîn (Mesnevi, 6/4867)

["Hz. Muhammed (S.AV.) buyurdu ki: "Her kim kıyamette nail olacağı mükâfatı şeksiz, şüphesiz bilirse.."

Bire mukabil en az on sevap verilecektir, O'na her zaman türlü türlü sehavette bulunmak gerekir.**]**[101]

"Şeksiz, şüphesiz kabul olunan dua Salavat-ı Şerif'tir." Salavat-ı Şerif'le ilgili hadisler aşağıdaki gibidir:

"Kim bana bir defa salat getirirse, Allah da ona on salat getirir ve onun günahını affeder; on derece yükseltir."[102]

"Yeryüzünde Allah'ın seyyah melekleri vardır. Onlar ümmetimin selamını anında bana ulaştırırlar."[103]

"Kim bana tek bir defa salat-u selam getirirse, Allah da ona on defa salat eder."[104]

"Gerçek cimri, yanında anıldığım halde bana salavat etmeyendir."[105] Bir gün Resulullah sevinçli olarak geldi. Kendisine: "Sizi sevinçli görüyoruz!" denilince, şöyle buyurmuşlardır: "Bana melek geldi ve şu müjdeyi verdi: 'Ey Muhammed! Rabbin diyor ki: Sana salat eden herkese benim on rahmette bulunmam, selam eden herkese de benim on selam etmem, sana (ikram olarak) yetmez mi?'"[106]

"Allah benim için iki melek görevlendirmiştir. Ben bir Müslüman'ın yanında anıldığım zaman bana salavat getirdiğinde, mutlaka o iki melek ona: "Allah seni bağışlasın."

---

[100] İbn Mace, *Zühd* 30
[101] Tâhirü'l-Mevlevi, *Mesnevi Şerhi*, 6. Kitap, s. 298
[102] Nesei, *Sehv*, 55
[103] Nesei, *Sehv*, 46
[104] Dâvud, *Vitr*, 26; Dârimî, Rikâk, 58
[105] Tirmizi, *Daavât*, 110
[106] Nesei, *Sehv*, 55

derler. Allahutaala ve diğer melekleri de o iki meleğe cevap olarak: "Âmin" derler. Bir Müslüman'ın yanında adım zikrolunduğunda da bana salavat getirmediğinde, mutlaka o iki melek: "Allah seni bağışlamasın." der. Yüce Allah ve öteki melekler de o iki meleğe cevaben: "Âmin" derler."[107] buyurmuşlardır.

[107] Heysemî, Mecmeu'z-Zevâid, 10/164–166

I. 1. 3. TELMİH EDİLEN HADİSLER

I. 1. 3. 1. İnsanoğlunun Bir Dere Dolusu Altını Olsa, Bir Dere Daha İster. Onun Ağzını Topraktan Başka Bir Şey Doldurmaz. Ama Allah Tövbe Edenin Tövbesini Kabul Eder.

بد کمانی کردن و حرص آوری

کفر باشد پیش خوان مهتری

Bedgumânî kerden u hırsâveri

Kufr bâşed pîş-i hân-i mihterî (Mesnevi, 1/87)

["Büyük bir zatın sofrasında bulunup da doyulmayacak diye suizanna düşmek, hırs ve tamah gösterip açgözlülük etmek, küfran-ı nimet olur."

Kerim ve gani bir kimsenin misafiri olup da doyulmayacak ya da akşama, ertesi güne sofra çıkmayacak endişesine düşmek, o endişe ile birkaç lokma fazla göçürmek için çiğnemeden yutmaya kalkışmak yahut birazdan acıkırsam yerim diye sofradan öteberi kaldırmak, münasebetsizlikte bulunmak olur.

Allah, Ekrem-ül-ekremindir. İhsan sofrası bütün mahlukata açıktır. Şeyh Sadî'nin dediği gibi: "Yeryüzü, Allah'ın umumi bir sofrasıdır. Hem de o sofrada dost düşman ayırt edilmez."

Böyle bir Rabb-i Ekrem'in, İsa gibi bir nebiyy-i azama mucize olarak gönderdiği semavi bir sofraya oturup da, onun yetişmeyeceğinden, ya da kesileceğinden endişeye düşmek münasebetsizlik olur.**]**[108]

Bu beyitte açıkça hadis geçmemektedir, ancak; Hz. Muhammed (S.A.V.) açgözlülükle ilgili olarak İbni Abbas ve Enes İbni Mâlik (R.A.)'dan rivayet edildiğine göre şöyle buyurdu:

"İnsanoğlunun bir dere dolusu altını olsa, bir dere daha ister. Onun ağzını topraktan başka bir şey doldurmaz. Ama Allah, tövbe edenin tövbesini kabul eder."[109] hadisine telmih vardır.

Ebû Saîd Sa'd İbni Mâlik İbni Sinân el-Hudrî (R.A.)'dan nakledildiğine göre Medineli müslümanlardan bir kısmı Resulullah (S.A.V.)'den bir şeyler istediler. O da verdi. Sonra yine istediler. Resulullah (S.A.V.), elindekiler bitinceye kadar verdi. Verebileceği şeyler tükenince onlara şöyle hitap etti: "Yanımda bir şeyler olsaydı, onları sizden esirgemez, verirdim. Kim dilenmekten çekinir, iffetli davranırsa, Allah onun iffetini arttırır. Kim tok gözlü

[108] Tâhirü'l-Mevlevi, *Mesnevi Şerhi*, 1. Kitap, s. 119
[109] Buhârî, *Rikak* 10; Müslim, *Zekât* 116- 119.

olmak isterse, Allah onu başkalarına muhtaç olmaktan kurtarır. Kim de sabretmeye gayret ederse, Allah ona sabır verir. Hiçbir kimseye, sabırdan daha hayırlı ve büyük bir lütufta bulunulmamıştır."[110]

Tamahkâr sözcüğü, açgözlü anlamına gelmekle birlikte; para, zenginlik, yemek ya da diğer her şeyden sürekli olarak sadece kendisine isteme ve özellikle de maddi şeyleri elde etme arzusuyla mutluluk arayışına çıkan kişilere yapılan tanımdır.

Açgözlülük, yeterince şeye sahip olmama şeklindeki temel korkudan kaynaklanır. İnsan maddi hırslarına doymaz, aslolan gönlün doymasıdır. Gönlün doymamasıyla kalp körelir. İyiyi kötüyü ayırtedemez duruma düşer.

I. 1. 3. 2. Münafıkların Alameti Dörttür: Kendisine Bir Şey Emanet Edildiği Zaman Ona İhanet Eder, Konuştuğunda Yalan Söyler, Söz Verince Sözünden Döner, Düşmanlıkta Haddi Aşar, Haksızlık Yapar.

وعدهٔ اهل کرم گنج روان

وعدهٔ نااهل شد رنج روان

Va'de-i ehl-i kerem genc-i revân

Va'de-i nâ-ehl şod renc-i revân (Mesnevi, 1/180)

["Kerem sahiplerinin vaadi seyyar bir hazine ve cari bir nakit gibidir. Ehil olmayanın vaadi ise infaz ve icra edilmediği için daimi bir hastalığa benzer."

İnsan, ya verdiği sözü tutmalı yahut kimseye bir sözde bulunmamalıdır.**]**[111]

Bu beyitte hadis net bir şekilde görünmemektedir, fakat aşağıdaki hadise telmih vardır. İnsanların verdiği sözü yerine getirmeleri gerektiği ile ilgili ayet ve hadisler şöyledir:

Allahutaala: "Vaadi yerine getirin, vaatten sorumlusunuz."[112] buyurmuş ve müminleri: "Söz verdikleri zaman sözlerini yerine getirirler."[113] şeklinde tarif ve methetmiştir.

Bir söz verilirken, gelecekteki durumu önceden kestirmek mümkün olmadığı için "İnşallah", "Allah kısmet ederse" gibi sözler söylenmelidir. Bunun için Allahutaala şöyle buyurmuştur:

"Allah'ın dilemesine bağlamadıkça hiçbir şey için 'Bunu yarın yapacağım.' deme!"[114]

---

[110] Buhârî, *Zekât* 50, Rikak 20; Müslim, *Zekât* 124.
[111] Tâhirü'l-Mevlevi, *Mesnevi Şerhi*, 1. Kitap, s. 165
[112] İsrâ, 17/34.
[113] Bakara, 2/177.

Yerine getirmeyeceğini bile bile söz vermek münafıklıktır. Allah Resulü, Hz. Muhammed (S.A.V.) şöyle buyurmuştur: "Münafıkların alameti dörttür: kendisine bir şey emânet edildiği zaman ona ihanet eder, konuştuğunda yalan söyler, söz verince sözünden döner, düşmanlıkta haddi aşar, haksızlık yapar."[115]

Sözünü yerine getirmemek için mazeretlere sığınmak doğru bir davranış değildir. Fakat aşılamayan bir mâni çıkarsa, sözü yerine getirme sorumluluğu ortadan kalkar.

I. 1. 3. 3. Mümin Kuluma Verilecek Mükâfatın Büyüklüğü, Kendisine Verilen Belanın Büyüklüğü Nisbetindedir.

کر خضر در بحر کشتی را شکست

صد درستی در شکست حضر هست

Ger Hazir der bahr keştî râ şikest

Sed dorostî der şikest-i Hızr hest (Mesnevi, 1/230)

["Eğer Hızır, denizde gemiyi sakatladıysa o sakatlıkta yüzlerce dürüstlük ve menfaat vardı."

Sakatlık dolayısıyla gemi, bir zalimin eline geçmekten kurtulmuş, geminin sahipleri bulunan fakirler de yegâne geçimlerini sağlayan o tekneyi, zalime kaptırmamışlardı.**]**[116]

Beyitte; "Mümin kuluma verilecek mükâfatın büyüklüğü, kendisine verilen belanın büyüklüğü nisbetindedir."[117] hadisine telmih vardır.

Buna benzer hadis-i şerifler, bela ve musibetler karşısında aciz olan insana ümit vericidir. Allahutaala'nın takdirine her zaman rıza göstermek gerekir bu durum şu ayetle ifade ediliyor: "Olabilir ki bir şey sizin hoşunuza gitmez de Allah onda birçok hayır takdir etmiş bulunur."[118]

İnsan, hoşuna giden veya gitmeyen her meseleyi dini ölçülere göre değerlendirmelidir. İnsan üzerine düşen vazifeyi yapıp tedbir aldıktan sonra takdiri Cenabıhakk'a bırakmalı, tevekkül etmeli O'na güvenmeli ve O'nun yaptığı her şeyden hoşnut olmalıdır. Allah

---

[114] Kehf, 18/23.
[115] Buhârî, *Îmân* 24, Mezâlim 17, Cizye 17; Müslim, *Îmân* 106. Ebû Dâvûd, *Sünnet* 15; Tirmizi, *Îmân* 14; Nesâî, *Îmân* 20.
[116] Tâhirü'l-Mevlevi, *Mesnevi Şerhi*, 1. Kitap, s. 188
[117] Süyûti, *Camiu's Sağir*, 2/74.
[118] Nisa, 4/19.

kullarının kötülüğünü istemediği gibi kullarını affetmek, onları iyi olana kavuşturmak için imkânlar verir.

Hazreti Ömer (R.A.) buyurdu ki:

Bana bir bela gelirse, üç türlü sevinirim:

1- Belayı Allahutaala göndermiştir. Sevgili gönderdiği için tatlı olur.

2- Allahutaala'ya, bundan daha büyük bela göndermediği için şükrederim.

3- Allahutaala, insanlara boş yere, faydasız bir şey göndermez. Bir belaya karşılık, ahirette çok nimetler ihsan eder. Dünya belaları az, ahiretin nimetleri ise sonsuz olduğundan, gelen belalara sevinirim.[119]

I. 1. 3. 4. Her Şeyde Tefekkür Edin, Ancak Allah'ın Zatında Tefekkür Etmeyin.

تو قیاص از خویش می کیری ولیك

دور دور افتاده ای بنکر تو نیك

Tu kıyâs ez hᵛiş mîgîrî velîk

Dûr-i dûr uftâde'i binger tu nîk (Mesnevi, 1/240)

["Sen kendine göre kıyas ediyorsun. Hâlbuki hakikatten çok uzak düşünüyorsun, iyice bak."

Hz. Mevlana diyor ki: "Ey gafil insan, sen gerek Allah'ın, gerek ehlûllahın işlerini kendi işlerine kıyasen anlamaya ve ona göre hüküm vermeye kalkışıyorsun. Fakat böyle yapmakla hakikatten fersah fersah uzaklaşıyorsun. Gözünü aç ve dikkatle bak ki, mesele senin bildiğin gibi değildir.**]**[120]

Bu beyitte hadis net bir şekilde görünmemektedir fakat; İbn Abbas: "Her şeyde tefekkür edin, ancak Allah'ın zatında tefekkür etmeyin." [121] hadisine telmih vardır.

Allah'ın Zatı**,** O'nun hakikati demektir. Onun hakikati hiçbir hakikate benzemez.

---

[119] http://www.dinimizislam.com/detay.asp?Aid=1307
[120] Tâhirü'l-Mevlevi, *Mesnevi Şerhi*, 1. Kitap, s. 193
[121] İbn Hacer, 13/382-383

I. 1. 3. 5. Namazın Dindeki Yeri, Başın Vücuttaki Yeri Gibidir.

جز که صاحب ذوق کی شناسد بیاب

او شناسد آبِ خوش از شوره آب

Cozki sâhibzevk ki'şnâsed biyâb

Û şinâsed âb-i hoş ez şûreâb (Mesnevi, 1/273)

["Bilmiş ol ki, tatlı suyu acı sudan ayırt edecek olan zevk sahibidir."

Bir suyun tatlı, acı yahut tuzlu bulunduğunu, ancak tatma duygusu sağlam olan kimse ayırt edebildiği gibi; kâfir ile müminin, hatta avam ile havassın benzerliğine kapılmayıp, onların hakikatlerini ayırt edecek de manevi zevki yerinde olan âriflerdir.**]**[122]

Bu beyitte hadis açıkça geçmemektedir fakat aşağıdaki hadislere telmih edilmektedir. Dinde önem sıralamasında, imandan sonra namaz gelir. Namazın dinimizde çok önemli bir yeri vardır. Hadis-i şerifte: "Namazın dindeki yeri, başın vücuttaki yeri gibidir." buyruldu. Başsız insan düşünülemediği gibi namazsız bir Müslüman da düşünülemez.[123]

Bir Hadis-i şerifte, "Münafıklarla bizim aramızdaki ahid namazdır."[124] buyruldu. Yani, mümin namaz kılar. Kâfir, kılmaz. Mümin dinin emir ve yasaklarına riayet eder ama kâfirin böyle bir gayreti yoktur. Namaza benzeyen hiçbir ibadet yoktur. Maddi bakımdan namaz; insanın hareketlerde bulunmasını sağlar. Kişiye zaman disiplini kazandırır.

Manevi olarak namaz; ilahi huzurda bulunma, tefekkür etme, korku zamanında teselli verme, neşe zamanında ruhaniyeti takviye etme, imanı koruma, Cenabıhak ile ünsiyetin artması gibi feyz ve bereketlerle doludur.

Toplumsal güzellikleri bakımından namazın; birlik ve beraberlik, tanışma, iman ve kardeşlik bağlarının kuvvetlenmesi gibi sayısız faydaları vardır. Bilhassa cemaatle kılınan namaz, cuma ve bayram namazları, insanlar arasında ırk, renk, dil, makam ve mevki ayrımı yapmaksızın Allah'a kullukta aynı safta bir araya gelme, bütünleşme ve yardımlaşmayı sağlar.

---

[122] Tâhirü'l-Mevlevi, *Mesnevi Şerhi*, 1. Kitap, s. 207
[123] Münziri, *et-Terğib ve-Terhib*, 364.
[124] Tirmizi, Îmân 9; Nesâî, Salât 8

I. 1. 3. 6. Ümmetim İçin Gizli Şirk ve Şehvetten Kaygı Duyuyorum.

این کند از امر و آن بهرِ ستیز

بر سرِ استیزه رویان خاك ریز

İn koned ez emr u û behr-i setîz

Ber ser-i istîzerûyân hâk rîz (Mesnevi, 1/281)

["Bu -*yani mümin-î kâmil-,* sadece emre itaat için yapar; diğeri yani kâfir ve fasık ise, mücadele ve gösteriş olsun diye yapar. O gibi inatçı ve taklitçi adamların başına toprak saç."

Malumdur ki insanların birbirlerine karşı vazifeleri olduğu gibi, Rablarına karşı da vazifeleri vardir ki, o da kulluk ve onun nişanesi olan ibadettir. İnsanların avam güruhu, bu vazifeyi cennet arzusuyla ve cehennem korkusuyla yapar. Fakat ümmetin seçkinlerinin ise taat ve ibadeti, ancak emre itaat etmiş olmak içindir. İşte ibadetin yüksek ve kulluğa layık olanı da budur. Mamafih, ibadetin hangi şekli olursa olsun, halisane ve muhlisane olursa, yine sahibi hakkında faydalıdır. Fakat görünmek ve gösteriş yapmak için yapılan hareketlerin, faydası olmak şöyle dursun, büyük zararları vardır.

Kur'an-ı Kerim buyuruyor ki: "Artık kim Rabbine kavuşmayı ümit (ve arzu) ediyorsa salih amellerde bulunsun ve ettiği ibadette kimseyi Rabbine ortak etmesin."[125] demektir. Münasebet dolayısıyla Hazreti Mevlana, münafıkların halinden bahsediyor.**]**[126]

Bu beyitte hadis açıkça geçmemektedir fakat aşağıdaki hadislere telmih vardır. İbadetlerin diğer insanlara gösteriş olsun diye yapılmasının riya olduğu gibi, hem Allah rızası için hem de gösteriş için yapılmasının da riya olduğu ile ilgili hadisler şöyledir:

Hz. Muhammed (S.A.V.), "Ümmetim için gizli şirk ve şehvetten kaygı duyuyorum." demiş, "Sizden sonra da hala şirk olacak mı?" sorusuna, "Evet, fakat güneşe, aya, taşa ve puta tapmak şeklinde olmayacak, insanlar ibadetlerini riya için yapacaklar." cevabını vermiştir.[127] Bir kudsî hadiste Cenabıhak, "İşlediği bir amelde benden başkasını bana ortak koşan kişiyi de onun şirkini de reddederim" buyurmuştur.[128] Resul-i Ekrem riyayı "küçük şirk" diye nitelemiş, Allah'ın kıyamet gününde insanlara amellerinin karşılığını verirken gösteriş için ibadet ve hayır yapanlara, "Ey riyakârlar! Dünyada amellerinizi gösteriş olsun diye kimin için

[125] Kehf, 18/110.
[126] Tâhirü'l-Mevlevi, *Mesnevi Şerhi*, 1. Kitap, s. 211
[127] Müsned, IV, 124
[128] Müsned, II, 301, 435; Müslim, *Zühd*, 46; İbn Mâce, *Zühd*, 21

yaptıysanız gidin onu arayın, bakalım bulabilecek misiniz?" şeklinde hitap ederek onları huzurundan kovacağını bildirmiştir.[129]

Bir hadiste de ibadet ve hayırlarıyla şöhret peşinde olanların gizli kötülüklerinin Allah tarafından teşhir edileceği, riya ile amel edenlerin riyakârlığının açığa vurulacağı ifade edilmektedir.[130]

Yaptığı ibadette hem Allah'ın rızasını, hem de insanların görmesini dileyen kimsenin ameli boşa gitmiştir. Bir amele Allah için başlayan, sonra kendisine riya/gösteriş yapma düşüncesi gelen bu düşünceyi kötü görür ve aklından çıkarmak için uğraşırsa ameli sahih olur. Şayet onu benimser ve bundan bir rahatsızlık duymazsa ameli geçersizdir.

I. 1. 3. 7. Münafık, İki Sürü Arasında Gidip Gelen Şaşkın Koyun Gibidir. Bir O Sürüye Gider, Bir Bu Sürüye!

کرنه این نام اشتقاق دوزخ است

بس جرا در وی مذاق دوزخ است

Ger ne in nâm iştikâk-i düzeh est

Pes çerâ der vey mezâk-i dûzeh est (Mesnevi, 1/291)

["Eğer bu isim yani münafık lafzı cehennemden gelmiyorsa, onda neden cehennemî bir tat vardır?"

İman, inanmak demektir. Allah'ın varlığını ve birliğini, peygamberinin sıdk-u nübüvvetini, tebligatının doğruluğunu kalp ile tasdik ve dil ile ikrar eden bir kimse, mümin sıfatını kazanır. Nifak ise, inanmış görünmekdir. Eski münafıklar böyleydi. Bir de yeni münafıklar var ki, eski münafıkların tam tersi. Eskiler, inanmazken inanır görünürlerdi. Yeniler, inanıyorken inanmaz gibi davranıyorlar.

Kâdî Beyzâvî merhûm, ehl-i nifak hakkında: "Münafıklar, kâfirlerin en habisi ve Allah'ın en ziyade gazap ettiğidir." diyor.

Peygamberimiz (S.A.V.)'in asrındaki müslümanları, toplumsal açıdan inceleyecek olursak, teşkilat bakımından dört fırkadan oluştuğunu görürüz. Bunlardan biri Muhacirin'dir ki, Mekke'den diğer taraflardan gelip de Medine'de yerleşen kimselerdir.

---

[129] Müsned, V, 428, 429
[130] Müsned, V, 270; Buhârî, *Rikak*, 36, Ahkâm, 9; Müslim, *Zühd,* 47, 48

İkinci ve üçüncüleri: Medine'nin yerlileri olan Evs ve Hazrec Kabileleri'dir, müslümanlığın yayılmasına yardım ettikleri için bunlara Ensar denilmiştir.

Dördüncüler ise: Medineli Abdullah bin Übeyy bin Selûl'ün idaresindeki münafıklardır. Evvelkiler ne kadar halis ve muhlis mümin iseler, bu dördüncüler, o nisbette ikiyüzlü ve münafık kâfirlerdi. Fakat Hakk'ın vahdaniyetini ve Peygamber'in sıdk-u nübüvvetini dilleriyle ikrar etmekte olduklarından, kendilerine bir şey yapılamıyordu. İçlerindeki habaset bilindiği halde, dış hallerine göz yumuluyordu. Onlar ise, resmen müslüman göründükleri halde, hoşlarına gitmeyen cihetlere itiraz ediyorlar, ellerinden geldiği kadar islamı yıkmaya çalışıyorlardı. Mesela, Uhud Harbi'ne giderken, münafıkların reisi İbn-i Selûl, kendisine tabi 300 münafıkla ordudan kaçmış ve islamda ilk harp kaçağı ünvanını kazanmış, lakin şu hareketiyle islam ordusunu maddeten zayıflatmıştı.

Keza, Müreysî Gazvesi'nden dönülürken Cehcâh-ı Gifâri namında bir muhacirle, Sinan bin Ferve isminde bir ensari arasında çıkan bir kavgayı vesile ederek, Aleyhissalât Efendimizin ve bilcümle muhacirinin Medine'den çıkarılmasını teşviğe kalkışmıştır. Münafikun suresinde hikâye buyrulduğu üzere: "Eğer Medine'ye dönersek, andolsun, en şerefli ve kuvvetli olanımız, oradan en hakir ve zaif olanı muhakkak çıkaracaktır."[131] diyerek aziz olarak kendisini, zelil olarak da haşa Hz. Muhammed (S.A.V.)'i ve muhacirleri kastetmişti.

Gariptir ki bunun oğlu ve halis bir müslüman olan Abdullah babasının şu hezeyanı üzerine, onun devesini çökertmiş, kendisinin rezil ve Resulullah'ın aziz olduğunu itiraf ettirmişti.

Keza bu adam bir gün, Hz. Ebûbekir (R.A.), Hz. Ömer (R.A.), Hz. Osman (R.A.), Hz. Ali (R.A.)'a, yolda rast gelmiş ve her birinin elini tutarak, dalkavuklukta bulunmuş ve kendilerine yalandan hürmet göstermiştir. Onların: "Allah'tan kork, münafıklık etme," demelerine cevaben, kendisinin halis bir mümin olduğunu söylemiş, dolayısıyla da Bakara Suresi'ndeki şu ayetler nazil olmuştu:

"İnsanlar arasında bazıları var ki, Allah'a ve kıyamet gününe iman ettik diyorlar; hâlbuki onlar mümin değillerdir.

Akıllarınca Allah'ı ve iman edenleri aldatmak istiyorlar; lakin nefislerinden başkasını aldatamıyorlar ve böyle olduğunu anlayamıyorlar.

[131] Münafikun, 63/8.

Onların kalplerinde nifak hastalığı vardır. Allah da onların hastalığını arttırmıştır. Yalancılık ettiklerinden, onlar için acı ve dehşetli bir azap vardır.

Onlara yeryüzünde, müfsitlik etmeyin denilince, biz hakikaten salih ve muhlis kimseleriz derler. Malum olsun ki, onlar yok mu? İşte onlar, hakikaten müfsittirler; lakin müfsit olduklarını da bilmezler.

Kendilerine, herkes gibi siz de iman edin denildiği vakit; "Bir takım akılsızların iman ettikleri gibi, biz de mi inanalım?" derler. Malum olsun ki asıl sefih ve akılsız olanlar hakikaten kendileridir. Lakin böyle olduklarını da bilmezler.

Müminlere rast geldikleri vakit, biz de müminiz derler. Şeytanlarıyla yalnız kalınca da: "Biz, emin olun sizinle beraberiz; Müslümanız diyerek, Müslümanlarla hakikaten eğleniyoruz." derler.

(Asıl) Allah, onlarla istihza eder ve taşkınlıkları, azgınlıkları içinde serseri dolaşmalarına mühlet verir.

Onlar, o kimselerdir ki, hidayeti bırakıp, delaleti almışlarda, alışverişleri kar vermemiştir ve kendileri doğru yolu bulamamışlardır."[132]

Bunların surette Müslüman görünmelerinin, Müslümanlığı kendilerine siper yapmak emeliyle olduğu, "İmanlarını kendilerine kalkan yaptılar."[133] ayeti ile bildirilmiş; "Onlar düşmandır, kendilerinden sakın."[134] Emri ile de mahiyetlerinin düşmanca olduğu açıklanmış; "Onlar hakkında, Allah'tan mağfiret talep eylesen de, eylemesen de müsavidir, Allah onları hiçbir vakit affetmeyecektir."[135] ayeti ile bunların mağfur olmayacağı; "Şüphesiz münafıklar, cehennemin en derin tabakasındadır."[136] vaadiyle de çetin bir azaba çarpılacakları beyan buyrulmuştur.

İşte bu vasıflarla muttasıf olan münafıklardan her biri, o vasıfların hepsini toparlayan münafık lafzına muhatap olunca, kızar ve o hitabı çirkin görürler.**]**[137]

Beyitte hadis açıkça belirtilmemiştir fakat münafıklıkla ilgili hadise telmih vardır. Münafığın nasıl olduğu, Müslim'den rivayet edilen; "Münafık, iki sürü arasında gidip gelen şaşkın koyun gibidir. Bir o sürüye gider, bir bu sürüye!"[138] hadisi ile belirtilmiştir.

---

[132] Bakara, 2/8-16.
[133] Münafikun, /2.
[134] Münafikun, 4.
[135] Münafikun, 6.
[136] Nisa, 145.
[137] Tâhirü'l-Mevlevi, *Mesnevi Şerhi*, 1. Kitap, s. 214

Kur'an-ı Kerim'in pek çok yerinde bilhassa da Bakara ve Tevbe surelerinde münafıkların özelliklerinden ve faaliyetlerinden çokça bahsedilmiştir.

"Onlar sizi hoşnut etmek için, sizden olduklarına dair Allah'a yemin ederler. Oysa gerçekten iman etmiş olsalardı asıl Allah ve Resulü'nü hoşnut etmek için çalışmaları gerekirdi."[139]

I. 1. 3. 8. Müminin Ferasetinden Sakının! Çünkü O; Allah'ın Nuru ile Bakar.

هر كه را در جان خدا بنهد محك

هر يقين را باز داند او ز شك

Herki râ der cân Hodâ binhed mihek

Her yakîn râ bâz dâned û zi şek (Mesnevi, 1/297)

["Allah, her kimin ruhuna mihenk taşı koymuşsa, o kimse, yakini şüpheden ayırt eder."

Malumdur ki altının, sahte ya da karışık olup olmadığını, ayarının ne kadar bulunduğunu anlamak için, mihenk taşı lazımdır. O taş ve üstüne dökülen asit olmayınca, en mütehassıs tahminciler bile aldanır. Hele bu işle meşgul olmayan kimse, bazen parlakça bir madeni bile altın sanır. Bunun gibi mümin olsun, münafık olsun; Âdem evladı, suret itibariyle birbirine benzer, insanların mihenk taşı da ilim ve marifettir. Bir kimsenin imanı ve nifakı, o mihenk ile yani *(ahkâm-ı şeriate ve adab-ı tarikate)* tatbik ile anlaşılır. O tatbik de ancak ilim ile olabilir. Hususiyle Cenabıhak, bir kimsenin kalbine, insanların iç yüzlerini ve hakiki hallerini keşfedebilmek hassasını ihsan ederse; o zat, gördüğü çehrelerin halis mi yoksa kalıp mı olduğunu anlayıverir. Hadis-i şerifte; mealen: "Müminin ferasetinden, kavrayışından sakının. Çünkü o; Allah'ın nuru ile nazar eder." buyrulmuştur.**]**[140]

Beyitte hadis net bir şekilde geçmemektedir fakat hadise telmih vardır. Feraset, bir şeyi çabukça anlama kabiliyeti, bir insanın ahlakını, kabiliyetini yüzünden okuma melekesi demektir. Bir şey hakkında karar verirken düşünerek karar vermek, henüz meydana gelmemiş bir şeyin neticesinin varacağı noktayı ve gerçek mahiyetini görebilmektir. Bir kişi işlerin iç yüzünü görebildiği, önceden tahmin edip düşünebilme kabiliyeti ve maharetine sahip olduğu müddetçe ferasetli sayılır. Ferasetle ilgili hadisler şöyledir:

---

[138] Müslim, Sıfatül münafikîn,17
[139] Tevbe, 9/62.
[140] Tâhirü'l-Mevlevi, *Mesnevi Şerhi*, 1. Kitap, s. 222

Peygamberimiz (S.A.V.): "Müminin ferasetinden sakının! Çünkü o Allah'ın nuruyla bakar."[141] buyurmuştur.

Buhârî ve Müslim'in beraberce naklettiği bir hadiste Hz. Muhammed (S.A.V.): "Akıllı ve olgun mümin aynı delikten iki defa sokulmaz, ısırılmaz."[142] buyurmuştur.

Ferasetin iman nuru ile yakından alakalı olduğunu destekleyen şu ayeti kerimeyi de burada hatırlatmakta fayda görüyoruz: "Ey iman edenler! Şayet Allah'tan korkar ve sakınırsanız, o size bir furkan ince bir anlayış verir."[143] yani doğruyu yanlıştan, hakkı batıldan, iyiyi kötüden, temizi habisten ayırt edici bir marifet, bir nur verir.

Ferasetin bir maddi âleme bir de manevi âleme bakan iki boyutu vardır. Eğer kişi gözünü ve kulağını dört açtığı kadar kalbini de devreye sokarsa, bu her iki boyutta da mesafe kat eder.

I. 1. 3. 9. Her Kul, Öldüğü Hâl Üzere Diriltilir.

تا نشانِ حق نیارد نوبهار

خاك سِرها را نکرده آشکار

Tâ nişân-ı Hak neyâred nevbahâr

Hâk sırhâ râ nekerde âşikâr (Mesnevi, 1/509)

["Bahar mevsimi, Hakk'ın fermanını getirmeyince, toprak dâhilindeki sırları izhar etmez."

Nişan: Hükümdarlar, tarafından verilen ferman demektir. Onu yazana da "nişancı" derler. Buradaki "Nişân-ı Hak" Allah'ın emri ve iradesi manasındadır.

Evet; sonbaharda ve kışa doğru tarlalar sürülür, tohumlar atılır. Kış gelir; yağmurlar, karlar yağar. Daneyi saklayan topraklar karla örtülür. Nihayet bahar mevsimi gelir. Baharın, nebatların zuhura çıkması için izin verilmesi demektir.

"Ey insanlar; rahmet-i İlahiyyenin eserlerine bakınız ki ölmüş olan arza nasıl hayat veriyor?" Nazm-ı Celilinde beyan buyrulduğu üzere, Allah'ın rahmet ve inayeti, zemine yeniden hayat verir. Âdeta öldükten sonra dirilmeyi hatırlatır. Canlandığının alameti olmak üzere çimenler baş göstermeğe, toprağın sathi yeşermeye başlar.

---

[141] Tirmizi, Tefsiru'l-Kur'an, 16, Süyûti, el Câmiu's Sağir, 1, 24
[142] Buhârî, Edeb, 83; Müslim, Züht, 63
[143] Enfal, 8/29.

Ekinler davranır, tarlalar yeşil bir deniz gibi dalgalanır. Sinesine ekilen bir tohumu, toprağın bir müddet saklaması emr-i İlahiyi almaksızın onu meydana çıkarmaması da, yine eminliğinden ve Hakk'ın fermanına gereği gibi itaatindendir.**]**[144]

Beyitte hadis açıkça geçmemektedir, hadise telmih vardır. Nasıl ki toprağa ekilen tohum belli bir müddet toprak altında bekliyor ve zamanı gelince çıkıyorsa insan da yoktan var edilerek geldiği bu dünyadan vakti gelince göçüp gidecektir. Ancak ölüm yok oluş değil tam aksine sonsuz bir yaşama diriliş olacaktır. İnsanları yoktan var eden Allahutaala vakti gelince tüm ölüleri tekrar diriltecektir. Bu hususta ayet ve hadislerde belirtilmiştir. Konu ile ilgili bazı ayet ve hadisler şunlardır:

"İnsanın kuyruk sokumu kemiği dışındaki her şeyi ölümünden sonra çürüyüp yok olacaktır."[145] "Kıyamet günü tekrar diriltme bu çürümeyen parçadan olacaktır."[146]

Yine bu konudaki hadislerde kıyamet gününde bütün insanların diriltileceği, kabirden de ilk defa Hz. Muhammed (S.A.V.)'in kalkacağı bildirilmektedir.[147]

Hz. Muhammed (S.A.V.) bir hadislerinde, insanların diriltilirken ilk yaratılışlarındaki gibi olacaklarını haber vermiş.[148] Bir başka hadiste de: "Her kul, öldüğü hal üzere diriltilir." buyurmuştur.[149]

I. 1. 3. 10. Hiçbir Kimse, Asla Kendi Kazancından Daha Hayırlı Bir Rızık Yememiştir. Allah'ın Peygamberi Dâvûd (A.S.) da Kendi Elinin Emeğini Yerdi.

دستِ همچون بیل اشارتهای اوست

آخراندیشی عبارتهایِ اوست

Dest-i hemçun bîl işârethâ-yi ûst

Âhirendîşî 'ibârethâ-yi ûst (Mesnevi, 2/927)

["El de, bahçe beli gibi Allah'ın işaretlerindendir, hatta düşünsen sarih ibarelerindendir."

Efendinin köleye bahçe belini vermesi, nasıl bahçeyi belle demek ise; Allah'ın insana el, ayak, göz, kulak ve sair azayı vermesi, onları, kullanacak kuvvet, kudret ihsan etmesi de

---

[144] Tâhirü'l-Mevlevi, *Mesnevi Şerhi*, 1. Kitap, s. 323
[145] Sahih-i Buhârî- İst: 1401 Tefsirû Sure, 39/3, 78/1; Sahih-i Müslim- Fiten: 141- 143; Sünen-İ Nesâi- Cenâiz, 117; Sünen-i İbn Mâce- Zühd, 32; İmam-ı Mâlik- El Muvatta- Cenâiz, 49
[146] Buharî, Tefsîr, 39/3; Müslim, Fiten, 141, 142
[147] Buharî, Tefsîr, 39/3; İbn Mace, Cenaiz, 58
[148] Buharî, Rikak, 45; Müslim, Cennet, 55- 59
[149] Müslim, Cennet, 83

onlar vasıtasıyla çalış, çabala mealinde bir işarettir, hatta anlayanlar için sarih ve kati bir ibaredir.**]**[150]

Beyitte hadis açıkça geçmemektedir fakat Allahutaala'nın el vermesi çalışıp, rızık kazanmakla tabir edilmiştir. Rızıkla ilgili hadise telmih vardır. Rızık, Alah'ın takdirindedir. Rızkı Allah'ın verdiği unutulmamalıdır. Rızkını temin için çalışmak ve tevekkül ile ilgili olarak bazı hadisler şöyledir:

Ömer İbnü'l-Hattâb (R.A.)'dan rivayet edildiğine göre: "Eğer siz Allah'a gereği gibi güvenseydiniz, (Allah), kuşları doyurduğu gibi sizi de rızıklandırırdı. Kuşlar sabahları kursakları boş olarak çıktıkları halde akşam dolu kursaklarla dönerler."[151]

Mikdâm İbni Ma'dîkerib (R.A.)'dan rivayet edildiğine göre Hz. Muhammed (S.A.V.) şöyle buyurdu: "Hiçbir kimse, asla kendi kazancından daha hayırlı bir rızık yememiştir. Allah'ın peygamberi Dâvûd (A.S.) da kendi elinin emeğini yerdi."[152]

Dâvûd (A.S.), mali ve iktisadi imkânları bol bir peygamberdi. Fakat O, bu imkânlara rağmen kendi el emeğiyle geçinmeyi tercih etmiştir. Hz. Muhammed (S.A.V.), kendisi gibi bir peygamber olan Dâvûd (A.S.)'ın bu özelliğini bizlere örnek göstermiştir. Peygamber (S.A.V.) insanları, Dâvûd (A.S.) gibi elinin emeğiyle geçinmeye özendirmek istemiş ve kendi kazançlarıyla geçinmelerinin güzelliğine dikkat çekmiştir.

I. 1. 3. 11. Allahım Vesveseden Sana Sığınırım.

چون ز حیرت رست باز آمد به راه

دیده برده دزد رخت از کارگاه

Çun zi hayret rest bâz âmed be râh

Dîd borde dozd raht ez kârgâh (Mesnevi, 3/1252)

["Hayret ve meşguliyetten kurtulup da, kendine gelince eşyasını hırsızın tezgahtan alıp götürdüğünü görür."

Âdem (A.S.)'ın şeytanın vesvesesi ile sarih olan ilahi yasağı tevile kıyam etmesini, ayağına diken batan bahçıvanların meşguliyetine benzetiyor. Ebülbeşer Hazretleri'nin tevilinden sonra memnu ağaca yaklaşması, ondan sonra cennetten çıkarılması da bahçıvanın

[150] Tâhirü'l-Mevlevi, *Mesnevi Şerhi*- 2. Kitap- s. 534
[151] Tirmizi, *Zühd* 33. İbni Mâce, *Zühd* 14
[152] Buhârî, *Büyû'* 15, Enbiyâ 37

meşguliyetinden istifade eden hırsızın eşyayı götürmesine, sahibini çamaşırsız bırakmasına benzetiliyor.**]**[153]

Beyitte hadis açıkça geçmemekle beraber vesevese ile ilgili hadislere telmih vardır. Vesvese, kötü telkinde bulunma, kuşkulanma, kötü duygu ve düşünce, şüphe, evham gibi manalara gelmektedir. Dini terminolojide vesvese, "şeytanın veya nefsin insana kötü ve zararlı telkinde bulunması, şeytandan veya nefisten gelen, insanı dine aykırı aşırı davranışlara yönelten şeytanın insanın içine attığı, faydasız söz, şüphe ve tereddüt" anlamlarında kullanılır.[154]

Hadislerde vesvese kavramı daha çok şeytan tarafından insanın içine atılan ve onun imanına zarar vermeyi amaçlayan, düşünceleri belirtir. Hz. Muhammed (S.A.V.) 'in Arafat gecesinde yaptığı duada, "Allahım vesveseden sana sığınırım." sözü de geçer[155]. Hadislerde her insanın bir şeytanının bulunduğu [156], kanın damarlarda dolaşması gibi şeytanın da insanın içinde dolaştığı[157] bildirilir.

Hadislerde, bir kimsenin abdest ve namaz sırasında bazı uygulamaları eksik yaptığı hususunda kuşkuya düşmesi hali de vesvese kelimesiyle ifade edilmekte, bu tür kuruntulardan sakınılması veya onların üzerinde durulmaması öğütlenmektedir.[158]

Bir hadiste şeytanın ezan ve kametten korkup duyamayacağı kadar uzaklara kaçtığı, bunlar sona erince dönüp insanlara vesvese vermeye başladığı bildirilir.[159]

I. 1. 3. 12. Mücahit Nefsiyle Cihat Edendir.

كاشتهار خلق بند محكمست

در ره این از بند آهن کی کمست

Ki iştihâr-i halk bend-i muhkem est

Der reh in ez bend-i âhen key kem est (Mesnevi, 3/1547)

["Zira halk arasında şöhret olmak çok kuvvetli bir bendir ki, o bağ süluk yolunda demir bir köstekten aşağı değildir."

---

153 Tâhirü'l-Mevlevi, *Mesnevi Şerhi*, 3. Kitap, s. 669

154 Mustafa ÇAĞRICI, "*VESVESE*", TDV İslâm Ansiklopedisi, https://islamansiklopedisi.org.tr/vesvese (16.11.2020).

155 Tirmizi, *Duâ*, 78

156 Müsned, I, 385; Dârimî*, Rikak*, 25

157 Müsned, III, 156, 285; Buhârî, *Aḥkâm,* 21; Bedʾü'l-halk, 11; Ebû Dâvûd, *Savm,* 78

158 Ebû Dâvûd*, Salât*, 158; Tirmizi, *Tahâret*, 43

159 Müslim, *Salât, 16*

Şöhretin afet olduğu malumdur. “Fülan zat; âlimdir, kâmildir, fazıldır, şairdir.” gibi halkın lisanına düşmek nefis terbiyesi görmemiş kimseleri gurura düşürür ve yollarını vurur. Salikin ayağına adeta demir bir köstek gibi takılır, adım atmaya meydan vermez. Metin bir engel gibi önüne dikilir. Onun için öncelikle o engelden kurtulmak lazımdır. Kurtuluş çaresini de Cenabı Pir gösteriyor: “Hasta gibi görün, yani şöhret vesilesi olacak hallerini izhar etme, mahviyyet ve bivücudluk âleminde bulun” diyor.**]**[160]

Beyitte mütevazı olmak gerektiği telmih edilmektedir. Hz. Muhammed (S.A.V.) nefis muhasebesine çok önem vermiş, “Mücahit nefsiyle cihat edendir.”[161] hadisi ile bu mücadeleyi cihada benzetmiştir.

“Akıllı kişi, nefsini hesaba çeken ve ölümden sonrası için çalışandır. Aciz kimse ise, nefsin arzularına tabi olan ve Allah’tan olmayacak şeyler temenni eden kimsedir.”[162]

“Hesaba çekilmeden evvel kendinizi hesaba çekiniz. En büyük arz Allahutaala’nın huzuruna çıkarılıp O’na arz edileceğiniz gün için salih ve güzel amellerle süsleniniz! Şüphesiz dünyadayken nefsini hesaba çeken kimse için kıyamet günündeki hesap hafif olacaktır.”[163]

“Ölmeden evvel ölünüz.” sözü, her fani için geçerli olan ölüm gelmeden önce, nefsani isteklerini ve dünyevi arzularını bırakarak, günahlardan uzak durmak kastedilmiştir. Çünkü ölümle birlikte insan yaşadığı hayatının, ömrünün hesabını vermeye başlayacaktır. Ölüm gelmeden kişinin kendisine çekidüzen vermesi, gidişatına bakıp bir nefis muhasebesi yaparak yaşantısına yön vermesidir.

Allahutaala Kur’an-ı Kerim’de şöyle buyurmaktadır:

“Ey insanlar! O gün hesap ve sorgu-sual için huzura alınırsınız. Öyle ki size ait hiçbir sır gizli kalmayacak, bütün sırlar meydana çıkacak**.**”[164]

[160] Tâhirü’l-Mevlevi, *Mesnevi Şerhi*, 3. Kitap, s. 791
[161] Tirmizi, 1671, III, 182
[162] Tirmizi, *Zühd*, 31.
[163] Tirmizi, *Kıyâmet*, 25/2459
[164] Hakka, 69/18.

I. 1. 3. 13. Ey İnsanlar! Allah'a Tövbe Ediniz. Zira Ben O'na Günde Yüz Defa Tövbe Ediyorum.

زین سخن گر نیستی بیگانه ای

دلق و اشکی گیر در ویرانه ای

Zin sohen ger nîstî bîgâneî

Delk u eşkî gîr der vîrâneî (Mesnevi, 3/1629)

["Eğer bu sözün yabancısı değilsen sırtına bir aba çek, bir viraneye çekil, orada gözyaşları dök."

Anadan doğma sağır değil de biraz işitmek kabiliyetin varsa işittiğin manevi kelimâtın remzini anlamak için gayret ister. Gayret için süluk lazımdır. Sülukun birinci mertebesi tövbedir. Tövbe ise sadece "Tövbeler olsun Ya Rabbi!" demekten ibaret değildir.

Bir Hadis-i şerifte buyrulduğu gibi: "İnsan tövbe ve istiğfar edici olmak için, yaptıklarından nedamet duymalı, gözyaşları dökmeli, bir daha yapmamaya azm-ü kastetmeli, hülasa tövbe fidanını gözyaşları ile sulamalıdır.**]**[165]

Beyitte hadis açıkça geçmemektedir, fakat tövbe etmekle ilgili hadise telmih vardır. Kulun günahından pişman olup tövbe ve istiğfar etmesi, Allah'ın hoşuna gider. Hz. Muhammed (S.A.V.) Allahutaala'nın bu hoşnutluğuna çok güzel bir benzetme yaparak şöyle buyurmuştur: "Kulun tövbe etmesi sebebiyle Allah'ın sevinmesi çölde bineğini kaybettikten sonra onu bulan kişinin sevincinden daha fazladır."[166] Rabbimizin bize olan merhamet ve şefkati böylesine çok ve kapsamlıdır. "Allahutaala gündüz günah işleyen kul gece tövbe etsin diye gece sabaha kadar; geceleyin günah işleyen de tövbe etsin diye gündüz akşama kadar rahmet elini uzatıp bekler."[167]

Bir başka hadiste: "Eğer siz hiç günah işlemeseydiniz Allah, sizin yerinize günah işleyen ve tövbe eden bir topluluk yaratır ve onları bağışlardı."[168] demiştir. Hadiste günah işlemeye değil, günah işlemekten kaçınmanın zorunluluğuna işaret ederek tövbeye teşvik vardır.

---

[165] Tâhirü'l-Mevlevi, *Mesnevi Şerhi*, 3. Kitap, s. 828
[166] Müslim, *Tövbe*, 2674.
[167] Müslim, *Tövbe*, 29.
[168] Müslim, *Tövbe*, 10.

Günah işleyince de Allah'ın rahmetinden ümit kesmeyip tövbeye yönelmek gerekir. Tövbe, inanan kişiye Rabbini hatırlatarak O'na yönelmesini sağlar.

İbni Ömer'den (R.A.) rivayet edildiğine göre Resulullah şöyle buyurmuştur:

"Ey insanlar! Allah'a tövbe ediniz. Zira ben O'na günde yüz defa tövbe ediyorum."[169]

Ebû Hüreyre'den (R.A.) rivayet edildiğine göre Resulullah (S.A.V.) şöyle buyurmuştur: "Kim, güneş battığı yerden doğmadan önce tövbe ederse, Allah onun tövbesini kabul eder."[170]

İbni Ömer'den (R.A.) rivayet edildiğine göre Resulullah (S.AV.) şöyle buyurmuştur: "Bir kul can çekişmeye başlamadığı sürece, Allahutaala onun tövbesini kabul eder."[171]

İbni Abbâs (R.A.) der ki: Resulullah şöyle buyurdu: "Bir kimse istiğfarı dilinden düşürmezse, Allahutaala ona her darlıktan bir çıkış, her üzüntüden bir kurtuluş yolu lütfeder ve ona ummadığı yerden rızık verir."[172]

I. 1. 3. 14. Hediyeleşin, Birbirinize Sevginiz Artsın.

بر درِ یاران تهی دست ای فتی

هست جون بی گندمی در آسیا

Ber der-i yârân tohîdest ey fetâ

Hest çûn bî gendemî der âsyâ (Mesnevi, 5/3168)

["Dostların kapısına eli boş gelmek, buğdaysız değirmene gitmek gibidir."

Değirmene buğday götürmeyenin un elde edemeden döneceği gibi ihvan ve yaren yanına hediyesiz gitmek de bereketsiz dönüş ile sonuçlanır. Onun için eski dervişler, bir tekkeye gittikleri vakit velev ki pek cüzi olsun bir hediye ile oradaki canların gönlünü alırlardı. (Berk-i sezest tuhfe-i derviş) diye bir mısra vardır ki "Dervişin hediyesi yeşil yapraktır" demektir. Hele Bektaşiler "Boş gelen, boş gider." diye şiddetli bir kanun koymuşlar, rakı, şarap ve mezelik getirmeyen sarhoş olmadan döner! demek istemişlerdi. Onun için Bektaşi mühip ve müntesipleri tekkeye giderken et, ekmek gibi yiyecek ve şişe şişe içecek götürürlerdi. Sözlerim mübalağalı görünmesin. Bektaşi ayini, Âyin-i cem namı ile toplanmak, rakı içmek, saz çalmak ve nefes okumaktan ibaretti. Bir hadis-i şerifte: "Birbirinize hediye veriniz, birbirinizi seversiniz." buyrulmuştur. Hz. Muhammed (S.A.V.)

---

[169] Müslim, *Zikir,* 42. Ebû Dâvûd, *Vitir*, 26; İbni Mâce, *Edeb*, 57
[170] Müslim, *Zikir*, 43
[171] Tirmizi, *Deavât*, 98/3537. İbni Mâce, *Züht,* 30
[172] Ebû Dâvûd, *Vitir*, 26/1518; İbni Mâce, *Edeb*, 57. Ahmed, I, 248; Hâkim, IV, 291/7677

hediye kabul eder ve mukabelede bulunurdu. Hele Zâhir bin Haram'il-Eşcâi isminde bir bedevi vardı ki, ne vakit Medine'ye gelse Resul-i Ekrem'e çöl hediyesi getirir dönüşünde de taraf-ı risaletten ona şehir hediyesi verilirdi. Bundan dolayı Hz. Muhammed (S.A.V.) : "Zahir bizim badiyemiz biz de onun hazrası, yani şehriyiz" buyurdu.

Mevlevi tekkelerinde, özellikle Yenikapı Mevlevihanesinde bir âdet vardı. Ramazan olacağı gece bütün ihvan tekkeye gelir yatsı ve teravih namazlarını kıldıktan sonra hep birlikte şeyhin elini öpüp getirdikleri hediyeleri bırakırlardı. Bayramda da şeyh tarafından ihvana birer hediye dağıtılırdı.**]**[173]

Beyitte hadis açıkça geçmemekle birlikte, hediyeşmek hususunda hadislere telmih vardır. Hediyeleşmek, Hz. Muhammed (S.A.V.)'in de sünneti ve tavsiyesidir. Hz. Muhammed (S.A.V.) hem gelen hediyeleri kabul etmiş, hem de bizzat hediyeler vermiştir. Hadis-i şerifte şöyle buyrulur: "Hediyeleşiniz ki, birbirinize olan muhabbetiniz ziyadeleşsin!" [174]

Hediye, Allah'ın sevgisini kazanmaya da vesiledir. Ayrıca hediyeleşmek, insanlar arasındaki sevgi ve saygıyı artırır. Hz. Muhammed (S.A.V.) şöyle buyurmuştur: "Hediyeleşin, birbirinize sevginiz artsın."[175]

Hediye vermek, kırgınlığı giderir. Hadis-i şerifte şöyle buyrulmuştur: "Hediyeleşin; çünkü hediye sevgiyi artırır, kalpteki kötü hisleri giderir."[176] Hediyeleşmek rızıkta berekete vesiledir. Hz. Muhammed (S.A.V.): "Hediyeleşin, birbirinizi sevin ve birbirinize yiyecek hediye edin. Bu rızıkta genişlik hasıl eder." buyurmuştur.[177]

I. 1. 3. 15. Ey Allah'ın Resulü, Kalplerin Cilası Nedir? Allah'ı Zikretmek ve Kur'an-ı Kerim Okumaktır.

همچو آهن ز آهنی بي رنگ شو

در رياضت آينهٔ بی زنگ شو

Hemçu âhen z'âhenî bîreng şev

Der riyâzet âyine-i bî-zeng şev (Mesnevi, 5/3453)

["Cilalı demir gibi demir renginden kurtul. Riyazet ederek passız bir ayna gibi ol."

[173] Tâhirü'l-Mevlevi, *Mesnevi Şerhi*, 5. Kitap, s. 1468
[174] Muvattâ, *Hüsnü'l-Hulk,* 16; Buhârî, *el-Edebü'l-Müfret*, 594; Münâvî, III, 271
[175] İmam Mâlik, *Muvattâ*, Hüsnü'l-Huluk, 16
[176] Muvattâ, *Hüsnü'l-Huluk*, 4
[177] Prof. Dr. İbrahim Canan, *Kütüb-i Sitte*, *Muhtasarı Tercüme ve Şerhi*, 16. cilt, Akçağ Yayınları, Ankara, s.239

Kalbin cilalansın ve Allah'ın tecellisi oraya intikal etsin.**]**[178]

Beyitte hadis açıkça geçmemektedir fakat, Hz. Muhammed (S.A.V.): "Şüphesiz ki demirin pas tutması gibi kalplerde pas tutar." "Ey Allah'ın Resulü kalplerin cilası nedir?" denildiğinde; "Allah'ı zikretmek ve Kur'an okumaktır."[179] hadis-i şerifine telmih vardır. Demirin pas tutması gibi kalpler de günah dolayısıyla paslanır.

Günahlar kalp üzerinde siyah bir leke gibidir. Bu lekeler silinmez ise kalp simsiyah hale gelir. Nitekim Hz. Muhammed (S.A.V.) bu durumu şöyle ifade etmiştir: "Kul bir günah işlediğinde, kalbinde siyah bir nokta belirir. Eğer o günahından tövbe edip uzaklaşırsa kalbi arınır. Tövbe etmeyip günah işlemeye devam ederse, o siyah nokta artar ve nihayet kalbin her tarafını kaplar."[180] Bu durum Kur'an-ı Kerim'de: "Hayır, gerçek şu ki, onların kazandıkları günahlar kalplerini paslandırıp bürümüştür."[181]

I. 1. 3. 16. Allah'ın Hicabı Nurdur, Eğer Onu Kaldırmış Olsaydı Bütün Varlıklar Yanardı.

زآنکه هفصد پرده دارد نور حق

پردهایِ نور دان چندین طبق

Zanki hefsed perde dâred nûr-i Hak

Perdehâ-yi nûr dân çendîn tabak (Mesnevi, 6/4796)

["Allah'ın nurunun yedi yüz perdesi vardır. Nurani hicapları bu kadar tabaka ve derece bil."

Hadis-i şerifte: "Hakikaten Allah'ın nurdan ve zulmetten yedi yüz hicabı vardır." buyrulmuştur. Buradaki yedi yüzden maksat: hicabların çokluğunu anlatmaktır, yoksa 699'dan sonraki 700 değildir. Nasıl ki bu hadis: "Allah'ın yetmiş hicabı vardır" "Allah'ın nurdan ve zulmetden yetmiş bin hicabı vardır." diye de rivayet olunmuştur. Lisanımızda da 70, 700, 7000 gibi sayılar kesretten kinaye olur. Muallim Naci merhumun okurken çok yanılan bir hafıza söylediği:

Yedi yüz kere yanılmak ne demek bir cüzde

Böyle olmaz a benim hafızım ezber dediğin

beyti de böyledir. Mübalağa maksuttur. Yirmi sayfada yedi yüz yanlışı çıkan hafız sayılamaz.

---

[178] Tâhirü'l-Mevlevi, *Mesnevi Şerhi*, 5. Kitap, s. 1604
[179] Süyûti, Câmiu'l-ehâdis, 8007
[180] İbn-i Mace, Zühd, 29
[181] Mütaffifin, 83/14.

Hülasası: Bir insanın gerek hayırdan, gerek şerden bağlanıp kaldığı her şey, kendisi için birer hicaptır. Yoksa:

Allah ki mûcid-i cihandır

Bin türlü nikabdan ayandır

Burada bir sual akla gelebilir: karanlığın perde olması makuldur. Çünkü zulmet her şeyi görmeye mani olur. Fakat nurdan nasıl hicap olur? denilir. Düşünmeden cevap verilir ki nurun olup olmayacağında tereddüt eden kimse başını kaldırsın, güneşe baksın. Eğer şemsin şua-ları, gözlerini kamaştırıp da kusurunu görmeye mani olmuyorsa zihnindeki o tereddüdü defetsin.**]**[182]

Beyitte hadis açıkça geçmemektedir. "Hakikaten Allah'ın nurdan ve zulmetten yedi yüz hicabı vardır." hadisine telmih vardır.

Hadislerde Kur'an-ı Kerim'de kullanıldığı anlamlarda yer alan hicap kelimesi bazı rivayetlerde Allah'a da nisbet edilmekte ve O'nun bir vasfı şeklinde kullanılmaktadır. Ebû Mûsâ el-Eş'arî'den nakledildiğine göre Hz. Muhammed (S.A.V.) bir hadisinde çeşitli hususlara dikkat çektikten sonra, "Allah'ın hicabı nurdur, eğer onu kaldırmış olsaydı bütün varlıklar yanardı." demiştir.[183] Bu hadisin farklı rivayetlerinde "nur" yerine "nâr" kelimesinin kullanıldığı görülmekte,[184] bazı kaynaklarda ise "Allah'ın nurdan veya nur ve zulmetten yetmiş, yedi yüz veya yetmiş bin perdesinin bulunduğu" şeklindeki rivayetlere de yer verilmektedir.[185]

Suheyb B. Sinan yoluyla gelen diğer bir rivayete göre Allahutaala cennet ehline: "Benden daha başka bir şey istiyor musunuz?" diye soracak. Onlar da: "Yüzümüzü ağartmadın mı? Bizi cennete koyup ateşten kurtarmadın mı?" diyecekler. Bunun üzerine Allahutaala perdeyi kaldıracak ve cennettekiler, o güne kadar mazhar olmadıkları en büyük nimet olarak Rablerine bakacaklardır.[186]

[182] Tâhirü'l-Mevlevi, *Mesnevi Şerhi*, 6. Kitap, s. 277
[183] Müslim, *Îmân*, 293- 294; İbn Mâce, *Muḳaddime*, 13
[184] Müslim, *Îmân*, 293; Müsned, IV, 401
[185] Zebîdî, II, 72; V, 137; Şevkânî, s. 450
[186] Müslim, *Îmân*, 297

I.2. MESNEVİ'DE OLMAYIP TÂHİRÜ'L-MEVLEVİ'NİN ŞERHE İLAVE ETTİĞİ HADİSLER

Tâhirü'l-Mevlevi'nin Mesnevi Şerhi'nde 35 hadis tespit edilmiştir. Şerhte yer alan hadislerin 25'i tam metinlidir. 2'si nakıs hadistir, 8'i de telmih edilen hadislerdir. Bunlar:

I. 2. 1. Tam Metni Yer Alan Hadisler

1. "Fasık övüldüğü zaman Allah (C.C.) gazap eder, arş titrer." (Tebrizî, *Mişkâtü'l-Mesâbîh*, I/260, No: 4859 (Beyhaki, *Şuabü'l-Îmân*, IV/230, 4886) *[Mesnevi, 1/234]*

2. "Bu, Allah'ın kullarının kalplerine yerleştirdiği merhamettir ve Allah, ancak merhametli kullarına rahmet eder." (Müslim, *Cenâiz*, 11; Buhârî, *Merdâ*, 9) *[Mesnevi, 1/238]*

3. "İnsanlara merhamet etmeyene Allah da merhamet etmez."(Buhârî, *Tevhîd*, 2) *[Mesnevi, 2/819]*

4. İman: Allah'a, meleklerine, kitaplarına, peygamberlerine, âhiret gününe, hayır ve şerriyle kadere inanmandır. (Müslim, *Îmân*, 1; Ebû Dâvûd, *Sünnet*, 15; İbn Mâce, *Mukaddime*, 9) *[Mesnevi, 3/1228]*

5. "Soğan ya da sarımsak yiyen, mescidimizden uzak dursun, evinde otursun." (Buhâri, *Fethu'l-Bari* 2/339) *[Mesnevi, 3/1249]*

6. "Müminin ferasetinden sakının! Çünkü o, Allah'ın nuruyla bakar." (Tirmizi, *Tefsiru'l-Kur'an*, 16, Süyûti, *el-Câmi'u's-Sağîr*, 1, 24) *[Mesnevi, 3/1266]*

7. "Akıllı kişi nefsine hâkim olup onu hesaba çekerek ölüm ötesi için çalışandır. Aciz (ahmak) kalacak kimse de nefsini hevasına tabi kıldığı halde Allah'tan hayır umandır." (Tirmizi, *Kıyamet*, 48; 2647.) *[Mesnevi, 3/1387]*

8. "İhsan Allah'ı görür gibi ibadet etmendir; çünkü sen O'nu görmesen de O seni görmektedir." (Buhârî, *Tefsîr*, 31/2, *Îmân*, 37; Müslim, *Îmân*, 1) *[Mesnevi, 3/1493]*

9. "İş, ehil olmayana verilince kıyameti bekle." (Buhârî, *İlim*, 2) *[Mesnevi, 3/1521]*

10. "Her doğan çocuk fıtrat üzere doğar. Sonra anne babası onu Yahudi, Hristiyan veya Mecusi yapar." (Buhârî, *Tefsir* (Rûm), 2.) *[Mesnevi, 3/1599]*

11. "Her insan yaşadığı hâl üzere ölür ve her kul öldüğü hâl üzere diriltilir." (Müslim, *Cennet*, 9.) *[Mesnevi, 3/1684]*

12. "Ruhlar cesetlerinden ikibin yıl önce yaratılmıştır!" (Deylemî, *Müsned,* II, 187-188) *[Mesnevi, 3/1714]*

13. "Rabbini zikredenlerle zikretmeyenlerin misali, diri ile ölü gibidir." (Buhârî *Fethu'l- Bârî*, 11/203.) *[Mesnevi, 3/1820]*

14. "Cennet, insana hoş görünmeyen şeylerle, cehennem de nefsin arzu ettiği şeylerle çevrilmiştir." (Tirmizi, *Cennet*, 31) *[Mesnevi, 4/2590]*

15. "Yapılan işler niyetlere göre değerlenir." (Buhârî, *Talâk,* 11; Tirmizi, *Eymân*, 19; İbni Mâce, *Züht*, 26) *[Mesnevi, 4/2636]*

16. "Şunu iyi bilin ki, insan vücudunda küçük bir et parçası vardır. Eğer bu et parçası iyi olursa, bütün vücut iyi olur; bozulursa, bütün vücut bozulur. İşte bu et parçası kalptir." (Buhârî, *Îmân* 39; Müslim, *Müsâkât,* 107, 108) *[Mesnevi, 5/2825]*

17. "İmanın zevkine varabilmenin önemli şartlarından biri, sevdiği kimseyi Allah için sevmektir." (Buhârî, *İman*, 9, 14) *[Mesnevi, 5/3796]*

18. "Eğer siz günah işlememiş olsaydınız, Allah başka bir kavim yaratır onlar günah işlerler, Allah da onları affederdi." (Müslim, *Tevbe,* 9-11) *[Mesnevi, 5/3826]*

19. "Hayra vesile olan yapan gibidir." (Tirmizi, *İlm*, 14.) *[Mesnevi, 6/4141]*

20. "Hoşlanmadığın şeye sabretmende büyük fayda vardır." (Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, I, 307) *[Mesnevi, 6/4577]*

21. "Dünyada hiç kimse yoktur ki, 'Lâ ilahe illallahü vallahü ekber. Velâ havle velâ kuvvete illâ billâh' desin de, denizin köpüğü kadar da olsa günahları kendisinden kaldırılmasın." (Tirmizi, *Daavât*: 58) *[Mesnevi, 6/4933]*

22. "Kalpler, Rahman'ın iki parmağı arasındadır. Onları istediği gibi çevirir." (Tirmizi, *Kader*: 7, (2141) *[Mesnevi, 6/5086]*

I. 2. 2. Nakıs Hadisler

1. "Hikmeti ehlinden men ederseniz zulmetmiş olursunuz. Ehli olmayana hikmeti verirseniz, yine zulmetmiş olursunuz. Domuzların boyunlarına incileri asmayınız! Kime ilimden bir şey sorulur da onu gizlerse, kıyamet günü ağzına ateşten bir gem vurulacaktır." (Ebû Davud, *İlim* 9, Tirmizi, *İlim* 3) *[Mesnevi, 3/1756]*

2. "Müslümanın, Müslüman üzerindeki hakkı beş tanedir. Selamı almak, hastayı ziyaret etmek, cenazelerin arkasından gitmek, davete icabet etmek, aksırana 'elhamdülillah' dediğinde 'yerhamukellah' demek." (Buhârî, *Cenâiz* 2; Müslim, *Selâm* 4. İbn Mâce, *Cenâiz* 1) *[Mesnevi, 4/2010]*

I. 2. 3. Telmih Edilen Hadisler

1. "Kişinin inşallah demesi imanının kemalindendir." (Süyûtî, *Câmi'ü's-Sağîr*, II/50) *[Mesnevi, 1/51]*

2. "Her bir dinin kendine has bir ahlakı vardır, İslam'ın ahlakı hayâdır." (İbnu Mace, *Züht* 17, 4181, 4182) *[Mesnevi, 1/80]*

3. "Yapılan işler niyetlere göre değer bulur. Herkes yaptığı işin karşılığını niyetine göre alır. Her kimin niyeti Allah'a ve Resulü'ne varmak, onlara hicret etmekse, eline geçecek sevap da Allah'a ve Resulü'ne hicret sevabıdır. Her kim de elde edeceği bir dünyalığa veya evleneceği bir kadına kavuşmak için yola çıkmışsa, onun hicreti de hicret ettiği şeye göre değer bulur." (Buhârî, *Bed'ü'l-vahy* 1, *Îmân* 41, *Nikâh* 5, *Menâkıbu'l-ensâr* 45.) *[Mesnevi, 1/214]*

4. "Allah'tan başka ilah olmadığına, Muhammed'in, Allah'ın elçisi olduğuna şehadet edinceye, namazı kılıp zekâtı verinceye kadar insanlarla savaşmam bana emrolundu. Bunları yaparlarsa, –İslam'ın hakkı olan hadler hariç– canlarını, mallarını benden korumuş olurlar. Gerçek durumlarının hesabını görmek ise Allah'a kalmıştır." (Buhârî, *Îmân* 17, 28, *Salât* 28, *Zekât* 1, *İ'tisâm*, 2, 28; Müslim, *Îmân* 33–36) *[Mesnevi, 1/89]*

5. "Herkes yaptığı işin karşılığını niyetine göre alır." (Nikâh 5, *Menâkıbu'l-ensâr* 45) *[Mesnevi, 1/286]*

6. "Dünya ve dünyalıklardan yüz çevir, Allah seni sevsin; halkın elinde olandan yüz çevir, insanlar seni sevsin." (İbni Mâce, *Züht* 1) *[Mesnevi, 1/478]*

7. "Kalbinde zerre kadar kibir olan kimse cennete giremez." (Müslim, *Îmân*, 147-149; Tirmizi, *Birr*, 61/1998) *[Mesnevi, 2/1080]*

8. "Kim arkadaşının ayıbını örterse, Allah da kıyamet günü onun ayıbını örter. Kim de müslüman kardeşinin ayıbını açığa vururs a, Allah da onun ayıbını açığa vurur. Hatta evinin içinde bile olsa, onu ayıbıyla rezil eder." (İbn-i Mâce, *Hudûd*, 5) *[Mesnevi, 3/1352]*

9. "Sultana sövmeyiniz; zira o, yeryüzünde Allah'ın gölgesidir." (Beyhakî, *Şu'ab'ül-Îmân*, VI, 17, 7372) *[Mesnevi, 3/1413]*

10. "Allah katında en kötü kimse, ağzının bozukluğundan dolayı insanların kendisiyle buluşmayı ve görüşmeyi terk ettiği kimsedir." (Buhârî, *Edeb*, 48) *[Mesnevi, 3/1618]*

11. "Mümin bir kimse bir bağırsağı doluncaya kadar, kâfir ise yedi bağırsağı doluncaya kadar yer." (Buhârî, *Et'ime* 6/200) *[Mesnevi, 4/1968]*

I. 2. 1. TAM METNİ YER ALAN HADİSLER

I. 2. 1. 1. Fasık Övüldüğü Zaman Allah (C.C.) Gazap Eder, Arş Titrer.

می بلزد عرش از مدحِ شقی

بد کمان کردد ز مدخش متقی

Mîbelerzed 'arş ez medh-i şakî

Bedgumân gerded zi medheş muttekî (Mesnevi, 1/234)

["Bir haydutun methi dolayısıyla Arş-ı İlahi titrer, muttaki olanlar da fasığı methetmek yüzünden suizanna düşer."

Hz. Mevlana, kuyumcunun katlinden maksadın: nefsin hevesten kurtulması olduğunu ve ortadan kaldırılması gerektiğini söylemişti. Meselenin önemini anlatmak için buyuruyor ki: "Evet; kuyumcunun zehirlenmesi, hevesin giderilmesi demektir. Yoksa ortada bir öldürme hadisesi yoktur. Böyle olmayıp da padişah bir müslümanın kanını dökmekle rahatlayan bir zalim olsaydı, tabi ben de onu meth-u senaya kalkışmazdım. Çünkü bir fasığın methi, Arş-ı âlâyı titretir; muttaki bir zatı da, o metheden kimse hakkında suizanna düşürür."

Cami'us-Sağir' de Enes bin Mâlik (R.A.)'dan rivayet edilen bir hadis-i şerif vardır: "Bir fasık methedilince Allah gazaba gelir, bundan dolayı da Arş-ı İlahi sarsılır." mealindedir.

Acaba niçin böyledir? Yani fasık bir kişinin methedilmesi Allah'ı neden gazaba getirir? Çünkü meth edilecek kimsede esasen iyi ahlak bulunmalı ki, yapılan meth doğru olabilsin. Yoksa ahlaksız bir şahsın ahlaklı oluşundan bahsetmek, şüphesiz ki yalandır. Yalan ise her vakit ve herkes için haram olduğu gibi, yalancı da daima Allah'ın gazabına uğrar. Bir de harama ve kötülüğe sapanların hareketlerini methetmek, Allah'ın yasak ettiği şeyleri beğenmek ve beğendirmek demektir ki; bu halde, şüphesiz ilahi emrin aksini yapmak ve dolayısıyla Allah'ın gazabını istemek olur. Bundan başka, yalan yere meth, metheden hakkında takva erbabının suizannına sebebiyet verir. Çünkü methedeni, menfaat mukabilinde bir şakiyi methedecek kadar vicdansız, ahlaksız görür. Hadiste: "Töhmet isnat edilecek yerlerde bulunmaktan sakınınız." buyrulmuştur.**]**[187]

Beyitte hadis açıkça geçmemesine rağmen, şerhte; "Fasık övüldüğü zaman Allah (C.C.) gazap eder, arş titrer."[188] hadisinin tam metni geçmektedir.

Yaşantısında, haram ve günahları işleyen kişi fasık olarak kabul edilir. Büyük günah işlemek, dinin emir ve yasaklarına uygun hareket etmemek ve küçük günahlarda ısrar etmek, fısk olarak adlandırılmıştır. Kısaca "fısk" Allah'a itaatsizlik demektir. Fasığı övmek, onun işlemekte olduğu günahları kabul etmek anlamına gelir.

Yukarıdaki hadis-i şerifte belirtildiğine göre, fasığı öven kişi veya topluma Allahutaala gazap eder. Allah'ın gazap ettiği kişi veya toplum, O'nun rahmetinden mahrum kalır. Allah'ın rahmetinden uzak olan bir kişinin basireti yok olacağından artık o kişi, hayırla şerri, iyi ile kötüyü birbirinden ayırt edemez duruma gelir.

I. 2. 1. 2. Bu, Allah'ın Kullarının Kalplerine Yerleştirdiği Merhamettir ve Allah, Ancak Merhametli Kullarına Rahmet Eder.

طفل می لرزد از آن نیش حجام

مادر مشفق در آن غم شادکام

Tıfl mîlerzed ez ân nîş-i hacâm

Mâder-i muşfik der ân gam şâdkâm (Mesnevi, 1/238)

["Çocuk, hacamat neşteri karşısında titrer. Şefkatli annesi ise evladının o gamlı zamanında memnun bulunur."

---

[187] Tâhirü'l-Mevlevi, *Mesnevi Şerhi*, 1. Kitap, s. 190

[188] Tebrizî, *Mişkâtü'l-Mesâbîh*, I/260, 4859 /Beyhaki, *Şuabü'l-Îmân*, IV/230, 4886

Bir annenin çocuğuna karşı olan şefkati, söz götürmediği halde, onun vücudundan kan alınmasına rıza göstermesi, hatta yavrusu ağlar ve bağırırken memnun bulunması şüphesiz evladının faydası içindir. Sıhhati için yavrusunun bedeninden birkaç damla kan çıkmasına, gözünden de birkaç damla yaş akmasına muvafakat etmiştir. Hülasa: Anne şefkati meşhurdur. Fakat Allah'ın merhameti, ondan çok büyüktür. Hz. Muhammed (S.A.V.), bir gün ashaptan bazıları ile otururken, kucağında çocuk bulunan bir kadın geçmiş; Aleyhissalât Efendimiz: "Bu kadın, bu çocuğu ateşe atabilir mi?" diye sormuş. "Atamaz yâ Resulullah; şefkati mâni olur." demişler. Zât-i Akdes-i Risâlet de: "Allah ondan daha merhametlidir." buyurmuş.

Bu hadis-i şerifin bizim gibi günahkârlar için ne büyük bir müjde olduğunu düşünelim de, O Erhamürrâhimin'e hamd-ü senada bulunalım. İşte o merhametli padişah da nefsi ve dolayısıyla ruhu kurtarmak için heva ve hevesin giderilmesine rıza göstermiştir.**]**[189]

Beyitte tam olarak hadisin metni verilmemekle beraber, şerhte merhametle ilgili hadise işaret etmektedir.

Bir gün Hz. Muhammed (S.A.V.)'e birisi gelir ve: "Ya Resulullah! Bir genç ölmek üzere, Ona ölürken '*La ilahe illallah...*' sözü telkin edildi. Ama bunu söyleyemedi." der. Hz. Muhammed (S.A.V.): "Namaz kılıyor muydu?" diye sorar. Adam: "Evet", diye cevap verince Hz. Muhammed (S.A.V.) ile birlikte kalkarak o gencin yanına gider. Hz. Muhammed (S.A.V.) ölmek üzere olan delikanlıya: "*La ilahe illallah* de!", diye telkinde bulunur." O da: "Söyleyemiyorum, gücüm yetmiyor." der. Hz. Muhammed (S.A.V.): "Niçin?" diye sorunca, orada bulunanlardan birisi: "Annesine isyan ediyordu." diye cevap verir. O zaman Hz. Muhammed (S.A.V.): "Annesi yaşıyor mu?" diye sorar. "Evet!" derler ve çağırırlar. Kadın gelince Hz. Muhammed (S.A.V.) ile kadın arasında şu konuşma geçer: "Bu senin oğlun mu?" "Evet." "Kızgın alevlerle yanan kocaman bir ateş gördüğünde sana: "Eğer oğlunu sen bağışlarsan biz de bırakırız, yoksa onu gördüğün bu ateşe atacağız denilse bağışlamaz mısın?" "Ya Resulullah! Öyleyse onu affediyorum." "Ondan razı olduğuna dair Allah'ı ve beni şahit tut." "Allahım! Sen ve Peygamberim şahidimsiniz, oğlumdan razıyım." dedi. Hz. Muhammed (S.A.V.) bu konuşmadan sonra delikanlıya dönerek: "Ey Delikanlı '*La ilahe illallahü vahdehü la şerike leh ve Eşhedü enne Muhammeden Abdühü ve Resulühü*' de", diye telkinde bulunur ve delikanlı bu kez

[189] Tâhirü'l-Mevlevi, *Mesnevi Şerhi*, 1.Kitap, s. 192

söyler." Bunun üzerine Resulullah (S.A.V.): "Şefaatim sebebiyle onu ateşten kurtaran Allah'a hamd olsun," der.[190]

Hadis-i şerifte ifade edildiği gibi anne şefkatinden dolayı yavrusuna kıyamamıştır. Yaratılmış olan insan bu denli merhametli ise herşeyi yaratan yüce Allah yaratılmışlardan daha merhametlidir. Çünkü Allah, Rahman ve Rahimdir.

Bu, Allah'ın kullarının kalplerine yerleştirdiği merhamettir ve Allah, ancak merhametli kullarına rahmet eder.[191] Allah, Hz. Muhammed (S.A.V.)'i de âlemlere rahmet olarak göndermiştir. Peygamber (S.A.V.) de bir beşer olarak her şeyi ve herkesi rahmetle kuşattığı gibi bu islam ahlakının üstün sıfatlarından olan merhametin önemini anlatmış ve Allah'ın merhametinin kulun merhameti ile olan bağını bildirmiştir. "Siz yerdekilere merhamet edin ki Allah da size merhamet etsin.", "Merhamet etmeyene merhamet edilmez."[192] buyurarak müslümanın da merhametli olmasını emretmiştir.

Merhamet, insanı sıradan bir varlık olmaktan çıkarıp kâmil insan olmasını ve Allah'ın sevgisini ve merhametini kazanmasını sağlar. "Eğer siz iman eder ve şükrederseniz, Allah size neden azap etsin? Allah şükre karşılık veren ve her şeyi bilendir."[193] buyurarak Allah kullarına asla zulmetmediğini bildirmiştir.

Yüce Allah: "Ben merhametlilerin en merhametlisiyim. Bana hiçbir şeyi ortak koşmayanları cennetime koyun." buyurur ve bunun üzerine onlar cennete girerler.[194]

I. 2. 1. 3. İnsanlara Merhamet Etmeyene Allah da Merhamet Etmez.

اشك خواهی رحم کن بر اشکبار

رحم خواهی بر ضعیفان رحم آر

Eşk hâhi rahm kon ber eşkbâr

Rahm hâhî ber za'îfân rahm âr (Mesnevi, 2/819)

["Gözyaşı istersen ağlayanlara merhamet et. Merhamete nail olmayı arzu edersen zuafâya acı."

Allah için ağlayabilmek, büyük bir nimettir. Kalbin katılaşması yüzünden gözyaşının kuruyup kalması, daha açığı, insanın müteessir olmaması ve gözünden bir damla yaş

[190] Müslim, *Birr*, 1. Taberânî
[191] Müslim, *Cenâiz,* 11; Buhârî, Merdâ, 9
[192] Buhârî, *Tevhîd*, 2
[193] Nisa, 4/147
[194] Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 1, 4

damlamaması en büyük hikmettir. Bundan dolayı Hz. Muhammed (S.A.V.): "Ya Rabbi: ağlamayan gözden ve haşyetle müteessir olmayan kalpten sana sığınırım." buyurmuştur.

Gözden, nedâmet ve hasretle dökülecek yaşlar kalbin pasını siler. Ağlayabilmek saadetini elde etmek için ağlayanlara merhamet etmek, zaaf ve acze düşmüş olanların haline acımak lazımdır.

Hz. Muhammed (S.A.V.): "Acıyın ki size de acısınlar." buyurmuştur. Hülasa: Allah'ın rahmetini bulmak için Allah'ın kullarına merhamet etmek gerekir.**]**[195]

Beyitte hadis açıkça geçmemesine rağmen, şerhte; "İnsanlara merhamet etmeyene Allah da merhamet etmez."[196] hadisinin tam metni geçmektedir.

"Allahutaala yeri ve gökleri yarattığı gün, yüz rahmet yarattı. Her bir rahmet yerle gök arasını dolduracak kadardır. Bu yüz rahmetten yeryüzüne bir tek rahmet indirdi ki bu sayede anne yavrusuna, yabani hayvanlar ve kuşlar da birbirlerine merhamet ederler. Kıyamette ise O, bu rahmetin tamamı ile kullarına merhamet eder."[197]

Bir adam yanındaki çocukla Hz. Muhammed (S.A.V.)'e geldi. Adam çocuğu bağrına basıyordu. Hz. Muhammed (S.A.V.) "Ona karşı merhametlisin değil mi?" diye sorunca adam: "Evet" dedi. Bunun üzerine O, "Allah ona karşı senden daha merhametlidir. O, merhametlilerin en merhametlisidir." buyurdu.[198]

Çölde yaşayan Araplardan bazıları Hz. Muhammed (S.A.V.)'ın yanına geldiler; (O'nun çocukları öpüp sevdiğini görünce): "Siz çocuklarınızı öpüyor musunuz?" dediler. Hz. Muhammed (S.A.V.) : "Evet." cevabını verince onlar: "Ama biz vallahi çocukları öpmeyiz." dediler. Bunun üzerine Hz. Muhammed (S.A.V.): "Allah sizin kalbinizden merhameti söktüyse ben ne yapabilirim?" buyurdu.[199]

Akra' b. Hâbis Hz. Muhammed (S.A.V.) 'i torunu Hasan'ı öperken görünce: "Benim on çocuğum var onlardan birini bile öpmedim." dedi. Bunun üzerine Hz. Muhammed (S.A.V.): "Merhamet etmeyene merhamet olunmaz." buyurdu.[200]

Müslümanın merhameti sadece insanlarla sınırlı değildir bilakis tüm canlılarla ilgilidir. Müslüman, Allahutaala'nın yaratmış olduğu tüm canlılara karşı merhamet duygusu besler.

---

[195] Tâhirü'l-Mevlevi, *Mesnevi Şerhi*, 2. Kitap, s. 481
[196] Buhârî, *Tevhîd,* 2
[197] Müslim, *Tövbe*, 21
[198] Buhârî, *Edebü'l-Müfred,* 137
[199] Müslim, *Fedâil,* 64
[200] Müslim, *Fedâil*, 65

Hz. Muhammed (S.A.V.) "İnsanlara merhamet etmeyene Allah da merhamet etmez."[201] buyurur.

Küçüklere, zayıflara, yardıma ihtiyaç duyanlara, hayvanlara rahmet ve şefkatle davranmak Peygamberimiz'in özelliklerindendir ve Müslümanlara da tavsiye ettiği şeylerdendir. "Küçüklerimize merhamet etmeyen, büyüklerimize saygı göstermeyen bizden değildir."[202]

"Merhamet edenlere Allah da merhamet eder. Siz yeryüzündekilere -bütün canlılara- merhamet edin ki göktekiler de -Allah ve melekler- size merhamet etsin."[203]

I. 2. 1. 4. İman: Allah'a, Meleklerine, Kitaplarına, Peygamberlerine, Âhiret Gününe, Hayır ve Şerriyle Kadere İnanmandır.

زاغ کو حکم قضا را منکر است

گر هزاران عقل دارد کافر است

Zâg kû hukm-i kazâ râ münkir est

Ger hezârân 'akl dâred kâfir est (Mesnevi, 3/1228)

["Kazanın hükmünü inkâr eden karganın, yüz bin aklı olsa da kâfirdir."

Buradaki hüdhüdün manâsı: Urefây-ı ümmettir. Erbâb-ı irfandan biri, bir şeye vukudan bahsetse, münkirler o bahiste yalancı olduğunu iddiaya kalkışırlar. O gibilere karşı Hz. Mevlana hüdhüd lisanından bu beyitleri söylüyor ve hükm-i kazayı inkâr edenlerin, yani kudret-i ilahiye karşısında kendisine vücûd ve kuvvet vermek isteyenlerin kâfir olduğunu bildiriyor. Nitekim Peygamberimiz'in bir hadis-i şerifi: "Vallahil'azim hayrın, şerrin de kaderle olduğuna inanmayınca hiçbiriniz mümin sayılmaz." mealindedir.**]**[204]

Beyitte hadis açıkça geçmemesine rağmen, şerhte hadisin tam metni geçmektedir. Hz. Muhammed (S.A.V.) de Cibril hadisi diye bilinen hadiste açıklandığı gibi, kadere imanı, iman esasları arasında saymıştır. Bu hadiste geçtiğine göre Cebrail (A.S.) Peygamberimiz Hz. Muhammed (S.A.V.)'e:

"İman nedir?" diye sormuş, O da: "Allah'a, meleklerine, kitaplarına, peygamberlerine, âhiret gününe, hayır ve şerriyle kadere inanmandır." cevabını vermiştir.[205]

---

[201] Müslim, *Fedâil*, 66
[202] Tirmizi, *Birr*,15
[203] Ebû Davud*, Edeb*, 58
[204] Tâhirü'l-Mevlevi, *Mesnevi Şerhi*, 3. Kitap, s. 659
[205] Müslim*, İmân*, 1; Ebû Dâvûd, *Sünnet,* 15; İbn Mâce*, Mukaddime*, 9

Kaderin bir ilahî sır oluşunu ve insanlar tarafından gerçek anlamda çözülmesinin imkânsızlığını göz önünde bulunduran Hz. Muhammed (S.A.V.) kader konusunu tartışan ashabını uyararak şöyle buyurmuştur: "Siz bununla mı emrolundunuz? Veya ben bunun için mi peygamber olarak gönderildim? Şunu biliniz ki sizden önceki ümmetler bu tür tartışmalara başladıkları zaman helak olmuşlardır. Böyle tartışmalara girmemelisiniz."[206]

Kader, hayır ve şerrin Allahutaala'dan olduğuna imandır. İmanın altıncı şartıdır. Allahutaala'nın, bir şeyin varlığını ezelde dilemesine kader denilmiştir. Kadere inanmak, iman esaslarındandır. "Bir kişi, kaderin, hayrın ve şerrin Allah'tan olduğuna inanmadıkça, mümin sayılmaz."[207]

Hayır, Allahutaala'nın emrettiği, sevdiği ve hoşnut olduğu davranışlar demektir.

Şer, Allahutaala'nın hoşnut olmadığı, sevmediği, meşru olmayan, işlenmesi durumunda kişinin ceza ve kınamaya müstehak olacağı davranışlar demektir.

Kaza, Allahutaala'nın ezelde irade ettiği ve takdir buyurduğu şeylerin zamanı gelince, her birisini ezeli ilim, irade ve takdirine uygun biçimde meydana getirmesi ve yaratmasıdır.

Ebû Hureyre (R.A.)'dan rivayet edildiğine göre, Hz. Muhammed (S.A.V.) şöyle buyurdu: "Kuvvetli mümin, Allah katında zayıf müminden daha hayırlı ve daha sevimlidir. Bununla beraber her ikisinde de hayır vardır. Sen, sana yararlı olan şeyi elde etmeye çalış. Allah'tan yardım dile ve asla aciz gösterme. Başına bir şey gelirse, "şöyle yapsaydım, böyle olurdu" diye hayıflanıp durma. "Allah'ın takdiri bu, O, ne dilerse yapar" de. Zira "eğer şöyle yapsaydım" sözü şeytanı memnun edecek işlerin kapısını açar."[208]

I. 2. 1. 5. Soğan ya da Sarımsak Yiyen, Mescidimizden Uzak Dursun, Evinde Otursun.

کای عجب نهی از پی تحریم بود

یا بتأویلی بد و توهیم بود

K'ey 'aceb nehy ez pey-i tahrîm buved

Yâ be te'vîlî bedu tevhîm buved (Mesnevi, 3/1249)

["Şöyle diyerek ki: Acaba bu nehy: tahrimi mi' yoksa te'vili ve tahvifi mi? diye kuruntulu ve tereddütlü kaldı."

[206] Tirmizi, Kader
[207] Tirmizi
[208] Müslim, Kader 34. İbni Mâce, Mukaddime 10

Cenabıhak Âdem ve Havva'yı (*velâ tagraba hazihişşecerrah*) ferman ile bir ağaca yaklaşmaktan nehyeylemişti. Malumdur ki: Nehy: (tahrimi) ve (tenzihi) diye iki türlü olur.

"Öksüzün malına yaklaşmayın"[209]; ayetindeki nehy tahrimidir. Çünkü yetim malı yemek haramdır. Fakat "Sarımsak, soğan ve pırasa yiyen, mescitlere yaklaşmasın." hadisindeki yasak, kesin olmayan bir tarzda yapılmaması istenen fiildir. Zira bu sayılan şeyleri yemek haram değildir, mekruhtur. Onları yiyen kimselerin camilere gelmesi yasaklanmıştır.

Bu hadis-i şerif dolayısıyla hatıra bir şey geliyor. Soğan, sarımsak ve pırasa gibi şeyleri yiyen kimsenin cemaate gelmesi tenzihen nehyediliyor. Bu nehyin hikmeti, şüphesiz o fena kokulu şeylerin cemaati rahatsız etmesidir. Demek ki cemaati müsliminin fena koku neşretmemesi camideki din kardeşini müteezzi ve müteessir etmemesi lazım. O halde insaf edelim. Yağlı meşinden yapılmış mestlerin yahut günlerce değiştirilmemiş ve altı meşinleşmiş çorapların kokusu soğandan, sarımsaktan ve pırasadan hafif midir? Bana kalırsa hatta burnunda azıcık koku almak hissi bulunanlarca mest ve çorap yahut terli çıplak ayak kokusu evvelkilere nisbetle daha kerihtir. İnsana adeta öğürtü verir. Bunun için o gibi kimseler de Müslümanlığın temizliğini ve camiye gelmenin adap ve şeriatini düşünseler iyi ederler. Cemaate gelmek sünnettir, cemaati rahatsız etmemek de Hz. Muhammed (S.A.V.)'in emri icabıdır. Bahse gelelim Hz. Âdem o kadar ilmi irfanıyla beraber vaki nehy'in tenzihi mi tahrimi mi olduğunu kestiremedi.**]** [210]

Beyitte hadis açıkça geçmemesine rağmen, şerhte hadisin tam metni geçmektedir. Kötü koku veren şeyleri yiyerek camiye gelmenin yasak olduğunu belirten hadis şu şekildedir:

Hz. Muhammed (S.A.V.) şöyle buyurdu: "Soğan ya da sarımsak yiyen, mescidimizden uzak dursun, evinde otursun."[211]

Yine Hz. Muhammed (S.A.V.) şöyle buyuruyor:

"Soğan, sarımsak ve pırasa yiyen mescidimize yaklaşmasın. Çünkü melekler, Âdemoğlunun rahatsız olduğu şeyden rahatsız olur."[212]

Ömer bin Hattab (R.A.) cuma günü insanlara hutbe verir ve hutbesinde şöyle derdi:

---

[209] Enam, 55/152.
[210] Tâhirü'l-Mevlevi, *Mesnevi Şerhi*, 3. Kitap, s. 667
[211] Buhâri, *Fethu'l-Bari* 2/339
[212] Müslim 1/395

"Sonra ey insanlar! Sizler, ancak kötü kokulu olduklarını gördüğüm iki bitkiden yiyorsunuz soğan ve sarımsak. Hz. Muhammed (S.A.V.)'in mescitte bir adamda bunların kokusunu duyduğunu ve mescitten çıkarılmasını emrettiğini gördüm. O kişi, Baki mezarlığına kadar uzaklaştırıldı. Kim bu ikisinden yerse onları pişirerek öldürsün, ondan sonra yesin."[213]

I. 2. 1. 6. Müminin Ferasetinden Sakının! Çünkü O, Allah'ın Nuruyla Bakar.

حق چو سیما را معَرِّف خوانده است

چشم عارف سوی سیما مانده است

Hak çu sîmâ râ mu'arrif hânde est

Çeşm-i 'ârif sûy-i sîmâ mânde est (Mesnevi, 3/1266)

["Cenabıhak, sima hakkında muarrif dediği için arifin gözü simada kalmıştır."

Cenabıhak, Zâ-ti Akdes-i Nebevi'nin maiyetinde bulunanları, yani Ashâb-ı Kiramı medh için "Onların alametleri yüzlerindedir, yüzlerine bakılınca iman alameti görünür." buyurmuştur. Keza "Mücrimler simalarından tanınır."[214] buyuruyor. Hakikaten bir adamın sureti ve siması, maneviyatının aynasıdır.

Sen nasıl Âdemsin, ister söyle, ister söyleme;

Sendeki mahiyeti enzara sima söylüyor.

Salih bir kimse, yüzünde parlayan iyilik nurundan belli olur. Keza fasık ayyaş bir kişi de yine çehresinin alametlerinden anlaşılır. Birincisinden nazar ne kadar hoşlanırsa, ikincisinden o derece nefret eder. Ondan dolayıdır ki arifin gözü, gördüğü şahsın simasına bakar. Bakar bakmaz da onun nasıl biri olduğunu anlar. Nitekim hadis-i şerifte: "Müminin ferasetinden sakının! Çünkü o, Allah nuru ile bakar ve sezer." buyurulmuştur.**]**[215]

Beyitte hadis açıkça geçmemesine rağmen, şerhte hadisin tam metni geçmektedir. Dini terim olarak, feraset, dıştaki şekilden içteki durumu çıkarmaktır. Feraset, bakmak ve duymakla ilgilidir. Bu bağlamda feraset sahibi; ileri görüşlü, aklını kullanan, ibret alan, düşünen anlamlarına gelir.

---

[213] Müslim 8/332, *Albânî Sıfatu Salati'n-Nebi* 131
[214] Rahmân, 55/41.
[215] Tâhirü'l-Mevlevi, *Mesnevi Şerhi*, 3. Kitap, s. 674

Hz. Muhammed (S.A.V.) bir hadisinde şöyle diyor: "Müminin ferasetinden sakının! Çünkü o Allah'ın nuruyla bakar."[216]

Hadis-i şerifin Hz. Osman (R.A.)'la bağlantılı bir bölümü de var. Şöyle ki:

Hz. Enes anlatıyor: "Ben Hz. Osman'ın yanına giderken yolda gözüm bir kadına ilişti ve içimden güzelliğini düşündüm." Yanına vardığımda, Hz. Osman: "Bakıyorum biriniz yanıma geliyor, zinanın izleri gözlerinden okunuyor" dedi ve ekledi; "Göz zinasının harama bakmak olduğunu bilmez misin? Yemin ederek söylüyorum ki ya tövbe edeceksin yahut sana ta'zir cezasını uygularım." Bunun üzerine ben: "Resulullah'tan sonra da vahiy gelir mi?" dedim. O, "Hayır! Fakat basiret, alametler ve doğru feraset vardır" diye cevap verdi.[217]

Hz. Muhammed (S.A.V.)'den rivayet edilen bir kudsî hadiste de "Allah'ın müminin gören gözü, işiten kulağı, yürüyen ayağı, akleden kalbi ve konuşan dili olma" hususundan bahsedilir.[218]

Hadis-i şerifteki "Mümin feraseti" ifadesine bir başka boyut içinden baktığımızda belki aklımıza şu hadis-i şerif ve ayet-i kerimeler de gelebilir: "Mümin bir delikten iki defa ısırılmayacaktır."[219]

Hz. Ebû Bekir (R.A.) feraset sahibi bir insandı. Hz. Muhammed (S.A.V.)'in "Allah kulunu dünya ile ahiret tercihi hususunda serbest bıraktı, kul ahireti tercih etti." sözleri üzerine Hz. Muhammed (S.A.V.)'in vefat edeceğini anlayıp ağlamaya başladı. Ağlamamasını söyleyen Hz. Muhammed (S.A.V.) "Eğer Allah'tan başka bir dost edinecek olsaydım, Ebû Bekir'i dost edinirdim. İslam kardeşliği ve sevgisi şahsi dostluklar üzerindedir."[220] demek suretiyle acısını dindirdi. Daha sonra Ebû Bekir (R.A.)'ın ki hariç mescide açılan tüm kapıların kapatılmasını kendisinin yerine Hz. Ebû Bekir (R.A.)'ın namaz kıldırmasını buyurdu.[221]

---

[216] Tirmizi, *Tefsiru'l-Kur'an*, 16, Süyûti, el-Câmi'u's-Sağîr, 1, 24
[217] Gazalî, *İhyau'l-ulûm*, 3/23-24
[218] Buhârî, *Rikak*, 38
[219] Buhârî, *Edeb*, 83, Müslim, 'Züht', 63
[220] Müslim, *Fedailu's sahabe*, 6, 7
[221] Müslim, *Sahih*, c. 4, s. 1854-1855.

I. 2. 1. 7. Akıllı Kişi Nefsine Hâkim Olup Onu Hesaba Çekerek Ölüm Ötesi İçin Çalışandır. Aciz (Ahmak) Kalacak Kimse de Nefsini Hevasına Tabi Kıldığı Halde Allah'tan Hayır Umandır.

سهل شیری دان که صفها بشکند

شیر آن است آن که خود را بشکند

Sehl şîrî dân ki safhâ beşkened

Şîr ân est an ki hod râ beşkened (Mesnevi, 3/1387)

["Safları kıran ve bozan aslan ehemmiyyetli bir şey değildir. Asıl aslan, kendini zapteden ve nefsine hükmünü geçirendir."

Bir hadis-i şerifte: "Güreşte ve dövüşte şiddet gösteren kahraman değildir. Asıl kahraman, hiddetlendiği vakit nefsini zaptedebilendir." buyrulmuştur.

Cenab-ı Pir bu beyitlerle mücahit olanlara bir imada bulunuyor ve diyor ki: Namazla, oruçla, riyazetle, mücahede ile meşgul olmakla beraber nefse galibiyeti yine Allah'tan istemeli ve muvaffakıyeti ondan beklemelidir. Çünkü bu gibi vasıtalarla mücahede-i nefse kalkışmak, Kafdağı'nı iğne ile kaldırmaya uğraşmak gibidir.

Hz. Muhammed (S.A.V.): "Akıllı kişi nefsine hâkim olup onu hesaba çekerek ölüm ötesi için çalışandır. Aciz (ahmak) kalacak kimse de nefsini hevasına tabi kıldığı halde Allah'tan (hayır) umandır."[222]**]**[223]

Beyitte hadis açıkça geçmemesine rağmen, şerhte hadisin tam metni geçmektedir. Bu hadis nefis mücadelesinden bahsetmektedir. Aklı Allah yolunda kullanma ve böylece nefse hâkim olma olarak değerlendirmiş, nefsinin kötü arzularına uyduğu halde, Allah'tan hayır bekleyenleri âciz (ahmak) kimseler olarak değerlendirmiştir.

Nefis ile mücadele edilmesi, onun isteklerine karşı çıkmakla olur. Ve nefis mutlaka Allah'ın razı olmadığı bir şeyi emreder! Öyle ise nefsi dizginlemenin yolu onun münker isteklerinin tersini yapmaktır.

---

[222] Tirmizi, *Kıyamet*, 48/ 2647
[223] Tâhirü'l-Mevlevi, *Mesnevi Şerhi*, 3. Kitap, s.727

I. 2. 1. 8. İhsan: Allah'a O'nu Görüyor Gibi İbadet Etmendir. Eğer Sen O'nu Görmüyorsan O Seni Görmektedir.

هر که آرد حرمت او حرمت برد

هر که آرد قند لوزینه خورد

Herki âred hurmet û hurmet bord

Herki âred kand lûzîne hord (Mesnevi, 3/1493)

["Hürmet getiren hürmet bulur, şeker getiren de badem helvası yer."

Kur'an-ı Kerim'de: "İhsanın cezası ihsandan başka bir şey değildir."[224] mealindedir. İhsan: bir şeyi iyi yapmak demektir. Kur'an-ı Kerim'de beyan edildiği gibi, yaptığını iyi yapanları Allah sever. İhsanın bir manası daha vardır ki "İhsan: Allah'a O'nu görüyor gibi ibadet etmendir. Eğer sen O'nu görmüyorsan O seni görmektedir." hadis-i şerifi ile izah buyrulmuştur. Allah'ı görür gibi ibadet etmek, huzur-u ilahide bulunuyormuş gibi edep ve hürmeti muhafaza etmekle olur. Bundan dolayı ihsan ile muamele eden, ihsan ile mukabele görür.

Ayet-i kerime'de: "Bir hasene ile gelen, hasenesinin on misli"[225] hatta: Nazm-ı Celili mucibince "kat kat fazla ücrete nail olur."[226] Bu halde harici bir misal olmak üzere şeker getirenin helva yiyeceği gösteriliyor.**]**[227]

Beyitte hadis açıkça belirtilmemesine rağmen, şerhte hadisin tam metni geçmektedir. Hadiste geçen ihsan terimi: Peygamber'in "Cibril hadisi" diye bilinen, "İhsan Allah'ı görür gibi ibadet etmendir; çünkü sen O'nu görmesen de O seni görmektedir."[228], manasındadır.

---

[224] Rahmân, 55/60
[225] Enam, 55/160.
[226] Bakara, 2/261.
[227] Tâhirü'l-Mevlevi, *Mesnevi Şerhi*, 3. Kitap, s. 767
[228] Buhârî, *Tefsîr,* 31/2, Îmân, 37; Müslim, *Îmân,* 1

I. 2. 1. 9. İş, Ehil Olmayana Verilince Kıyameti Bekle.

آنکه از وی فایده زاییده شد

چون نبیند آنچه ما را دیده شد

Anki ez vey fâyide zâyîde şod

Çun nebîned ançi mâ râ dîde şod (Mesnevi, 3/1521)

["Faydalar kendisinden zuhur eyleyen Allah, nasıl olur da bizim gördüğümüz faydayı görmez?"

Rum elçisinin ruhtan suali üzerine, derin bir bahse girişmek istediği Hz. Ömer tarafından beyan edildi. Hâlbuki: "Habibim, soranlara de ki: Ruh, Rabbimin emrindedir." Nazm-ı Celil Mücibince, soranlarda onu anlamak kabiliyeti olmadığı için müphem bir cevap verilmişti. Çünkü o bahis herkesin idrak edebileceği bir bahis değildi.

Malumdur ki herkesin anlayışına göre söz söylenir. Basit ve cahil bir kimseye yüksek ilimlerin ince bahislerini anlatmaya kalkışmak boşuna yorulmaktan başka bir netice vermez. Bir kahve fincanına bir maşraba su boşaltılırsa hepsi dökülür, fincanda bir şey kalmaz. Bunun gibi öyle ince ve derin bahisler, ancak ehline ve erbabına söylenebilir. Bundan dolayı bir hadis-i şerifte: "Hikmeti, ehli olmayana vermeyiniz hikmete zulmetmiş olursunuz. Onu ehlinden de men etmeyiniz ki o ehil olan kimseye zulmetmiş olursunuz." buyrulmuştur.

Asr-ı saadette müşrikler, ayın görünüşündeki değişikliğin, yani hilâl, bedr ve yine hilal şekline girmesinin sebebini sormuşlardı. Müşriklerde, bu değişikliği anlayacak kadar heyet malumatı olmadığı için cevaben:

"Habibim; hilallerden soruyorlar. De ki onlar, insanlara vakitlerini bildirmek içindir."[229] Ayeti nazil oldu.

Fârûk-ı Azam da ruhun bedene taallukundaki hikmetten bahse yanaşmadı. Çünkü elçide o kadar kabiliyet yoktu. Fakat tamamen cevapsız bırakmamak için haricî bir misal söyledi ve şu yolda temsilat yaptı:

İnsanın, niyetini anlatmak; mesela birini çağırmak, ya da bir yere yollamak istemesi birer manadır. O mana, gel ve git lafızları ile anlatılır. İşte çağırmak ve göndermek manalarını, gel ve git lafızlarıyla ifade etmek, manayı latifi kelime ve kelam ile kayıt ve zapt etmektir. Bu da fayda için yapılır. Hakiki faydadan, yani hakikati görmekten mahcup olan bir insan,

[229] Bakara, 2/189

maksadını ifade için böyle latif manayı, kesif kelimeler ile zapt eder ve bundan bir fayda gözetirse, Allah'ın da ruhu bedene taalluk ettirmesinde elbet bir fayda vardır. O Allah ki, bütün faydalar onun halkıyle zuhura gelmiştir.]230

Beyitte hadis açıkça geçmemesine rağmen, şerhte hadisin tam metni geçmektedir. Ebû Hüreyre (R.A.)'dan rivayet edildiğine göre Hz. Muhammed (S.A.V.) şöyle buyurmuştur:

"İş, ehil olmayana verilince kıyameti bekle."231

Hadisin söylenmesine şu olay vesile olmuştur:

Bir toplantıda Hz. Muhammed (S.A.V.) etrafındaki sahabelere birşeyler anlatırken, bir bedevi geldi ve "Kıyamet ne zaman kopacak?" diye sordu.

Hz. Muhammed (S.A.V.) sözünü kesmeyip konuşmasına devam etti. (O kadar ki) oradakilerden kimisi (kendi içinden) "Bedeviyi işitti ama sorusundan hoşlanmadı"; kimisi de "Galiba işitmedi." diye durumu yorumladı. Derken Resulullah (S.A.V.) sözünü bitirince: "O, kıyameti soran nerede?" buyurdu. Bedevi; "Buradayım ya Resulullah!" dedi. Bunun üzerine Resulullah (S.A.V.); "Emanet zayi edildi mi kıyameti bekle!" buyurdu. Bedevi; "Emanet nasıl zayi olur?" dedi. Resulullah (S.A.V.) de; "İş, ehil olmayana verildi mi kıyameti bekle!" buyurdu.232

İşin ehil olanlara verilmemesi, cehaletin yaygınlığı ve ilmin ortadan kalkmış olmasından kaynaklanır. İşin aslını bilenlerin bulunduğu bir ortamda ehil olmayanlara işlerin verilmesi doğru bir davranış değildir.

"Allahutaala, ilmi insanlara lütfettikten sonra hafızalarından zorla söküp almaz. Ancak âlimleri ilimleriyle birlikte aralarından alır, geriye kara cahil bir grup kalır. Halk bunlara meselelerini götürür, onlar da kişisel görüşleriyle cevap verirler. Böylece hem halkı saptırır, hem de kendileri saparlar."233

Nitekim "Allah hikmeti dilediğine verir. Kime hikmet verilmişse, şüphesiz ona çokça hayır verilmiş demektir. Bunu ancak akıl sahipleri anlar."234 ayeti, Kur'an-ı Kerim'deki hikmetleri, yine en iyi kendisine hikmet verilmiş kişiler anlar diye bu gerçeği bize haber

230 Tâhirü'l-Mevlevi, *Mesnevi Şerhi*, 3. Kitap, s. 780
231 Buhârî, *İlim* 2
232 Buhârî, *İlim* 2
233 Buhârî, *İ'tisam* 7, Müslim, *İlim* 14, Ahmed b. Hanbel II, 203/ Buhârî, *İlim* 34, Müslim, *İlim* 13, Tirmizi, *İlim* 5, İbn Mâce, *Mukaddime* 8, Dârimî, *Mukaddime* 26
234 Bakara, 2/269.

veriyor. Hikmet'in özlü tarifi: Düşüncede doğru, isabetli, basiretli, algıda ise derin kavrayışlı olmak.

I. 2. 1. 10. Her Doğan Çocuk Fıtrat Üzere Doğar. Sonra Anne Babası Onu Yahudi, Hristiyan veya Mecusi Yapar.

جانها در اصل خود عیسی دم است

يك زمان زخمند و گاهی مرهم است

Cânhâ der asl-i hod 'Îsîdem est

Yek zemân zehmend gahî merhem est (Mesnevi, 3/1599)

["Ruhlar, asılları itibariyle İsa nefeslidirler. Bazen yara, bazen de merhem olurlar."

Ruhlar âlem-i ervâhta bulundukları sırada saf ve Pakize idiler. Onların safiyeti, Hz. İsa'nın nefesi gibi ölü diriltecek bir kudrete sahipti. Fakat bu âleme gelip de bedene taalluk edince, safvet-i asliyeleri bâki oldukça merhem gibi, beşeriyet tabiatı galebe edince de yara gibi tesir gösterirler. Alelusul terbiyenin çok tesiri vardır. "Her çocuk İslam fıtratı üzerine doğar. Sonra anası, babası onu Yahudi, Hıristiyan ve Mecusi yapar." hadisinde de buna işaret vardır.**]**[235]

Beyitte hadis açıkça geçmemesine rağmen, şerhte hadisin tam metni geçmektedir. Ebû Hüreyre (R.A.)'dan rivayet edildiğine göre, Allah Resulü (S.A.V.) şöyle buyurmuştur: "Her doğan çocuk fıtrat üzere doğar. Sonra anne babası onu Yahudi, Hristiyan veya Mecusi yapar."[236]

Fıtrat yaratılışta belli yeteneklere ve yatkınlığa sahip olma anlamına gelir. Fıtrat, insanın, yaratılışındaki bu özü ifade eder. "Her doğan çocuk fıtrat üzere doğar." diyen Resulullah, ırkı, soyu, cinsiyeti ne olursa olsun, her insanın bu mükemmel yaratılışla, Allah'a inanma yatkınlığıyla dünyaya geldiğini anlatmaktadır.

İslam dinine göre her insan tertemiz ve günahsız olarak doğar, bu halini koruyabildiği sürece kendiliğinden iyiye yönelir. Zira onu türlü kabiliyetlerle donatan Yüce Allah, kendisine iyiyle kötüyü birbirinden ayırt edebilme yeteneği vermiş[237] ve onu iyiye eğilimli kılmıştır. Bu yüzdendir ki Resulullah iyilik ve kötülüğün ne olduğunu soran Vabısa b. Mabed adlı sahabeye: "İyilik, gönlü huzura kavuşturan ve içe sinen şeydir. Kötülük ise insanlar sana fetva

[235] Tâhirü'l-Mevlevi, *Mesnevi Şerhi*, 3. Kitap, s. 809
[236] Buhârî, *Tefsir* , 2.
[237] Şems, 91/8.

verseler (onaylasalar) bile, gönlünü huzursuz eden ve içinde bir kuşku bırakan şeydir."[238] sözleriyle cevap vermiştir.

I. 2. 1. 11. Her İnsan Yaşadığı Hâl Üzere Ölür ve Her Kul Öldüğü Hâl Üzere Diriltilir.

بیشهٔ زرگر به آهنگر نشد

خوی این خوش خو به آن منکر نشد

Pîşe'î zerger be âhenger neşod

Hûy-i în hoşhû be an munker neşod (Mesnevi, 3/1684)

["Kuyumcunun sanatı demirciye gitmez. İyi huylu bir kimsenin tabiatı kötü huyluya avdet etmez."

Herkes uykudan evvel ne ise yine o olarak kalkar: kuyumcu yatıp demirci, kehribarcı yatıp kömürcü olarak uyanmaz. Uyku böyle olduğu gibi ölüm de böyledir. Hadis-i şerifte "Uyku ölümün kardeşidir." buyrulmuştur. Uyuyan nasıl uyanırsa ölen de öyle dirilir. Onun için Kur'an-ı Kerim'de "Dünyada kalp gözü kapalı olup da hakikati göremeyen ahirette de kördür, hatta yolunu daha ziyade şaşırmış haldedir." denilmiştir. Keza hadis-i şerifte "İnsanlar ne ile ve nasıl ölürlerse öyle bas olunurlar." ve "Nasıl yaşarsanız öyle ölürsünüz ve nasıl ölürseniz öyle haşrolunursunuz." beyanı geçerli olmuştur.**]**[239]

Beyitte hadis açıkça belirtilmemesine rağmen, şerhte hadisin tam metni geçmektedir. Câbir İbni Abdullah (R.A.)'dan rivayet edildiğine göre Nebî (S.A.V.)şöyle buyurdu: "Her kul öldüğü hal (amel) üzere diriltilir."[240]

İnsan nasıl yaşarsa öyle ölür. Nasıl ölürse öyle diriltilir. İyi bir niyete sahip olmak, kendine çeki düzen vermek, büyük önem arzetmektedir. Bundan dolayıdır ki Peygamberimiz (S.A.V.) insanları ikaz etmiş, yaşadıkları hayata dikkat çekerek, "Nasıl yaşarsanız öyle ölür ve nasıl ölürseniz öyle dirilirsiniz." buyurmuştur.[241]

"Öyle ise, imanla yaşayın ki imanla ölesiniz. İmanla ölün ki imanla dirilesiniz. Mahşerde de imanlılara verilecek mükâfatlara layık olasınız. İmanlı insanın hayatta en mühim meselesi imanla yaşamak, imanla ölmek! Ameller ancak sonuncuları ile değerlendirilir."[242]

---

[238] Darimi, *Büyü*, 2.
[239] Tâhirü'l-Mevlevi, *Mesnevi Şerhi*, 3. Kitap, s. 851
[240] Müslim, *Cennet*, 83
[241] Aliyyülkârî, *Mirkâtü'l-mefâtîh* 1/332, 7/375, 8/431
[242] Buhârî*, Kader*, 5; Rikak, 33.

"Her insan yaşadığı hâl üzere ölür ve her kul öldüğü hâl üzere diriltilir."[243] Yani iman ve amel üzere ölen o hal üzere dirilir.

İbnu Abbâs (R.A.) anlatıyor: "Bir adam, Arafat'ta Hz. Muhammed (S.A.V.) ile beraber dururken devesi onu yere atıp boynunu kırdı ve adam öldü. Hz. Muhammed (S.A.V.): 'Adamı su ve sidr ile gasledin, iki parça bezle kefenleyin, kefene tahnît yapmayın (koku sürmeyin). Başını da örtmeyin. Allah onu kıyamet günü telbiye ederek diriltecektir!' buyurdu."[244]

I. 2. 1. 12. Ruhlar Cesetlerden İkibin Yıl Önce Yaratılmıştır.

طوطی کاید ز واحی آواز او

پیش زآغاز وجود آغاز او

Tûtî'î k'âyed zi vahy âvâz-i û

Pîş ez'âgâz-i vucûd âgâz-i û (Mesnevi, 3/1714)

["Bir tûti ki onun sesi vahyden gelirdi. Onun varlığı mükevvenatın mevcudiyetinden evveldi."

Tûti ruhun mümessili olmak itibariyle onun sesi, ötüşü ve kımıldanışı Hakk'ın ilhamı eseri olduğuna, onun vücudunun vücud âleminden mukaddem bulunması da bir hadis-i şerif mealine işarettir. Zira Hz. Muhammed (S.A.V.): "Allah ruhları cesetlerden yüz bin sene evvel yarattı." buyurmuştur.**]**[245]

Beyitte hadis açıkça geçmemesine rağmen, şerhte; "Ruhlar cesetlerinden ikibin yıl önce yaratılmıştır!"[246] hadisinin tam metni geçmektedir. Allahutaala hikmetine binaen cesetleri yaratmadan önce ruhları var etti.

Ruhların kâinatın hangi evrelerinde var edildiğine dair kesin bir bilgiye sahip değiliz. Fakat melekler göklerin, cinler ise yeryüzünün sakinleri olduğuna göre, buraların onlardan önce yaratılmış olması gerekir.

Unutmamak gerekir ki, "Sana ruh hakkında soru sorarlar. De ki: "Ruh, Rabbimin emrindedir. Size ilimden ancak, az bir bilgi verilmiştir."[247] mealindeki ayette ifade edildiği üzere, ruh en gizemli bir varlıktır. Onun için ruhun gerçek yaratılış zamanını ve mahiyetini ancak Allah bilir.

---

[243] Müslim, *Cennet*, 9.
[244] Buhârî, *Cenâiz* 20, 21, 22, Cezâu's-Sayd 13, 20, 21; Müslim*, Hacc* 94, (1206); Ebû Dâvud, *Cenâiz* 84, (3238, 3239, 3240, 3241); Tirmizî, *Hacc* 105, (951); Nesâî, *Hacc* 98, 99,100,101 (5,195-197)
[245] Tâhirü'l-Mevlevi, *Mesnevi Şerhi*, 3. Kitap, s. 866
[246] Deylemî, *Müsned,* II, 187-188
[247] İsra, 17/85.

I. 2. 1. 13. Rabbini Zikredenlerle Zikretmeyenlerin Misali, Diri ile Ölü Gibidir.

تا دم آخر دمی آخر بود

که عنایت با تو صاحب سر بود

Tâ dem-i âhir dem-î âhir buved

Ki ‘inâyet bâ tu sâhib sır buved (Mesnevi, 3/1820)

[“Son nefese kadar yahut son nefeste başka bir dem ve âlem olur ki Allah’ın inayeti seninle sahib-i sır olur.”

Yıllardan beri namaz kılıyorum, oruç tutuyorum, tesbih çekiyorum, zikrediyorum, hiçbir feyzini göremedim ve göremiyorum diye endişelenme. Son nefeste lütfi ilahi ile öyle bir zaman olur ki o zaman hepsine kifayet eder. “Amellerin en hayırlısı, lisanın zikrullah ile meşgul olduğu halde dünyadan ayrılmandır.” hadisi bu hususta en büyük delildir.

Bu hâle hârici bir misal de bulabiliriz. Gayet zengin ve sermayedar bir tacir farzedelim. Bu adam günlerce alışveriş edememiş. Bir akşamüstü mağazasını kapayacağı vakit bir müşteri geliyor, mühimce bir alışveriş oluyor. O birkaç dakikalık ticaret müddeti alışveriş edemediği zamanlara tekabül ediyor hatta pek çok geçiyor.**]**[248]

Beyitte hadis açıkça geçmemesine rağmen, şerhte hadisin tam metni geçmektedir. Allahutaala’yı zikretmekle ilgili ayet ve hadisler şunlardır:

“Allahutaala’nın yanında derecesi yüksek olanlar, Allahutaala Hazretlerini çok zikreden kadın ve erkeklerdir.”[249]

“Zikir nurdur, zikrullahla meşgul olanın kalbi nurlanır.”[250]

“Rabbini zikredenlerle zikretmeyenlerin misali, diri ile ölü gibidir.”[251]

Hz. Muhammed (S.A.V.) şöyle buyurmuştur: “Size amellerinizin en hayırlısını, Melikiniz katında en temizini, dereceniz bakımından en üstününü bildireyim mi? Öyle ki bu amel sizin için altın ve gümüş infak etmekten ve düşmanınızla karşılaşıp onun boynunu vurmanızdan ve onların sizin boynunuzu vurup şehit olmanızdan daha hayırlıdır.” Sahabeler: “Evet” dediler. Bunun üzerine Hz. Muhammed (S.A.V.) şöyle dedi: “Allahutaala’yı zikretmektir.”[252]

---

[248] Tâhirü’l-Mevlevi, *Mesnevi Şerhi*, 3. Kitap, s. 921
[249] Müslim, *Cild* 8, 4 (2676), s. 163
[250] Ahzab, 33/35.
[251] Buhâri Fethu’l-Bârî, 11/203.
[252] Tirmizi 5/459, İbni Mace 2/1245

"Ben kulumun beni zikrettiği gibiyim. Kulum beni zikrederse onunla beraber olurum. Kulum beni içinden ve gizlice zikrederse ben de onu içimden ve gizlice zikrederim. Kulum beni halk ve topluluk içinde zikrederse ben de onu daha hayırlı bir topluluk içinde zikrederim. Kulum bana bir karış yaklaşırsa ben ona bir kulaç yaklaşırım. O bana bir kulaç yaklaşırsa ben ona bir arşın yaklaşırım. O bana yürüyerek gelirse ben ona koşarak giderim".[253]

I. 2. 1. 14. Cennet İnsana Hoş Görünmeyen Şeylerle Cehennem de Nefsin Arzu Ettiği Şeylerle Kuşatılmıştır.

ای بسا شیرین که چون شکّر بود

لیك زهر اندر شکر مضمر بود

Ey besâ şîrîn ki çun, şekker buved

Lîk zehr ender şeker muzmer buved (Mesnevi, 4/2590)

[**"Şeker gibi tatlı ne kadar çok şey vardır ki onların şekerine zehir karışmıştır."**

Hayvanlar ve bitkiler arasında çok hoş görünüşlü olanlar vardır. Fakat şekillerine aldanıp da onlara yaklaşanlar için ölüm kaçınılmazdır. Mesela yılanın derisi ne kadar güzel nakışlıdır. Bundan dolayı bazı moda düşkünü hanımlar, yılan derisinden ayakkabı giymektedir. Keza kaplanın postu ne hoş nakışlıdır. Lakin yılanın dişinde ve kaplanın pençesinde ölüm hazırdır. Bu, böyle olduğu gibi insanların hareketleri de böyledir. İşret meclisleri ne kadar neşeli ve lezzetli görünürler. Fakat o neşeli lezzetlerin içindeki zehirler, hayatı ne kadar zehirlerler. Müdavimlerini en kötü hastalıklara uğratırlar. Şu da var ki o hastalıklar ve neticesindeki ölümler, dünyaya mahsus cezalardır. Ahirettekiler ise şüphesiz ki onlardan daha elimdir.

Yüzeysel bakanlara, saadetin felaket, felaketin saadet göründüğünü anlatmak için Hz. Muhammed (S.A.V.): "Cennet, insana hoş görünmeyen şeylerle, cehennem de nefsin arzu ettiği şeylerle çevrilmiştir.[254] buyurmuştur.

Namaz kılmak, oruç tutmak, zekât vermek ve benzeri ilahi farzlar nefse ağır gelir. Yasak edilmiş şeyler ise nefsin tamamen hoşlandığı şeylerdir. Hâlbuki evvelkiler cenneti, sonrakiler cehennemi kaplamışlardır. Yani nefse ağır gelen şeyler cennete, ona hoş görünen şeyler cehenneme götürür.

[253] Buhârî, Tevhid, 15; Müslim, Tevbe, 1.
[254] Tirmizi, Cennet, 31

Yine bu münasebetle Hz. Muhammed (S.A.V.): "Ya Rabbi; bize hakkı hak olarak göster ve ona uymayı nasip eyle. Keza bize batılı batıl olarak göster, ondan çekinmeyi nasip eyle." diye dua buyurmuştur.

Eşyanın mahiyetini görmek ve bilmek, ancak Allah'ın vereceği temyiz ve kıyasetle kabil olabilir. Yoksa zehrin şeker, şekerin zehir vehmedilmesi pek mümkündür.**]**[255]

Beyitte hadis açıkça geçmemesine rağmen, şerhte hadisin tam metni geçmektedir.

Cennete, onu kuşatan şeyler; ibadet, itaat, meşakkat, gayret, çalışma vs. gibi nefsin hoşlanmadığı şeyler yapılarak varılabilir. Aynı şekilde cehennemden de nefsin hoşlandığı günahların lezzetleriyle, isyan ile içki ve kumar gibi günahlardan uzak durarak kurtulunabilir.

I. 2. 1. 15. Yapılan İşler Niyetlere Göre Değerlenir.

حاصل افعال برونی دیگر است

تا نشان باشد بر آنچه مضمر است

Hâsil ef'âl-i burûnî dîger est

Tâ nişân bâşed ber ançi muzmer est (Mesnevi, 4/2636)

["Hülasa kalpte saklı olan niyetlerin işareti olmak üzere, harici fiil ve hareketler başka başkadır."

Hz. Mevlana, bahsin başlangıcında dostlar arasındaki hediyelerin kalpteki muhabbete şahit olduğunu, fakat bu şahitlerin sadık ve yalancı olabileceğini beyan buyurmuştu.

Muhabbeti kalbiye; gizli bir duygudur. Eğer o duygu hakiki ise onun hariçteki eseri bulunan hediye de şahid-i sadıktır. Fakat o muhabbet duygusu yalansa, yani sevmezken sever gibi görünüyorsa, hediyesi de yalancı şahittir. Zahirdeki ameller, her zaman gizli hislere ve niyetlere uygun olmaz. Niyete uymayan amel de amel olmaz. (S.A.V.) Efendimiz: "Ameller, niyetlere göredir." buyurmuştur. Bu düstura göre, Allah için yapılan şeyler Allah içindir, halka gösteriş olmak üzere yapılan şeyler ise tabiki Allah için olmaz, riyakârlık olur; hatta gizli şirk olur.

Nitekim Kur'an-ı Kerim'de: "Her kim Rabbi ile mülakatı olmuyorsa amel-i salih işlesin ve Rabbine ettiği ibadette kimseyi teşrik eylemesin."[256] buyrulmuş, halka gösteriş olmak üzere ibadet etmenin adeta müşriklik olduğu bildirilmiştir.**]**[257]

---

[255] Tâhirü'l-Mevlevi, *Mesnevi Şerhi*, 4. Kitap, s. 1231
[256] Kehf, 18/110.

Beyitte hadis açıkça geçmemesine rağmen, şerhte hadisin tam metni geçmektedir. Herkes yaptığı işin karşılığını niyetine göre alır. Yapılan bir ibadet, herkesin takdirini kazanma niyetiyle değil, samimi bir niyetle ve sadece Allah'ın rızasını kazanmak maksadıyla yapılması şarttır. Hadis ile bunu açıklayalım:

"Yapılan işler niyetlere göre değerlenir. Herkes yaptığı işin karşılığını niyetine göre alır. Kimin niyeti Allah'a ve Resulü'ne varmak, onlara hicret etmekse, eline geçecek sevap da Allah'a ve Resulü'ne hicret sevabıdır. Kim de elde edeceği bir dünyalığa veya evleneceği bir kadına kavuşmak için yola çıkmışsa, onun hicreti de hicret ettiği şeye göre değerlenir."[258]

I. 2. 1. 16. Şunu İyi Bilin ki, İnsan Vücudunda Küçük Bir Et Parçası Vardır. Eğer Bu Et Parçası İyi Olursa, Bütün Vücut İyi Olur; Bozulursa, Bütün Vücut Bozulur. İşte Bu Et Parçası Kalptir.

زآنکه پیوستست هر لوله به حوض

حوض کن در معنئ این حرف خوض

Zanki peyvestest her lûle be havz

Havz kon der ma'ni-i in harf havz (Mesnevi, 5/2825)

["Çünkü her musluk havuza muttasıldır. Ey salik; bu sözün manası içine gir, yani onu derin derin düşün.

Ebû Hüreyre (R.A.)'ın Peygamber efendimiz Hz. Muhammed (S.A.V.)'den şu hadiste rivayet ettiği Câmiussağir'de yazılıdır: "Kalp, beden memleketinin hükümdarıdır. Hükümdar iyi olunca tabeası ve askerleri de iyi olur, hükümdar kötü olunca tabeası da, askerleri de kötü olur." Buhari'den rivayet edilen şu hadis-i şerifte de: "Âdemoğlunun cesedinde bir et parçası vardır ki, o iyi olunca bütün ceset iyileşir, kötü olunca da bütün ceset kötüleşir. Haberin olsun o et parçası kalptir." buyrulmuştur. Kalbin muntazam işlemesi nasıl diğer azaların düzgün hareketine, kalp atışının bozuk olması ve durması diğer azaların da bozulmasına ve durmasına sebep ise, hükümdarın adil, rahim, haluk olması da hem kendi adamlarının, hem de memleket halkının aynı vasıfları taşımasına sebep olur. Aksi takdirde tersi olur. Her aile reisi ailesinin, her baba evladının, hatta herkes nefsinin çobanı, yani amiri ve hükümdarıdır. Onlar iyi olurlarsa idareleri ve terbiyeleri altında bulunanlar da

---

[257] Tâhirü'l-Mevlevi, *Mesnevi Şerhi*, 4. Kitap, s. 1252

[258] Buhârî, *Bed'ü'l-vahy* 1, *Îmân 41, Nikâh 5, Menâkıbu'l-ensâr 45, İtk 6, Eymân 23, Hiyel* 1; Müslim, *İmâre* 155. /Ebû Dâvûd, *Talâk* 11; Tirmizî, *Fezâilü'l-cihâd* 16; Nesâî, *Tahâret* 60; Talâk 24, Eymân 19; İbni Mâce, *Züht* 26

müstesnaları çıkmakla beraber ekseriyetle iyi olur. İdare kötü olursa, terbiye ettikleri de berbatlaşır. İşte bundan dolayı hadis-i şerifte: "Hepiniz çobansınız ve hepiniz güttüğünüz sürüden mesulsünüz." buyrulmuştur.**]**[259]

Beyitte hadis açıkça geçmemektedir, fakat şerhte, amellerin niyetlere göre olması ile ilgili hadis-i şerif vardır.

Hz. Muhammed (S.A.V.) şöyle buyurmuştur: "Şunu iyi bilin ki, insan vücudunda küçük bir et parçası vardır. Eğer bu et parçası iyi olursa, bütün vücut iyi olur; bozulursa, bütün vücut bozulur. İşte bu et parçası kalptir."[260]

Eğer kalp; iman, ilim ve irfanla düzelirse bütün vücut da salih ameller, güzel ahlak ve uygun davranışlarla düzelir. Eğer kalp; inkâr, şüphe ve nankörlükle bozulursa bütün vücut da günah ve isyanlarla bozulur.

I. 2. 1. 17. İmanın Zevkine Varabilmenin Önemli Şartlarından Biri, Sevdiği Kimseyi Allah İçin Sevmektir.

بخل من لله عطا لله و بس

جمله لله ام نیم من آن کس

Buhl-i men lillâh 'etâ lillâh u bes

Cumle lillâhem niyem men ân-i kes (Mesnevi, 5/3796)

["Benim vermeyişim de, verişim de ancak Allah içindir. Ben tamamıyla lillah yani, Allah'a ait bir kulum, başka bir kimsenin adamı ve mensubu değilim."

Ebû Ümâme (R.A.) rivayetiyle (Mesâbih) de şöyle bir hadis vardır: "Bir kimse Allah için birini sevse ve Allah için birini sevmese ve Allah için verse ve Allah için vermese iman-ı kâmil sahibi olur." İşte Cenab-ı Mürtezânın beyanatı bu hadis-i şerife işarettir.**]**[261]

Beyitte hadis açıkça geçmemektedir, fakat şerhte "İmanın zevkine varabilmenin önemli şartlarından biri, sevdiği kimseyi Allah için sevmektir."[262] hadis-i şerifi vardır.

---

[259] Tâhirü'l-Mevlevi, *Mesnevi Şerhi*, 5. Kitap, s. 1332
[260] Buhârî, Îmân 39; Müslim, Müsâkât 107, 108
[261] Tâhirü'l-Mevlevi, *Mesnevi Şerhi*, 5. Kitap, s. 1747
[262] Buhârî, İman, 9, 14

Sevgi ruhun gıdasıdır. Sevmeyen kalp ölüdür. Kendini yaratanı sevmeyen kalpte iş yoktur. Müslüman sevdiğini Allah için sevmelidir. İnsan sevdiği kişiyi menfaati olduğu için değil, müslüman olduğu için sevmelidir.

Müslümanın sevmediği kimseyi de başka bir sebeple değil, sırf Allah rızası için sevmemesi de Cenabıhakk'ın değer verdiği faziletli bir davranıştır.[263]

Sevgi de nefret de dünyevi bir maksat için değil, sadece Allah rızası için olmalıdır. Maddi bir menfaat için birini sevmenin veya menfaatine engel olduğu için birinden nefret etmenin, Allah katında hiçbir önemi yoktur.

I. 2. 1. 18. Eğer Siz Günah Etmemiş Olsaydınız Allah Başka Bir Kavim Yaratır, Onlar Günah İşler, Allah da Onları Affederdi.

ناامیدي را خدا گردن زدست

چون گنه مانند طاعت آمدست

Nâumîdî râ Hodâ gerden zedest

Çun gunâh mânend-ı tâ'at âmedest (Mesnevi, 5/3826)

["Rahmet-i İlahiye'den ümit kesmeyi Allah menetmiş. Bazı yerde günah tat haline gelmiştir."

Kur'an-ı Kerim'de buyrulmuştur ki: "Habibim; de ki: Ey günah irtikâbı ile nefslerine zulmetmiş olan kullarım! Allah'ın rahmetinden ümit kesmeyiniz! Allah hakikaten bütün günahları mağrifet buyurur. Zira O Gafur ve Rahim bir Hüda-yı Kerim'dir."[264]

İbn-i Abbas'ın rivayet ettiği bir hadis-i şerif vardır ki, meali şöyledir: "Eğer siz günah etmemiş olsaydınız, Allah başka bir kavim yaratır onlar günah işlerler Allah da onları affederdi."[265]

Günaha girmek acz-i beşerî icabıdır. Ömer Hayyâm "Günah işlememiş bir adam nasıl yaşamıştır? Söyle?" der ki, doğrudur. Cenabıhakk'ın Afüv ve Gafûr isimleri vardır ki, bunların muktezası da günahkârın bulunmasıdır. Günahkârlar olmasaydı Hakkın Afüv ve Gafûr tecellisi nasıl zuhura gelirdi? **]**[266]

Beyitte hadis açıkça geçmemektedir, fakat şerhte hadisin tam metni geçmektedir.

---

[263] Ebû Dâvûd, Sünen, 3
[264] Zümer, 39/53.
[265] Müslim, Tevbe, 9-11
[266] Tâhirü'l-Mevlevi, *Mesnevi Şerhi*, 5. Kitap, s. 1760

Hadisten anlaşıldığı gibi insan, günah ve sevap işleyen bir varlık olarak yaratılmıştır. Günah işlemek, insanı meleklerden ayıran özelliktir. Bilindiği gibi melekler nurdan yaratılmış olup, asla Allah'a karşı gelmeyen, günah işlemeyen varlıklardır. Fakat insanlar yaratılış itibariyle günah işleyen bir varlıktır. Önemli olan hiç günah işlememek değil, günahından pişman olup tövbe edebilmektir.

I. 2. 1. 19. Hayra Vesile Olan Yapan Gibidir.

آنکه تخم خار کارد در جهان

هان وهان او را مجو در گلستان

Anki tohm-i hâr kâred der cihân

Hân u hân û râ mecû der gulsitân (Mesnevi, 6/4141)

["Dünyada diken tohumu eken kimseyi, sakın ha gül bahçesinde arama!"

Diken tohumu dikmek, kötü amellerde bulunmak, herkese zararı dokunacak işler yapmaktır. Yeni ve zararlı bir işi meydana çıkarmak, herkesin ayağına batacak, üstünü, başını yırtacak diken dikmek gibidir. Böyle işler yapanlar, yaptıklarının cezasını çekecekleri gibi, ona uyup da o işi yapanların münasebetsizliklerinden dolayı da mücazat göreceklerdir. Çünkü bir hadis-i şerifte: "Hayra delalet eden o hayrı yapan gibidir."[267] buyrulmuştur. Bunun mefhum-ı muhalifi "Şerre delalet eden de o şerri yapan gibidir." mealini ifade eder. Keza diğer bir hadis-i şerifte buyrulmuştur ki: "Her kim iyi bir âdet ve usûl çıkarırsa onun ve onunla amel edenlerin ecri kendisine aittir. Her kim de kötü bir âdet ve usûl çıkarırsa, onun ve onu işleyenlerin günahı kendisine aittir." Yani bir kimse bir bidad-i hasene meydana getirirse ondan sevap kazanacağı gibi onu işleyenlerin amellerinden dolayı da mükâfat görecektir. Keza bir şahıs, kötü ve zararlı bir habaset ortaya koyarsa, ondan ceza göreceği gibi, o habaseti yapanların da yaptıklarından azaba uğrayacaktır.

Mesela; Bilal-i Habeşî (R.A.) bir sabah ezan okuduktan sonra hücre-i saadetin önüne gelmiş (*esselâmü aleyke yâ Resulullah essalât*) diye Hz. Muhammed (S.A.V.)'i namaza davet etmişti.

Bilal yüksek sesle: "*Esselatü hayrün minennevm*" yani "Namaz uykudan daha hayırlıdır." dedi. Uyanan Resul-i Ekrem bu sözün sabah ezanlarına ilavesini emir buyurdu. Cenab-ı Bilal'in bu sünnet-i hasenesi on dört asırdan beri devam edegelmekte ve Bilal (R.A.)

[267] Tirmizi, *İlm*, 14.

bu sünnetten sevap kazandığı gibi, bütün müezzinlerin her sabah o sözü söylemelerinden de sevap kazanmaktadır. Bir misal de öbüründe bulalım:

Osmanlı vezirlerinden bir Şemsi Paşa vardır ki Üsküdar'da bir cami ve bir medrese yaptırmıştır. İsfendiyar oğullarından bulunan bu adam daha ağalığından Hurrem ve Mihr-i Mâh Sultanlarla Sadr-ı a'zam Rüstem Paşa'nın kurdukları tuzağa yardım etmiş, Kanuni'nin veliahtı Şehzade Mustafa gibi kıymetli bir zatın idamına hizmette bulunmuştu. Sonra vezir ve Üçüncü Sultan Murad'a musahib oldu. Onu hediye ve takdime diye rüşvet almaya alıştırdı. Ondan sonra bir makama tayin edilenlerin padişaha harem dairesine ve sadr-ı azama hediye namıyla rüşvet vermesi resmi usul halini aldı. Hâlbuki Hz. Muhammed (S.A.V.) rüşveti verene de alana da arada vasıta olana da lanet etmişti. İşte Şemsî Paşa da İsfendiyar Beyliği'nin kaldırılması intikamını Osmanlı devletinden almak için koyduğu bu kötü usulünden dolayı bizzat ceza göreceği gibi zamanımızda bile tek tük işitilen mürteşilerden dolayı bilvasıta azap çekecektir.

Kur'an-ı Kerim'de: "Her kim zerre ağırlığında hayır işlerse mükâfatını görecek, her kim de zerre ağırlığında şer işlerse mücazatını görecektir."[268] buyrulmuştur.

İnsanlara devamlı faydası olan hayrata (*Hayr-ı câri*) denildiği gibi, sürüp giden mazarrata da (*şerr-i câri)* denilebilir.

İşte böyle diken tohumu eken, yani halkı zararlı şeylere alıştıran bir şahıs gül bahçesinde yani cennette bulunamaz. Dikenin çalının yeri ateş olduğu gibi öyle bir herifin gideceği yer de cehennemdir.**]**[269]

Beyitte hadis açıkça geçmemektedir, fakat şerhte "Hayra vesile olan yapan gibidir."[270] hadis-i şerifi vardır.

"İslam'da iyi bir çığır açan kimseye, bunun sevabı vardır. O çığırda yürüyenlerin sevabından da kendisine verilir. Fakat onların sevabından hiçbir şey noksanlaşmaz. Her kim de İslam'da kötü bir çığır açarsa, o kişiye onun günahı vardır. O kötü çığırda yürüyenlerin günahından da ona pay ayrılır. Fakat onların günahından da hiçbir şey noksanlaşmaz."[271]

İyilik yapana veya iyiliğe aracı olana sevap yazılır. Vesile olana da aynı yapan gibi sevap verilir. Bir kimse, neye yardım ettiğine dikkat etmelidir. Neye yardım ediyorsa veya destekliyorsa o işe de dâhili vardır. Eğer o iş, kötü bir iş ise bundan o kişiye de pay vardır.

---

[268] Zilzal, 7/8.
[269] Tâhirü'l-Mevlevi, *Mesnevi Şerhi*, 6. Kitap, s. 56
[270] Tirmizi*, İlm*, 14.
[271] Müslim, *Zekât* 69. Nesâî, *Zekât* 64

Nasıl ki iyiliğe vesile olan sevaba ortaksa, kötülüğe vesile olan da günahına aynı şekilde ortak olur. O halde, günah olan işlere yardımcı olmak, o günaha ortak olmak demektir. Faydalı bir işe yardımcı olmuş ise sevaba da ortak olmuştur.

I. 2. 1. 20. Hoşlanmadığın Şeye Sabretmende Büyük Fayda Vardır.

صبر از ایمان بیابد سر کله

حیث لا صبر فلا ایمان له

Sabr ez îmân biyâbed serkuleh

Haysu lâ sabre felâ îmâne leh (Mesnevi, 6/4577)

["Sabır, imandan baş tacı bulur. Sabır olmazsa iman da olmaz."

Hz. Muhammed (S.A.V.): "Bir kimsede sabır yoksa onda sağlam iman da yoktur." buyurmuştur. Zaten dikkat edilirse görülür ki sabır ve kanaat sahibi olanlar, dini bütün ve imanı kuvvetli olan müslümanlardır.**]**[272]

Beyitte hadis açıkça geçmemesine rağmen şerhte hadisin tam metni geçmektedir. Hz. Muhammed (S.A.V.) şöyle buyurmuştur: "Sabır ve tahammül gösteren kimseyi Cenabıhak sabırlı kılar. Sabırdan daha hayırlı ve geniş bir nimet hiçbir kimseye verilmemiştir."[273] "Hoşlanmadığın şeye sabretmende büyük fayda vardır."[274]

I. 2. 1. 21. Dünyada Hiç Kimse Yoktur ki, 'Lâ İlahe İllallahü Vallahü Ekber. Velâ Havle Velâ Kuvvete İllâ Billâh' Desin de, Denizin Köpüğü Kadar da Olsa Günahları Kendisinden Kaldırılmasın.

وقت محشر هرعرض را صورتي است

صورت هر يك عرض را نوبتي است

Vakt-i mahşer her 'araz râ sûretîst

Sûret-i her yek 'araz râ nevbetîst (Mesnevi, 6/4933)

["Mahşerde her arazın ayrı bir sureti olacak, her arazın suret bulmasına nöbet gelecektir."

[272] Tâhirü'l-Mevlevi, Mesnevi Şerhi, 6. Kitap, s. 205
[273] Tirmizi, *Birr,* 76
[274] Ahmed b. Hanbel, *Müsned,* I, 307

Gerek ibadet, gerek kabahat birer arazdır. Faillerinin vücuduyla meydana gelirler. Bunlar da ahirete intikal edecek ve işlemiş olanlara sevap verilecektir. Fakat bunların intikali başka bir surette ve cisim hâlinde olacaktır. Hadis-i şerifte: "Resulullah (S.A.V.) efendimiz: "Cennete çok ağaç dikiniz." buyurmuştur. "Ya Resulullah; cennete ağaç dikmek nedir?" diye sorulunca da taraf-ı Risaleten teşbih ve tehlil, yani [سبحانالله] (*Sübhanallah*) demek ve [لااله الاالله] (*Lailahe illallah*) diye zikretmektir." cevabını verilmiştir. İşte bu hadis-i şerif, tespih ve tehlil gibi arazların da ahirete naklolunacağına, fakat bunlara birer suret verileceğine, cennette birer ağaç suretine kalbedileceğine işarettir.**]**[275]

Beyitte hadis açıkça geçmemesine rağmen, şerhte hadisin tam metni geçmektedir. Hz. Muhammed (S.A.V.) bir Mirac hatırasını şöyle naklediyor: "Miraca çıkarıldığım gece İbrahim (A.S.)'le karşılaştım. Bana, 'Ya Muhammed!' dedi. 'Benden ümmetine selam söyle ve onlara bildir ki, cennetin toprağı güzeldir, suyu tatlıdır! Cennette ağaçlarla dolu ovalar vardır. Bunların dikili ağaçları '*Sübhânallahi velhamdülillâhi velâ ilahe illallahü vallahü ekber'dir. Bunu çok söylesinler.*"[276]

Tespihat "Allah'ı zikretmek, noksanlıklardan yüce tutmak ve şükretmek" kelimeleriyle özetleniyor. Bu yüzden namazlardan sonra otuz üçer defa "*Sübhanallah*", "*Elhamdülillah*", ve "*Allahu ekber*" kelimeleri tespih edilir.

Nitekim Hz. Muhammed (S.A.V.), "Bizim namazımız tespih, tekbir ve Kur'an tilavetinden ibarettir; onda dünya kelamı konuşulmaz!" buyurmuştur.[277]

Hz. Muhammed (S.A.V.): "Her namazın ardından otuz üçer defa '*Sübhânallah*, *Elhamdülillâh* ve *Allahuekber*' dersiniz. Sonra da '*Lâ ilahe illallahü vahdehû lâ şerîke leh. Lehü'l-Mülkü ve lehü'l-Hamdü ve hüve âlâ külli şey'in kadir*' dersiniz; denizköpüğü kadar bile olsa günahlarınız bağışlanır!" buyurmuştur.[278]

Yine bir başka hadiste ise: "Dünyada hiç kimse yoktur ki, '*Lâ ilahe illallahü vallahü ekber. Velâ havle velâ kuvvete illâ billâh*' desin de, denizin köpüğü kadar da olsa günahları kendisinden kaldırılmasın."[279]

Ebû Musa el-Eş'ârî (R.A.) anlatmıştır: Hz. Muhammed (S.A.V.)'le birlikte bir gazada idik. Döndüğümüz vakit Medine'yi gördüğümüzde Müslümanlar seslerini yükselterek tekbir

[275] Tâhirü'l-Mevlevi, *Mesnevi şerhi*, 6. Kitap, s. 321
[276] Tirmizi, *Daavât*, 59
[277] Nesâî, *Kitabü's-Sehiv*, 20.
[278] Müslim, *Mesâcid*, 142
[279] Tirmizi, *Daavât*, 58

getirmeye başladılar. Bunun üzerine Hz. Muhammed (S.A.V.): "Sizin Rabbiniz sağır değil! Hazır olmayan biri de değil! O sizin aranızda, develerinizin başları arasındadır. Ya Abdullah bin Kays! Cennet hazinelerinden bir hazineyi sana öğreteyim mi? '*Lâ havle velâ kuvvete illâ billah!*'tır."[280]

I. 2. 1. 22. Kalpler, Rahman'ın İki Parmağı Arasındadır. Onları İstediği Gibi Çevirir.

نیزه کرداني است ای نیزه که تو

راست می کردی کهی کاهی دوتو

Nîze gerdânîst ey nîze ki tu

Râst mîgerdî gehî gâhî do tu (Mesnevi, 6/5086)

["Ey mızrak; bir mızrak çeviren vardır ki onun sallamasıyla sen kâh doğru, kâh iki kat olursun."

Malum ya, mızrak, harp aletlerinden sivri bir demirdir ki uzun bir sapı vardır. Vaktiyle düşmanın göğsüne saplamak için kullanılırdı. Sapı, esneyen bir ağaçtan yapıldığı için kullananın hareketine göre eğrilir ve doğrulurdu.

Hz. Mevlana Mün'im-i Hakiki (Bütün nimetleri yaratan ve veren Allah (C.C.))'yi unutmuş olanları o mızrağa benzetiyor: "Ey gafil mızrak; senin eğrilip doğruluşun kendiliğinden değildir, seni kudretli elinde sallayıp oynatan ve eğrilip doğrulmana sebep olan bir gerdan, bir mızrak çeviren yani bir fail-i hakiki bir müessir ve muharrik-i kül vardır."

Bir hadis-i şerifte: "Müminin kalbi Allah'ın parmaklarından iki parmak arasındadır. O kalbi dilediği gibi çevirir." buyrulmuştur.**]**[281]

Beyitte hadis açıkça geçmemesine rağmen, şerhte hadisin tam metni geçmektedir. Hz. Enes (R.A.) anlatıyor: Hz. Muhammed (S.A.V.) şu duayı çok yapardı: 'Ey kalpleri çeviren Allahım! Kalbimi dinin üzerine sabit kıl!' Ben (bir gün kendisine): 'Ey Allah'ın Resulü! Biz sana ve senin getirdiklerine inandık. Sen bizim hakkımızda korkuyor musun?' Bana şöyle cevap verdi: 'Evet! Kalpler, Rahman'ın iki parmağı arasındadır. Onları istediği gibi çevirir.'"[282]

Bu hadis-i şerif bize; bir kimsenin Allahutaala'nın emirlerine uygun bir hayat sürdürebilmesinin ancak kalbin düzelmesi ile mümkün olabileceğine işaret ediyor. Eğer kalp düzgün ise, yani kalbinde; Allah sevgisi, Allah korkusu ve O'nun yasaklarını

[280] Tirmizi, Daavât: 58
[281] Tâhirü'l-Mevlevi, *Mesnevi Şerhi*, 6. Kitap, s. 370
[282] Tirmizî, Kader: 7

çiğneme endişesi varsa bütün organlar düzelir. Böylelikle kişi şüpheli işlerden sakınır. Şayet kalp bozuk ise, Allahutaala'nın hoşuna gitmediğini bile bile nefsin hoşuna giden işlerle uğraşır ve bu durumda vücudun bütün organlarının davranışları bozulur; nefsin kötü isteklerine göre hareket ederek her türlü haramı ve şüpheli ameli işler.

I. 2. 2. NAKIS HADİSLER

I. 2. 2. 1. Hikmeti Ehlinden Men Ederseniz Zulmetmiş Olursunuz. Ehli Olmayana Hikmeti Verirseniz, Yine Zulmetmiş Olursunuz. Domuzların Boyunlarına İncileri Asmayınız! Kime İlimden Bir Şey Sorulur da Onu Gizlerse, Kıyamet Günü Ağzına Ateşten Bir Gem Vurulacaktır.

من چو لب گویم لب دریا بود

من چو لا گویم مراد الا بود

Men çu leb gûyem leb-i deryâ buved

Men çu lâ gûyem murâd illâ buved (Mesnevi, 3/1756)

["Ben leb diyecek olsam o leb, *leb-i derya* yani deniz kenarıdır. Ben la diyecek olursam da muradım *illadı*r."

Bir hadis-i şerif vardır ki: "Hikmeti ehlinden menetmeyiniz, onlara zulmetmiş olursunuz." mealindedir. Ehlüllah hazaratının kelamı ayn-ı hikmettir. Bunun için ona ehil olmayanları haberdar etmemek ehil olanları da mahrum bırakmamak için sözlerini bir takım rumuz ve işaret ile söylerler. O sözleri de leb demeden leblebiyi anlayanlar anlarlar. Anlamayanlar ise sade lafları işitip kalırlar. (*Istılahât-ı sofiyye*) unvanlı birtakım ifadeler vardır ki işte bu hikmete binâen söylenmişlerdir.**]**[283]

Bu konuda Hz. Muhammed (S.A.V.) şu uyarılarda bulunur: "Hikmeti ehlinden men ederseniz zulmetmiş olursunuz. Ehli olmayana hikmeti verirseniz, yine zulmetmiş olursunuz. Domuzların boyunlarına incileri asmayınız! Kime ilimden bir şey sorulur da onu gizlerse, kıyamet günü ağzına ateşten bir gem vurulacaktır."[284]

Hz. Ali (R.A.) da şöyle der: "İnsanlara anlayacakları şeyleri anlatın. Onların Allah ve Resulünü yalanlamalarını ister misiniz?"[285]

[283] Tâhirü'l-Mevlevi, *Mesnevi Şerhi*, 3. Kitap, s. 889
[284] Ebû Davud, *İlim* 9, Tirmizi, *İlim* 3
[285] Buharî, *İlim 4*9

I. 2. 2. 2. Müslümanın, Müslüman Üzerindeki Hakkı Beş Tanedir. Selamı Almak, Hastayı Ziyaret Etmek, Cenazelerin Arkasından Gitmek, Davete İcabet Etmek, Aksırana 'Elhamdülillah' Dediğinde 'Yerhamukellah' Demek.

مصطفی روزي به گورستان برفت

با جنازه مردی از یاران برفت

Mustafâ rûzî be gûristân bereft

Bâ cenâze merdî ez yârân bereft (Mesnevi, 4/2010)

["Resul-i Ekrem (S.A.V.) bir gün ashabından birinin cenazesini teşyi için kabristana gitmişti."

Hz. Muhammed (S.A.V.) ashabından her birini sorup araştırırdı. Bir zat birkaç gün görünmeyecek olsa "Fülân nerede?" diye sual buyurur, hastalanan olsa ziyaretine gider istifsar-ı hatırda bulunurdu. Vefat edenlerin namazlarını kıldırır ve cenazesinin teşyi ederdi. Bu hususta bütün ashap ve ümmeti teşvik için de "Bir kimse bir cenazenin ardınca gidecek olursa, tabutun her tarafından omuzlasın. Ondan sonra isterse fazla götürsün, dilerse bırakıp çekilsin." buyururdu.

Keza: "Bir kimse bir cenazenin ardı sıra gidip de onu üç defa omuzlarsa cenazeden dolayı kendisine terettüp eden hakkı ödemiş olur." hadisi vardır.

Hadisten anlaşılıyor ki bir müslümanın tabutunu omuzlayıp velevki birkaç adım olsun götürmek, her müslüman için borç hükmünde imiş. Öyle iken insaf edelim bu borcu bugün hangimiz ödüyoruz. Yolda rast geldiğimiz bir cenazeyi omuzlayıp bir iki adım götürmek şöyle dursun bir fatiha okumasını bile belki unutuyoruz.

Müslümanlığı bırakırsak da insanlık noktasından baksak bile pek müstahsen olan bu âdet unutuldu. Çok sevdiklerimizden başkasının cenazesinde bulunmayı canımız istemiyor. Cemaatsizlikten dolayı tabutlar arabalara, otomobillere konulup onlarla nakliediliyor. Cemaat-i müslimin gelmezse cenaze sahibi ne yapacak? Tabii bir vasıta bulunup onunla meyyiti nakledecek sonra da bu bidat nereden çıktı? Diye söyleniyoruz. Müslüman cenazesini arabada görmek istemeyen müslümanlar sadece itiraz edeceklerine, cenaze teşyiinde bulunsalar istemedikleri şey tabiatiyle zuhura gelmez.

Şu da var ki tabutu bir vasıta ile nakletmek bidat değildir. Meşhur İslam feylesoflarından İbnürrüşd'ün 595 tarihinde Merâkeşte ölmesi üzerine naaşı Kurtuba'ya nakil vasıtası ile götürülmüş ve oraya gömülmüştür. Devenin bir tarafına İbnürrüşd'ün tabutunu bir

tarafa da telif ettiği kitapları yüklettiklerini Şeyh'ul-ekber (Kuddise sirruhu) yazıyor. Dahası var. İbrahim Hazretleri'nin tabutu sütninesinin yanından Medine'ye at üstünde getirilmişti.

Yine Keşülgamme'de deniliyor ki: Hz. Muhammed (S.A.V.) cenaze götürürken, koşmaksızın süratli davranmayı emreder. "Cenazeyi çabuk götürünüz, eğer meyyit salih ise onu bir an evvel hayra yaklaştırmış olursunuz, eğer aksi ise, o şerri çabucak boyunlarınızdan indirmiş olursunuz." buyurdu. Cenaze götürülürken görülen gayr-i ihtiyari süratin sebebi bu Emr-i Nebevî olsa gerektir.**]**[286]

Müslümanların birbirlerine karşı hak ve sorumlulukları vardır, bunlar maddi veya manevi niteliklidir. Selam vermek sünnet, almak ise farzdır. Hasta ziyareti Hz. Muhammed (S.A.V.) 'in sünnetidir. Aksırıp "*elhamdülillah*" diyene "*yerhamükellah*" diye mukabelede bulunmak dini bir vecibedir. Nasihat isteyene ve nasihata ihtiyacı olana nasihat etmekte yine dini bir vazifedir.

Hz. Muhammed (S.A.V.) şöyle buyurmaktadır: "Müslümanın, Müslüman üzerindeki hakkı beş tanedir. Selamı almak, hastayı ziyaret etmek, cenazelerin arkasından gitmek, davete icabet etmek, aksırana '*elhamdülillah*' dediğinde '*yerhamukellah*' demek."[287]

[286] Tâhirü'l-Mevlevi, *Mesnevi Şerhi*, 4. Kitap, s. 997
[287] Buhârî, Cenâiz 2; Müslim, Selâm 4./İbn Mâce, Cenâiz 1

I. 2. 3. TELMİH EDİLEN HADİSLER

I. 2. 3. 1. Kişinin "İnşallah" Demesi İmanının Kemalindendir.

أی بسا ناورده استثنا بگفت

جانِ او با جان استثناست جفت

Ey besâ nâverde istisnâ be-goft

Cân-i û bâ-cân-i istisnâst coft (Mesnevi, 1/51)

["İnşallahı lisanen söylemeyen niceleri de vardır ki onların canı, inşallahın ruhu, yani hakikatiyle müttehittir."

Hz. Mevlana bu beyit ile Hz. Muhammed (S.A.V.)'e ve O'nun vâris-i kâmili bulunan ehlullah hazarâtına işaret etmiştir.

Yahudilerin öğretmesi üzerine Kureyş müşrikleri Hz. Muhammed (S.A.V.)'e ruhun hakikatini, Ashab-ı Kehf, Zülkarneyn kıssalarını sormuşlardı.

Hz. Muhammed (S.A.V.): "Yarın gelin de haber vereyim." dedi, lisanen inşallah demedi.

Hazreti Peygamber'in inşallah demeksizin yarın gelin de haber vereyim buyurması, şüphe yok ki ilahi iradeden gaflet yahut Allah'a karşı nefsine kudret isnadı değildi. Belki buna dair *vahy-i Rabbani'*nin geleceğine itminan-ı kalp neticesi idi. Hazreti Mevlana'nın tabiri ile onun canı, istisnanın ruhuyla çift ve müttehitti. Fakat (*Tevhid-i ef'al*) mertebesine varmamış olan bir kısım ümmetin ilahi iradeden gafil olmamaları, teşebbüslerinde hatırlamaları için inşallah demeleri lüzumunu fiilen bildirmek, Allah'ın iradesi olmayınca hiçbir şeyin yapılamayacağını göstermek üzere vahiy birkaç gün gecikti. Resul-i Ekrem Efendimiz sıkıldı. Sonra verilecek cevap, vahyen bildirildiği gibi *sahib-i şeriate* ve dolayısıyla *efrad-ı ümmete*:

وَلاَ تَقُولَنَّ لِشَائْئٍ اِنِّى فَاعِلٌ ذَلِكَ غَدًا * اِلاَّ اَنْ يَشَآ ءَاللّٰهُ

Yani : "Hiçbir şey hakkında: Ben bunu herhalde yarın yapıcıyım, deme.[288] Meğerki sözünü Allah'ın dilemesine bağlamış olasın." *tâlim-i Rabbânisi* varit oldu. Vaad gerektiren sözlerde inşallah demenin gerekli olduğu bildirilmektedir.**]**[289]

Beyitte hadis açıkça geçmemektedir, şerhte hadise telmih vardır. İnşallah demenin gerekliliğini hadis ve ayetle belirtelim:

---

[288] Kehf, 18/23.
[289] Tâhirü'l-Mevlevi, *Mesnevi Şerhi*, 1. Kitap, s. 93

İnşallah demek: "Allahutaala dilerse olur." manasına, bütün işlerini Allahutaala'nın dilemesine havale etmek için söylenen sözdür. Hadis-i şerifte:

"Kişinin inşallah demesi imanının kemalindendir."[290]

Kesin işlerde de "inşallah" denir. Mescid-i Haram'a girileceğini Allahutaala bildirdiği halde, inşallah denmesini öğretmek için, "Mescid-i harama inşallah gireceksiniz." buyurdu.[291]

İnsan önemli zaman dilimlerinde "inşallah" sözünü söyleyerek Allah'a saygı göstermeyi ve tenzih etmeyi; yapacağı işi kolaylaştırması, bereketlendirmesi ve bu işte muvaffak kılması için O'na yönelmeyi; O'nu unuttuğu zamanların pişmanlığını telafi etmeyi istemektedir.

Bütün varlıkların fiilleri Cenabıhakk'ın dilemesi veya izni ile gerçekleşir. Bununla beraber insanın davranışı ise kendi içinde bazen hayır ve bazen de şer olarak ortaya çıkar. Çünkü bu dünya insan için bir imtihan yeridir.

I. 2. 3. 2. Her Bir Dinin Kendine Has Bir Ahlakı Vardır, İslam'ın Ahlakı Hayâdır.

بی ادب تنها نه خود را داشت بد

بلکه آتش در همه آفاق زد

Bîedeb tenhâ ne hod râ dâşt bed

Belki âteş der heme âfâk zed (Mesnevi, 1/80)

["Edepsizin zararı, yalnız kendisine dokunmaz; belki bütün afaka ateş vermiş olur."

"Bir de öyle bir fitneden sakının ki o içinizden yalnız zalimlere münhasır kalmaz, umumi belalar halini alır. Bilmiş olun ki Allah azabı çetin olandır."[292] buyrulmuştur.

Bir orman tutuşunca içerisinde ne yaş ağaç kalır, ne de kuru, hepsi yanar. Bunun gibi Allah, bir kavme, bir millete bela gönderince o bela, zalimleri de mahveder, mazlumları da! Nitekim Kur'an-ı Kerim'de: "Bir de zulmedenlere meyletmeyin. Sonra size ateş çarpar."[293] buyrulmuştur.**]**[294]

Beyitte hadis açıkça geçmemesine rağmen, şerhte hayâ ile ilgili hadislere telmih vardır.

---

[290] Süyûtî, *Câmi'ü's-Sağîr*, II/50
[291] Feth, 48/27.
[292] Enfâl, 8/25.
[293] Hud, 11/113.
[294] Tâhirü'l-Mevlevi, *Mesnevi Şerhi*, 1. Kitap, s. 115

"Hayâ imanın göstergesidir, iman da cennete götürür. Çirkin söz ve davranış ise kabalık ve kötü ahlakın göstergesidir. Kötü ahlak da cehenneme götürür."[295] buyruldu. Hayâ, bir binayı tutan direk gibidir. Direksiz binanın durması kolay olmadığı gibi, hayâsız kimsenin de imanını muhafaza etmesi zordur.

"Her bir dinin kendine has bir ahlakı vardır, İslam'ın ahlakı hayâdır."[296]

İslamiyet, ahlak dinidir, hayâ dinidir, edep dinidir. İslamiyet'in bariz vasfı, ahlak ve hayâdır. "Ebû Mes'ûd'un naklettiğine göre, Hz. Muhammed (S.A.V.) şöyle buyurmuştur: "İnsanlık, ilk günden beri bütün peygamberlerin üzerinde ittifak ettikleri bir söz bilir: "Şayet utanmıyorsan, dilediğini yap!"[297]

I. 2. 3. 3. Yapılan İşler Niyetlere Göre Değer Bulur. Herkes Yaptığı İşin Karşılığını Niyetine Göre Alır. Her Kimin Niyeti Allah'a ve Resulü'ne Varmak, Onlara Hicret Etmekse, Eline Geçecek Sevap da Allah'a ve Resulü'ne Hicret Sevabıdır. Her Kim de Elde Edeceği Bir Dünyalığa veya Evleneceği Bir Kadına Kavuşmak İçin Yola Çıkmışsa, Onun Hicreti de Hicret Ettiği Şeye Göre Değer Bulur.

این جهان کوه است و فعلِ ما ندا

سویِ ما آید نداها را صدا

İn cihân kûh est u fi'l-i mâ nidâ

Sûy-i mâ âyed nidâhâ râ sadâ (Mesnevi, 1/214)

["Bu dünya, dağa; işlerimiz de seslenmeye benzer. Akis o sesleri bize iade eder."

İnsan dağlık bir yerde seslenince aksiseda husule gelir; ses, söylenen kimsenin kulağına akseder. Seslenen iyi söylemişse işiteceği akis de iyidir; kötü söylemişse duyacağı seda da kötüdür. Dünya ise insanoğlunun yaptığı işlerin aksinden ibarettir. O işlerin mükâfat ve cezalarını işlerin nevine göre aksettirir.

Kur'an-ı Kerim'de;

مَنْ عَمِلَ صَالِحًا فَلِنَفْسِهِ وَمَنْ اَسَاءَ فَعَلَيْهَا

Yani: "Kim iyi amelde bulunursa kendi lehine, kim de kötülük ederse, bu da kendi aleyhinedir."[298] buyrulmuştur. Dünyada böyle olduğu gibi ahirette de böyledir. Cenabıhak

[295] Tirmizî, Birr, 65
[296] İbnu Mace, Züht 17, 4181, 4182
[297] Buhârî, Edep, 78; Hadislerle İslam, c. 3, s. 215
[298] Fussılet, 41/46.

mealen: “Bugün, yani, kıyamet gününde her şahıs, dünyada kazanmış olduğuna ve yapmış olduğu işlere göre mükâfat ve ceza görecektir. Bugün zulüm yoktur. İnsanlar kıl kadar zulme uğramayacaklardır.” buyuruyor.]”[299]

Beyitte hadis açıkça geçmemektedir fakat şerhte hadise telmih vardır. Müminlerin emiri Ebû Hafs Ömer İbni Hattâb (R.A.); “Hz. Muhammed (S.A.V.)’i şöyle buyururken dinledim.” dedi:

“Yapılan işler niyetlere göre değer bulur. Herkes yaptığı işin karşılığını niyetine göre alır. Her kimin niyeti Allah’a ve Resulü’ne varmak, onlara hicret etmekse, eline geçecek sevap da Allah’a ve Resulü’ne hicret sevabıdır. Her kim de elde edeceği bir dünyalığa veya evleneceği bir kadına kavuşmak için yola çıkmışsa, onun hicreti de hicret ettiği şeye göre değer bulur.”[300]

Bu hadis-i şerifin söylenmesine şöyle bir olayın sebep olduğu anlatılır:

“Sahabelerden biri, Ümmü Kays adlı bir hanımla evlenmek ister. Fakat o günlerde Ümmü Kays Medine’ye hicret etmeyi düşünmektedir. Kendisiyle evlenmek isteyen sahabeye, niyeti ciddi ise Medine’ye hicret etmeyi ve orada evlenmeyi teklif eder. Mekke’de kurulu düzenini terketmeyi henüz düşünmeyen o sahabe, Ümmü Kays’la evlenmek arzusuyla Medine’ye hicret etmek zorunda kalır. Bu durumu bilen sahabeler, Ümmü Kays’ın muhaciri anlamında “Muhâciru Ümmü Kays” diye takıldıkları o zatın, hicret sevabı kazanıp kazanmadığını tartışmaya başlarlar. İşte o zaman Hz. Muhammed (S.A.V.), bu hadis-i şerifle meseleye açıklık getirerek herkesin niyetine göre sevap kazanacağını belirtir.”[301]

[299] Tâhirü’l-Mevlevi, *Mesnevi Şerhi*, 1. Kitap, s. 179
[300] Buhârî, Bed’ü’l-vahy 1, Îmân 41, Nikâh 5, Menâkıbu’l-ensâr 45.
[301] Buhârî, Bed’ü’l-vahy 1, Îmân 41, Nikâh 5, Menâkıbu’l-ensâr 45, İtk 6, Eymân 23, Hiyel 1; Müslim, İmâret 155. /Ebû Dâvûd, Talâk 11; Tirmizi, Fezâilü’l-cihâd 16; Nesâî, Tahâret 60; Talâk 24, Eymân 19; İbni Mâce, Züht 26

I. 2. 3. 4. Allah'tan Başka İlah Olmadığına, Muhammed'in, Allah'ın Elçisi Olduğuna Şehadet Edinceye, Namazı Kılıp Zekâtı Verinceye Kadar İnsanlarla Savaşmam Bana Emrolundu. Bunları Yaparlarsa, –İslam'ın Hakkı Olan Hadler Hariç– Canlarını, Mallarını Benden Korumuş Olurlar. Gerçek Durumlarının Hesabını Görmek İse Allah'a Kalmıştır.

أبر بر نابد پیِ منعِ زکات

وز زنا افتد وبا اندر جهات

Ebr ber nâbed pey-i men'-i zekât

Vez zinâ ufted vebâ ender cihât (Mesnevi, 1/89)

["Zekât verilmediği içindir ki; bulut gelip yağmur yağdırmaz. Zinadan da etrafta veba zuhur eder."

Hadis-i şerifte:"Beş cürme mukabil beş ceza vardır: Bir kavim; ahdini bozarsa, Allah onlara düşmanlarını musallat eder. Allah'ın emirleri hilafına hüküm verirlerse, aralarında fakr-u zaruret yayılır. İçlerinde fuhuş yayılırsa, ölüm de çoğalır. Kileyi, teraziyi eksik ölçer ve eksik tartarlarsa, memleketlerinde bitki bitmez; kıtlığa uğrarlar. Zekât vermeyecek olurlarsa, beldelerine yağmur yağmaz." buyurulmuştur.

Yine bir hadis-i şerifte mealen;

"Yağmurun yağmadığını görünce, insanların zekât vermediklerini; Allah'ın da hazine-i ilahisindeki rahmeti göndermediğini anlayınız. Keza veba gibi bulaşıcı hastalıkların yayıldığını görünce, zina rezaletinin meydanı aldığını bilmiş olunuz." buyrulmuştur.**]**[302]

Beyitte hadis açıkça geçmemektedir, fakat şerhte hadise telmih vardır. İbni Ömer (R.A.)'dan rivayet edildiğine göre Resulullah (S.A.V.) şöyle buyurdu: "Allah'tan başka ilah olmadığına, Muhammed'in, Allah'ın elçisi olduğuna şehadet edinceye, namazı kılıp zekâtı verinceye kadar insanlarla savaşmam bana emrolundu. Bunları yaparlarsa, –İslam'ın hakkı olan hadler hariç– canlarını, mallarını benden korumuş olurlar. Gerçek durumlarının hesabını görmek ise Allah'a kalmıştır."[303]

Ebû Hüreyre (R.A.) dedi ki, bedevinin biri Hz. Muhammed (S.A.V.)'e geldi ve: "Ey Allah'ın Resulü! İşlediğim takdirde cennete gireceğim bir amel söyle bana." dedi. Resul–i Ekrem: "Allah'a, hiçbir şeyi ortak koşmaksızın kulluk edersin. Farz olan namazları kılarsın.

[302] Tâhirü'l-Mevlevi, *Mesnevi Şerhi*, 1. Kitap, s.120
[303] Buhârî, Îmân 17, 28, Salât 28, Zekât 1, İ'tisâm, 2, 28; Müslim, Îmân 33–36

Yine farz olan zekâtı verirsin ve ramazan orucunu tutarsın." buyurdu. Bedevi: "Canım kudret elinde olan Allah'a yemin ederim ki, bu söylediklerine hiçbir şey ilave etmem." dedi. Adam dönüp gidince Peygamber Aleyhisselam: "Cennetlik birini görmek kimi mutlu ediyorsa, şu kişiye bakıversin!" buyurdu.[304]

I. 2. 3. 5. Herkes Yaptığı İşin Karşılığını Niyetine Göre Alır.

هر یکی سوی مقام خود رود

هر یکی بر وفق نام خود رود

Her yekî sûy-i mukâm-i hod reved

Her yekî ber vefk-i nâm-i hod reved (Mesnevi, 1/286)

["Her biri kendi makamına ve kendi namına icap ettiği yere doğru gider."

Gerçek mümin de namaz kılar, gösterişçi münafık da. Fakat her ikisinin namaz kılışı arasında, nispet edilemez fark vardır. Mümin namazını Allah rızası için eda eder. Münafik ise Hakk'ın emrini değil, halkın teveccühünü ve hüsnü zannını düşünür. Şu düşünce ve hareket, namaza da inhisar etmez. Allah'ın diğer emirleri oruç, hac, zekâtta da böyledir. Onların ifası için de münafiklar, müminlerle beraber uğraşırlar, didinirler, yorulurlar. Lakin neticede, ahirette müminler kazanırlar; münafıklara ancak uğraşmalarının yorgunluğu ve nifaklarının nedameti kalır.

Müminle münafığın bir araya gelmesi, mesela namaz kılarken bir safta, belki de yanyana bulunması, birisi Merveli, diğeri Reyli iki adamın, bir oyun esnasında karşı karşıya oturmasına benzer. Oyun masası, Merve ile Rey şehirlerini ve Merveli ile Reyliyi birbirine yaklaştıramadığı gibi, namaz safı da iman ile nifakı ve mümin ile münafığı birleştiremez. Oyun bitince, oyuncuların ayrılıp işlerine, güçlerine gittiği gibi, namaz bitince de mümin ile münafık ayrılır. Birisi imanın, diğeri nifakın götüreceği yola gider.**]**[305]

Beyitte hadis geçmemekle beraber şerhte telmih hadis vardır.

Kalpten geçen düşünceler, iyi niyete dayandığı zaman Allah katında değer kazanır. Dil bir şeye niyet ederken kalp bu düşünceye katılmazsa, niyet makbul olmaz. Allahutaala bizim şeklimize, kalıbımıza değil, kalplerimize bakar, niyetlerimize değer verir.

---

[304] Buhârî, Zekât 1; Müslim, Îmân 15, Fezâilü's–sahabe 150
[305] Tâhirü'l-Mevlevi, *Mesnevi Şerhi*, 1. Kitap, s. 213

Müminlerin emiri Hz. Ömer (R.A.), "Hz. Muhammed (S.A.V.)'i şöyle buyururken dinledim." dedi: "Yapılan işler niyetlere göre değerlenir. Herkes yaptığı işin karşılığını niyetine göre alır. Kimin niyeti Allah'a ve Resulü'ne varmak, onlara hicret etmekse, eline geçecek sevap da Allah'a ve Resulü'ne hicret sevabıdır. Kim de elde edeceği bir dünyalığa veya evleneceği bir kadına kavuşmak için yola çıkmışsa, onun hicreti de hicret ettiği şeye göre değerlenir."[306]

Ameller yani yapılan işler niyete göre değer kazanır sözü, yoldaki bir taşı, insanlar zarar görmesin düşüncesiyle kaldırıp atmak Allah rızası için yapılmış ise ibadet sayılır ve karşılığında ecir ve mükâfat vardır. Birinin malını meşru olmayan yollardan elde etme imkânı varken, Allah korkusuyla bu düşünceden vazgeçmek de aynı şekilde sevap kazanmaya vesile olur.

Yapılan bir ibadet ve herkesin takdirini kazanan bir hizmet görünüş bakımından kusursuz olabilir; ancak o ibadet ve güzel hizmetin samimi bir niyetle ve sadece Allah'ın rızasını kazanmak maksadıyla yapılması şarttır. İnsanların takdir ve teveccühünü kazanmak veya hem Allah rızasını hem de insanların takdirini kazanmak düşüncesiyle yapılan ibadet ve hizmetlerin Allah katında hiçbir kıymeti yoktur. Yapılan işleri Allah katında değerli kılan bizim ihlâs ve samimiyetimiz, yani o işleri sadece Allah rızası için yapmış olmamızdır.

Şüfeyyü'l-Esmâi, Hz. Ebû Hureyre'den naklediyor: "Hz. Muhammed (S.A.V.) buyurdular ki: 'Kıyamet günü ilk çağrılacaklar; Kur'an-ı ezberleyen biri, Allah yolunda öldürülen biri ve bir de çok malı olan biridir. Allahutaala Hazretleri Kur'an okuyana: 'Ben Rasulüme inzal buyurduğum şeyi sana ögretmedim mi?' diye soracak. Adam: 'Evet ya Rabbi!' diyecek. "Bildiklerinle ne amelde bulundun?" diye Allahutaala tekrar soracak. Adam: "Ben onu gündüz ve gece boyunca okurdum." diyecek. AlIahutaala Hazretleri: "Yalan söylüyorsun!" diyecek. Melekler de ona: "Yalan söylüyorsun!" diye çıkışacaklar. Allahutaala O'na: "Bilakis sen, "Falanca Kur'an okuyor." densin diye okudun ve bu da söylendi." der. Sonra, mal sahibi getirilir. Allahutaala Hazretleri: "Ben sana bolca mal vermedim mi? Hatta o kadar bol verdim ki, kimseye muhtaç olmadın?" der. Zengin adam, "Evet ya Rabbi" der. "Sana verdiğimle ne amelde bulundun?" diye Allahutaala sorar. Adam: "Sıla-i rahimde bulunur ve tasadduk ederdim." der. Allahutaala Hazretleri: "Bilakis sen: "Falanca cömerttir." desinler diye bunu yaptın ve bu da denildi." der. Sonra Allah yolunda öldürülen getirilir.

[306] Buhârî, *Bed'ü'l-vahy* 1, *Îmân* 41, *Nikâh* 5, *Menâkıbu'l-ensâr* 45, İtk 6, Eymân 23, Hiyel 1; Müslim, *İmâret* 155. Ebû Dâvûd, *Talâk* 11; Tirmizi, *Fezâilü'l-cihâd* 16; Nesâî, *Tahâret* 60; Talâk 24, Eymân 19; İbni Mâce, *Zühd* 26

Allahutaala Hazretleri: “Niçin öldürüldün?” diye sorar. Adam: “Senin yolunda cihatla emrolundum. Ben de öldürülünceye kadar savaştım.” der. Allahutaala ona: “Yalan söylüyorsun!” der. Ona melekler de: “Yalan söylüyorsun!” diye çıkışırlar. Allahutaala Hazretleri ona tekrar: “Bilakis sen: “Falanca cesurdur.” desinler diye düşündün ve bu da söylendi" buyurur. Sonra (Resulullah (S.A.V.) Ebû Hureyre'nin dizine vurup): “Ey Ebû Hureyre! Bu üç kimse, kıyamet günü, cehennemin, aleyhlerinde kabaracağı Allah'ın ilk üç mahlukudur!” dedi. “Şüfey der ki: “Ben Ebû Hureyre'den aldığım bu hadisi, Hz. Muaviye'ye haber verdim. Bunun üzerine: “Böylelerine bu muamele yapılırsa, insanların geri kalanlarına neler yapılır?” dedi ve Hz. Muaviye şiddetli bir ağlayışla ağlamaya başladı, öyle ki helak olacağını zannettim. Derken bir müddet sonra kendine geldi, yüzündeki (gözyaşlarını) sildi ve şunları söyledi: “Allah ve O’nun Resulü doğru söylediler: “Dünya hayatını ve onun zinetini isteyenlere, orada islediklerinin karşılığını tastamam veririz. Onlar orada bir eksikliğe de uğratılmazlar. İşte ahirette onlara ateşten başka bir şey yoktur. İşledikleri şeyler orada boşa gitmiştir. Zaten yapmakta oldukları da batıldır.”[307]

I. 2. 3. 6. Dünya ve Dünyalıklardan Yüz Çevir, Allah Seni Sevsin; Halkın Elinde Olandan Yüz Çevir, İnsanlar Seni Sevsin.

ترك دنيا هر كه كرد از زهدِ خويش

پيش آيد پيش او دنيا و بيش

Terk-i dunyâ her ki kerd ez zuht-i hᵛîş

Pîş âyed pîş-i û dunyâ vu bîş (Mesnevi, 1/478)

[“Her kim zühdü kanaat gösterip de dünyayı terkedecek olursa dünya ona doğru ziyadesiyle yaklaşır.”

Ulemây-ı din diyor ki: “Âtüzzekâh” (zêkat verin) emrinde, çalışıp kazanmaya da teşvik vardır. Çünkü zekât vermek için servet sahibi olmak, servet sahibi olmak için de çalışıp helalinden kazanmak lazımdır. Fakat yüz kuruşa alınmış bir malı, bin kuruşa satıp ihtikâr yapmakla kazanılan yahut haram yollardan elde edilen bir servet, helal olur mu olmaz mı orasını, öyle yapanlar düşünsün!

Hülasa: Allah’dan gafil olmamak şartıyla, çalışıp helalinden kazanmak ve servet sahibi olmak, dindarlığa mâni değildir. İyi bilmelidir ki, muhtaç bir avuca birkaç para koyabilmek, başkalarına el açmaktan çok hayırlıdır.

[307] Hud, 11/15, 16.

Efendimiz: "*El yed-ül-ulyâ hayrun min Yedissüflâ*" yani: "Üstteki el, alttaki elden fazla hayırlıdır." buyurmuştur ki üstteki el veren, alttaki el de alan el demektir.**]**[308]

Beyitte hadis açıkça geçmemektedir, şerhte hadise telmih vardır. Züht, dünyadan tamamen el etek çekmek değil, dünya sevgisini Allah sevgisinin üzerine çıkarmamaktır. İnsanların sevgisine layık olmanın yolu, onların elinde bulunan dünyalıklara göz dikmemek, onlara karşı ihtiras ve haset etmemektir.

Hz. Muhammed (S.A.V.)'e bir adam geldi ve: "Ya Resulullah! Bana, yaptığım zaman hem Allah'ın hem de insanların beni seveceği bir iş söyle." dedi. Bunun üzerine Resul-i Ekrem: "Dünya ve dünyalıklardan yüz çevir, Allah seni sevsin; halkın elinde olandan yüz çevir, insanlar seni sevsin." buyurdu.[309]

I. 2. 3. 7. Kalbinde Zerre Kadar Kibir Olan Kimse Cennete Giremez.

و أنکه بایش در ره کوشش شکست

در رسید او را براق و بر نشست

Vanki pâyeş der reh-i kûşiş şikest

Der resîd û râ Burâk u ber nişest (Mesnevi, 2/1080)

["O, benlik şarabiyle mest olmuş ve zerre iken kendisini güneş görmüştü."

Cüz'i malumatına güvenip, kendisini müctehitler mertebesinde görüp de peygamberin ve ekber-i ümmetin tefsiri hilafına tevil ve ictihada kalkışan yadigârlar, tıpkı gurur şarabıyla sarhoş olan ve zerre iken kendini güneş zanneden sineğe benzerler.**]**[310]

Beyitte hadis açıkça geçmemektedir, şerhte hadise telmih vardır. Aşağıdaki hadislerde Allah Resulü, bu şekilde olanların karşılığında alacakları cezaların bir kısmını zikretmiştir. Önemine binaen de verilecek cezayı söylemiştir.

Seleme bin Ekva' (R.A.) der ki: Hz. Muhammed (S.A.V.) şöyle buyurdu:

"Bir kimse kibirlene kibirlene sonunda zalim ve cebbarlar grubuna kaydedilir. Böylece onlara verilen ceza buna da verilir."[311]

"Kalbinde zerre kadar kibir olan kimse cennete giremez" [312] buyurmuştur.

---

[308] Tâhirü'l-Mevlevi, *Mesnevi Şerhi*, 1. Kitap, s. 302
[309] İbni Mâce, *Züht* 1
[310] Tâhirü'l-Mevlevi, *Mesnevi Şerhi*, 2. Kitap, s. 601
[311] Tirmizi, Birr, 61/2000
[312] Müslim, *İmân*, 147-149; Tirmizi, Birr, 61/1998

"Mütekebbirler (kibirli kimseler), kıyamet gününde insan suretinde küçük ve kırmızı karıncalar kadar haşrolunacaklardır. Zillet her taraflarından onları saracaktır. Cehennemdeki "Bûles" adı verilen bir zindana sürükleneceklerdir. Onları ateşlerin ateşi kuşatacak ve Cehennem ehlinin Tînetü'l-habâl denilen kan, irin ve pisliklerinden içirileceklerdir."[313]

I. 2. 3. 8. Kim Arkadaşının Ayıbını Örterse, Allah da Kıyamet Günü Onun Ayıbını Örter. Kim de Müslüman Kardeşinin Ayıbını Açığa Vurursa, Allah da Onun Ayıbını Açığa Vurur. Hatta Evinin İçinde Bile Olsa, Onu Ayıbıyla Rezil Eder.

سوی نخجیران دوید آن شیرگیر

کابشروا یا قوم اذ جاء البشیر

Sûy-i nehcîrân devîd an şîrgîr

K'ebşirû yâ kavmu iz câ'e 'l-beşîr (Mesnevi, 3/1352)

["Aslanı kuyuya düşüren tavşan: "Müjde arkadaşlar; müjdeci geliyor," diye av hayvanlarının yanına koştu."

Beyheki: "Müminleri sevindirmek, amellerin efdal olanlarındandır." Malumdur ki bir Müslümanı sevindirmek ya fiilen yahut sözle olur. Mesela bir adam; bir fakire Allah rızası için birkaç kuruş verir, onu sevindirir. Duasını alır. İşte bu bir fiili sevindirmedir. Keza bir âlim, kendisinden bir şey soran bir adamın müşkilini halleder, onu sevindirir ve Allah razı olsun duasını alır. Keza kırda, bayırda giden bir kimse, uzaktan silahlı birinin kendine doğru geldiğini görür; hüviyyet ve mahiyetini bilmediği bu adamdan korkar, belki de eşkıya olduğuna hükmeder. Lakin o adam yaklaşınca bir selam verir. Selam vermekle onun selamette olduğunu, yani kendine zararı dokunmayacağını bildirmiş, karşısındakini bir selamla sevindirmiş olur. İşte bunlar da sözle sevindirmedir.**]**[314]

Beyitte hadis açıkça geçmemektedir, şerhte hadise telmih vardır. Güzel ahlakı tamamlamak üzere gönderilmiş olan Hz. Muhammed (S.A.V.), hiç kimsenin ortaya çıkmamış ayıp ve kusuruyla meşgul olmadığı gibi, bu tür hallerin araştırılmasını da şiddetle men ederlerdi. Hatta O Rahmet Peygamberi, kimsenin yüzüne bile tecessüs derecesinde (ayıbını araştırarak) bakmazdı.

Hz. Muhammed (S.A.V.) , hadis-i şeriflerinde şöyle buyurmuşlardır:

---

[313] Tirmizi, *Kıyamet,* 47/2492; Ahmed, II, 179; Buhârî, *el-Edebü'l-müfred*, 557
[314] Tâhirü'l-Mevlevi, *Mesnevi Şerhi*, 3. Kitap, s. 711

"Kim arkadaşının ayıbını örterse, Allah da kıyamet günü onun ayıbını örter. Kim de müslüman kardeşinin ayıbını açığa vururs a, Allah da onun ayıbını açığa vurur. Hatta evinin içinde bile olsa, onu ayıbıyla rezil eder."[315]

"Kim bir kardeşini (tövbe ettiği) günahı sebebiyle ayıplarsa, o günahı işlemeden ölmez."[316] Bir müminin vazifesi de, din kardeşlerine karşı gözünü ve gönlünü tecessüsten koruyup evvela kendi iç dünyasını manevi marazlardan arındırmakla meşgul olmaktır.

Hata ve günahlara sürüklenmiş olan kardeşlerimize nasıl yaklaşmamız gerektiği hususunda, Yezid bin Esam'ın naklettiği şu hadise ne güzel bir misaldir:

Şam ehlinden, güçlü-kuvvetli, nüfuz sahibi bir kimse vardı. Zaman zaman Hz. Ömer'in yanına gelirdi. Bir ara, Ömer (R.A.) o kimseyi göremez oldu. Çevresindekilere: "Falan zat ne yapıyor, artık görünmez oldu?" dedi. "Ey Müminlerin Emiri! O kendini içkiye verdi." dediler. Hz. Ömer kâtibini çağırarak: "Yaz!" dedi. "Ömer bin Hattâb'dan falan kimseye! Selam sana! Kendisinden başka ilah olmayan, günahları bağışlayan, tövbeleri kabul eden, azabı çetin ve ihsanı bol olan Allah'a hamd ederim. O'ndan başka hiçbir ilah yoktur, dönüş ancak O'nadır." Hz. Ömer (R.A.), mektubu yazdırınca arkadaşlarına dönerek: "Allah'a yönelmesi ve Allah'ın da tövbesini kabul buyurması için kardeşinize dua ediniz!" dedi. O zat, Hz. Ömer'in mektubunda zikrettiği; "Allah günahları bağışlayan, tövbeleri kabul eden, azabı çetin olandır…"[317] ayet-i kerimesini tekrar tekrar okudu ve:

"Allah beni hem azabıyla korkutmuş, hem de günahlarımı affedeceğini vaad etmiş." diyerek ağladı ve güzelce tövbe etti.

Hz. Ömer (R.A.), o zatın tövbe ettiğini haber alınca: "Bir kardeşinizin yoldan çıktığını, günaha saplandığını gördüğünüzde, onu doğru yola getirmeye, Allah'ın affından ümitvar olmasını sağlamaya çalışınız. Tövbe nasip etmesi için Allah'a dua ediniz. Kendisine beddua ederek aleyhinde şeytana yardımcı olmayınız." dedi.[318]

Abdullah İbni Amr İbni Âs (R.A.)'dan rivayet edildiğine göre Hz. Muhammed (S.A.V.) şöyle buyurdu: "Kırk iyilik vardır. Bunların en üstünü, birisine sağıp sütünden faydalanması için ödünç olarak sütlü bir keçi vermektir. Kim, sevabını umarak ve mükâfatını Allah'ın vereceğine inanarak bu kırk hayırdan birini işlerse, Allahutaala onu bu sebeple

[315] İbn-i Mâce, *Hudûd*, 5
[316] Tirmizi, *Kıyâmet,* 53/2505
[317] Mümin, 40/ 3.
[318] İbn-i Kesîr, *Tefsir*, IV, 76

cennete koyar."[319] Hadisimiz, İslam'da hayır ve iyilik yollarının çokluğunu, bolluğunu haber vermektedir.

Ebû Zer (R.A.) der ki: Nebiyy-i Ekrem bana şöyle buyurdu:"Din kardeşini güler yüzle karşılamak şeklinde bile olsa, sakın hiçbir iyiliği küçük görme!"[320]

Resulullah, "İman nedir?" diye soran sahabisine:

–"Yaptığın iyilik seni sevindiriyor, kötülük de üzüyorsa sen müminsin!" buyurmuştur.[321]

I. 2. 3. 9. Sultana Sövmeyiniz; Zira O, Yeryüzünde Allah'ın Gölgesidir.

زیر خرمابن ز خلقان او جدا

زیر سایه خفته بین سایه خدا

Zîr-i hurmâ bun zi halkân û codâ

Zîr-i sâye hofte bîn sâyey Hodâ (Mesnevi, 3/1413)

["Hurma ağacının altında halktan ayrı, yahut herkesin döşekte ve yatakta yatmasına muhalif olarak, kum üstünde ve hurma gölgesinde yatan zıll-i İlâhiyi gör."

Hükümdar, Allah'ın yeryüzünde gölgesidir. Her zulüm gören, ona iltica eder." diye bir hadis rivayet ederler. Buradaki "zıl" hakikat değil mecazdır. Çünkü Allah cisim değildir ki gölgesi olsun. Gölge nasıl cismi temsil ederse hükümdar da Allah'ın hükümetini temsil eder, demektir.**]**[322]

Beyitte hadis açıkça geçmemektedir, fakat şerhte; "Kim Allah'ın yeryüzündeki sultanını alçaltmak, küçük düşürmek için uğraşırsa, Allah da onu alçaltır."[323] hadisine telmih vardır.

"Kendisinde Sultan olmayan bir beldeye rastlarsan oraya girme. Muhakkak ki, Sultan yeryüzünde Allah'ın gölgesi ve mızrağıdır."[324]

"Sultana sövmeyiniz; zira o, yeryüzünde Allah'ın gölgesidir."[325]

Nevevi, "Sultan Allah'ın yeryüzündeki gölgesidir." sözündeki 'gölge'ye:

---

[319] Buhârî, *Hibe* 35. Ebû Dâvûd, *Zekât* 42
[320] Müslim, *Birr*, 144. Ebû Dâvûd, *Libâs*, 24; Tirmizi, *Et'ime*, 30
[321] Ahmed, V, 252, 255; Heysemî, I, 86
[322] Tâhirü'l-Mevlevi, *Mesnevi Şerhi*, 3. Kitap, s. 738
[323] Tirmizi, *Fiten,* 47/2224. Krş. Ahmed, V, 42, 48
[324] Beyhakî, *es-Sünenü'l-Kübrâ*, VIII, 162
[325] Beyhakî, *Şu'ab'ül-İmân*, VI, 17, nu: 7372

"Halkına rahat ve nimetler içerisinde hoş bir hayat imkânı sağlayan" manası verir.[326]

Hz. Muhammed (S.A.V.) şöyle buyurmuşlardır: "Sultan, yeryüzünde Allah'ın gölgesidir ki, Allah'ın kullarından her mazlum ona iltica eder ve onunla mazlûma yardım edilir. Kim ona dünyada hürmet gösterir, iyilik ve ikram ederse, Allah da ona ahirette ikramda bulunur."[327]

"Şu bir gerçek ki benden sonra yakında Saltanat-ı İslamiye teşekkül edecektir. Sakın müslümanların sultanının gözden düşüp zelil olması ve kuvvet kaybetmesi için çalışmayınız! Zira her kim müslümanların sultanının gözden düşüp alçalması ve zelil olması için gayret ederse, kendi boynundan İslam bağını koparıp atmış olur. İslam aleyhinde açmış olduğu bu yarayı kapatmadıkça o kimsenin tövbesi kabul olmaz. Ancak açtığı gediği kapatır -ki bunu yapması neredeyse imkânsız gibidir-, bir daha böyle bir şeye teşebbüs etmez ve sonra dönüp sultanı yücelten, onun izzeti için gayret eden kişilerden olursa o zaman tövbesi kabul olur!"[328]

Sahabeden Seleme bin Yezîd el-Cu'fî (R.A.) Resul-i Ekrem (S.A.V.) Hazretleri'ne:

"Yâ Resulallah! Başımıza, bizden haklarını tam olarak isteyen ancak haklarımızı bize vermeyen idareciler gelirse ne yapalım, siz ne emir ve irade buyurursunuz?" diye arz ve sual etti.

Hz. Muhammed (S.A.V.) ondan yüz çevirdi. Bu hal üç defa tekrar edince Eş'as bin Kays (R.A.) O'nu tutup çekti. Nihayetinde Resulullah Efendimiz (S.A.V.) şöyle buyurdular:

"Siz söz dinleyin ve itaat edin! Onların yapmaları gereken vazifeler vardır, yerine getirirlerse ecir alırlar, getirmezlerse mesul olurlar, sizin de onlara karşı vazifeleriniz vardır, yaparsanız ecir alırsınız, yapmazsanız mesul olursunuz."[329]

I. 2. 3. 10. Allah Katında En Kötü Kimse, Ağzının Bozukluğundan Dolayı İnsanların Kendisiyle Buluşmayı ve Görüşmeyi Terk Ettiği Kimsedir.

لقمه و نکته ست کامل را حلال

تو نه ای کامل مخور می باش لال

Lokme vu nukte'st kâmil râ helâl

Tu neî kâmil mehor mîbâş lâl (Mesnevi, 3/1618)

---

[326] Nevevî, *Şerhu Sahihi Müslim*, XVI, 123
[327] Aclûnî, *Keşfu'l-Hafâ*, I, 552
[328] Ahmed bin Hanbel, *Müsned*, V, 165; Beyhakî, *Şuab*, IX, 479/6989
[329] Müslim, *İmâre*, 49

["Lokma da nükte de kâmile helaldir. Sen kâmil değilsin. Yeme ve dilsiz gibi ol, söyleme."

Şeyh Attar Hazretleri, tefsir ve izah edilen beytinde diyordu ki; "Ey gafil sen nefs sahibisin. Toprak ortasında kan ye. Yani nefsini noksan ederek ve yüreğinden kan giderek mücahede ve riyazette bulun. Kendini ekâbire kıyas etme. Zira bir veli zehir de yese ona bal gibi olur."

Hazreti Mevlana da buyuruyor ki: "Yemek de söylemek de kâmile helaldir. Hatta onun yemesi, senin oruç tutmandan hayırlıdır. Sen kâmil değilsin. Onun için yemeyip nefs-i emmarenin şiddetini açlığın tesiriyle haafifletmelisin. Keza kâmil söyler. Söyler ama sözleri hikmet olur." Nitekim Kur'an-ı Kerim Nebiyy-i Ekrem (S.A.V.) hakkında:

"Hz. Muhammed (S.A.V.) hevâ ve heves sevkiyle söz söylemez, söylediklerini kendinden uydurmaz, onun tebligatı kendisine gelen vahyden başka bir şey değildir." buyuruyor. Evliyaullah da hikmet olan sözleri söyler. Sen ise onlar gibi olmadığın için çalçenelik etmemelisin. "Malayaniyat ile gevezelikle iştiğali bırakmak, kişinin hüsnü edebi cümlesindendir." buyrulmuştur.

Malayaniyat nedir? Bir kimsenin aklının ermediği ve eremeyeceği şeylere karışması, bilir bilmez ve anlar anlamaz, münasebetli münasebetsiz sözler söylemesi, haddini, miktarını, vazifesini tecavüz etmesidir.**]**[330]

Beyitte hadis açıkça geçmemektedir fakat şerhte hadise telmih vardır. Lafı uzatmak, dönüp dolaşıp aynı şeyi tekrarlamak, karşımızdakini bıktırır. Bu yüzden gereksiz çekişmeler ve boş lakırtı yapmamak gerekir. Bununla ilgili olarak:

"Allah katında en kötü kimse, ağzının bozukluğundan dolayı insanların kendisiyle buluşmayı ve görüşmeyi terk ettiği kimsedir." buyrulur.[331]

Nitekim Hz. Muhammed (S.A.V.) şöyle buyurmuştur:

"Kim, insanların kalbini çelmek (kendine çekmek) için kelamın (şatafatlı) kullanılışını öğrenir, (insanları bıktırırcasına) sözü gereğinden fazla uzatırsa, Allah kıyamet günü ondan ne farz ne nafile hiçbir ibadetini kabul etmez!"[332]

Zira Hazreti Mevlana'nın ifadesiyle: "Uzun sözü, maksadını anlatamayan söyler."

---

[330] Tâhirü'l-Mevlevi, *Mesnevi Şerhi*, 3. Kitap, s. 21
[331] Buhârî, *Edeb*, 48
[332] Ebû Dâvud, *Edeb*, 86/5006

Hz. Muhammed (S.A.V.) bu konuda şöyle tavsiyelerde bulunmuştur: "İnsanoğlunun konuşmaları lehine değil, aleyhinedir. Ancak iyiliği emretmek veya kötülükten men etmek için yaptığı konuşmalar bunun dışındadır."[333]

"Yâ Hafsa! Çok konuşmaktan sakın. Söylenen şey zikrullâh olmadıkça kalbi öldürür. Fakat Allah'ı çokça zikret. İşte bu, kalbi diriltir."[334]

"Hayırlı şeyler konuşmak, sükûttan daha iyidir; sükût da kötü şeyler konuşmaktan daha iyidir."[335]

Hz. Ömer (R.A.) buyurur: "Çok konuşan, çok yanılır. Çok yanılan kimsenin, hayâ duygusu azalır. Hayâ duygusu azalan kimsenin, günah ve harama düşme endişesiyle şüphelilerden sakınma titizliği kaybolur. Şüphelilerden sakınma titizliği kaybolan kimsenin ise kalbi ölür."[336]

I. 2. 3. 11. Mümin Bir Kimse Bir Bağırsağı Doluncaya Kadar, Kâfir İse Yedi Bağırsağı Doluncaya Kadar Yer.

پیش از آن کین خار پا بیرون کنی

چشم تاریك است جولان چون کنی

Pîş ez an k'in hâr-i pâ bîrûn konî

Çeşm târîk est cevlân çun konî (Mesnevi, 4/1968)

["Ayağındaki dikeni çıkarmadan evvel, gözün kararmış oluduğu için nasıl dönüp dolaşabilirsin?"

Ayaktaki dikeni çıkarmak; mideyi boşaltmak ve gıdayı azaltmak demektir. Midenin şişkinliği, kalp gözünü kapadığı gibi bazen zahir gözünü de kapatır. Yemeğin buharı adeta gözönünde bulutlar teşkil eder. İnsanı gayr-i ihtiyari, hatta oturduğu yerde uyutur ve horul horul horlatır. Onun için mümkün olduğu kadar az yemeye, onu da alnının teri ve elinin emeği ile helal kazancından yemeye çalışmalıdır.**]**[337]

Beyitte hadis açıkça geçmemektedir, fakat şerhte hadise telmih vardır. Çok yemeye alışmak, türlü hastalıkların sebebi, kalbe sıkıntı verici, bedene illet getiricidir. Yemek yemekle ilgili bazı hadisler şunlardır:

---

[333] İbni Mâce, *Fiten*, 12
[334] Ali el-Müttakî, 1896
[335] Hâkim, III, 343; Beyhâkî, *Şuab*, IV, 256/4993
[336] https://www.islamveihsan.com/cok-konusmanin-zararlari-hakkinda-hadisler.html
[337] Tâhirü'l-Mevlevi, *Mesnevi Şerhi*, 4. Kitap, s. 979

Hz. Muhammed (S.A.V.): "Âdemoğlunun doldurduğu en zararlı kap, karnıdır. Âdemoğluna belini doğrultacak birkaç lokma yeter. Mutlaka bundan fazla yemek isterse, midesini üçe bölsün. Üçte birini yemek, üçte birini su, üçte birini de havaya (oksijene) ayırsın."[338]

"Mümin bir kimse bir bağırsağı doluncaya kadar, kâfir ise yedi bağırsağı doluncaya kadar yer."[339] Allah'a en sevgili olanınız, az yiyenleriniz, vücut bakımından da hafif olanlarınızdır."[340]

Hz. Ayşe (R.A.):

Resulullah (S.A.V.), bir günde iki öğün yemek yediğimi fark edince: "Ya Ayşe! Midenden başka seni meşgul eden bir şeyin olmamasını mı arzu ediyorsun? Dünyayı midene mi dolduracaksın? Bir günde iki defa yemek israftır. Allah, israf edenleri sevmez." buyurdu.[341]

"Birçok hastalığın gerçek sebebi çok yemedir." (C. Sağır, 1/36)

Hz. Ayşe (R.A.) şöyle dedi:

"Muhammed (S.A.V.)'in ailesi, onun vefat ettiği ana kadar, iki gün arka arkaya arpa ekmeğiyle karnını doyurmadı."[342]

Ebû Saîd el-Makbürî'nin (R.A.) Ebû Hüreyre (R.A.)'dan rivayet ettiğine göre, Ebû Hüreyre (R.A.), önlerinde kızartılmış koyun bulunan bir topluluğa rastladı. Topluluk kendisini davet etti; fakat o yemek istemedi ve: " Hz. Muhammed (S.A.V.), arpa ekmeğine bile doymadan dünyadan çıkıp gitti, dedi."[343]

[338] İbni Mace, *Eşribe* 6
[339] Buhârî, *Et'ime*, 12
[340] Münavi, *Feyzu'l-Kadir*, 1/175
[341] Beyhaki, *Şuabu'l-İman* 5/26 (5640) (M.Yusuf Kandehlevi, *Hayatu's- Sahabe Muhtasar*, C.2, s.83
[342] Buhârî, *Eymân* 22; Müslim, *Züht* 22. Buhârî, *Et'ıme* 23, 27; Nesâî, *Dahâyâ* 37; İbni Mâce, *Et'ıme* 48, 49
[343] Buhârî, *Et'ıme* 23

II. BÖLÜM

MESNEVİ'DE YER ALAN VE MESNEVİ'DE OLMAYIP TÂHİRÜ'L-MEVLEVİ'NİN ŞERHE İLAVE ETTİĞİ HZ. MUHAMMED (S.A.V.) VE DÖRT HALİFE İLE İLGİLİ HUSUSLAR

II. 1. MESNEVİ'DE YER ALAN HZ. MUHAMMED (S.A.V.) VE DÖRT HALİFE İLE İLGİLİ HUSUSLAR

Mesnevi'de Hz.Muhammed (S.A.V.) ile ilgili 14 husus tespit edilmiştir.

Hz. Ebû Bekir (R.A.) ile ilgili 1, Hz. Ömer (R.A.) ile ilgili 4, Hz. Osman (R.A.) ile ilgili 1, Hz. Ali (R.A.) ile ilgili 1 husus tespit edilmiştir.

II. 1. 1. HZ. MUHAMMED (S.A.V.) İLE İLGİLİ HUSUSLAR

II. 1. 1. 1. İnsanların Kendilerini Peygamberler ile Eşit Tutmaları

هر دو نی خوردند از یك آبخور

این یکی خالی و آن پر از شکَر

Her do ney hordend ez yek âbher

İn yekî hâlî yu an pür ez şeker (Mesnevi, 1/267)

["İki nevi kamış, bir dereden su içtiği halde biri boştur, diğeri şekerle doludur."

"Peygamberlerle eşitlik davasına kalkıştılar, velileri de kendileri gibi sandılar." Gaflet sahiplerinin, peygamberleri, velileri, kendileri gibi sandıklarını Kur'an-ı Kerim haber veriyor: 'Bu nasıl peygamber? Bizim gibi yemek yiyor, çarşıda, pazarda geziyor.'"[344]**]**[345]

Hz. Muhammed (S.A.V.)'in peygamber olduğunu, O'nun örnek alınması gerektiğini bildiren ayetler ve hiç kimseye verilmeyen şefaat yetkisinin kendisine verileceğini bildiren konuyla alakalı ayet şöyledir:

"Hz. Muhammed (S.A.V.), Allah'ın Resulü ve peygamberlerin sonuncusudur."[346] Ayetiyle bildirdiği gibi Hz. Muhammed (S.A.V.), insanlar için son peygamber olarak gönderilmiştir.

"And olsun, sizin için Allah'ı ve ahiret gününü umanlar ve Allah'ı çokça zikredenler için Allah'ın Resulü'nde güzel bir örnek vardır."[347]

Hz. Enes anlatıyor: Hz. Muhammed (S.A.V.) şöyle buyurdu:

"Kıyamet gününde, insanlar birbirlerine girecekler. Hz. Âdem (A.S.)'a gidip: "Evlatlarına şefaat et!" diye talepte bulunacaklar. O ise: "Benim şefaat yetkim yok. Siz

---

[344] Yasin, 41/15.
[345] Tâhirü'l-Mevlevi, *Mesnevi Şerhi*, 1. Kitap, s. 203
[346] Ahzab, 33/40.
[347] Ahzab, 33/21.

ilk gönderilen Resul olan Nuh (A.S.)'a gidin." diyecek. (Bazı rivayetlerde Hz. Nuh zikredilmemiştir.) Bunun üzerine Hz. Nuh (A.S.)'a gidecekler. O da: "Ben yetkili değilim! Ancak, siz İbrahim (A.S.)'a gidin! Çünkü O Halilullah'tır." diyecek.

İnsanlar Hz. İbrahim (A.S.)'a gidecekler. Ancak O da: "Ben yetkili değilim! Ancak Hz. Musa (A.S.)'a gidin. Çünkü O Kelimullah'tır." diyecek.

Bunun üzerine insanlar Hz. Musa (A.S.)'a gidecekler. O da "Ben yetkili değilim! Ancak Hz. İsa (A.S.)'a gidin. Çünkü O Ruhullah'tır ve onun kelimesidir!" diyecek.

Bunun üzerine O'na gidecekler. O da: "Ben buna yetkili değilim. Lakin Hz. Muhammed (S.A.V.)'e gidin!" diyecek. Böylece bana gelecekler. Ben onlara: "Ben şefaate yetkiliyim!" diyeceğim. Rabbimin huzuruna çıkmak için izin talep edeceğim. Bana izin verilecek. Önünde durup Allah'ın ilham edeceği ve şu anda muktedir olamayacağım hamdlerle Allah'a hamdü senada bulunacak, sonra da Rabbime secdeye kapanacağım.

Allahutaala: "Ey Muhammed, başını kaldır! Dilediğini söyle, söylediğine kulak verilecek. Ne arzu ediyorsan iste, talebin yerine getirilecektir! Şefaatte bulun, şefaatin kabul edilecektir!" buyuracak. Ben de: "Ey Rabbim! Ümmetimi, ümmetimi istiyorum!" diyeceğim. Allahutaala: "(Çabuk onların yanına) git! Kimlerin kalbinde buğday veya arpa tanesi kadar iman varsa onları ateşten çıkar!" diyecek. Ben de gidip bunu yapacağım!"[348]

II. 1. 1. 2. Hz. Muhammed (S.A.V.)'in Lakabı

شیر بشمین از برایِ کد کنند

بومسیلم را لقب احمد کنند

Şîr-i peşmîn ez berâyi ged konend

Bû Müseylim râ lakab Ahmed konend (Mesnevi, 1/318)

["Dilenmek için yünden aslan yaparlar, (*Müseylemet-ül Kezzâb*) Ahmed lakabını takarlar.**]**"[349] Bu beyit, 319. Beyit ile aynı konuda olduğu için açıklaması aşağıdaki beyitte izah edilmiştir. Tâhirü'l-Mevlevi'nin bu beyitle ilgili açıklaması yoktur.

[348] Buhârî, *Tevhid* 36, 19, 37; Müslim, *İman* 322
[349] Tâhirü'l-Mevlevi, *Mesnevi Şerhi*, 1. Kitap, s. 233

II. 1. 1. 3. Hz. Muhammed (S.A.V.)'in Lakabı

بومسیلم را لقب کذاب ماند

مر محمّد را اولوا الالباب ماند

Bû Museylim râ lakab kezzâb mând

Mer Muhammed râ ulûlelbâb mând (Mesnevi, 1/319)

["Hâlbuki Müseyleme'nin lakabı: *Kezzâb*; Hz. Muhammed (S.A.V.)'in lakabı da *Server-i Ülül Elbâb* kalmıştır."

Müteşeyyihlerin, yani şeyh taslaklarının tarikat ehli kisvesine bürünmesi; yünden, keçeden yapılmış bir aslan timsalinin görünmesine benzer. Bu sahte aslanlar, ancak halkı aldatıp yolmak için, o kıyafete girerler. Böyle şahıslara şeyh ve mürşit namı verilmesi, *Müseylemetü'l Kezzab*'ın haşa, '*Ahmed ve Rahman-ül-yemame*' diye adlandırılması gibidir.

Ehlinin malumudur ki Hz. Muhammed (S.A.V.)'in vefatını müteakib Medine, Mekke, Tâif ve Yemen'deki Cüvâsâ beldeleriyle Abd-ül Kays kabilesinin bir kısmından başka, bütün Ceziret-ül Arap halkı dinden dönmüştü. O Ceziret-ül Arap ki daha asrısaadette, halkının çoğu iman etmiş, Akabe Körfezi'nin şimalinden Basra Körfezi'nin şimaline kadar çekilen mevhum bir hattın güney ciheti tamamen İslam memleketi olmuştu. Hz. Muhammed (S.A.V.)'in ahirete teşriflerinden hemen sonra buralarda umumi bir irtidat baş gösterdi. Mürtedler, başlıca üç kısma ayrıldı: Bir kısmı, tamamen dinden, imandan çıktı. Bir kısmı, Müseylemet-ül Kezzâb gibi yalancı peygamberlere uydu. Bir kısmı da Müslüman kalmakla beraber, dinin bazı hükümlerini kabul, bazısını da reddetmeye, mesela namaz kılarız, oruç tutarız ama zekât vermeyiz demeye başladı.

Birinci ve ikinci kısma ibret olacak derecede şiddetli bir ceza vermek için tereddüte mahal yoktu. Fakat üçüncü kısmın cezası, Hz. Ömer (R.A.) gibi, ashabın ululârını bile düşündürüyordu. *Sıddık-i Ekber*; dinin bazı ahkâmını kabul etmemenin, bütün ahkamını tasdik etmemek demek olacağını söyledi; ashaptan bazılarında vukua gelen tereddüdü kati surette giderdi. Zamanımızda, ukaladan bazıları da, dinde bir reform, yani ıslahat ve tadilat yapmak, bazı ahkâmını terketmek ve yeni bazı ahkâm koymak istiyorlar. Bunların yapmak istedikleri, Luter denilen papazın Katolik Mezhebi'ne itiraz etmesini ve Protestanlığı meydana getirmesini taklit etmekten başka bir şey değildir. Dinin bazı ahkâmını kabul, bazı ahkâmını reddetmenin, Müslümanlığı tamamıyla inkâr etmek olacağını, *Sıddık-i Ekber* Hazretleri beyan buyurmuş ve bütün sahabece kabul edilmiş olduğundan, bu hususta icma-i ümmet vukua

gelmiştir. Bu yüzden onun yapmak istedikleri de bir din olur ama din islam olmaz. Avrupa medeniyetinin kabulü bahsinde; ya hepsini almalı, ya da hiçbirisini almamalı diyorlar. Acaba Müslümanlık, ondan aşağı mıdır ki, bir kısmı alınıp, bir kısmı bırakılsın?

Mürtetler sıkıntısının olacağı Kur'an-ı Kerim'de, Maide suresinde, şu ayet ile haber verilmişti. "Ey iman edenler, içinizden kim dininden dönerse, Allah bir kavim (müminlere karşı alçak gönüllü, kâfirlere karşı vekarlı ve zorlu, kendisinin onları seveceği, onların da kendisini seveceği) getirir ki, onlar Allah yolunda savaşırlar ve hiçbir kınayanın, kınamasından çekinmezler. Bu, Allah'ın lütfu inayetidir ki, onu kime dilerse ona verir. Allah, ihsanı bol olan, en çok bilendir."[350]

Esved-i Ansi, Tuleyha bin Huveylid-il-Esedi, Lâkit bin Mâlik-il Ezdi gibi tenkit edilen yalancı peygamberlerden biri de, *Müseylemet-ül Kezzab* idi ki, asıl adı Müseyleme bin Habib'di. Yemame'de oturan, Beni Hanife kabilesine mensuptu. Medine'ye her taraftan murahhas heyetler gönderildiği sırada, bu da kavminin murahhası olarak gelen bir cemaat arasında, huzur-ı nebeviyye çıkmış ve arkadaşları ile beraber, 200 dirhem gümüş ihsan almıştı. Adam, atıfet-i peygamberinden yüz bularak, veliahtlık temennisinde bulundu. Fakat taraf-ı Risaletten: "Şu elimdeki hurma dalını bile istesen vermem." cevabını aldı. Fakat memleketine dönünce: "Peygamberlikte, Muhammed'in ortağı oldum!" diye, peygamberlik davasına kalkmıştı. Başına epeyce kalabalık topladı. Sonra: "Arzın yarısı bizimdir. Fakat Kureyş adil bir kavim değildir." Mealinde olmak üzere, taraf-ı Risalet'e mektup gönderdi. Bu mektup "*Min Müseylemet-i Resulillah, ila Muhammedi Resulillah*" diye başlıyordu. Hz. Muhammed (S.A.V), mektubu getirenlere: "Siz de Müseyleme'nin dediklerini diyor musunuz? yani o fikirde misiniz?" diye sordu. Evet, cevabını alınca da: "Elçilerin katli caiz olsaydı, boynunuzu vurdururdum." buyurdu. Sonra şu cevabı yazdırıp, gelenlerle gönderdi:

"*Bismillâhirrahmanirrahim. Min Muhammedi Resulillah, ila Museylemetil Kezzab*…" Yani: "Şu mektup, Allah'ın peygamberi Muhammed tarafından, yalancı Müseyleme'ye gönderilmiştir. Hidayete gelenler selamette olsunlar. Arz, Allah'ın mülküdür. Onu kullarından dilediğine verir. Neticede ise takva sahiplerinindir."

İşte, Hz. Muhammed (S.A.V.)'in şu adlandırması dolayısıyla, o yalancı adamın adı *Müsleylemet-ül-Kezzab* olarak kaldı. Bunun iki lakabı daha vardır ki, Arap Müslümanları tarafından takılmış olan Nübey lafzıdır. Peygambercik manasına gelip, tahkir makamına kullanılır.

[350] Maide, 5/54.

Müseyleme, gelen cevapnameyi sakladı. Peygamberlikte ortak olduklarına dair taraf-ı Muhammedi'den gelmiş gibi, bir mektup yazdırdı. Onu halka gösterip, peygamberlik etmeye başladı. Tabiilerinin şarap içmesine izin verdi.

Sonra Secah namında bir kadın da, nübüvvet davasına kalkışmış, topladığı kalabalıkla, Müseyleme'nin üstüne gelmişti. Müseyleme, kırmızı sahtiyandan bir çadır kurdurup, peygamber hanımı (!) oraya davet etti. Birbirlerini tasdik etmek üzere, izdivaç teklifinde bulundu. Karı-koca peygamberler, üç gün üç gece orada kaldılar. Sonra ümmetlerinin başına gitmek için ayrıldılar.

Secah'ın, ümmetinden sabah ve yatsı namazlarını afvı, peygamberlerin mehri olmuş, Yemame hasılatının yarısını alan Secah, yurduna dönmüştü. Bu kadının sonradan Müslüman olduğu rivayet edilir. Yemame'de bir *kezzap* (yalancı) zuhur edeceği ve katledileceği, evvelce taraf-ı Risaletten haber verilmiş, kimin tarafından öldürülecek? diye soran Halid bin Velid'e: "Senin ve arkadaşların tarafından" denilmişti.

Uhud Gazası'nda bulunup da Peygamberin uğrunda erkekçesine harbeden Ümmü Ümare (R.A.)'nın Habib bin Zeyd ismindeki oğlu, Müseyleme tarafından yakalanmış adamın peygamberliğine inanmadığı için elleri, ayakları kesildikten sonra cesedi yakılmıştı.

Halife-i Peygamberi *Sıddık-i Ekber* Hazretleri, Müseyleme'nin uzaklaştırılmasına, Halit bin Velid'i tayin etti. Halid ile fırkası, Müseyleme ile ümmetini, bir bahçe içerisinde sıkıştırdı. Adamlar, cansiparane harp ettiler ve yirmi bin kadar ölü verdiler. Habib bin Zeyd'in anası Ümmü Ümare de bu fırka arasında gelmiş, kılıçsız olarak bahçeye, arkadan vurulan bir kılıçla sol eli bileğinden kesilmişti. Yarasından kanlar fışkırdığı halde ehemmiyet vermiyor, oğlunun intikamını almak için Müseyleme'yi arıyordu. Diğer oğlu Abdullah bin Zeyd'in maktul bir cesed yanında durduğunu ve kılıcının kanını sildiğini görmüştü, O ceset, *Müseylemet'ül-Kezzab*'ındı.

Müseyleme, Hz. Hamza'yı Uhut'ta şehit eden Vahşi-i Habeşi'nin darbesiyle devrilmiş, Abdullah bin Zeyd'in kılıcıyla da kafası kesilmişti.**]**[351]

Kur'an-ı Kerim'de birçok yerde geçen *Ülül Elbâb* kelimesi "selim akıl sahipleri" manasına gelmektedir.[352] Allahutaala ancak ilim sahibi ve aklıselim kimselerin gerçeği anlayacağını şu ayetlerle ifade ediyor:

---

[351] Tâhirü'l-Mevlevi, *Mesnevi Şerhi*, 1. Kitap, s. 233
[352] Sâd 38/29. , 43

Allahutaala: “İlimde derinleşenler ise: 'Ona inandık, hepsi Rabbimizin katındandır.” derler. Bu inceliği ancak aklıselim sahipleri düşünüp anlarlar.”[353]

Anlaşılacağı üzere; bu ayette Diğer bir ayette: “Ancak aklıselim sahipleri öğüt ve ibret alırlar.”[354]

II. 1. 1. 4. Hz. Muhammed (S.A.V.)’in Mücahit Tanımı

موشکافانِ صحابه هم در آن

وعظِ ایشان خیره کشتندی به جان

Mûşikâfân-i sehâbe hem der an

Va’z-i îşân hîre geştendî be cân (Mesnevi, 1/367)

[“Ashab’ın araştırıcı olanları, nefsin hilesi hususundaki peygamberin beyanları karşısında, hayran kalırlardı.”**]**[355]

Tâhirü’l-Mevlevi’nin bu beyitle ilgili açıklaması yoktur. Hz. Muhammed (S.A.V.) mücahidi nefsine hâkim olan olarak nitelendirmiştir. Bundan dolayı, Ashaptan bazıları, Resul-i Ekrem (S.A.V.)’den insanı azdıran nefsin hilesine dair malumat isterlerdi.

Fedâle b. Ubeyd'in naklettiğine göre, Hz. Muhammed (S.A.V.), Veda Haccı'nda şöyle buyurmuştur:

“Mücahit, Yüce Allah'a itaat yolunda nefsinin isteklerine karşı mücadele eden kimsedir.”[356]

Hadisten anlaşılacağı üzere mücahit, Allah yolunda savaşandan ziyade, Allahutaala’nın emrine itaat eden, nefsinin bitmez tükenmez arzu ve isteklerine karşı kendini dizginleyen kimsedir.

Şeddâd b. Evs'ten rivayet edildiğine göre, Hz. Muhammed (S.A.V.) şöyle buyurmuştur: “Akıllı kişi, nefsine hâkim olan ve ölüm sonrası için çalışandır. Zavallı (ahmak) kişi ise nefsinin arzu ve isteklerine uyan ve buna rağmen hala Allah'tan (iyilik) temenni edendir.”[357]

---

[353] Âl-i İmrân, 3/7.
[354] Zümer, 39/9.
[355] Tâhirü’l-Mevlevi, *Mesnevi Şerhi*, 1. Kitap, s. 254
[356] İbn Hanbel, VI, 22; Tirmizi, *Fedâilü'l-cihâd*, 2
[357] Tirmizi, *Sıfatü'l-kıyâme*, 25; İbn Mâce, *Zühd*, 31

Huzeyfe'den rivayet edildiğine göre, Hz. Muhammed (S.A.V.), "Mümin kişiye nefsini küçük düşürmesi yaraşmaz." buyurdu. Bunun üzerine, "Kişinin nefsini küçük düşürmesi nasıl olur?" diye sordular. Hz. Muhammed (S.A.V.) şöyle buyurdu: "Gücünün yetmediği işlere kalkıştığı için birçok belaya düçar olur."[358]

Zeyd b. Erkam şöyle demiştir: "Size Allah Resulü Hz. Muhammed (S.A.V.)'in dediğinden farklı bir şey demeyeceğim! O derdi ki: "Allahım! Acizlikten, tembellikten, korkaklıktan, cimrilikten, bunaklıktan, kabir azabından sana sığınırım. Allahım! Nefsime, senden sakınma şuurunu (takvasını) ver ve nefsimi arındır. Onu en iyi arındıracak olan sensin. Onun koruyucusu da onun efendisi de sensin. Allahım! Fayda vermeyen ilimden, huşu duymayan kalpten, doymayan nefisten ve kabul edilmeyen duadan sana sığınırım."[359]

II. 1. 1. 5. Hz. Muhammed (S.A.V.)'in En Büyük Mucizesi Kur'an-ı Kerim'dir.

صد هزاران دفترِ اشعار بود

پیشِ حرف امیِ اش عار بود

Sad hezârân defter-i eş'âr bûd

Pîş-i harf-i ummiyeş 'âr bûd (Mesnevi, 2/527)

["Yüz binlerce şiir defteri, ümmi bir zat-ı akdesin, yani Peygamber-i mukaddesin tekellümü karşısında utanç vesilesi olmuştu."

Cenabıhak öyle muktedir bir mabuttur ki Firavun'un binlerce mızraklı askeri varken onların bulunduğu yer, mızrak saplarının çokluğundan adeta kamışlık halini alırken o *Zât-ı Ecell ü Âlâ*'nın verdiği icazkâr bir kuvvetle bir Hz. Musa; o mızraklı askere de onların serdarı ve hükümdarı bulunan Firavun'a da galebe çalmıştı. Yegâne silahı ise elindeki asadan ibaretti. Keza Hz. İsa'nın zaman-ı nübüvvetinde tıp oldukça gelişmeye başlamış, birtakım ilaçların faydasıyla tedavi usulü hakkında biraz malumat edinilmişti. Fakat Ruhullah olarak gelen Hz. İsa, o gelişmeye başlamış tıp erbabının yapamadıklarını yapıyor; mesela körlerin gözünü, sağırların kulağını açıyor; kötürümleri, yatalakları da yataklarından kaldırıyordu. Hz. Mesih'in gösterdiği şu mucizeler karşısında hekimlerin tedavisi faydasız bir uğraşmadan ibaret kalıyordu.

Keza Asr-ı Muhammedide, Arap Kavmi, bilhassa Hicaz Arabları arasında fesahat ve belagat pek fazla ilerlemiş, kendi kendine çöllerde birçok şair, edip ve hatip yetişmişti. Hele

[358] İbn Mâce, *Fiten*, 21
[359] Müslim, *Zikir*, 73

arap şairlerinden yedi tanesinin söylemiş oldukları kasideler çok beğenilmiş; bezler üstüne yazılıp Kâ'be-i Muazzama'nın duvarına iftiharla asılmıştı. "*Muallakat-ı Seba*" diye meşhur olan yedi kaside bunlardır ki İmreül Kays'ın *Kaside-i Lâmiyye*'si en üstte duruyordu.

Kur'an-ı Kerim nazil olmaya başladığı zaman, kelam-ı ilahideki mucize belagati anlayan Araplar şaşırdılar. Edilen teklif üzerine nazire söylemeye kalkıştılar, fakat muvaffak olamadıklarını ve olamayacaklarını idrak ettiler. Bu yüzden o kasideleri bulundukları yerden indirdiler. Gariptir ki en evvel inen, en üstte duran kaside, indiren de kaside nâzımının kız kardeşiydi. Belagate aşina olan o kadın:

"Muhammed'in sözleri meydanda dururken kardeşimin söylediği kasidenin göz önünde durması yakışmaz." demişti. Bunların hepsi de Allah'ın kudret ve kuvvetiyle olmuştu.**]**[360]

Kur'an-ı Kerim'in belagatı karşısında, dönemin ünlü şairleri ve insanların acizliği anlatılmaktadır. Hz. Muhammed (S.A.V.), peygamberliğini ispat etmek için Allah'ın izniyle birçok mucize göstermiştir fakat inanmak istemeyenler ise bazı şeyleri bahane ederek iman etmemişlerdir ve isyan etmişlerdir. Peygamberimiz Hz. Muhammed (S.A.V.)'in en büyük mucizesi Kur'an-ı Kerim'dir bunu da şu sözleriyle ifade etmiştir:

"Gönderilen her Peygambere, insanların hidayetine vesile olacak bir mucize muhakkak verilmiştir. Bana verilen de Allah'ın bana vahyettiği kelam nevinden olan Kur'an-ı Kerim'dir. Bu sebeple kıyamet günü ümmetimin diğer ümmetlerden sayıca daha çok olmasını ümit ediyorum."[361]

Cenabıhak, salih kulları arasından bir Peygamber gönderdiğinde, insanlar ona:

"Sen madem Peygamber olduğunu iddia ediyorsun, o halde bize insanüstü, fevkalade bir hadise (mucize) göster!" derler. O gelen peygamber de yaşadığı zamanda gerçekleşmesi mümkün olmayan bir olay gösterir. Cahillikte ileri gitmemiş insanlar: "Evet, sen bir Peygambersin!" diyerek iman ederler. Cahiller grubu ise sen sihirbazsın derler ve düşmanlık ederler.

---

[360] Tâhirü'l-Mevlevi, *Mesnevi Şerhi*, 2. Kitap, s. 335
[361] Buhârî, *İ'tisam* 1, Fedâilü'l-Kur'an 1; Müslim, *İmân,* 279

II. 1. 1. 6. Hz. Muhammed (S.A.V.)'e İtaatin ve Bağlılığın Önemi

دست را اندر احد و احمد بزن

ای برادر وا ره از بوجهلِ تن

Dest râ ender Ahad u Ahmed bezen

Ey berâder vâ reh ez Bûcehl-i ten (Mesnevi, 2/780)

["Allah'ın emrine ve Peygamber'in kavline sarıl. Ey birader, şu ten Ebû Cehil'in elinden kurtul."

Nefs, bir insan için Firavun ve Ebû Cehil gibidir. Ona uyan, Firavun ile Ebû Cehil'e uyanlar gibi hüsrana uğrar. Hz. Musa ve Hz. Muhammed (S.A.V.)'e itibar edenler de ebediyyen kurtulur. Ey birader sen de nefsin mekirlerinden kurtulmak istersen bu iki peygamber-i zişanın varisi bulunan bir mürşid-i mükemmilin himmetine iltica et ve eline eteğine sarıl.**]**[362]

Doğru yolu şaşıran veya doğru yolu arayan insanlar için Peygamberimiz'in sözleri, fiilleri ve onayladığı durumlar her zaman rehber olmuştur. Bu hususu aşağıda hadis ve ayetlerle açıklamaya çalışalım:

"Her kim bana itaat ederse Allah'a itaat etmiş olur. Kim de bana isyan ederse Allah'a isyan etmiş olur. Her kim benim yöneticime itaat ederse bana itaat etmiştir. Her kim de benim yöneticime isyan ederse bana isyan etmiştir."[363] Allah'a itaatin Resul'üne itaatle, isyanında Allah'a isyanla aynı şey olduğu yine Hz. Muhammed (S.A.V.) tarafından ortaya konulmuştur.

Bir gün bir sahabe Hz. Muhammed (S.A.V.)'ın eşi Hz. Ayşe'ye, Hz. Muhammed (S.A.V.)'in ahlakı hakkında soru sormuştu. Hz. Ayşe; "Sen, Kur'an okuyor musun?" Sahabe: "Evet, okuyorum", deyince Hz. Ayşe şöyle devam etti: "İşte, Allah' ın Elçisinin ahlakı, Kur'an idi."[364]

Peygamberimiz'in hayatı ve davranışları Kur'an-ı Kerim'e dayanmaktadır ve müslümanlar için örnek teşkil etmektedir. O'nun bütün ömrü hayatı Allah'ın kitabını öncelikle kendisinin daha sonra da beraberindeki ashabının daha iyi tatbik edilebileceği bir ortamı oluşturma mücadelesiyle geçmiştir. Bu durum şu ayeti kerimede açıkça ifade edilmiştir: "Hep birlikte Allah'ın ipine sımsıkı sarılın. Parçalanıp bölünmeyin. Allah'ın size

---

[362] Tâhirü'l-Mevlevi, *Mesnevi Şerhi*, 2. Kitap, s. 464
[363] Buharî, *Ahkâm* 1, Cihat 109, Müslim, *İmaret* 33, (1853), Nesai, *Bey'at* 27, (7, 154)
[364] Müslim, *Salatü'l-Musafirin*, 139.

olan nimetini hatırlayın."[365] "Size, sımsıkı sarıldığınız sürece sapıtmayacağınız iki şey bıraktım: Allah'ın kitabı ve Resulü'nün sünneti"[366]

Ayette ifade edilen Allah'ın ipine sımsıkı sarılmanın yolu Hz. Muhammed (S.A.V.)'e itaatten ve sünnetine bağlı olmaktan geçmektedir. Zira ayeti kerimede: "Andolsun Allah'ın elçisinde sizin için Allah'a ve ahiret gününe kavuşmaya inanan ve Allah'ı çok anan kimseler için, uyulacak ne güzel bir misal vardır."[367] buyrulmaktadır.

Diğer hadis-i şerifte: "Her kim bana itaat ederse, Allah'a itaat etmiş olur. Kim de bana isyan ederse Allah'a isyan etmiş olur."[368]

II. 1. 1. 7. Hz. Muhammed (S.A.V.)'e Burak Gelmesi

وأنكه بايش در رهِ كوشش شكست

در رسيد او را براق و بر نشست

Vanki pâyeş der reh-i kûşiş şikest

Der resîd û râ Burâk u ber nişest (Mesnevi, 2/1070)

["Taat ve ibadet yolunda mübarek ayakları şişen Nebiyy-i Ekrem (S.A.V.)'e Burak geldi. O da bindi."]**[369]**

Bu beyitle ilgili Tâhirü'l-Mevlevi'nin açıklaması bulunmamaktadır. Hz. Muhammed (S.A.V.)'in bir gece Mekke'deki Mescid-i Haram'dan Kudüs'teki Mescid-i Aksa'ya gitmesine İsra denir. Hz. Muhammed (S.A.V.), İsra hadisesi sırasında bu kadar uzun yolu oldukça kısa zamanda almasına vesile olan bineğe ise Burak denir.

Burak, kelime manası itibariyle; şimşek, yıldırım, ışıldamak, parıldamak anlamlarına gelmektedir. Arapça براق kelimesinden gelmektedir. Allahutaala kutsal kitabımız Kur'an-ı Kerim'de Burak'tan açık bir şekilde bahsetmemektedir. Lakin bazı sahih hadislerde ve rivayetlerde bu bineğin özellikleri anlatılmıştır.

Bu rivayetlere göre Burak, katırdan küçük, merkepten büyük, beyaz renkli, çarptığında ayaklarını hızlandıran, uyluğunda iki kanadı olan ve adımını gözünün gördüğü mesafenin

[365] Âl-i İmrân, 3/103.
[366] Muvatta, *Kader*, 3
[367] Ahzab, 33/21.
[368] Buharî, *Ahkâm*, 1
[369] Tâhirü'l-Mevlevi, *Mesnevi Şerhi*, 2. Kitap, s. 59

biraz daha ilerisine atabilen bir hayvandır. Burak ismi ona, renginin son derece parlak olması sebebiyle veya hızı şimşeği andırdığı için verilmiştir. [370]

II. 1. 1. 8. Hz. Muhammed (S.A.V.)'in İbadet ile Meşgul Olması

حاملِ دین بود او محمول شد

قابلِ فرمان بُد او مقبول شد

Hâmil-i dîn bûd û mahmûl şod

Kâbil-i fermân bud û makbûl şod (Mesnevi, 2/1071)

["Aleyhisselat Efendimiz dinin hamili idi. Burak'ın mahmülü oldu. Allah'ın emini kabil idi. Cenabıhakk'ın makbulü oldu."

"Habibim, Kur'an-ı Kerim'i senin meşakkat çekmen için inzal etmedik."[371] Ayet-i Kerimesi'nin tefsirinde beyan edildiği üzere *Seyyidülmücahidin* Efendimiz sabahlara kadar namaz kılar, taat ve ibadette bulunurdu. Uzun uzadıya kıyamda bulunmasından mübarek ayakları şişmişti. Zat-ı akdesinin mağfur ve masum olmasına karşı bu kadar mücahedesinin hikmetini soranlara: "Allah'ın lütuflarına karşı ben, şükreden bir kul olmayayım mı? Halkıma şükranda bulunmayayım mı?"[372] buyurmuştu.

Dinin emirlerini yüklenmiş olduğu için kendisine burak gönderildi ve ona bindirildi. Yani hamil iken mahmul oldu. Allah'ın emrini tamamıyla kabul ve kemaliyle ihya ettiği için de Hakk'ın makbulü oldu.**]**[373]

Allahutaala hiçbir şeye muhtaç değildir. İnsanların ibadetlerinin hiçbirine ihtiyacı yoktur. İbadet, insanı Allah'a yaklaştıran ve Allah ile buluşturan en güzel vasıta, bir kulun dünyada erişebileceği makamların en yücesidir. Peygamberimiz Hz. Muhammed (S.A.V.) bunu bize sözleri ve hareketleriyle bildirmiştir:

Huzeyfe (R.A.) şöyle anlatıyor: "Bir gece Peygamberimizle birlikte namaz kıldım. Bakara suresine başladı, ben içimden, yüz ayet okuyunca rükû eder, dedim, devam etti. Ben, her halde bütün sureyi bir rekâtta okuyacak diye düşündüm. O, yine devam etti. Ben bu sure ile rükûya varır dedim, sonra Nisa suresine başladı, onu da okudu. Sonra Al-i İmran suresine başladı, onu da okudu."

---

[370] https://www.yeniakit.com.tr/haber/burak-nedir-sekli-nasildir-Peygamberimiz'in-mirac-gecesi-bindigi-binek-448234.html
[371] Bakara, 2/119.
[372] Buhari, *Teheccüd*, 6
[373] Tâhirü'l-Mevlevi, *Mesnevi Şerhi*, 2. Kitap, s.596

"Ağır ağır okuyor, içinde tesbih bulunan bir ayet gelince tesbih ediyor, istek ayetine gelince istekte bulunuyor, sığınma ayetine gelince Allah'a sığınıyordu."

"Sonra rükûya gitti ve 'Suphane Rabbiye'l-azîm - büyük Allahımı tenzih ederim.-' dedi. Peygamberimiz rükûda da kıyamda olduğu kadar kaldı. Sonra: 'Semiallahu Iimen hamideh - Allah kendisine hamdedenin hamdini işitir. -'dedi ve doğruldu. Rükûya yakın uzun bir süre ayakta durdu, sonra secde etti ve 'Ulu Allah'ım'ı tesbih ederim.'dedi. Secdesi de hemen kıyamı kadardı."[374]

Hz. Ayşe (R.A.) anlatıyor:

"Peygamberimiz geceleri mübarek ayakları şişinceye kadar ibadet ederdi. Ben kendisine, 'Ey Allah'ın Resulü, geçmişte işlenmiş ve gelecekte işlenmesi muhtemel bulunan günahlarını Allahutaala bağışladığı halde, niçin bu kadar yoruluyorsunuz?' dedim. Peygamberimiz: "Allah'a çok şükreden bir kul olmayayım mı?"[375] buyurdu.

Peygamberimiz Hz. Muhammed (S.A.V.) bu sözleri ile zannedildiği gibi Allah korkusu sebebi ile değil, Allah sevgisi ile ibadet ettiğini ifade ediyordu. Peygamberimiz (S.A.V.) namaz kılmayı o kadar çok sevdiği için, sabah namazının iki rekât sünneti hakkında:

"O iki rekât bana dünyadaki her şeyden daha çok sevimlidir."[376] demiştir.

II. 1. 1. 9. Hz. Muhammed (S.A.V.)'in Şakku'l-Kamer Mucizesi

گر ترا اِشکال آید در نظر

پس تو شك داری در انشق القمر

Ger turâ eşkâl âyed der nazar

Pes tu şek dâri der inşakka'l-kamer (Mesnevi, 2/1074)

["Resul-i Ekremin *emir-i kevakib* ve *hükümran-ı eflak* olması sana işkâl verecek olursa (*şakku'l-kamer*) mucizesinin vukuunda da şüphe eder misin?"

"Kıyamet yaklaştı ve ay iki parça oldu."[377] ayet-i kerimesinde beyan edildiği üzere, asrı nebevide, Hz. Muhammed (S.A.V.)'ın mübarek parmağıyla ettiği işaret üzerine ay ikiye ayrılmış, sonra da birleşmişti. Hicretin yedinci senesinde ve Hz. Hamza ile Hz. Ömer'in islamından sonra Mekke müşrikleri Müslümanlarla münasebetlerini kesmişlerdi. Onlarla

[374] Müslim, *Kitabu Salâti 'l-Müsafirine ve Kasriha*, 27.
[375] Buhârî, *Teheccüt*, 6; Müslim, *Kitabu Sıfati'l-Müsafirine ve Kasrihim*, 18.
[376] Müslim, *Kitabu Salâti'l-Müsafirin*, 14.
[377] Kamer, 54/1.

alışveriş etmemeye, kız alıp vermemeye vesaireye dair bir ahitname yazmışlar, onu Kabe'nin duvarına asmışlar, bil umum ehl-i iman ile taraftarlarını Mekke'nin (*Şi'b-i Ebi Talip*) denilen mahallesine çekilmeye mecbur bırakmışlardı. Müslümanların bu mahsuriyeti üç sene sürdü. Bu müddet zarfında aç kaldıkları olmuştu. Yalnız hac mevsimlerinde serbest kalırlardı. Çünkü Haram ayları dedikleri Recep, Zilkade, Zilhicce ve Muharrem aylarında öldürmek ve savaşmak müşriklere yasaktı.

Mahsuriyet senelerinin birinde ve Hz. Muhammed (S.A.V.)'in Mine mevkiiisinde bulunduğu bir gecede- ki Kamer bedir halinde, yani- Zilhicce'nin ondördüncü gecesiydi. Zat-i risaletten mucize olarak bediri ikiye ayırmasını istediler. Hz. Muhammed (S.A.V.) mübarek parmağı ile işaret edince kamer ikiye ayrıldı. Bir müddet öyle kaldıktan sonra birleşti. Ebû cehl ve emsali müşrikler:

"Amma usta sihirbazmışsın!" hezeyanını ettiler. Birçok sahabiden rivayet edildiği halde, bu mucizeyi beyan eden ayeti kabul etmeyenler, "Kamer, kıyamette yarılacaktır." manasını vermişler, "mazi sigasiyle irad edilmesi, bu hâdisenin mutlaka vuku bulacağından dolayıdır." demişlerdir. Hâlbuki bu tevile lüzum yoktur. Zaten ayeti celilenin alt tarafı: "Müşrikler; bir ayet, bir mucize alameti görünce dâimi bir sihirdir derler." *Nazm-ı Kerimidir* ki bu manaya müsait değildir. Şakku'l kamerin vuku bulduğu, ashaptan müteaddit zevatın ve rivayetiyle sabittir. Şu halin sâir milletler tarihlerinde bulunmaması onun vuku bulmadığına dalalet etmez. Bu hadisenin olacağı önceden ilan edilmiş değildi ki o anı herkes bekleyip dursun. Ara sıra vuku bulan ay ve güneş tutulmalarının ne vakit tutulacağı ve ne zaman kurtulacağı gazetelerle ilan edildiği halde kaç kişi merak edip de gökyüzüne bakıyor. Bundan başka arzın küreviyyeti, safha-i kamerin her yerde; aynı saatte ve aynı irtifada görülmesine manidir.

Hülasa: Biz Müslümanlar, *şakku'l-kamer* mucizesinin vuku bulduğuna inanırız. Çünkü peygamberlerin mucizesi haktır. Mucizenin küçüğü, büyüğü, arzisi, semavisi arasında fark yoktur.

İşte Hz. Muhammed (S.A.V.), Allah'ın emirlerini tamamıyla kabul ve kemaliyele tatbik ettiği için tebliği ahkâm ve emir vermeye başladı. Geceleri ibadetle geçirdiğinden seyyarelere ve semavata hükümran oldu; nitekim kamer, bir işaretiyele ayrıldı.**]**[378]

[378] Tâhirü'l-Mevlevi, *Mesnevi Şerhi*, 2. Kitap, s. 597

Mucize Allah tarafından gönderilen peygamberlerin, peygamberliğini ispat etmek için gösterdiği doğaüstü olaylardır. Mucize göstermek peygamberlerin arzusuna bağlı bir durum değildir. Çünkü mucize sadece Allah'ın istek ve takdiriyle gerçekleşir.

Kur'an-ı Kerim, Hz. Muhammed (S.A.V.)'in peygamberliğini ilan ettikten sonra ondan önceki peygamberlerden mucizeler istendiği gibi kendisinden de birtakım mucizelerin istendiğine değişik yerlerde işaret etmektedir. Bu konuda zikredilen ayetlerden en meşhuru ise "inşikâku'l-kamer" hadisesidir. Ayın yarılması olayı, Hz. Muhammed (S.A.V.)'in en parlak mucizelerinden biridir.

İnşikâku'l-kamer terkibi, sözlükte "yarılmak, bölünmek" anlamına gelen inşikâk ile "ay" manasına gelen kamer kelimelerinden oluşmuş olup "ayın iki parçaya bölünmesi" demektir.[379] *Şakku'l-kamer* olarak da zikredilen bu hadise Hz. Muhammed (S.A.V.)'in hayatında meydana gelen en önemli olaylardan biridir. Ulema arasında yaygın olan görüşe göre ay, Resulullah zamanında müşriklerin istekleri üzerine bir mucize olarak, Allah tarafından ikiye ayrılmış sonra tekrar birleştirilmiştir. Müfessirlerin tamamına yakını da ayın Resulullah zamanında mucize olarak yarıldığını kabul ederler. Delilleri ise Kamer suresinin ilgili ayetleridir ki Taberî'nin naklettiğine göre bu ayetlerin nüzûl sebebi, Mekkelilerin Hz. Muhammed (S.A.V.)'den risaletinin doğruluğuna işaret eden bir mucize göstermesini istemeleri[380] ve bu konuda hadis kitaplarında geçen rivayetlerdir.

Enes b. Malik'ten rivayet edildiğine göre o, şöyle demiştir: "Mekkeliler Allah Resulü'nden kendilerine bir mucize göstermesini istediler. Allah Resulü de onlara, ayı iki parça olarak gösterdi. Onlar Hira dağını ayın iki parçası arasında gördüler."[381]

Rivayetlere göre ise müşriklerden Velid b. Muğîre, Ebû Cehl, Âs b. Hişam ve daha birçokları toplanarak Hz. Muhammed (S.A.V.): "Eğer sen gerçekten peygambersen, bize Kameri (Ayı), yarısı Ebû Kubeys dağı, yarısı da Kuaykıan dağı üzerinde görülmek üzere ikiye ayır!" dediler. Hz. Muhammed (S.A.V.) onlara: "Eğer bunu yaparsam, iman eder misiniz?" diye sorunca : "Evet, iman ederiz." cevabını verdiler. Ayın, iyice göründüğü on dördüncü gecesiydi. Hz. Muhammed (S.A.V.), müşriklerin istedikleri şeyin olmasını Yüce Allah'tan diledi. Yüce Allah, Ayın yarısını Ebû Kubeys dağı, yarısını da Kuaykıan dağı arasında doğdurunca, Hz. Muhammed (S.A.V.): "Ey Ebû Seleme b. Abdulesed! Erkam b. Ebi'l-Erkam! Şahit olunuz!" diyerek, Müslümanlara; "Ey filan! Ey filan! Şahit olunuz!" diye de müşriklere

[379] DİA, c. 22, s. 343.
[380] Taberî, Câmi'u'l-beyân, XIII, 84- 85.
[381] Buhârî, *Tefsir, Sûretu'l-Kamer*, 1; Müslim, *Kıyame*, 44.

seslendi. Fakat müşrikler: "Bu, Ebû Kebşe'nin oğlunun bir sihridir! Ebû Kebşe'nin oğlu sizi sihirledi! Muhammed bizi sihirledi!" dediler. Bazısı da: "Muhammed bizi sihirlediyse, bütün insanları da sihirleyemez ya! Başka beldeler halkından, yanınıza gelecek olanlara, sorun bakalım: Bunu onlar da görmüşler mi?" dedi. Her taraftan gelenlere sordular: "Evet! Onu biz de öyle gördük! Ayı ikiye yarılmış gördük!" dediler. Ayın ikiye ayrılmış olduğunu haber verdi.[382]

Yüce Allah, Kamer suresinde bu mucizeye şöyle temas buyurur:

"Saat yaklaştı. Ay (ikiye) yarıldı (ayrıldı). Onlar (ne zaman) bir ayet, bir mucize görseler, yüz çevirirler ve: "Müstemir (olagelen) bir sihir!" derler. (Ayın ikiye ayrılması mucizesini görünce de) hevalarına uydular: "Yalan!" dediler (Peygamberi yalanladılar). Oysa ki, her iş bir gayeye bağlıdır. Andolsun ki; onlara (kendilerini küfür ve inattan) vazgeçirecek öyle önemli haberler gelmiştir ki, her biri, gayesine ermiş bir hikmet ve ibrettir. Fakat, onları tehdit eden bütün o hadiseler kendilerine fayda vermiyor!"[383]

II. 1. 1. 10. Hz. Muhammed (S.A.V.)'in Sünnetine Uymanın Müjdesi

گفت طوبى من رآني مصطفى

والذى يبصر لمن وجهى رأى

Goft tûbâ men re'ânî Mustafâ

Vellezî yubsır limen vechî reâ (Mesnevi, 4/1943)

["Hazreti Muhammed Mustafa Aleyhi Efdalüssalat ve Ekmelüttehâya Efendimiz, "Beni görenlere ve beni görmüş olanları görenlere ne mutlu buyurmuştur."

Hadis-i şerifte: "Beni görüp de bana iman edene ne mutlu ve beni göreni görüp de bana iman edene ne mutlu, ne saadet." buyrulmuştur.

Hz. Muhammed (S.A.V.)'i mümin olarak görüp, sohbet-i Nebeviyyede bulunan zevat-ı kirama Ashab denilir. Ashabı görenlere Tabiin, tabiini görenlere de tebe-i tabiin tabir olunur bu itibarla hepimiz de Etba-i tabiindeniz. Çünkü bizim gördüğümüz zevat, bizden evvelkileri görmüşlerdir ki, bu silsile ashab devrine kadar vasıl olur. Derviş Yunus'un:

Yürük değirmenler gibi dönerler,

El ele vermiş Hakk'a giderler.

---

[382] Taberî, *Tefsîr,* c. 27, s. 85; Ebû'l-Fidâ, *el-Bidâye ve'n-nihâye*, c. 3, s. 120; Suyûtî, *Dürru'l-mensûr*, c. 6, s. 1 33.

[383] Kamer, 54/1-8.

beytinin bir manası da bu olsa gerektir. Bunun için hadis-i şerifte vaat buyrulan saadetten hepimiz de hisse ümit ederiz. Yalnız şunu unutmamak gerektir ki görmekten görmeye fark vardır. Nasıl ki bazı kısa görüşlü kimseler de bakarlar, fakat burunlarının ucunu göremezler. Hz. Ebû Bekir (R.A.) da Resulullah'ı görmüştü, Ebû Cehil de. Lakin ikisinin görüşü arasında ne kadar fark vardı. Burada kastedilen zamanın uzak bulunması, Peygamberimiz'e uymaya mani değildir. Bugün hakikaten kâmil bir insan bulup da ondan aydınlanmak, yine feyzi Muhammedi'den yararlanmak demektir.**]**[384]

Peygamberimiz kendisine uyanları şu hadislerle müjdeliyor: "Beni gören veya beni göreni gören bir müslümana ateş değmeyecektir."[385]

Başka bir hadisinde ise Hz. Muhammed (S.A.V.) şöyle buyurmaktadır: "İnsanların en hayırlıları benim asrımda yaşayanlardır. Sonra bunları takip edenlerdir, sonra da bunları takip edenlerdir..."[386] Bu hadiste yer alan "Müslüman olarak beni görürse" kaydı önemlidir. Bu "veya beni görenleri görürse" hükmü için de geçerlidir.

II. 1. 1. 11. Hz. Muhammed (S.A.V.) ve Hz. Ayşe (R.A.)

مصطفی آمد که سازد همدمی

کلمینی یا حمیرا کلمی

Mustafâ âmed ki sâzed hemdemî

Kellimînî yâ Humeyrâ kellimi (Mesnevi, 4/1970)

["Hz. Muhammed Mustafa Aleyhisselatü Vesselam Efendimiz de kendine bir benden bir musahip ittihaz etmek için dünyaya geldi ve Ayşetüs sıddika (R.A.)'ya (ey Humeyra bana lakırtı söyle!) dedi."

İnsana insan denilebilmesi ruh ile cesedin yahut ruh ile nefsin imtizacıyla kaimdir. Cismaniyetle imtizaç etmemiş olan bir ruh melekiyet menzilesinde kalır. İnsaniyet derecesine yükselemez. Onun için cihana sığmayacak kadar âli olan ruhlar, bu âlemde o itilaf ve ihtilatın husulüne çalışırlar. *Ezcümle efda'ül-beşer ve melce'ül-külli fi'l-mahşer* Hz. Muhammed (S.A.V.) de habibe-i necibeleri Ayşe (R.A.)'a pek ziyade teveccüh gösterirdi. Zati akdesine ruhaniyet galebe edince "*Kellimini ya humeyra*!" yani "Ey Humeyra bana lakırtı söyle!" buyururdu.

---

[384] Tâhirü'l-Mevlevi, *Mesnevi Şerhi*, 4. Kitap, s. 968
[385] Tirmizi, *Menakıb,* 57, 3858
[386] Buhârî, *Şehadat 9*; Müslim, *Fezailu's-Sahabe*, 214

Humeyra: Pembelikle mümtaz beyaz kadın demek olan (*hamra'*) lafzının musağğarıdır. Hazreti Ayşe'nin pek genç olması dolayısıyla lakabı musağğar olarak verilmiştir.

Ayşe (R.A.) gençliğiyle beraber malumatlı bir kadındı. Hakkında: "Dininizin yarı ahkâmını Humeyra'dan alınız, O'ndan öğreniniz." hadis-i şerifi buyrulmuştur. Çünkü mahremiyete ilgili bazı hadisleri Hz. Ayşe rivayet etmiştir.

Hz. Muhammed (S.A.V.) kendisini pek sever ve nazını çekerdi. Bu ruhun nefs ile imtizacı lüzumuna mebniydi. Hz. Muhammed (S.A.V.), kalb-i alisine varit olan füyûz-i ruhaniyeye ancak ezvacı tahirat ile ihtilat etmek suretiyle tahammül gösterebiliyor ve itidali ancak bu suretle temine muvaffak oluyordu. Ezvac-ı Resulullah'ın adetçe fazla olmasının bir hikmeti de bu olsa gerektir.**]**[387]

Hz. Ayşe validemizin faziletleriyle ilgili birçok hadis vardır, bunlardan bazıları şöyledir:

Hz. Ayşe kendisi diyor ki: Hz. Muhammed (S.A.V.) bana: "Ey Ayşe! İşte Cebrail! Sana selam ediyor." dedi. Ben de: "*Ve aleyhisselamu ve rahmetullahi ve berakatuhu*!" dedim. Resulullah benim görmediğimi görürdü."[388]

Ebû Musa diyor ki, "Hz. Muhammed (S.A.V.) Ashabı olan bizlere her ne zaman bir hadis müşkilat arzedecek olsa, hemen Hz. Ayşe'ye sorardık, o bize bu hususta mutlaka bir bilgi sunardı."[389]

Hz. Muhammed (S.A.V.) buyurdu ki: "Ayşe'nin diğer kadınlara üstünlüğü, tiridin diğer yemeklere üstünlüğü gibidir."[390] Hadisteki benzetme yapılan tirit, o devrin en değerli yemeklerindendi. Kolay hazırlanan, rahat yenen, besleyici, lezzetli bir yemekti. Hz. Muhammed (S.A.V.), Hz. Ayşe'yi güzel huyluluk, tatlı dillilik, güzel konuşma, zekâ, ilmi üstünlük yönünü tiridin diğer yemeklere üstünlüğüne benzetmiştir. Hz. Muhammed (S.A.V.) onu çok sevdiği için kendisine *Ayşe* (عيشة), *Uveyş* (عويش) ve *Âiş* (عائش) diye de hitap ederdi. Ayrıca beyaz tenli olmasından dolayı Hz. Âişe'ye *Hümeyrâ* (حميراء) denildiği, kendisine Hz. Muhammed (S.A.V.)'in bu şekilde hitap ettiği de rivayet edilmiştir. Müslüman kadınlara

[387] Tâhirü'l-Mevlevi, *Mesnevi Şerhi*, 4. Kitap, s. 979
[388] Buhârî, *Fezailu'l-Ashap* 30, Bed'ül-Halk 6; Müslim, *Fezailu's-Sahabe* 91
[389] Tirmizi, *Menakıb*, 3877
[390] İbni Mâce, *Et'ime* 14; Müslim, *Fezâilü's-Sahabe* 89; Tirmizi, *Menâkib* 63

örnek olabilecek güzel bir hayat yaşayan Hz. Ayşe Validemiz, aynı zamanda âlime bir hanımdı. Hz. Ayşe, en çok hadis rivayet eden sahabiler arasındadır.[391]

II. 1. 1. 12. Hz. Muhammed (S.A.V.)'in Mucize İzhar Etmesi Ebû Cehil'in Avucundaki Taş Kırıklarının Dile Gelip Zat-i Akdesi Muhammedi'nin Risaletine Şehadet Etmeleri.

سنگها اندر کفِ بوجهل بود

گفت ای احمد بگو این چیست زود

Senghâ ender kef-i Bûcehl bûd

Goft ey Ahmed begû in çîst zûd (Mesnevi, 4/2154)

["Ebû Cehil'in elinde taş parçaları vardı. "Ey Ahmed! Bu nedir? Çabuk söyle!" dedi."**]**[392]

Tâhirü'l-Mevlevi'nin bu beyitle ilgili açıklaması yoktur.

Bir gün Ebû Cehil, Hz. Muhammed (S.A.V.)'i denemek istedi. Avucunun içine taş parçaları saklayarak Peygamberimiz'in yanına gitti. "Göklerin sırrından haberin varsa ve gerçekten peygamber isen, bil bakalım avucumda gizlediklerim nedir?" diye sordu. Hz. Muhammed (S.A.V.) buyurdu: "Elindekilerin ne olduğunu ben mi söyleyeyim? Yoksa hak peygamber olduğumu avucunda sakladıkların mı söylesin?" Ebû Cehil, "İkinci teklifin mümkün değil, olamaz." dedi. Hz. Muhammed (S.A.V): "Allah'ın kudreti, daha da ötesine kadirdir." buyurduğunda Ebû Cehil'in elindeki taşlar kelime-i şehadet getirmeye başladılar. Her bir taş "*lâ ilâhe illallah, Muhammeden Resûlullah*" dedi. Ebû Cehil taşlardan bu sözleri duyunca öfkeyle onları yere attı. (Mesnevide Geçen Hikayeler)

II. 1. 1. 13. Hz. Muhammed (S.A.V.)'in Zeyd Bin Harise ile Olan Kıssası

گفت پیغمبر صباحی زید را

کیف اصبحت ای رفیقِ باصفا

Goft peygamber sebâhî Zeyd râ

Keyfe asbahte'y refîk-ı bâ sefâ (Mesnevi, 5/3493)

[391] https://islamansiklopedisi.org.tr/aise
[392] Tâhirü'l-Mevlevi, *Mesnevi Şerhi*, 4. Kitap, s. 1060

["Hz. Muhammed Mustafa Aleyhi ve *Âlihi Ekmellutehaya* Efendimiz bir sabah Zeyde ey saf kalpli arkadaş nasıl sabahladın? diye sordu."**]**[393]

Tâhirü'l-Mevlevi'nin bu beyitle ilgili açıklaması yoktur.

Hz. Muhammed (S.A.V.) Ashabı'ndan Hârise'ye: "Ey Hârise, nasıl sabahladın?" diye sordu. Hârise (R.A.): "Hakiki bir mümin olarak!" cevabını verdi. Bu defa Hz. Muhammed (S.A.V.): "Ey Hârise! Her hal ve hakikatin bir ispatı vardır. Senin imanının hakikatinin ispatı nedir?" buyurdu. Hârise (R.A.): "Yâ Resulallah! Dünyadan el-etek çekince, gündüzlerim susuz, gecelerim uykusuz hale geldi. Rabbimin arşını açıkça görür gibi oldum. Birbirlerini ziyaret eden cennet ehli ile, yekdiğerine düşman kesilen cehennem ehlini görür gibiyim." dedi. Bunun üzerine Allah Resulü (S.A.V.): "Tamam yâ Hârise! Bu halini muhafaza et! Sen Allah'ın, kalbini nurlandırdığı bir kimsesin." buyurdu.[394]

II. 1. 1. 14. Hz. Muhammed (S.A.V.) Âlemin Var Olma Sebebidir.

پس سری که مغز آن افلاك بود

اندر آخر خواجهٔ لولاك بود

Pes serî ki megz-i an eflâk buved

Ender âhir hâce-i levlâk buved (Mesnevi, 6/4944)

["O halde bir baş ki feleklerin de, meleklerin de beyni, ruhu ve sebeb-i hılkatidir, ahir zamanda hatimül enbiya olarak gelen ve hakkında "Habibim; sen olmasaydın gökleri yaratmazdım." buyrulmuş olan Hazreti Muhammed (S.A.V.)'dir."**]**[395]

Tâhirü'l-Mevlevi'nin bu beyitle ilgili açıklaması yoktur.

İbn Abbas'tan naklettiğine göre, Allahutaala Hz. Muhammed (S.A.V.)'e : "İzzetim ve celalim hakkı için, eğer sen olmasaydın cenneti yaratmazdım, eğer sen olmasaydın dünyayı yaratmazdım." buyurmuştur.[396]

Allah'tan başka hiçbir şey yokken ilk defa hakikat-i Muhammediye var olmuş, bütün yaratıklar bu hakikatten ve onun için halkedilmiştir. Âlemin var olma sebebi ve gayesi bu sebeptendir. İlk yaratılan Hz. Muhammed (S.A.V.)'in temsil ettiği nübüvvet nurudur. Kâinat onun nurundan yaratılmıştır.

---

[393] Tâhirü'l-Mevlevi, *Mesnevi Şerhi*, 5. Kitap, s.1619
[394] Heysemî, *Mecmau'z- Zevâid*, I, 57
[395] Tâhirü'l-Mevlevi, *Mesnevi Şerhi*, 6. Kitap, s. 324
[396] Müsnedi Firdevs. C. 5. s. 227. 8031

Hz. Muhmmed (S.A.V.) Cenabıhakk'ın insanlığa gönderdiği son dinin ve son kitabın temsilcisi olan son peygamberdir.[397] İsmi Kur'an-ı Kerim'de bir defa Ahmed[398], dört defa da Muhammed[399] şeklinde geçer. Peygamberler halkasında Hz. Muhammed (S.A.V.)'in yeri son peygamber oluşunun, nübüvvet ve risaletinin en büyük şahidi de bizzat Kur'an-ı Kerim'dir.[400] Hem Mekkî, hem de Medeni surelerin çoğunda, Hz. Muhammed (S.A.V)'in Allah'ın resulü olarak bütün insanlığa gönderildiğine işaret edlir.[401] Hz. Muhammed (S.A.V.)'in getirdiği, kendinden önceki bütün tevhit dinlerinin kemale ermiş hâli olan İslamiyet ile birlikte, eski dinlerin hükümleri ortadan kaldırılmıştır. *Hâtemü'l-Enbiyâ* olan Hz. Muhammed (S.A.V.)'in peygamberliği, hem zaman hem de mekân itibarı ile kıyamete kadar bakidir.[402]

[397] Ahzâb, 33/40
[398] Saff, 61/61.
[399] Âl-i İmrân, 3/144; Ahzâb, 33/40; Muhammed, 47/7; Fetih, 48/29
[400] Fetih, 48/29; Ahzâb, 33/40
[401] A'raf, 7/158.
[402] Nurgül Sucu, "*Necâtî Divanı'nda Peygamberler*", I. Uluslararası Türk Dili ve Edebiyatı Sempozyumu, 15- 17 Nisan 2009, Kocaeli, s. 621

II. 1. 2. HZ. EBÛ BEKİR (R.A.) İLE İLGİLİ HUSUSLAR

II. 1. 2. 1. Hz. Ebû Bekir (R.A.)'ın Hayatı

چون ابو بکر آیت توفیق شد

با چنان شه صاحب و صدیق شد

Çun Ebûbekr âyet-i tevfîk şod

Bâ çonan şeh sâhib u sıddîk şod (Mesnevi, 6/4894)

["Hz. Ebûbekir (R.A.) Nur-u Muhammediye mazhariyyet muvaffakıyetine alamet olunca öyle bir şah-ı risaletin fevkalade sadık bir musahibi oldu."**]**[403]

Tâhirü'l-Mevlevi'nin bu beyitle ilgili açıklaması yoktur.

Fil Vak'ası'ndan üç yıl kadar sonra Mekke'de doğar. (ö. 13/634) Annesi Ümmü'l-Hayr Selmâ bint Sahr, Mekke döneminde Hz. Muhammed (S.A.V.)'in Erkam b. Ebü'l-Erkam'ın evinde bulunduğu sırada İslâmiyet'i kabul eder. Babası Ebû Kuhâfe, Mekke fethinden (8/630) hemen sonra oğlu Ebû Bekir'in aracılığıyla müslüman olur.

Resul-i Ekrem'den iki veya üç yaş küçük olan Ebû Bekir kaynaklarda adından çok Atîk lakabıyla anılmıştır. "Güzel, soylu, eski, azat edilmiş" gibi manalara gelen bu lakabın ona annesi tarafından verildiği veya çok eskiden beri hayır yaptığı, yüzü ve ahlakı güzel olduğu yahut da soyunda ayıplanacak bir husus bulunmadığı için Atîk diye anıldığı rivayet edilmektedir. Hz. Muhammed (S.A.V.)'in, "Sen Allah'ın cehennemden âzat ettiği kimsesin"[404] şeklindeki iltifatına mazhar olduktan sonra bu lakapla anılmaya başlandığı bilinmektedir.

Cahiliye döneminde *Abdü'l-Kâ'be* olan adının müslüman olduktan sonra Hz. Muhammed (S.A.V.) tarafından Abdullah olarak değiştirildiği rivayet edilir. Servetini Allah yolunda harcayıp eski elbiseler giydiği için "*Zü'l-hilâl*" (ذو الخلال), çok şefkatli ve merhametli olduğu için "Evvâh" lakaplarıyla da anılır. Ancak onun en meşhur lakabı *Sıddik*'tır. "Çok samimi, çok sadık" anlamına gelen bu lakap kendisine, mi'rac olayı başta olmak üzere gaybla ilgili haberleri hiç tereddütsüz kabul ettiği için bizzat Resul-i Ekrem tarafından verilir ve İslamda bununla şöhret bulur. Hz. Muhammed (S.A.V.)'in vefatından sonra onun devlet yönetimi görevini üstlendiği için de "*halîfetü resulullâh*" unvanıyla anılır. Bekir adlı bir

[403] Tâhirü'l-Mevlevi, *Mesnevi Şerhi*, 6. Kitap, s. 309
[404] Tirmizi, *Menâḳıb,*16

çocuğu olmadığı halde kendisine Ebû Bekir künyesinin niçin verildiği konusunda kaynaklarda yeterli bilgi yoktur.[405]

Ebû Bekir'in çocukluğu, gençliği ve müslüman olmadan önceki hayatı hakkında kaynaklarda fazla bilgi bulunmamaktadır. Yalnız elbise ve kumaş ticaretiyle meşgul olduğu, İslâmiyet'i kabul ettiği sırada 40.000 dirhem kadar sermayesi bulunduğu, ticaret kervanlarıyla Suriye ve Yemen'e seyahat ettiği bilinmektedir. Hz. Muhammed (S.A.V.)'in yirmi beş yaşlarında iken katıldığı Suriye ticaret kervanında onun da bulunduğu rivayet edilir.

Ebû Bekir'in nasıl müslüman olduğu hususunda da kaynaklarda pek az bilgi bulunmaktadır. Genellikle Hz. Muhammed (S.A.V.)'in peygamber olduğunu haber alınca yanına gittiği ve kendisiyle görüştükten sonra İslamiyet'i kabul ettiğine inanılır.

Hz. Muhammed (S.A.V.)'in onun üstünlüğünden söz ederken kendisini herkesin yalanladığı bir sırada Ebû Bekir'in inandığını ve İslâmiyet için her şeyini feda ettiğini söylemesi[406] onun ilk müslümanlardan olduğunu göstermektedir. Kaynaklarda, Suriye'ye yaptığı seyahatlerde rahip Bahîrâ, rahip Nestûrâ ve Yemen'deki bilginle görüştüğüne ve yine Suriye'de gördüğü bir rüya üzerine Hz. Muhammed (S.A.V.) 'in risâletine hemen iman etmeye hazır hale geldiğine dair menkıbevî rivayetler bulunmaktadır.[407]

Hz. Muhammed (S.A.V.) onun için "Ey Ebû Bekir! Ümmetimden cennete ilk girecek kimse olman sana yetmez mi?" buyurmuşlardır.[408] Abdullah b. Mesud anlatıyor: Hz. Muhammed (S.A.V.) şöyle buyurdu: "Yeryüzü sakinlerinden birini Halil/dost edinseydim, muhakkak ki Ebû Bekir'i dost edinirdim."[409]

[405] Mustafa Fayda, https://islamansiklopedisi.org.tr/Ebû-bekir, Halid bin Velid, İstanbul, 1990, s. 241-392.

[406] Buhârî, Fezâilü ashâbinnebî, 5
[407] Muhibbüddin et-Taberî, I, 83- 88; Köksal, III, 111-114
[408] Ebû Dâvud, 4652
[409] Müslim, Fedailu's-sahabe, 6,7

II. 1. 3. HZ. ÖMER (R.A.) İLE İLGİLİ HUSUSLAR

II. 1. 3. 1. Hz. Muhammed (S.A.V.) ve Hz. Ömer (R.A.)

أی مرا تو مصطفی من چو عمر

از برای خدمتت بندم کمر

Ey merâ tu Mustafâ men çu Omer

Ey berâyi hidmetet bendem kemer (Mesnevi, 1/78)

["Ey hekim-i gaybi; sen bana Hazreti Mustafa Aleyhisselam'ın varisisin. Ben de senin hizmetine kemer bağlamış Ömer mevkiindeyim."

Padişah; maşukasının cariye değil, kendisi olduğunu hekim-i gaybiye söyledikten sonra, Hz. Ömer'in (R.A.) İslamı kabul edişinden sonra, peygamberin huzurunda nasıl her vakit, hizmete ve emre amade bulunmuşsa, tavsiyesine göre, öylece hareket edeceğini ifade ederek müridâne, bir edep gösterir. Hz. Ömer'in kendisine benzetilen olarak söylenmesi, Fârûk-u Azam'ın islamın yayılmasına kemâl-i ihtimam ile çalışmış olduğuna işarettir. (Kemer besten), iş görmek, hizmet etmek demektir. Vaktiyle uzun etek giyerler, bir iş görecekleri sıradaysa kemer, yahud kuşak bağlayıp eteklerini onlara iliştirirlerdi. Nitekim Türkçe'de de (Bel bağlamak) tabiri vardır.

Mesnevi'nin ikinci cildinde:

Pes beher devrî velî-i kaaimest

Âzmâyeş tâ kıyâmet dâimest

Pes imâm-ı hayy ü kaim an velîst

Hâz ez nesl-î Ömer, hâz es Âlîst

Beyitleri vardır ki "Her devirde bir veliyy-i kaaim, bir sahib-î zaman, bir gavs-i azam vardır. İmtihanı ilahi kıyamete kadar sürecektir. İster Ömer neslinden, ister Ali silsilesinden olsun, imam-ı hayy ü kaim, o velidir." demektir.

Mevlana'nın maksadı: veliliğin mutlaka Hz. Muhammed (S.A.V.) ve Hz. Ali (R.A.) süalesine mahsus olmadığını anlatmaktır. Hal böyleyken bazı irfansız ve ahlaksız kimseler bu beyitlerin ikincisinden Faruk-u A-zam hakkında tahkir manası çıkarmak habasetine kalkışırlar. Hz. Piri, haşa zihnini çalıp delalete düşürmek isterler. Mevlana'nın meşrebine vakıf olmayanlar öğrenmelidir ki, Hz. Hüdavendigar; şii değildir. Tarık-ı celiline müntesip

olanların da Şiilikle alakaları yoktur. Zaten Sünnilik ve Şiilik gibi ikilik itibarı ve Çâryârgüzîn (R.A.) Hazarâtının birbirinden ayrılması, mesleki tevhide giremez.

Vaktiyle (Tebdîlüşşekil lieclil ekîl) (Yemek için şekil değiştirmek) gibi, Mevleviliğe mensup ve Mevlana'nın kisvesini taşıdıkları halde, gidip Bektaşi olan bazı kimseler vardı. Bundan elli sene kadar önce Manisa Mevlevihanesi'ni ziyaret ettiğimde oranın aşçı dedesi bulunan Mehmet Dede ile görüşmüştüm. Merhum, (Hemdem Çelebi) dervişlerinden (Ümmi-i arif) takımındandı. Kendisine o kimselerden bahsettim ve bu hususta fikrini sordum.

"Oğlum; onlar Mevlana'nın kapısında karnını doyurup da Hacı bektaşın kapısında uluyan köpeklerdir, dedi. Sonra bu sözü Galata Mevlevihanesi son şeyhi Ahmed Celaleddin Efendi merhuma söyledim. Sözün sahibini methetmekle beraber sözü için de: "Pek doğru söylemiş"; diye tasdik etti.

Mevlevilikle Bektâşilik ve Şiiliğin katiyyen alakası yoktur. Nitekim aciz bir kul olarak, bir Çâryâr naatımda:

Bihamdillâh ki Tâhir Mevleviyim
Ebûbekr oğlunun bir peyreviyim
Ne Bektâşi, ne Şii gaviyim
Benim fikrimce fikre hayret âver
Ebûbekr ü Ömer, Osman ü Hayder

Mevlana'ya ait Divan-ı Kebir'in ve Mesnevi Şerif'in birçok yerinde dört halifenin methine, özellikle Muharrem Matemi'nin manasızlığına dair bahisler vardır. Mevlevilerin her sabah okudukları duaın;

(Raditu billahi Rabben, ve bil islamı dinen, ve bi Muhammedin Sallalahu aleyhi ve selleme Nebiyyen, ve bissıddıki velfaruki ve zinnureyni vel Mürteza rıdvanullahi aleyhim ecme'ine eimmeh.)

Yani: "Allahım: Rabbimsin; İslamın: dinim; Hz Muhammed'in: Peygamberim; Kur'an'ın: İmamın; Sıddik, Faruk, Zinnureyn ve Mürteza Hazarâtının imamlarım olmasına razıyım." İbaresi, hakiki Mevlevilerin bu zevatı kirama ne kadar hürmetkâr olduklarını gösterir.

Maksad-ı Mahsus gözetenlerden bazıları:
Teberrâ kıl eyâ mollây-ı Rumi
Teberrâ kılmayanlara beladır

Diye manasız bir beyit okurlar ve onu söylemiş diye Mevlana'yı Rumi'ye iftira ederler. Hz. Mevlana'nın zamanını, 700 sene evvelki Konya Selçukilerin Türkçesini hatırlamak, bu beytin asar-ı Mevlana'dan olmadığına hüküm vermek için kâfidir.

Hülasa: Ebûbekir, Ömer, Osman, Talha, Zübeyr, Âişe vesaire (R.A.) uzak olmak ve onlara karşı husumet ve tecavüzde bulunmak demek olan (Teberrâ), Hz. Mevlana'nın meşreb ve mesleğinde cârî değildir.

Bahis mevzu olan:

Ey merâ tû Mustafa men çün Ömer

Beytinde hekim-i gaybi, Resulü Ekrem'e; padişah da Faruk-u Azam'a teşbih edilmek suretiyle kendilerine yüceltici bir hürmet gösterilmiş, müritlik ve mürşitlik edebi muhafaza edilmişti.**]**[410]

Bu beyitlerde Hz. Muhammed Mustafa (S.A.V.) ve Ömer (R.A.) birlikteliğinden söz edilmektedir. Hikâyede bahsedilen kişi diğerine, yani sultan durumunda olan zat, rüyasında kendisine müjdelenen ve Hak tarafından gönderilen, Mesnevi'de ve şerhlerinde tabib-i ilahi olarak tanıtılan zata: "Biz senin emrine hazırız, hizmetine amadeyiz tıpkı Ömer'in Mustafa'nın emirlerine hazır olduğu gibi." demektedir. Ömer Hazretleri'nin Mustafa'nın emirlerine amadeliği o kadar samimi ve sağlam bir emre hazır ve amade oluş hali ki bütün ast üst münasebetleri bir kenara, iki kişi arasında gerçek bağlılık söz konusu olunca, bir büyük sahabinin Hz. Muhammed (S.A.V.)'e bağlılığı en üst ölçü olarak sunulmuştur.[411]

Şerhte Mevlevilerin nasıl olduğundan bahsedilmiştir. Peygamberimiz Hz. Muhammed (S.A.V.)'e ve dört halifeye olan hürmetlerine vurgu yapılmıştır.

II. 1. 3. 2. Hz. Ömer (R.A.)'ın Müslüman Oluşu

بد عمر را نام اینجا بت پرست

ليك مؤمن بود نامش در الست

Bud Omer râ nâm incâ butperest

Lîk mu'min bud nâmeş der elest (Mesnevi, 3/1240)

["Ömer'in önceki namı putperest idi. Lakin (Elest) âlemindeki ismi mümindi."

[410] Tâhirü'l-Mevlevi, *Mesnevi Şerhi*, 1.Kitap, s.110
[411] Ali Osman Koçkuzu, *Mesnevi'de Peygamber*, 2006, İstanbul, s.33

Malumdur ki Hazreti Ömer (R.A.) müslüman olmadan evvel putperest idi. Bundan dolayı dayısı Ebû Cehl gibi, müslümanlığın ve Hz. Muhammed (S.A.V.)'in en şiddetli düşmanlarındandı. Hatta bu düşmanlığından dolayı Hz. Muhammed (S.A.V.)'in varlığını ortadan kaldırmaya karar vermişti ve o fikirle silahlanmıştı. Sonra öyle, sağlam bir müslüman oldu ki, şirke ve haksızlığa o derece karşı oldu ki bugün ism-i şerifi camilerimizin duvarlarını süslemektedir. Nam-ı saygıdeğer, dost ve düşmanın yüceltme dilinde, hatta Batılı tarihlerinin sayfalarını süslüyor.

İşte Fârûk-i azam Hazretlerinin önceki ve müşrikler arasındaki vasfı (putperest) olduğu halde (Elest) alemindeki ve ilm-i ilahideki ismi (*Mü'min-i vahdet perest*) idi.**]**[412]

Bu beyitte Hz. Ömer (R.A.)'ın nasıl müslüman olduğu anlatılmaktadır. Hikâye şöyledir: Rivayete göre: Hz. Ömer bir gece şarap içmek için içki arkadaşlarını aramış, kimseyi bulamayınca Kâbe'ye gitmiş. Orada Kâbe'yi önüne alan Hz. Muhammed (S.A.V.) 'in Beytülmakdis'e doğru namaz kıldığını görünce Kâbe'nin örtüsü altına saklanarak ona yaklaşmış. Resul-i Ekrem'in okuduğu, Kureyşliler'in Kur'an için söyledikleri, "Şairlerin, kâhinlerin veya Muhammed'in uydurmasıdır." şeklindeki sözlere cevaplar veren Hakka sûresinin 41- 46. ayetlerini duyunca müslüman olmaya karar verir. Hz. Muhammed (S.A.V.) 'i takip eder, Hz. Muhammed (S.A.V.), evine girmeden önce onu farkeder "Ne var yâ Ömer?" diye sorması üzerine, "Allah'a, Rasulüne ve onun Allah katından getirdiği şeylere iman etmeye geldim." deyince Resulullah, "Ey Ömer! Allah sana hidayet nasip etti" diyerek göğsünü sıvazlamış ve imanda sebat etmesi için ona dua etmiştir.[413] Hz. Ömer'in müslüman oluşunun Resul-i Ekrem'in, "Yâ rabbi! İslâmiyet'i Ömer b. Hattâb veya Amr b. Hişâm Ebû Cehil ile teyit et" duasının bir tezahürü olduğu belirtilmektedir.[414] Hz. Ömer müslüman olduğu gece Ebû Cehil'in evine giderek İslam'ı kabul ettiğini bildirdi; ayrıca ertesi gün Cemîl b. Ma'mer el-Cumahî'ye müslüman olduğunu bütün Kureyşliler'e ilan ettirdi. Onun İslâmiyet'e girmesinden sonra müslümanlar ilk defa Kâbe'de toplu olarak namaz kıldılar.[415]

[412] Tâhirü'l-Mevlevi, *Mesnevi Şerhi*, 3. Kitap, s.664
[413] Müsned, I, 17; İbn Hişâm, I, 346- 348
[414] Müsned, I, 456; İbn Hişâm, I, 345; İbn Sa'd, III, 269
[415] Buhârî, *Fezâ'ilü ashâbi'n-nebî*, 3, 6; Menâkıbü'l-ensâr, 35; İbn Hişâm, I, 342, 345, 348- 350; İbn Sa'd, III, 269- 270

II. 1. 3. 3. Hz. Muhammed (S.A.V.)'in Hz. Ömer (R.A.) ile İlgili Duası

چون عمر ازعقل آمد سوی جان

بوالحکم بوجهل شد در حکم آن

Çun Omer ez akl âmed sûy-i cân

Bulhakem Bûcehl şod der hukm-i an (Mesnevi, 3/1503)

["Ömer, akıldan ruh tarafına intikal edince, (Ebûlhikem), O Ebû Cehl oldu."

Ebû Cehil'in adı: Amr bin Hişamdır. Kendi de Hz. Ömer'in dayısıdır. Ömer ile Amr isimleri arasındaki benzerlik dolayısıyla Hz. Muhammed (S.A.V.): "Ya Rabbi: Müslümanlığı iki Ömer ve Amr'den birini müslümanlıkla şereflendir" diye dua buyurmuştu. Resulullah'ın iki Ömer'den maksadı (Ömer Binilhattab) ile (Amr b. Hişâm) idi.

Malumdur ki edebiyatta buna (*tağlib*) derler. *Tağlib*: iki ve daha fazla şeyden birini diğerine galip addederek, onu zikreylemektir. Mesela (ebeveyn) derler, ana ile babayı kastederler. Ebeveyn iki baba demek olmakla beraber maksat o değildir; ana, baba demektir ki baba, anaya galip sayılmış ve tesniye sigasıyla irat edilmiştir.

Hz. Muhammed (S.A.V.)'in duası Hz. Ömer (R.A.) hakkında kabul olunmuş ve izaz-ı İslam şerefi Cenabı Fâruk'a nasip olmuştur.

Hazreti Mevlana buyuruyor ki; Aklın hâkim olduğu bahislerde Ömer'in de, Amr'in de adı geçerdi, yani ikisinin de aklı ererdi. Hele Amr bini Hişâm'a fevkalade şeytanatından dolayı (Ebülhikem) denilirdi. Fakat ömer Müslüman olup da dinin hakikatlerini ruhan ve zevkten anlayınca o bahislerde Amr b. Hişâm (Ebûcehl) olup kaldı.**]**[416]

Hz. Muhammed (S.A.V.) şöyle buyurdu: **"**Allah'ım, şu iki adamdan -Ebû Cehil ve Ömer b. Hattâb'tan- sana en sevimli olanı ile İslamı güçlendir." Hz. Muhammed (S.A.V.) sözünü şöyle sürdürdü: "O iki kişiden Allah'a sevimli olanı Ömer'di."[417]

[416] Tâhirü'l-Mevlevi, *Mesnevi Şerhi*, 3. Kitap, s. 771
[417] Tirmizî, *Menâkıb***,** 18; Müsned 2/25; Kadı Iyâz, *eş-Şifâ*, 1/327; Beyhakî, *Delâilü'n-Nübüvve*, 2/215

II. 1. 3. 4. Hz. Ömer (R.A.)'ın Rüyası

بانك آمد مر عمر را كای عمر

بندهٔ ما را ز حاجت بازخر

Bang âmed mer Omer râ k'ey Omer

Bende-i mâ râ zi hâcet bâz her (Mesnevi, 4/2164)

["Hazreti Ömer'e rüyasında bir nida geldi ki: Ey Ömer bizim kulumuzu ihtiyaçtan kurtar."**]**[418]

Bu beyit ile ilgili Tâhirü'l-Mevlevi'nin açıklaması yoktur.

Hz. Ömer devrinde ihtiyar bir çalgıcı vardı, çok güzel çeng çalardı. (Çeng: Kanun gibi fakat dikine tutularak çalınan bir saz). Eğlence meclislerini ve toplantıları onun nağmeleri süsler, onun sesinden kıyametler kopardı.

Çalgıcı zamanla ihtiyarladı, kamburlaştı, artık eskisi gibi çalamaz oldu, kimseler onu dinlemek istemiyordu. Vaktiyle bol parası olmuş fakat gün kazanıp gün yemişti. İyice yaşlanıp zayıflayınca parasız kaldı, yiyecek kuru ekmeğe muhtaç hale geldi. Eski itibarlı ve mutlu günler gerilerde kalmıştı. Yalnız, çaresiz, ümitsiz ve aç idi. Sonunda şöyle niyaz etti:

"Tanrım, bana uzun ömür ve birçok imkânlar verdin, benim gibi değersiz birine lütuflarda bulundun. Yetmiş yıldır isyan edip durdum, benden bir gün bile ihsanını kesmedin. Ama ne yazık ki artık para kazanamıyorum. Şimdi senin konuğun olmak istiyorum. Bu titreyen elim ve çatallı sesimle sazımı yalnızca senin için çalacağım, gayri ben seninim! Sesimi duyar mısın?"

Sazını omuzlayıp yola düştü. Ağlayıp sızlayarak Medine mezarlığına vardı. Ücretini Allah'tan isteyerek çalacaktı. Sazına düzen verdi. Kendini Allah'ın büyüklüğüne, Rahman ve Rahim oluşuna bıraktı. Uzun uzun ağladı ve aletin sesini semalara duyurmak istercesine yükseltti, çaldı çaldı. Nihayet yorgun düştü, başını yere koydu, sazını yastık yaptı, mezar toprakları içinde uykuya daldı.

Tam o sırada halife Ömer'e Hak bir uyuklama hali verdi. Yere uzanıp kendinden geçti. Rüyasında gaipten bir ses: "Ey Ömer, mezarlıkta ihtiyaç içinde kıvranan has bir kulumuz var; yanına bir miktar para al, onu bul ve gönlünü hoş eyle!" diyordu.

---

[418] Tâhirü'l-Mevlevi, *Mesnevi Şerhi*, 4. Kitap, s. 1063

Hz. Ömer telaşla yerinden sıçrayıp, elinde para kesesi, muhtaç kişiyi aramaya koyuldu. Mezarlığı dolaştı, ihtiyar çalgıcıyı gördü, onun aradığı kişi olmasına ilk nazarda ihtimal vermedi. Hak bana "Bizim has, makbul ve mübarek bir kulumuz var." diye seslendi. Bu çalgıcı parçası nasıl seçkin kullardan olur diye düşündü.

Sonunda başka kimseye rastlayamayınca, ihtiyarı uyandırdı, şaşkınlığını giderip müjdeyi verdi: "Tanrı sana selam ediyor, halini hatırını soruyor. Çok sıkıntı içindeymişsin, şimdilik şu bir kaç dinarı saz çalma ücreti olarak al, harca da bitince yine bana gel." dedi.

Bu sözleri işiten ihtiyar çalgıcı kendini yerden yere vurup ağlamaya ve yalvarmaya başladı: "Ey büyük Allah'ım! Merhamet ve ihsanının yüceliği karşısında yerlere geçiyorum." Sonra yanındaki emektar sazını yere vurdu ve parçaladı. Ona artık ihtiyacı yoktu. Yıllarca sefahat âlemlerinde çaldığı için Tanrı ile kendisi arasında perde teşkil eden sazını son defa, içten bir duyguyla ve sadece Rabbi için çalmış, böylece kurtuluşa ermişti.[419]

[419] Mehmet ZEREN, *Mesnevi'de Geçen Bütün Hikâyeler*, Semerkand Yayınları Tasavvuf Kitaplığı/9 Isbn: Baskı Sistem Matbaacılık, İstanbul, 2002, s.15

II. 1. 4. HZ. OSMAN (R.A.) İLE İLGİLİ HUSUSLAR

II. 1. 4. 1. Hz. Osman (R.A.)'ın Hayatı

چونکه عثمان آن عیان را عین گشت

نورِ فایض بود و ذِی النورین گشت

Çunki Osmân an iyân râ ayn geşt

Nûr-i fâyiz bûd u Zinnûreyn geşt (Mesnevi, 6/4896)

["Hazreti Osman (R.A.) erbabı indinde- ayan ve aşikâr olan Nur-u Muhammedi'nin kaynağı olunca faiz, yani, taşıcı bir nur oldu ve kendisine *zinnureyn* denildi."**]**[420]

Bu beyit ile ilgili Tâhirü'l-Mevlevi'nin açıklaması yoktur.

Fil Vak'ası'ndan altı yıl sonra Tâif'te doğar. Kureyş'in en zengin tüccarlarından olan babası Affân Câhiliye devrinde ölür. Annesi Ervâ bint Küreyz, Resulullah'ın halası Ümmü Hakîm Beyzâ bint Abdülmuttalib'in kızıdır. Mensup olduğu Emevî (Ümeyye) kabilesinin soyu Abdümenâf b. Kusay'da Hz. Muhammed (S.A.V.) 'in nesebiyle birleşir. Resul-i Ekrem'den altı yaş küçüktür. Gençliğinde babasının yanında ticaretle uğraşan Osman, İslâm öncesinde Mekke'nin önemli tüccarları arasına girer. İslâmî davetin ilk safhasında Hz. Ebû Bekir'in delâletiyle Resulullah'ın yanına giderek müslüman olur ve ilk on müslüman arasında yer alır. Eşraftan olması dolayısıyla İslâm'ı kabul edişi Kureyş içinde yankı yapar. Amcası Hakem b. Ebü'l-Âs onu bağlayıp dininden dönene kadar bağlarını çözmeyeceğini söyleyince şiddetle karşı koyar. Kararlılığını görüp bağlarını çözmek zorunda kalan amcasından sonra annesi de çok uğraşır, ancak onu dininden döndüremez. Osman kısa bir süre sonra Hz. Muhammed (S.A.V.)'in kızı Rukıyye ile evlenir. İslâmiyet'in 5. yılında (615) hanımıyla birlikte ilk kafilede Habeşistan'a hicret eder. Habeşistan'da doğan ve hicretin 4. yılında (625) vefat eden oğlu Abdullah dolayısıyla kendisine Ebû Abdullah künyesi verilir. Bir yıl sonra Habeşistan'dan Mekke'ye döndü ve ardından Medine'ye hicret eder.

Hz. Muhammed (S.A.V.) tarafından Mekke döneminde Abdurrahman b. Avf ile kardeş yapılan Osman, Medine'de evinde misafir kaldığı ensardan Evs b. Sâbit ile kardeş ilân edilir. Resul-i Ekrem, Medine'de muhacirlere ev yapmaları için yer tahsis ettiğinde ona Mescid-i Nebevî'nin kendisinin girip çıktığı kapısının karşısına düşen arsayı verir. Bedir Savaşı'na giderken Osman'ı hasta olan kızının başında Medine'de bırakır. Zafer müjdesinin Medine'ye ulaştığı gün Rukıyye ölür. Hz. Muhammed (S.A.V.), Bedir'e katılanlardan sayarak

[420] Tâhirü'l-Mevlevi, *Mesnevi Şerhi*, 6. Kitap, s. 309

ganimetten hisse verdiği Hz. Osman'ı daha sonra diğer kızı Ümmü Külsûm ile evlendirir. 9 (630) yılında onun da vefatı üzerine evlenecek başka kızı olsaydı onu da vereceğini söyler.[421]

[421] İSMAİL YİĞİT, "*OSMAN*", TDV İslâm Ansiklopedisi, https://islamansiklopedisi.org.tr/osman (23.11.2020).

II. 1. 5. HZ. ALİ (R.A.) İLE İLGİLİ HUSUSLAR

II. 1. 5. 1. Hz. Ali (R.A.)'ın Hayatı

چون ز رویش مرتضی شد درفشان

گشت او شیر خدا در مرج جان

Çun zi rûyeş Murtezâ şod durfeşân

Geşt û şîr-i Hodâ der merc-i cân (Mesnevi, 6/4897)

["Hazreti Ali (R.A.) ve *kerremallahü veche* o nurun yüzünden inciler saçtı, yani Nur-u Muhammedi'yi müşahede etmekle birçok hakayık beyan etti, ruh çayırında, yani mana âleminde Allah'ın aslanı oldu."**]**[422]

Tâhirü'l-Mevlevi'nin bu beyitle ilgili açıklaması yoktur.

Hicretten yaklaşık yirmi iki yıl önce (m. 600) Mekke'de doğduğu rivayet edilmektedir. Babası Hz. Muhammed (S.A.V.) 'in amcası Ebû Tâlib, annesi de Fâtıma bint Esed b. Hâşim'dir. Ebû Tâlib'in en küçük oğludur. Mekke'de baş gösteren kıtlık üzerine Hz. Muhammed (S.A.V.) amcası Ebû Tâlib'in yükünü hafifletmek için onu himayesine almış, Hz. Ali (R.A.) beş yaşından itibaren hicrete kadar onun yanında büyümüştür. Hz. Muhammed (S.A.V.)'in peygamberliğine ilk iman edenlerdendir. Ancak Hz. Hatice ile aynı zamanda veya ondan hemen sonra yahut da Hz. Hatice ve Hz. Ebû Bekir'den sonra iman ettiği hususu, Ehl-i sünnet ile Şiîler arasında tartışılan bir konudur.[423] Bu sırada yaşının dokuz, on veya on bir olduğu rivayet edilir. Bu durumda onun Hz. Hatice'den sonra, yaşına göre, çocuklar arasında ilk inanan ve Hz. Muhammed (S.A.V.)'le birlikte ilk namaz kılan kimse olduğu ağırlık kazanmaktadır. Hz. Ali'nin hicretten önceki hayatı hakkında kaynaklarda fazla bilgi yoktur. Ancak hayatı, menkıbevi ve efsanevî rivayetlerle örülü Şiî kaynaklarda doğumundan itibaren en ince teferruatına kadar ve zengin kerametlerle dolu olarak anlatılır[424].[425]

---

[422] Tâhirü'l-Mevlevi, *Mesnevi Şerhi*, 6. Kitap, s. 310

[423] Câhiz, *el-ʿOsmâniyye*, s. 3-13

[424] Aʿyânü'ş-Şîʿa, I, 323-562; İbn Şehrâşûb, I, 287 vd. ; II, 3-377; III, 2-100

[425] ETHEM RUHİ FIĞLALI, "*ALİ*", TDV İslâm Ansiklopedisi, https://islamansiklopedisi.org.tr/ali#1 (23.11.2020).

II. 2. MESNEVİ'DE OLMAYIP TÂHİRÜ'L-MEVLEVİ'NİN ŞERHE İLAVE ETTİĞİ HZ. MUHAMMED (S.A.V.) VE DÖRT HALİFE İLE İLGİLİ HUSUSLAR

Tâhirü'l-Mevlevi'nin Mesnevi Şerhi'nde Hz. Muhammed (S.A.V.) ile ilgili 4 husus tespit edilmiştir. Hz. Ebû Bekir (R.A.) ile ilgili 1, Hz. Ömer (R.A.) ile ilgili 2, Hz Osman (R.A.) ile ilgili 1, Hz. Ali (R.A.) ile ilgili 1 husus tespit edildi.

II. 2. 1. HZ. MUHAMMED (S.A.V.) İLE İLGİLİ HUSUSLAR

II. 2. 1. 1. Peygamber Mucizesi

کیمیا ساز است چه بود کیمیا

معجزه بخش است چه بود سیمیا

Kîmiyâsâz est çi'bved kîmiyâ

Mu'cizebahş est çi'bved sîmiyâ (Mesnevi, 1/514)

["Allah, kimya yapıcıdır. Ona karşı kimyanın ne ehemmiyeti vardır? Allah, Peygamberlerine mucize ihsan edicidir. Ona karşı simyanın ne değeri olabilir?"

Malum ya eskiden, bakırı altın yapmak sanatına kimya denilirdi. Bir takım ecza karıştırılıp bulunacak iksir ile altın yapılabilir vehminde bulunulur, bunun için birçok paralar sarf olunurdu. Hazreti Pir'in burada o kimyadan bahsetmesi, ona inandığından değildir. Şöhretine binaen misal olarak irat eylemiştir.

Kimya sanatını bilenler, madenlerin mahiyetlerini değiştirebilirlermiş; bu kudreti de kimya sayesinde bulurlarmış. O kimyanın sıhhati farz olunsa ve o ilim, hakiki itibar edilse bile kudret-i İlahiyye karşısında ehemmiyeti yoktur. Kudretullahı temsil için misal olamaz.

Keza, simya denilen bir ilim varmış. Bunu bilenler, hokkabazlık kabilinden birtakım hünerler yaparlarmış. Hâlbuki simya ve sihir gibi şeyler, Peygamberlerin mucizesi ve evliyanın kerameti karşısında söner gider. Mısır sihirbazlarının, yılan şeklinde gösterdikleri ip ve değnekleri, asay-ı Musa'nın yutması gibi. İnsanların harikulade buldukları simyayı da, sihri de tesirsiz bırakan mucize ve keramet, şüphesiz ki nisbet kabul etmiyecek derecede, onların fevkindedir. O fevkalade kudret ve kuvveti, kullarından bazılarına ihsan buyuran ise

Cenabıhak'tır. O halde, kimya ve simya gibi mevhumların o hakikat-i mutlak huzurunda ne değeri olabilir?**]**[426]

Allahutaala, Resulullah (S.A.V.)'e müstesna bir mevki bahşetmiş ve diğer peygamberlere verilen mucizelerin tamamını ona lütfetmiştir. Allah Resulü'nün en mühim mucizesi Kur'an-ı Kerim'dir. Daha sonra ise onun mübarek hayatı ve ahlakı gelir. Allah Resulü'nün hayatı ve ahlakı, herkesin takdirini kazanmıştır.

II. 2. 1. 2. Hz. Muhammed (S.A.V.)'in Ashaba ve Ümmete Visal Orucunu Yasaklaması

عاشق از خود چون غدا یابد رحیق

عقل آنجا کَم شود گم ای رفیق

'Âşık ez hod çun gezâ yâbed rehîk

'Akl ancâ gom şeved gom ey refîk (Mesnevi, 4/1979)

["Bir aşık kendisine muhabbet şarabından gıda bulursa o zaman akıl kaybolur."

Mesela Aleyhisselat Efendimiz günlerce iftar etmeksizin oruç tutardı. Lakin visal orucu denilen bu oruçtan Ashabı meneder. "Siz benim gibi değilsiniz. Ben Rabbimin indinde gecelerim. Beni yedirir ve içirir buyuruyordu. Şüphesiz ki bu yiyip, içme maneviydi.**]**[427]

Hz. Muhammed (S.A.V.)'in ashaba ve ümmete visal orucunu yasakladığını birçok hadiste açıkça belirtilmiştir:

İbni Ömer (R.A.) şöyle dedi: "Resulullah (S.A.V.) iftar etmeden bir günün orucunu öbür günün orucuna eklemeyi yasaklamıştı." Ashâb-ı kirâm:

– Yâ Resulallah! Fakat sen ekliyorsun? dediler. Peygamberimiz:

– "Şüphesiz ben sizin gibi değilim. Ben yedirilip içirilmekteyim" buyurdu.[428]

Hz. Muhammed (S.A.V.) "Sizler orucunuzu öbür günün orucuna eklemeyiniz. Hanginiz orucunu öbür günün orucuna eklemek isterse, nihayet onu sahura kadar ulaştırsın" buyurmuştur.[429]

Sahabilerin Kendilerine visal yasaklanınca, "Fakat sen bunu yapıyorsun!" dediklerini görmekteyiz. Bu soru, ashabın Resul-i Ekrem Efendimiz'in sünnetine uyma hususundaki

[426] Tâhirü'l-Mevlevi, *Mesnevi Şerhi*, 1. Kitap, s. 326
[427] Tâhirü'l-Mevlevi, *Mesnevi Şerhi*, 4. Kitap, s. 983
[428] Buhârî, *Savm* 48; Müslim, *Sıyâm* 56; Ebû Dâvûd, *Savm* 24; Tirmizi, *Savm* 62

[429] Buhârî, *Savm,* 49: Müslim, *Sıyâm*, 38

dikkat ve hassasiyetlerini gösteriyor. Bunun üzerine Hz. Muhammed (S.A.V.), kendisinin Cenabıhak tarafından yedirilip içirilmek suretiyle doyurulduğunu, visalle ilgili bu davranışının sadece kendisine has bir fiil olduğunu, ümmete yönelik bulunmadığını belirtir. Visalin yasaklanış sebebinin açlık ve susuzluktan kaynaklanan güçlük ve zorluk olduğu hadislerden açıkça anlaşılmaktadır. Çünkü oruç ibadetini gönül rahatlığıyla yerine getirebilmek için vücudun buna dayanıklı olması gerekir. Yiyip içmeyi tamamen terkeden kimsenin oruç tutmaya güç yetiremeyeceği açıktır.

Nitekim sahabe-i kiramdan bir kısmının bunu deneyip güç yetiremedikleri bazı rivayetlerden anlaşılmaktadır. Sahur yemeği, oruç tutacak kişilerin imsak vaktinden önce gece yedikleri yemektir. Hz. Muhammed (S.A.V.) sahura kalkmış ve bunu ümmetine de tavsiye etmiştir.[430]

II. 2. 1. 3. Hz. Muhammed (S.A.V.)'in Visal Orucu

جز مکَر آن صوفي کز نور حق

سير خورد او فارغ است از ننكِ دَق

Coz meger an sûfi'î kez nûr-i Hak

Sîr hored û fârig est ez neng-i dak (Mesnevi, 6/4512)

["Ancak Allah'ın nurundan ve manevi nimetinden doyuncaya kadar yemiş olan sofi müstesnadır ki o, kapu çalmak, sadaka ve ekmek istemek arından halidir."

Peygamberimiz (S.A.V.) arasıra visal orucu tutardı; yani, iftar etmeksizin birkaç gün oruçlu bulunurdu. Bunu ashaptan bazıları görmüş ve öyle yapmaya kalkışmıştı. Fakat tarafı risaletten menedildi. "Ya Resulullah; sen yapıyorsun ya," dediler. "Hanginiz benim gibisiniz? Ben Rabbimin huzurunda gecelerim, beni yedirir ve içirir." buyurdu. Varis-i Peygamberi olan *zevat-ı kiramda* da bu hal zuhur eder. O esnada onların yemeye, içmeye ihtiyacı kalmaz. Mesela; Hz. Mevlana 'nın günlerce yemek yemediği olurdu.**]**[431]

Hz. Muhammed (S.A.V.) visal orucunu yasakladığında ashâb-ı kirâm: "Yâ Rasûlullah! Ama sen visal orucu tutuyorsun?" dediklerinde, Hz. Muhammed (S.A.V.) : "Ben sizin gibi değilim. Çünkü ben Rabbim tarafından doyurulur ve sulanırım." buyurmuştur.[432]

---

[430] Buhârî, *Savm,* 19, 20
[431] Tâhirü'l-Mevlevi, *Mesnevi Şerhi,* 6. Kitap, s.188
[432] Müslim, *Siyam*, 56, 57

II. 2. 1. 4. Kur'an'ın Nuru

نورِ فرقان فرق کردی بهرِ ما
ذرّه ذرّه حقّ و باطل را جدا
Nûr-i Furkân fark kerdî behr-i mâ
Zerre zerre hakk u bâtıl râ codâ (Mesnevi, 6/4825)

["Kur'an'ın nuru, bizim için zerrelerine varıncaya kadar hak ile batılı ayırt etmiştir."

İbnü'l-Esîr diyor ki: "Furkan, Kur'an'ın isimlerindendir. Zira o, hak ile batılı, helal ile haramı tefrik eder." Aleyhissalâtü Vesselam Efendimiz de: "Ben insanları, yani, müminlerle kâfirleri fark ve temyiz eden Muhammedim" buyurmuştur. Çünkü Resulullah'ı tasdik edenler mümin, yalanlayanlar kâfir olmakla insanlar birbirinden ayrılmıştır.**]**[433]

[433] Tâhirü'l-Mevlevi, *Mesnevi Şerhi*, 6. Kitap, s. 287

II. 2. 2. HZ. EBÛ BEKİR (R.A.) İLE İLGİLİ HUSUSLAR

II. 2. 2. 1. Hz. Ebû Bekir (R.A.) ve Hz. Ömer (R.A.)

گرچه از میری ورا آوازه ایست

همچو درویشان مر او را کازه ایست

Gerçi ez mîrî verâ âvâzeîst

Hemçu dervîşân mer û râ kâzeîst (Mesnevi, 3/1392)

"Ömer'in hükümet ve saltanat hususunda şöhreti olmakla beraber onun fakirler gibi bir kulübesi vardır."

[Asrısaadet'te, Hz.Ebû Bekir (R.A.) ve Hz.Ömer (R.A.) devirlerinde medine evleri pek basit bir tarzda idi. Aleyhisselat Efendimiz Belde-i Tâhire'ye kudûmunda Ebû Eyyûp (R.A.)'ın evine mihman olmuştu ki üst üste iki odadan ibaretti Sultanülmütevazı'in Efendimiz evvela alt katı ihtiyar buyurmuştu. Çünkü orası ziyarete gelecekler için kolaylık olacaktı. Sonra ev sahibinin ricası üzerine üst kata çıkmış ve mescit ile yanındaki odalar yapılıncaya kadar altı, yedi ay orada oturmuştu. Bizzat Resul-i Ekremin hücereleri çok sadeydi. Hatta bazılarında kapı yoktu da perde asılmıştı.

Hasan-ı Basrî (R.A.) der ki:

Ben çocukken Peygamberimizin zevcelerinden (Ümmü Seleme) (R.A.)'ın odasına girdim. Tavan o kadar basıktı ki elimi kaldırınca tavana dokunuyordum. Fakat bu basitlik Resulullah Efendimiz'in kanaatinden ve ümmetin fakirlerine teselli numunesi göstermek istemesindendi.

Hz. Osman (R.A.)'ın hilafeti zamanında Medine ve civarında yüksek binalar yapıldı. Bizzat *Cenab-ı Zinnureyn* Medine'de (Zevra) denilen büyük ve muntazam bir konak yaptırdığı gibi aşere-i mübeşşereden Sa'd İbni Ebi Vak'asın Medine civarındaki (Akik) mevkisinde, Talha ve Zübeyr (R.A.) de Basra'da konakları vardı. Hz. Ömer ise, Kayser ve Kisra'nın hazinelerini elde ettiği halde Peygamberimizin yaşayışlarına bağlı kalarak menzil ve maişet konusunda tekellüfe kalkışmamıştı.**]**[434]

Hz. Ebûbekir ve Hz. Ömer yaşantısında Hz. Muhammed (S.A.V.)'in tavsiyelerine uymuş ve Hz. Muhammed (S.A.V.)'i örnek almışlardır. Hz. Muhammed (S.A.V.)'in tavsiyelerinde ve Kur'an-ı Kerim'deki ayetlerde şöyle buyrulmaktadır:

[434] Tâhirü'l-Mevlevi, *Mesnevi Şerhi*, 3. Kitap, s. 729

Ayette şöyle buyruluyor; “Rahman’ın kulları öyle kimselerdir ki, yeryüzünde vakar ve tevazu ile yürürler, cahiller kendilerine hoşa gitmeyecek laflarla sataştığı zaman, “Selam!” derler geçerler.”[435]

Resul-i Ekrem Efendimiz de şöyle buyurmuşlardır:

“Allahutaala bana: ‘O kadar mütevazı olun ki, kimse kimseye böbürlenmesin; kimse kimseye zulmetmesin!’ diye emretti.”[436]

“Kim Allahutaala’nın rızası için bir derece tevazu gösterirse, bu sebeple Allahutaala onu bir derece yükseltir. Kim de Allahutaala’ya karşı bir derece kibirde bulunursa, Allahutaala onu bu sebeple bir derece alçaltır; bu böyle devam ede ede nihayet onu esfel-i safiline aşağıların aşağısına atar.”

[435] Furkân, 25/63.
[436]Müslim, *Cennet* 64

II. 2. 3. HZ ÖMER (R.A.) İLE İLGİLİ HUSUSLAR

II. 2. 3. 1. Hz. Ömer (R.A.)'ın Lakabı

جونکه دیدِ دوست نبود کور به

دوست کو باقی نباشد دور بِه

Çunki dîd-i dûst nebved kûr bih

Dûst k'û bâkî nebâşed dûr bih (Mesnevi, 3/1406)

["Bir göze dostu görmek saadeti nasip olmazsa onun kör olması, baki olmayan dostun ise uzak bulunması evlâdır."

"Hz. Ömer gibi zevatı kiramın kasrı manevi ve sarayı uhrevisini görebilmek için göz lazımdır", denilmiş ve bazı temsilat yapılmıştır. Neticede göz, azanın en mühimidir. Fakat göz denilince, hepimizde bulunup da bize eşyayı gösteren iki uzuv zannedilmesin. Hakikatte göz, dostu müşahede etmiş olandır. Yoksa gözlerimizin surete karşı açık, hakikat önünde kapalı bulunması itibariyle budak deliğinden farkı yoktur. Dost ise insanın gerek muhabbet, gerek meveddet ve muhalasat ile sevdiği bir takım fani cisimlerden ibaret değildir. Mahbubi layezal ve matlubi bizeval Hazretleridir ki, O'nu ve hiç olmazsa asarını görebilen göz hakikatte gözdür.**]**[437]

Hz. Ömer (R.A.) Hz. Muhammed (S.A.V.)'in en büyük yardımcılarından biriydi. O peygamberimizi çok severdi. Peygamberimiz de onu severdi. O hayatı boyunca Allah Resulü'nün nice iltifatlarına mazhar olmuştur.

"Hak ile batılı birbirinden ayıran" manasına "Faruk" ismi ona bizzat Allah Resulü tarafından verilmiştir.[438]

Hz. Muhammed (S.A.V.) onun için: "Benden sonra peygamber gelecek olsaydı Ömer olurdu."[439] demiştir. Başka bir hadisinde ise: "Sizden önceki ümmetlerde muhaddesler yani ilhama mazhar olanlar vardı. Bunlar peygamber olmadıkları halde hakkı dile getirirlerdi. Eğer ümmetimde bunlardan biri varsa o da Ömer'dir."[440] buyurmuştur.

Hz. Ömer (R.A.), doğru ve isabetli düşünen bir insandı. Hakkında henüz ayet gelmeyen önemli konularda Reslullah (S.A.V.) 'e başvurarak ayet gelmesi için

---

[437] Tâhirü'l-Mevlevi, *Mesnevi Şerhi*, 3. Kitap, s. 736
[438] İbn sa'd, *et-Tabakâtü'l-kübrâ* 3/270; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-ğabe* 3/648
[439] Tirmizi, *Menâkıb* 18
[440] Buhârî, *Fedâilus-sahâbe*, 6; Enbiya, 54; Müslim, *Fedâilü's-sahâbe*, 23

Allahutaala'ya dua etmesini isterdi. Neticede ayet nazil olurdu. Bu duruma: "*Muvâfakât-i Ömer"* denmiştir. Bununla ilgili hadisler şöyledir:

İbn Ömer (R.A.) anlatıyor: "Hz. Muhammed (S.A.V.) buyurdular ki:

'Allahutaala Hazretleri, hakkı, Hz. Ömer'in diline ve kalbine koydu.' İbnu Ömer der ki: "Halkın başına ne zaman bir iş gelse, o hususta Ömer bir şey demiş, halk da başka bir şey demiş ise, mutlaka Ömer (R.A.)'ın dediği üzere Kur'an'dan bir vahiy gelmiştir."[441]

II. 2. 3. 2. Hz. Ömer (R.A.) ile İlgili Kıssa

باز بر موجود افسونی جو خواند

زو ود اسبه در عدم موجود راند

Bâz ber mevcûd efsûnî çu hând

Zû do esbe der adem movcûd rând (Mesnevi, 3/1449)

["Keza Allah, mevcut olan şeye 'yok ol' emrini verince mevcut yokluğa at sürer, yani mahvolur gider."

Rum elçisi, Hz. Ömer (R.A.)'dan bir müşkülünü halletmek istemiş, ruh gibi latif ve semavi bir mahiyetin nasıl olup sert ve hâkî bir bedene tealluk etttiğini sormuş: "Ele avuca sığmayan ruh, ne gibi bir tesirle bir kuş gibi ten kafesine sokulmuş?" demiş.

Hz. Ömer (R.A.)'da: "Allah'ın iradesi ve emri ile." cevabını vermiş ve misaller göstermekle de bahsi izah etmiş. Ezcümle demiştir ki: "Cenabıhak Âdem'e, yani yoğa (var ol!), deyince yok cûşi hurûşa gelir, varlığa doğru koşar. Vara (Yok ol!), deyince de var, yokluk tarafına koşar gider." Mevlid nâzımı Süleyman Çelebi'nin dediği gibi:

Ol dedi bir kere var oldu cihân

Olma derse mahvolur ol dem hemân**]**[442]

Hz. Ömer müslüman olmadan önce sert mizaçlı bir karaktere sahip iken müslüman olduktan sonra önceki halinden eser kalmayınca Rum elçisi şaşkınlığını ifade ediyor. Hz Ömer'in de cevabı ile Allah'a ne kadar iman ettiğini anlıyoruz. Allahutaala "bir şeyi dilediği zaman, ona sadece 'ol!' der ve o da hemen oluverir."[443]

[441] Tirmizi, Menâkıb, (3683); Ebû Davud, Harâc 18, (2962)
[442] Tâhirü'l-Mevlevi, *Mesnevi Şerhi*, 3. Kitap, s. 751
[443] Yasin, 36/82.

II. 2. 4. HZ. OSMAN (R.A.) İLE İLGİLİ HUSUSLAR

II. 2. 4. 1. Hz. Osman (R.A.) ile İlgili Kıssa

كفت شه بوشيد حق باداشِ بد

ليك از عامه نه از خاصانِ خود

Goft şeh pûşîd Hak pâdâş-i bed

Lîk ez âmme ne ez hâsân-i hed (Mesnevi, 6/4959)

["Padişah dedi ki: Allah kötülüklerin cezasını mestur bıraktı ama mesturiyet, avama göredir, Allah'ın has kullarına göre değildir."

Hz. Osman'ın hilafeti zamanında, biri yolda bir kadına nazar-ı şehvetle bakmış. Sonra halifenin yanına girmiş. Cenabı Zinnureyn: "Allah Allah Yollarda zina ediliyor," deyince, kadına bakan: "Yà Emi- rel müminin, Resulullah'tan sonra vahiy mi geliyor? diye sormuş. Hazret-i Osman onun kabahatini gözlerinden keşfetmiş. Onun için bir kimsenin mahiyeti havas-sı ümmetin nazarından gizli kalmaz.**]**[444]

[444] Tâhirü'l-Mevlevi, *Mesnevi Şerhi*, 6. Kitap, s. 329

II. 2. 5. HZ. ALİ (R.A.) İLE İLGİLİ HUSUSLAR

II. 2. 5. 1. Hz. Ali (R.A.)'ın Ölümü

کرد آگَه آن رسول از وحیِ دوست

که هلا کم عاقبت بر دستِ اوست

Kerd âgeh an Resûl ez vahy-i dûst

Ki helâkem âkıbet ber dest-i ûst (Mesnevi, 5/3836)

["Resulullah (S.A.V.) Vahyi İlahiden mülhem olarak beni de haberdar etmişti ki, akıbet ölümüm, onun elinden olacaktı."

Müreysi Gazvesi'nde Hz. Ali kum üstüne yatmış, uyumuş, saçı, sakalı, kuma bulanmıştı. Peygamberimiz (S.A.V.), O'nu öyle görünce (*Kum Eba Türab*) yani, "Ey toza, toprağa bulanmış; kalk!" diye uyandırır. "Ya Ali; sana evvelkilerin en şakisi ve sonrakilerin en bedbahtını haber vereyim mi?" buyurduktan sonra; "Birincisi: Salih Peygamber'in devesini sinirleyen yani, arka bacaklarının sinirlerini kesip öldüren, ikincisi de: Buraya vurup bunu kana bulayacak olandır," diye Hz. Ali (R.A.)'ın başını ve sakalını işaret etmiştir. Bu şaki ise (Abdullah bin Mülcem) denilen kişiydi. Abdurrahmân b. Amr b. Mülcem el-Murâdî el-Himyerî el-Kindî (ö. 40/661) Hz. Ali'nin katili.

İbn-i Mülcem'in kim ve nasıl bir kişi olduğunu anlamak için biraz tarihi malumata ihtiyaç vardır: Hz. Osman (R.A) şehit olmuş, Cenab-ı Ali etrafın ısrarlarıyla hilafete intihab olunmuştu. Fakat azhaptan bazıları bu intihaba muhalif bulundular. Evvela katillerin kısası icra edilsin; ondan sonrada halife seçilsin dediler ve yanıldılar. Çünkü ortada hükümet yoktu. Hükümet ve halife olmadan kısas emrini kim verecekti? Sonra Medine'ye gelen ihtilalcilerin sayısı binleri buluyordu. Bunların hepsi fiilen değilse bile fikren katillerle beraberlerdi. İçlerinden birini tutmak, hepsini yeniden ayaklandırmak olacaktı. Hz. Ali (R.A.)'a biat etmeyenlerden bir kısmı bi taraf durdular. Bazıları da silahla muhalefete kalkıştılar. Bu silahlı muhariflerin en zorlusu Muaviye bin Ebisufyan'dı.

Hz. Ömer (R.A.) devrinde Şam valisi tayin edilmiş Hz. Osman (R.A.) zamanında mevkisinde kalmış, yirmi senelik vilayeti müddetinde bütün Şam halkını kendisine taraftar yapmıştı. Bu yüzden karışıklıktan istifade ile vilayetini saltanata tebdil etmek hevesine düştü ve *Emirülmüminine* karşı koymaya kalkıştı. Ali ve Muaviye orduları Sıffın mevkisinde karşılaştılar.

Hz. Ali (R.A.) ordusunun süvari kumandanı Ammar bin Yasir (R.A.) hakkında Hz. Muhammed (S.AV.): "Seni imam-ı adile bağı olan bir taife öldürecektir." buyurmuş ve bu haber, ashabı kiramın hepsinde malum bulunmuştu.

Müsademelerden birinde Hz. Ammar, muhalif ordu tarafından şehit edildi. Bunun üzerine o tarafın bağı olduğu anlaşıldı.

Muaviye, bunun tesirini izale etmek için: "Ammar'ı biz öldürmedik onu muharebeye getiren Ali öldürdü!" diye manasız bir söz neşretti. Bu saçmayı haber alan Hz. Ali (R.A.): "O halde Hamzanın katili, Vahşi değil resulullah olmak lazım gelir. Çünkü onu Uhut Muharebesine götüren Hz. Muhammed (S.A.V.) 'di." buyurdu.

Hz. Ali (R.A.) ordusunda bulunup da fiilen harbe iştirak etmeyen sahabiler de Ammar'ın şehadeti üzerine, öldürmeye başladılar.

İki taraftan binlerce Müslümanın kanı döküldükten sonra Muaviye ordusu bozulmaya yüz tuttu. Amr bin As'ın tavsiyesiyle mızrak uçlarına Mushaf bağladılar ve: "Kelamullah aramızda hakem olsun" dediler.

Hz. Ali (R.A.)'ın ordusunda cahil ve kaba saba bazı adamlar vardı. Onların ısrarıyla muharebe durduruldu, kazanılmış bir harp kaybedildi.

Mütâreke ve müzakere esnasında Hz. Ali (R.A.) tarafında Ebû Mûsel'-eş'ari, Muaviye tarafından Amr bin As hakem tayin oldu. Bunlar bir sene sonra buluşup Hz. Ali (R.A.) ile Muaviye hakkında bir hüküm vereceklerdi. Hz. Ali (R.A.)'a muharebeyi durdurtan cahil sofular, fikirlerini değiştirdiler. Allah'tan başka kimse hüküm veremez. Biz iki hakem kabul etmekle kâfir olduk, şimdi tövbe ve tecdid-i iman ediyoruz diyerek, Cenab-ı Halife'ye de yeniden imana gelmesini ve muharebeye tekrar başlamasını teklif ettiler. Teklifleri kabul edilmediği için ordudan ayrıldılar. İçlerinden birini Emir'ül müminün tayin ettiler. Nehravan taraflarına gidip kendileri gibi düşünmeyen Müslümanların malını ve canını mübah gördüler. Ve birçok cinayet işlediler.

Hz. Ali bunları öldürmeye mecbur kaldı, pek çoğunu kılıçtan geçirdi. Kalanlar öteye beriye dağıldılar ve İslam Tarihinde Hariciler adını aldılar. Hala da Maskıt imamlığında Zengibarda, Trablusgarb'taki Cirbe adasında bu mezhepte olanlar vardır ki, Hz. Ali (R.A.)'a husumet gösterirler. İsmini bile zikretmeyerek racül diye bahsederler. İbn-i Mülcem namına da hürmet ve tazimde bulunurlar.

Beni Murad namındaki kabile efradından bulunan İbn-i Mülcem önceden Hz. Ali'nin sevenlerindendi. Mevlana'nın beyanatından anlaşıldığına göre önceden hizmetinde de bulunmuştu. Hatta bir seferde Hz. Murtaza ona bir at vermiş ve: "Ben ona iyilik etmek istiyorum o ise beni öldürmek istiyor." buyurmuştu. İbn-i Mülcem Harici mezhebine girdi. Mehravan'da mezheptaşları çok müteessir oldu. Berk bin Abdillah ve Amr bin Bekir isimli iki harici ile konuştu mezheptaşlarının katlini yâd edip ağlaştılar intikam almak için Hz. Ali'nin, Muaviye'nin ve Amr bin As'ın öldürülmelerini kararlaştırdılar. İbn-i Mülcem Hz. Ali'nin, Berk bin Abdillah Muaveye'nin, Amr bin Bekir de Amr bin As'ın öldürecekti. Ramazanın 17'sinde bu cinayetlerin icrasına karar verdiler. İbn-i Mülcem Kufe'ye geldi. Orada kendisini teşbik ve teşci için bir de kadın parmağı karıştı. Küfe de Katame isminde kadın vardı ki, babası, kardeşi ve kocası harici oldukları için Nevrehan da öldürülmüştü. Onun için Habise, Hz. Ali'ye pek şiddetli bir adavet gösteriyordu. İbn-i Mülcem bu kadına ilgi duyuyordu ve evlenmek istedi. Katame mehir olarak 3000 dirhem, bir köle, bir halayık, bir de Hz. Ali (R.A.)'ın katli talebinde bulundu. İbn-i Mülcem bu talebi kabul etti. Zaten bende Kufe'ye bunun için gelmiştim, dedi.

Katame, akrabasından Verdan namında birini İbn- Mülcem'e yardımcı verdi. Şebib bin Büceyr dene biride bu kasta iştirak etti.

Önceki konuşmada her üç zatın 40.sene-i Hicri Ramazanın 17. Gecesi öldürülmeleri kararlaştırılmıştı. O gece Berk bin Abdillah, Şam'da Muaviye'ye arka tarafından bir kılıç vurdu. Darbe kaba etine rastladı. Şişman bir adam olduğu için aldığı yaradan ölmedi. Tedavi ile iyileşti. Berk-i yakaladılar. Adam kurtulmak ümidiyle bu gece Ali'de öldürülecektir. Öyle karar vermiştik dediyse de canını kurtaramadı. Ellerini, ayaklarını ve dilini keserek öldürdüler. Ondan sonra Muaviye mescitte bir maksure yaptırıp onun içinde oturdu. Maksurenin etrafına eli kılıçlı muhafızlar dikti.

Mısır'a giden Amr bin Bekir ise Amr bin As zanni ile onun namaz kıldırmaya vekil tayin etmiş olduğu Harice'yi secdedeyken öldürdü. Çünkü o gece Amr bin As'ın karnı ağrıdığı için mescide çıkmamış. Harice denilen zatı vekil olarak göndermişti. Maktul'un Amr bin As olmadığını öğrenen Amr bin Bekir: İbn-ül-As'ı öldürmek istiyordum. Allah Harice'nin ölümünü irade etmiş dedi. Onu da öldürdüler.

İbn-i Mülcem'e gelince: o, muaffak olacağına emindi. Hz. Ali (R.A.), Sabah namazı vaktinden evvel yalnızca mescide gider, namaz vaktine kadar taat ve ibadetle meşgul olurdu.

Hicretin 40. senesi ve Ramazn'ın 17.gecesi Hz. Ali (R.A.), mescide gitmek için evden çıkmıştı. İbn-i Mülcem ve arkadaşları arkasından geldiler. Verdan bir kılıç savurdu ise de Hz. Ali'nin asasına rast geldi. İbn-i Mülcem Cenab-ı Şah-ı ve vilayetin tepesine bir kılıç indirdi ve mübarek başını yardı. Hz. Murtaza: "Kabe'nin Rabbi hakkı için kurtuldum." buyurdu. Katiller kaçtılar. Hz. Ali'yi de eve kaldırdılar. Sonra İbn-i Mülcem yakalandı. Hz. Ali (R.A.): "Sağ kalırsam onu affedeceğim, öldüğüm takdirde kısas yapınız." dedi. Yaralı olarak üç gün yaşadı ve sonra şehiden irtihal eyledi. Kerramallahu veçhe ve radiyallahu anh. İbn-i Mülcem de idam edildi ve cesedi yakıldı.]445

Bu beyitte Hz. Ali (R.A.)'ın öldürülmesi olayı anlatılmaktadır. Olay şöyle gelişmiştir:

İbn Mülcem, Nehrevan Savaşı'nda (38/658) canını kurtaran Hâricîler'den Bürek es-Sarîmî ve Amr b. Bekir (Bükeyr) et-Temîmî (Zâzeveyh), Mekke'ye giderek 39 (660) yılında hac yaptıktan sonra ümmetin içine düştüğü durumu tartışırlar. Yeryüzünde fesat çıkaran kişiler olarak gördükleri Ali, Muâviye ve Amr b. (A.S.)'ın ortadan kaldırılmalarının gerektiğine karar verirler. Bu kararı üçünü birden aynı zamanda öldürmek suretiyle uygulayacaklarına dair yemin ederler. Planlarını 17 Ramazan 40'ta (24 Ocak 661) gerçekleştirmeyi tasarlayan suikastçılardan İbn Mülcem Hz. Ali'yi öldürmek üzere Kûfe'ye gider ve orada Kindeli yakınlarıyla bir araya gelir, ancak niyetini açıklamaz. Bir gün, Nehrevan'da öldürülen arkadaşları için ağıt yakan Teymü'r-Ribâb kabilesi mensupları ve bu arada onlardan çok güzel bir kadın olan Katâmi bint Şicne (Şihne) ile karşılaşır. Kadının güzelliğine hayran kalan İbn Mülcem ona evlenme teklifinde bulunur. Katâmi bu teklifi mehir olarak kendisine 3000 dirhem, bir köle, bir kadın hizmetçi vermesi ve Ali b. Ebû Tâlib'i öldürmesi şartıyla kabul edeceğini, çünkü Nehrevan'da babasıyla kardeşini kaybettiğini ve intikam almak istediğini bildirir; İbn Mülcem de esasen bu amaçla Kûfe'ye geldiğini söyler ve böylece anlaşırlar. Daha sonra Katâmi, İbn Mülcem'e yardım etmesi için kabilesinden Verdân b. Mücâlid (Mes'ûdî'ye göre [Mürûcü'z-zeheb, II, 424] Mücâşi' b. Verdân) adında birini bulur; İbn Mülcem de Benî Eşca'dan Şebîb b. Becere (Mes'ûdî'ye göre [a.g.e., II, 424], Şebîb b. Necde) adlı bir Hâricî'nin kendilerine katılmasını sağlar. Olaydan önceki gece İbn Mülcem ve yardımcıları, Kûfe'deki el-Mescidü'l-a'zam'da itikâfa çekilmiş bulunan Katâmi'yi ziyaret ederler. Daha sonra da zehirli kılıçlarını kuşanarak Hz. Ali'nin sabah namazını kıldırmak için çıkacağı evinin kapısının karşısına yerleşirler. Halife görünür görünmez Şebîb ona saldırır. Fakat kılıcı kapının pervazına çarpar ve hedefini bulamaz; o da kaçarak kalabalığa karışır. Aynı şekilde Verdân da kaçar ve eve döner; ancak orada durumundan şüphe eden bir yeğeni

445 Tâhirü'l-Mevlevi, *Mesnevi Şerhi*, 5. Kitap, s. 1764

tarafından öldürülür. Tek başına kalan İbn Mülcem, "Hüküm ancak Allah'a aittir ey Ali, ne sana ne senin adamlarına!" diyerek Hz. Ali'yi başından yaralar. Kaçmaya teşebbüs etse de Ebû Edmâ el-Hemdânî tarafından yere düşürülür. Daha sonra da evine götürülmüş olan Hz. Ali'nin huzuruna çıkarılır. İbn Mülcem Hz. Ali'ye, kılıcını kırk gün süreyle bilediğini ve Allah'tan kendisine insanların en şerîrini öldürmeyi nasip etmesini dilediğini söyleyince Hz. Ali de -eğer kısas gerekirse- onun bu kılıçla öldürülmesi emrini verir ve böylece onu insanların en şerîri olarak gördüğünü ima eder.

Müberred, Eş'as b. Kays'ın İbn Mülcem'in niyetini sezdikten sonra ve olaydan önce Hz. Ali'ye durumu bildirdiğini yazmaktadır (el-Kâmil, III, 1117). Şiî kaynaklarının hemen hemen tamamı Hz. Ali'nin kaderini önceden bildiğini, Kûfe'ye gelip yerleşen İbn Mülcem'in niyetini ve onun kendisini öldüreceğini sezdiğini, fakat ölümden korkmayıp Allah'ın kaderine teslim olduğunu rivayet eder.[446]

Kaynaklar, olayın bir cuma sabahı namaz vaktinde vuku bulduğunu büyük bir çoğunlukla bildirmelerine rağmen günün tarihini 17 veya 19 Ramazan 40 (24 veya 26 Ocak 661) olarak farklı verirler. Hz. Ali, aldığı yaranın tesiriyle iki gün sonra vefat etmiştir; ancak her iki tarih de cumaya rastlamamaktadır. Genellikle kaynaklar, İbn Mülcem'e verilecek ceza hakkında Hz. Ali'nin her zaman olduğu gibi titiz davrandığını, eğer yaşarsa cezasını kendisinin takdir edeceğini, ölmesi halinde ona kısastan başka bir şey ulgulanmamasını, hatta affını istediğini belirtirler. Sonuçta İbn Mülcem Hz. Ali'nin vefatının ardından öldürülmüş ve cesedi yakılmıştır[447].

[446] ETHEM RUHİ FIĞLALI, *İBN MÜLCEM*, TDV İslâm Ansiklopedisi, https://islamansiklopedisi.org.tr/ibn-mulcem (15.11.2020).
[447] Taberî, I, 3464

TABLO I

MESNEVİ'DE VE MESNEVİ'DE OLMAYIP TÂHİRÜ'L-MEVLEVİ'NİN ŞERHE İLAVE ETTİĞİ HADİSLERİN GEÇTİĞİ BEYİTLER

	Mesnevi'de Yer Alan Hadislerin Geçtiği Beyitler			**Mesnevi'de Olmayıp Tâhirü'l-Mevlevi'nin Şerhe İlave Ettiği Hadislerin Geçtiği Beyitler**		
	Tam Metni Yer Alan Hadisler	**Nakıs Hadisler**	**Telmih Edilen Hadisler**	**Tam Metni Yer Alan Hadisler**	**Nakıs Hadisler**	**Telmih Edilen Hadisler**
1	175 378 399	97 908	87, 180 230, 240 273, 281, 291, 297,509	234, 238	1756	51, 80 214, 89 286, 478
2	901, 907 977, 1037 1067	921	927	819	2010	1080
3	1327, 1385 1424, 1426	1253	1252 1547 1629	1228, 1249 1266, 1387, 1493 1521, 1599, 1684 1714, 1820		1352 1413 1618
4	1935, 2325			2590,2636		1968
5			3168, 3453	2825, 3796, 3826		
6	4019, 4526 4711,4946	4867	4796	4141, 4577 4933, 5086		
	18	**5**	**16**	**22**	**2**	**11**

Mesnevi'de: 39	**Şerh'te: 35**	**TOPLAM: 74 Hadis**

TABLO II

MESNEVİ'DE VE MESNEVİ'DE OLMAYIP TÂHİRÜ'L-MEVLEVİ'NİN ŞERHE İLAVE ETTİĞİ HZ. MUHAMMED (S.A.V.) VE DÖRT HALİFE İLE İLGİLİ HUSUSLARIN GEÇTİĞİ BEYİTLER.

	Hz. Muhammed (S.A.V.)	**Hz. Ebû Bekir (R.A.)**	**Hz. Ömer (R.A.)**	**Hz. Osman (R.A.)**	**Hz. Ali (R.A.)**
Mesnevi'de Yer Alan Hz. Muhammed (S.A.V.) ve Dört Halife ile İlgili Beyitler	267, 318 319, 367 527, 780 1070, 1071 1074, 1943 1970, 2154 3493, 4944	4894	78 1240 1503 2164	4896	4897
Mesnevi'de Olmayıp Tâhirü'l-Mevlevi'nin Şerhe İlave Ettiği Hz. Muhammed (S.A.V.) ve Dört Halife ile İlgili Beyitler	514, 1979 4512, 4825	1392	1406 1449	4959	3836
	18	2	6	2	2

SONUÇ

Hz. Muhammed (S.A.V.) Cenabıhakk'ın insanlığa gönderdiği son dinin ve son kitabın temsilcisi olan son peygamberdir.[448] Peygamberler halkasında Hz. Muhammed (S.A.V.)'in yeri son peygamber oluşunun, nübüvvet ve risaletinin en büyük şahidi de bizzat Kur'an-ı Kerim'dir.[449]

Mesnevi'de temel esaslar arasında ayetlerden sonra, ikinci sırada hadisler yer almaktadır. Mevlana'nın bütün âlemi sevmesinin ve hoşgörülü olmasının sebebi, Allah'a ve Hz. Muhammed (S.A.V.)'e olan sevgi ve bağlılığından kaynaklanmaktadır. Mevlana Mesnevi'de Hz. Muhammed (S.A.V.)'e ve onun sünnetine çokça yer vermiştir. Bu bağlamda, Mesnevi'de 74 hadis tespit edilmiştir. Mevlâna; anlatmak istediği olayların birçoğunu hadislere yer vererek örneklendirmekte ve böylelikle okuyucuya öğüt verme amacı gütmektedir.

Bu çalışmanın birinci gayesi; Mesnevi'de yer alan hadislerin yanında, Mesnevi'de olmayıp Tâhirü'l- Mevlevi'nin şerhine ilave ettiği hadisleri de tespit edebilmektir. Çalışmanın ikinci hedefi ise; yine doğrudan Mesnevi'de yer alan Hz. Muhammed (S.A.V.) ve dört halife ile ilgili hususların yanında, Tâhirü'l-Mevlevî'nin şerhine ilave ettiği bu hususları da tespit edebilmektir.

Tâhirü'l-Mevlevi; şerhine Mesnevi'de olmayan bazı hadisleri de ilave etmiş ve bunlara dair açıklamalarda bulunmuştur. Özellikle telmih edilen hadisler, Mesnevi'de açıkça geçmemesine rağmen Tâhirü'l-Mevlevi bu beyitlerdeki hadisler ile ilgili tespitlerde bulunmuştur. Bu ayrım çalışmamızın ilgili bölümlerinde tarafımızdan belirtilmiştir.

Tâhirü'l-Mevlevi açıklamalarda bulunmadığı hadis geçen bazı Mesnevi beyitleri de vardır.

Mesnevi'de tespit ettiğimiz hadislerin sayısı 39'dur. Mesnevi'de yer alan hadislerin 18'i tam metinlidir, 5'i nakıs hadis, 16'sı da telmih edilen hadislerdir. Mesnevi'de olmayıp Tâhirü'l-Mevlevi'nin şerhine ilave ettiği hadislerin sayısı ise 35'tir. Şerhte yer alan hadislerin 22'si tam metinlidir. 2'si nakıs hadis, 11'i de telmih edilen hadislerdir. (Tablo-I, s. 156)

Esas itibariyle iki ana bölümden oluşan çalışmamızın ilk bölümünü hadislere, ikinci bölümünü ise Hz. Muhammed (S.A.V.) ve dört halife ile ilgili hususlara ayrıldı. Mesnevi'de

[448] Ahzâb, 33/40
[449] Fetih, 48/29; Ahzâb, 33/40

Hz. Muhammed (S.A.V.) ile ilgili 14 husus yer almaktadır. Hz. Ebû Bekir (R.A.) ile ilgili 1, Hz. Ömer (R.A.) ile ilgili 4, Hz. Osman (R.A.) ile ilgili 1, Hz. Ali (R.A.) ile ilgili ise 1 husus tespit edilmştir. Tâhirü'l-Mevlevi'nin şerhe ilave ettiği; Hz. Muhammed (S.A.V.) ile ilgili hususlarla alakalı husus sayısı 4'tür. Aynı şekilde; Hz. Ebû Bekir (R.A.) ile ilgili 1, Hz. Ömer (R.A.) ile ilgili 2, Hz. Osman (R.A.) ile ilgili 1, Hz. Ali (R.A.) ile ilgili 1 husus tespit edilmiştir. (Tablo-II,s. 157)

Çalışmanın hadislerle ilgili olan bölümünde konu başlıklarını hadisler oluşturmaktadır. Konular insanların güncel karşılaştığı durumlarla ilgilidir. Hadislerde en fazla Allah'a ibadetler, nefs terbiyesi, ahlak, kanaat ve iman, en az da ruh, akıl, haram konularından oluşmaktadır.

Mesnevi beyitlerinde tespit edilen hadislerin konu dağılımı geniş bir yelpazede gösterilebilir. Bu konu başlıklarını şöyle özetleyebiliriz: Sır saklamanın önemi, namazda huşunun gerekliliği, insanın ölüme her an yakın olduğu ve bu sebeple ölüme her zaman hazırlıklı olmanın gerekliliği, akıllı ve olgun müminin hatalardan ders alması, işlerimizde önce elimizden geleni yapıp daha sonra Allah'a havale etmemizin gerekliliği, kazancın helalinden olmasının gerektiği, istişare edilecek kişinin güvenilir kişi olmasının gerektiği, inandığımız şeylerin farkında olarak ya da olmayarak davranışlarımıza yansıması, insanın, karşısındaki insanın kusurlarını gördüğü zaman, düzeltmesi için yardımcı olmasının gerekliliği, insanın nefsi ile mücadelesini büyük cihat olarak nitelendirilmesi, bir kimsenin Allah'tan korktuğunda ve takva yolunu seçtiğinde, ondan cinin de insanın da ve her gören mahlukun da korkması, müslümanların yanına girerken, çıkarken, karşılaşınca, ayrılırken selamlaşmanın gerekliliği, insanın en çok ibadet halinde iken Allahutaala'ya yakın olması, islamla hidayete kavuşup yeterli miktarda rızka sahip olanın ve buna kanaat eden kişinin övgüyle anılması, mümin kardeşinizin kusurları varsa ve eğer o fark etmediyse, kusurlarını gidermesi için ona yardımcı olmanın gerekliliği, insanlar kendilerine bırakılan emaneti geri iade etmelerinin gerekliliği, herşeyin Allah'ın takdirinde olması, o neyi isterse onu yapacağı, keşke demekten sakınmak gerektiği, Cenabıhakk'ın Kadim ve ezeli olması, Sabrın sevinç anahtarı olduğu, Allahutaala'nın çalışıp kazananı sevdiği, Allah'a en sevgili olanların ailesine karşı iyi davrananların olması, günah işleyenlerin günahlarının, tövbe ettiği zaman bağışlanması, şeksiz, şüphesiz kabul olunan duanın Salavat-ı Şerif olması, kim tok gözlü olursa Allah'ın onu kimseye muhtaç etmemesi, vaadlerin yerine getirilmesinin zorunluluğu, insanın, hoşuna giden veya gitmeyen her meseleyi dini ölçülere göre değerlendirmesinin gerekliliği, Allah'ın düşünülerek bir cisme benzetilmesinin yasak olması, namazın dinimizde çok önemli bir

yerinin olduğu, ibadetlerin Allah'ın rızasını kazanmak için yapılmasının gerektiği, cimri, yalancı ve kibirli olmaktan sakınılmasının gerekliliği, insanların mihenk taşının, ilim ve marifet olduğu, ölümün yok oluş değil, tam aksine sonsuz bir yaşama diriliş olduğu, hiçbir kimsenin, asla kendi kazancından daha hayırlı bir rızık yememiş olması, vesveseden sakınılmasının ve üzerinde durulmamasının gerekliliği, konuşmaların az çok insanın kişiliği hakkında bilgi veriyor olması, nefs mücadelesinin önemi, kulun günahından pişman olup tövbe ve istiğfar etmesinin Allah'ın hoşuna gittiği, hediyeleşmenin, insanlar arasındaki sevgi ve saygıyı artırdığı, Allah'ı zikretmenin ve Kur'an okumanın, kalplere şifa olduğu, Allahutaala'nın hicabının nur olduğu, kişinin inşallah demesinin, imanının kemalinden olması, İslam'ın ahlakının hayâ olması, yapılan işlerin niyetlere göre değer buluşu, harama ve kötülüğe sapanların hareketlerini methetmemek gerektiği, Allah'ın, ancak merhametli kullarına rahmet edeceği, kaderin, hayır ve şerrin Allahutaala'dan olduğuna imanın olması, kötü koku veren şeyleri yiyerek camiye gidilmemesi gerektiği, nefis mücadelesinin önemli olduğu, İyiliğin karşılığının iyilik olması, hikmetin ehil olana verilmesinin gerekliliği, her doğan çocuğun fıtrat üzere doğması, insanın nasıl yaşarsa öyle ölmesi, ruhun gerçek yaratılış zamanını ve mahiyetini ancak Allah'ın bilmesi, Allahutaala'yı zikretmenin amellerin en hayırlısı olması, nefse ağır gelen şeylerin cennete, nefse hoş görünen şeylerin ise cehenneme götürmesi, herkesin yaptığı işin karşılığını niyetine göre alacağı, idare kötü olursa, terbiye ettiklerinin de kötü olması, müslümanın sevdiğini Allah için sevmesinin gerekliliği, insanın günah ve sevap işleyen bir varlık olarak yaratılmış olması, hayra vesile olanın yapan gibi olması, hoşlanmadığımız şeylere sabretmekte büyük faydaların olması, '*Lâ havle velâ kuvvete illâ billah*!' sözünün cennet hazinelerinden bir hazine olması, kişinin şüpheli işlerden sakınması gerekliliği, hikmet ehlinden menedilince onlara zulmetmiş olunması, Müslümanların birbirine karşı hak ve sorumluluklarının olması, Allahutaala'nın bizim şeklimize, kalıbımıza değil, kalplerimize bakması, niyetlerimize değer vermesi, insanların sevgisine layık olmanın yolunun, onların elinde bulunan dünyalıklara göz dikmemek, onlara karşı ihtiras ve haset sahibi olmamaktan geçtiği, kalbinde zerre kadar kibir olanın cennete giremeyeceği, ayıpları açığa vurmanın iyi bir şey olmadığı, gereksiz çekişmeler ve boş lakırtılarda bulunmamanın gerekliliği, çok yemeye alışmanın, türlü hastalıkların sebebi oluşu, kalbe sıkıntı verici, bedene illet getirici olması, Hz. Muhammed (S.A.V.)'in, Allah'ın Resulü ve peygamberlerin sonuncusu olduğu, Allah'ı çokça zikredenler için Allah'ın Resulü'nde güzel bir örnek oluşu, mücahitin, yüce Allah'a itaat yolunda nefsinin isteklerine karşı mücadele eden kimse olması, Hz. Muhammed (S.A.V.)'in en büyük mucizesi Kur'an-ı Kerim olması, sımsıkı sarıldığınız sürece sapıtmayacağınız iki şeyin Allah'ın kitabı ve Resulü'nün

sünneti oluşu, Peygamberimizin geceleri mübarek ayakları şişinceye kadar ibadet etmesi, Hz. Muhammed (S.A.V.)'e Burak gelmesi, *inşikâku'l-kamer*" hadisesinin (ayın yarılması olayı) Hz. Muhammed (S.A.V.)'in en parlak mucizelerinden biri olması, Hz. Muhammed (S.A.V.)'in insanlara "Beni gören veya beni göreni gören bir müslümana ateş değmeyecektir." diye müjdelemesi, Ayşe (R.A.)'ın gençliğiyle beraber malumatlı bir kadın olması, Hz. Muhammed (S.A.V.)'in mucize izhar etmesi, Ebû Cehil'in avucundaki taş kırıklarının dile gelip Zat-i Akdesi Muhammedi'nin risaletine şehadet etmeleri, Hz. Muhammed (S.A.V.)'in Ashaba ve ümmete visal orucunu yasaklamasıdır.

KAYNAKÇA

BUHARİ, el-Edebü'l-Müfred, *Hayatı Rasülullah ile Yaşamak*, Tercüme ve şerheden: Halil Atalay, Ribat, 1- 2 C. Konya, 2009

CEYHAN, Semih, *Mesnevî, TDV İslâm Ansiklopedisi*, https://islamansiklopedisi.org.tr/mesnevi--mevlana (21.10.2020).

ÇAKAN, İsmail Lütfi-Raşit Küçük, *Beyân'ül-Kur'an*, Şerh-i Sünen-i Ebî Davud Li'l-Aynî, (inceleme ve neşr), Sivas, 1998.

DİA, Kıptiler, *TDV İslam Ansiklopedisi*, Ankara, 2002.

ES-SEALİBİ, Ebû Mansur, *Hükümdarlık Sanatı*, İnsan Yayınları, İstanbul, 1997.

FAYDA, Mustafa, *EBÛ BEKİR, TDV İslâm Ansiklopedisi*, https://islamansiklopedisi.org.tr/Ebû-bekir (23.11.2020).

FIĞLALI, Ethem Ruhi, *ALİ*, *TDV İslâm Ansiklopedisi*, https://islamansiklopedisi.org.tr/ali#1 (23.11.2020).

GÖLPINARLI, Abdülbâki, *Mesnevi ve Şerhi*, MEGSB Yayınları, İstanbul, 1985.

IX Milli Mevlana Kongre, Tebliğler, S.Ü. Selçuklu Araştırmaları Merkezi

KAHRAMAN, Alim, *TÂHİRÜ'L-MEVLEVÎ*, TDV İslâm Ansiklopedisi, https://islamansiklopedisi.org.tr/tahirulmevlevi (22.11.2020).

KANAR, Mehmet, *Mesnevi Mevlana Celâleddin Rumi*, 6 cilt, Ayrıntı Yayınları, İstanbul, 2013.

KANDEMİR, M. Yaşar & ÇAKAN, İsmail Lütfi & KÜÇÜK, Raşit, *Riyazû's-Salihin İmam Nevevi Tercüme ve Şerhi*, Erkam Yayınları, İstanbul, 2000.

KARAMAN, Fikret & KARAGÖZ, İsmail & PAÇACI, İbrahim & CANBULAT, Mehmet & GELİŞGEN, Ahmet & URAL, İbrahim, *Dini Kavramlar Sözlüğü*, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara, 2006.

KARAİSMAİLOĞLU, Adnan & ÖRS, Derya, *Mesnevi-i Ma'nevi*, 6 cilt (Farsça) Mevlana Celâleddin Muhammed, Akçağ Yayınları, Ankara, 2007.

KARAİSMAİLOĞLU, Adnan, *Mevlana Bibliyografyası*, Konya İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü Yayınları, Konya, 2006.

KARAPINAR, Fikret, *Hz. Mevlânâ'nın Eserlerinde Hadis Kültürü*, Marife 15/1, https://doi.org/10.33420/marife.437076

KOÇKUZU, Ali Osman, *Mesnevi'de Hz.Peygamber*, Rumi Yayınları, İstanbul, 2006.

KONUK, Ahmed Avni, *Fîhi Mâ Fîh*, Mevlana Celâleddin Rumi, 9. Baskı, İz Yayınları, İstanbul, 2013.

MEVLANA CELÂLEDDİN RUMİ, *Divan-ı Kebir*, II/1331. Rubai,

MEVLANA CELÂLEDDİN RUMİ (1207- 1273) *Mesnevi* (terc. Tahir Olgun) *Tâhirü'l-Mevlevi Mesnevi Şerhi*, cilt 1, Farsça okunuşu, Şamil Yayınları, İstanbul, 2014.

MEVLANA CELÂLEDDİN RUMİ (1207- 1273) *Mesnevi* (terc. Tahir Olgun) *Tâhirü'l-Mevlevi Mesnevi Şerhi*, cilt 2, Farsça okunuşu, Şamil Yayınları, İstanbul, 2014.

MEVLANA CELÂLEDDİN RUMİ (1207- 1273) *Mesnevi* (terc. Tahir Olgun) *Tâhirü'l-Mevlevi Mesnevi Şerhi*, cilt 3, Farsça okunuşu, Şamil Yayınları, İstanbul, 2014.

MEVLANA CELÂLEDDİN RUMİ (1207- 1273) *Mesnevi* (terc. Tahir Olgun) *Tâhirü'l-Mevlevi Mesnevi Şerhi*, cilt 4, Farsça okunuşu, Şamil Yayınları, İstanbul, 2014.

MEVLANA CELÂLEDDİN RUMİ (1207- 1273) *Mesnevi* (terc. Tahir Olgun) *Tâhirü'l-Mevlevi Mesnevi Şerhi*, cilt 5, Farsça okunuşu, Şamil Yayınları, İstanbul, 2014.

MEVLANA CELÂLEDDİN RUMİ (1207- 1273) *Mesnevi* (terc. Tahir Olgun) *Tâhirü'l-Mevlevi Mesnevi Şerhi*, cilt 6, Farsça okunuşu, Şamil Yayınları, İstanbul, 2014.

MEVLANA CELÂLEDDİN RUMİ, *Divan-ı Kebir*, Hazırlayan: Abdülbaki Gölpınarlı, VII C. Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 2000.

PALA, İskender, *Ansiklopedik Divan Şiiri Sözlüğü*, Ötüken Yay. İstanbul, 2000.

PARLATIR, İsmail, *Osmanlı Türkçesi Sözlüğü*, Yargı Yayınevi, Ankara, 2006.

SEÂLİBÎ, Ebû Mansur, Çeviren: Sait Akyurt, *Hükümdarlık Sanatı (Adabu'l-Muluk)*, İnsan Yayınları, İstanbul, 1997.

SOFUOĞLU, Mehmed, *Sahih-i Buhâri ve Tercemesi*, C.7. Ötüken Yayınları, İstanbul, 1987.

SUCU, Nurgül, *Necâtî Divanı'nda Peygamberler*, I. Uluslararası Türk Dili ve Edebiyatı Sempozyumu, 15- 17 Nisan, Kocaeli, 2009.

SUYÛTİ, Celâlüddîn 'Abdurrahmân b. Ebi Bekir: *el-Câmi'us-Sağîr fî Ehâdîs'il-Beşîr'in-NEZÎR*, 1- 2, Kahire, 1373/1954 (4.Baskı).

TABERÎ, Ebû Cafer Muhammed b. Cerir; *Câmiu'l-Beyan an-Te'vîli Ayi'l Kur'ân*, (I-XXX) Mısır, 1903.

TÂHİRÜ'L-MEVLEVİ, *Şerh-i Mesnevi*, Selam Yayınları, İstanbul, 1963.

TDK https://sozluk.gov.tr/

TİRMİZİ, *Kitâb'üş-Şemâil*, İstanbul, 1264.

UYSAL, Muhittin, *Tasavvuf Kültüründe Hadis-Tasavvuf Kaynaklarındaki Tartışmalı Rivayetler*, Yediveren Yayınları, Konya, 2001.

YARDIM, Ali, *Mesnevi Hadisleri*, Damla Yayınevi, İstanbul, 2008.

YAZIR, M. Hamdi, *Hak Dini Kur'an Dili*, (I-IX), Zehraveyn Yayınları (I-X), İstanbul, 1960.

YİĞİT, İsmail, *OSMAN*, *TDV İslâm Ansiklopedisi*, https://islamansiklopedisi.org.tr/osman (23.11.2020).

ZEREN, Mehmet, *Mesnevi'de Geçen Bütün Hikâyeler*, Semerkand Yayınları Tasavvuf Kitaplığı/9 , Baskı Sistem Matbaacılık, İstanbul, 2002.